

20 LET

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM, LETNIK XXI (2000)

30

ŽIROVSKI OBČASNIK JE VEČ KOT ČASNIK - JE CELA KNJIGA!

Franc Ks. Zajec, France Prešeren, kiparski portret nadnaravne velikosti, patinirani mavec, 1865, izvornik hrani Narodna galerija v Ljubljani, odlitek na sliki pa Galerija Krvina v Gorenji vasi, foto Janez Pelko.

Prvi, ki je Prešerna upodobil kiparsko, je bil Franc Ks. Zajec (1821–1888). Ta velja za prvega akademsko šolanega kiparja med Slovenci, njegov sin Ivan, prav tako akademski kipar, je avtor Prešernovega spomenika na Tromostovju v Ljubljani. Franc Ksaver se je rodil 4. decembra 1821 v Sovodnju, na kmetiji »Pri koreninah«, s Prešernom sta dobila ime po istem patronu, njegova starša Primož in Gertruda (roj. Kavčič) sta bila iz Koprivnika – torej gre za avtorja, ki je bil po prednikih žirovskega rodu. Z objavo Zajčevega portreta želimo v našem zborniku po svoje počastiti spomin na oba, na pesnika in na kiparja. To številko posvečamo dvema obletnicama: 200. obletnici Prešernovega rojstva in 20-letnici izhajanja Žirovskega občasnika.

KAZALO

7

UVODNIK
20 LET POZNEJE
Miha Naglič:
Cela ocirkovica v Žirovskem občasniku

17

20 LET ŽIROVSKEGA
OBČASNIKA (1980–2000)

17

Miha Naglič:
Žirovski občasnik, Žiri in Žirovci – kako ga-jih-nas-se vidimo

25

ŽO TER ŽIRI IN ŽIROVCI,
MED LOKALNIM IN GLOBALNIM

Milka Bokal:
Duševna podoba Žirovca

27

Spomenka Hribar:
Žirovski občasnik – v besedi zadržani čas malega kozmosa

29

Stanislav Istenič:
Kaj naj napišem lepega?

32

Martin Kopač:
Čevlji so bili in bodo

34

Milan Kopač:
Žirovski občasnik in Klavdivar Žiri

37

Franc Križnar:
Moje videnje »stalnega sodelavca, podpornika in bralca ŽO«

39

Matjaž Mazzini:
Poljanske Korenine Žirovskega občasnika

42

Anton Mlinar:
Blizu je na drugi konec sveta, daleč do soseda

45

Slobodan Poljanšek:
Šola in vrtec v novo tisočletje

48

Tončka Stanonik:
Žirovski občasnik nas je globaliziral

50

Viktor Žakelj:
Genius loci?

53

VELIKE BESEDE
OB MALI OBLETNICI

53

Anton Beovič:
Kako je Občasnik dozorrel v mladeniča, godnega za ženitev?

54

Samo Bevk:
Dobrih 12 km po cesti in sedem po zraku je tako kratka razdalja ...

55

Leopoldina Bogataj:
Revija, kot je verjetno nima nobena druga občina v Sloveniji

56

Sely de Brea Šubic:
Spomin in premislek o Žirovcih – potnikih z avtobusa

57

Ivan Cankar:
ŽO prinaša vsaj dvojno darilo

58

Metka Debeljak:
Asfalt ima že vsaka vas, ŽO imajo samo Žiri

59

Alojzij Pavel Florjančič:
Kako je ŽO postal moje redno branje?

61

Oton Giacomelli:
Kam na športno univerzo?

63

Ivica Kavčič:
O Žirovskem občasniku imam najboljše mnenje

64

Jakob Kokalj:
Doživljam ga kot učitelja življenja

65

Vlasto Kopač:
Za boljši odnos do kulturne dediščine

66

Polonca Kovač:
Da lahko eden misli tako in drugi drugače. Pa vse v enem časopisu!

67

Zdravko Krvina:
Žirovcev nas ni veliko. Najdeš nas pa povsod, ker smo dobro razporejeni

68

Ivana Leskovec:
In kaj nam pravzaprav pomeni Žirovski občasnik?

69

Milena Miklavčič:
»A ne, kako je lepo!«

71

Barbara Mlakar:
Nekaj malega o »domu in svetu«

73

Janko Mrovljec:
Občasnik mi je prirasel k srcu

73

Janez Pelko:
S fotoaparatom se neka-ko bolje znajdem

75

Nejko Podobnik:
Kdor ne pozna svojih korenin, težko ceni sadove

76

Andrej Poljanšek:
»Žirovski cajtnig« – pogled od strani

76

Izidor Rejc:
Lepa je tvoja pot, Občasnik

78

Marija Stanonik:
Da bi (p)ostali prijatelji!

80

Jože Stržaj:
Žirovski občasnik – kulturne jaslice žirovske kotline

81

Franc Temelj:
Radio Žiri in Žirovski občasnik

82

LEPOSLOVNI PRISPEVKI

82

Tomaz Kosmač:
Kupil sem kolo

84

Franc Kopač:
Nebesni svod

86

Janez Ramoveš:
Žirovske občasnice

89

Rafael Terpin:
Skozi jesen

90

Iztok Sitar:
Štiri žirovske posebnosti

91

PRVI INTERVJU: JANKO
SMOLE, SVETOVVLJAN
Nejko Podobnik:
Janko Smole se ni izneveril svojim dedom

105

DRUGI INTERVJU:
JAKOB KOKALJ,
PRVI MOŽ ETIKETE
Miha Naglič:
Etiketa tiskarna d.d., doma v Žireh – od kod prihaja, kdo je, kam gre?

110

PORTRET:
EDVARD MLINAR
Milena Miklavčič:
»An dic nakul na zgari«

119

ŽIROVSKE ŽIVLJENSKE ZGODBE (1)

Tadeja Primožič:
Pečelinova Franca

125

OTROŠTVO NA ŽIROVSKEM SREDI 20. STOLETJA

Milena Miklavčič:
»Lahk bi bl armen, ka sma sam turšna župa idl«

141

30 LET MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŽIRI 1970–2000

141
Miha Naglič:
Nagovor ob 30. obletnici Muzejskega društva Žiri (MDŽ)

143

Olga Vončina:
Kakšne so možnosti žirovskega muzeja?

154

50 LET PLANINSKEGA DRUŠTVA ŽIRI 1950–2000

Darina Konc:
Kronika Planinskega društva Žiri (1950–1958)

176

LEPOSLOVJE

176
Matevž Pečelin:
Tihotapski kralj

187

Jože Peternej:
Nenavadno srečanje
189
Tončka Stanonik:
Z avtobusom po zasneženi Dolini

192

ODMEVI, OCENE, PREDSTAVITVE

192
Janko Mrovlje:
Še nekaj krute zgodovine, ki je ne smemo pozabiti

193

Marija Stanonik:
Žirovska slovenistika

196

Marija Stanonik:
Dragocene knjige za nas in naše sosede, za nas in naše potomce

198

Tončka Stanonik:
Nemirne strune Nežke Mlakar

201

Tomaž Štefe:
Prvih 50 let (1949–1999)

202

Tomaž Štefe:
Štirideset let šolskega športnega društva Tabor

203

Tomaž Štefe:
Žirovski vodnik

206

Tomaž Štefe:
Franc Temelj: Žirovski album

207

Miha Naglič:
Planinstvo na žirovski način: »Dlje ko greš, dlje ti kaže«

210

Tadeja Primožič:
13. bienalna razstava domače in umetnostne obrti

212

Tadeja Primožič:
Slovenske čipke na Švedskem

213

Slobodan Poljanšek:
Turizem – da ali ne!?

219

IN MEMORIAM: JANKO MAJNIK (1918–2000)

219

Tončka Stanonik:
Kje so tiste stezice?

224

Tončka Stanonik:
Umrli je naš Sivi brat

227

IN MEMORIAM: VLADIMIR SIMONČIČ VLASTJA (1911–2000)
Vlastja Simončič:
Izbrane fotografije

235

BIBLIOGRAFIJA ŽIROVSKEGA OBČASNIKA
Tončka Stanonik:
Bibliografsko kazalo druge desetletke Žirovskega občasnika (1991–1999)

SLIKOVNA PRILOGA

Tomaž Kržišnik:
Raubšičarsko tihožitje

Stane Kosmač:
Kam?

Rafael Terpin:
Goropeke

Maja Šubic:
Ž kot »Žir«

Metod Frlic:
Moj pogled na Žirovski občasnik

Tone Mlakar:
V cerkvi sv. Ane, Ledinica

Janez Pelko:
Duh iz Žirovnice

Franc Temelj:
Zatajeno dete

UVODNIK

Miha Naglič

CELA OCVIRKOVICA V ŽIROVSKEM OBČASNIKU

Žiri, 20 let pozneje, jeseni 2000. Ja, 20 let je že, kar je izšla prva številka ŽO. Ko to zapisujem, je prvi petek v novembru 2000, takrat je bila predzadnja sobota v oktobru 1980. Vreme obakrat zelo deževno, razlika je predvsem v tem, da je bilo tisto soboto zelo slovesno, ta petek je pa zgolj jesensko moker in mrk. Pa ni žalosten! Nasprotno: prav dobro se mi zdi, da je tako, kot je, da smo že 20 let na žirovski in slovenski kulturni sceni, kakšnemu posebnemu zanosu se pa ob tem ne kaže predajati, utvaram še manj. Zaneseni smo bili oktobra 1980, ko smo pisali, risali, v Alpini in Etiketi na črno tiskali, v osnovni šoli na roko zlagali in spenjali prvo številko. Dokončali smo jo v petek, 23. oktobra, popoldne in jo drugo jutro še svežo odnesli v na novo odprti, prenovljeni Družbeni dom Partizan, ki so ga tisto soboto dopoldne slovesno odprli – z imenitno proslavo, s katero smo v poslopju nekdanjega prvega sokolskega doma na slovenskem podeželju počastili tudi 75. obletnico žirovskega Sokola in 25. obletnico Delavskega prosvetnega društva Svoboda Žiri. ŽO je nastal pod firmo njegove Literarne sekcije, ob predstavitvi mu je pod vodstvom Slobodana Poljanška zapel ženski pevski zbor istega društva, tudi ta kulturna novost tistega leta ... Rojstni dan ŽO je torej **23. oktober 1980**, krst je bil pa naslednjega dne.

Skoraj celo naklado smo razdelili kar na proslavi. Kdor ni bil tam, prve številke nima. Bila je potica tistega dne. Za nas, ki smo jo spekli. Za mnoge pa zgolj kupček potiskanega, zloženega in spetega papirja. Za onega, denimo, ki je novo revijo odnesel v Poljane, kjer je »dobro misleča kmetica« vanjo zavila kos mastne ocvirkovice, namenjene njenemu častilcu Ivetu Šubicu, likovnemu poetu Poljanske doline – prav v list, na katerem smo odtisnili njegovo grafiko s podobo ranjenega partizana in usmiljene bolničarke. Tudi to smo izvedeli šele 20 let pozneje, po pisanju Sely de Brea, Ivetove žene. Ja, naši ljudje so stvarni: potica je potica, papir je pa papir. Komur je papir potica, ga mu pa Bog požegnaj! Zanos in razburjenje, ki se v kakih izjemnih, drugačnih trenutkih pojavita na umirjeni gladini stvarnosti, sta le bežna valova, vzvalovita in se spet zgubita. Življenje pa teče naprej, kakor naša reka. Dvajseta obletnica katerekoli publikacije ni zato noben zadosten razlog, da bi se ob njej predajali kakemu posebnemu zanosu ali se nad komerkoli posebej razburjali. Naj bo raje priložnost za krajši počitek in daljši premislek. Da bi ne bil le moj, sem se že sredi avgusta s posebnim pismom, poslanim po navadni ali elektronski pošti, obrnil na več kot 150

oseb. **Stalnim sodelavkam in sodelavcem, podpornicam in podpornikom, bralkam in bralcem Žirovskega občasnika!** Tako sem jih nagovoril in jih nato zaprosil, naj po svoje, v besedah ali likovno, odgovorijo na naslednja štiri vprašanja: **Kaj vam je v teh 20 letih pomenil ŽO? Kaj bi lahko postal v prihodnje? Kako vidite tisto, kar se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v 20. stoletju? Kaj želite temu kraju in njegovim ljudem v 21. stoletju?**

KAJ VAM JE V TEH 20 LETIH POMENIL ŽO?

Odgovorilo jih je 45, dobra četrtnina. Lepa bera, ki jo lahko preberete v nadaljevanju. Sam pa si vzamem uredniško pravico, da na ista vprašanja odgovorim kar tu, v uvodniku. Kaj mi je torej v teh 20 letih pomenil ŽO? Zame je bil v tem času ŽO osrednji osebni projekt. Ko sem se v začetku leta 1980 vrnil iz Kruševca, kjer sem odslužil vojake, v Žiri, sem ostal brez službe. Najbrž tudi zaradi »karakteristike«, kakršno mi je zadnji teden ob srečanju sredi kasarniškega kroga razkril »kapetan za bezbednost«: da so me v Škofji Loki označili za »anarholiberalni element«, za »nezanesljivo osebo«, ki jo je treba posebej opazovati. »Ugotavljam, da so se zmotili,« mi je zatrdil srbski častnik in mi zaželel srečno pot domov. Tu sem imel časa na pretek, tudi za razmišljanje, kaj mi je storiti. Službe mi na dom niso prišli ponuditi, sam je nisem iskal. »Kaj pa, če bi ustanovili svojo revijo!« Rečeno, storjeno.

Nekaj norcev se zmeraj najde, pravi pregovor, in tako je bilo tudi v tem primeru. Prijatelja Tone Eniko in Franc Temelj sta bila takoj »za«, imela sta tudi že nekaj izkušenj od sodelovanja pri tovarniških časopisih Alpine in Kladivarja. Ko je zamisel požegnal še Tomaž Kržišnik, veliki guru žirovskih frajgajstov v drugi polovici 20. stoletja in naš tedanji mentor, je postala obveza. Za »tehnično ureditev« (beri: prepisovanje in razmnoževanje izbranih besedil in podob) je v tedanjem Alpininem »INDOK centru« poskrbela Anuška Kavčič, za oblikovanje pa moja sestrična in Tomaževa učenka Helena Zorjan, ustvarjalka prefinjenega občutka in premajhne drznosti, ki je postala prva violina oblikovanja v Etiketi. Pri naslednjih številkah so se nam v uredništvu pridružili Stane Kosmač, Mišo Čeplak, Franc Kopač, Tončka Stanonik in Nace Naglič. In smo skupaj delali ŽO. To je bil projekt našega skupnega samouresničevanja. Zame osebno pa, kot rečeno, osrednji. Kolikor mi je znano, so me prav pri tem delu opazili tisti, ki so me pozneje podprli, da sem dobil štipendijo francoske vlade in dve leti preživel v Parizu. ŽO je bil referenca, ki so jo poznali uredniki Gorenjskega glasa, Republike, Razgledov in Sobotne priloge Dela, ko so me povabili k stalnemu sodelovanju. Žirovski občasnik si je prislužil status občasnega gosta nekaterih osrednjih slovenskih medijev; Gorenjski glas in Delo ga spremljata ves čas, o njem so pisali pokojni, a še vedno ugledni Naši razgledi, o njem se je govorilo na programih Radia Žiri (Sora) in Radia Slovenija, dvakrat (1981, 1996) smo bili gostje v prestižnih oddajah gospoda Sandija Čolnika na TV Slovenija ...

»Hočemo torej spodbuditi k pisanju čim več posameznikov in s tem hkrati dvigniti splošno kulturo pismenosti.« Tako sem zapisal v uvodniku prve številke – Čemu občasnik? A to je bila le ena od tedanjih žlahtnih utvar. Zaradi ŽO v Žireh ne piše dosti več ljudi, kot bi jih sicer. Znati pisati je kultivirani božji dar in ne rezultat družbenopolitične akcije. Res pa je, da je marsikdo od nas dobil v ŽO novo priložnost za javno objavo. Koliko

se je zaradi ŽO dvignila »splošna kultura pismenosti« na Žirovskem, je spet vprašanje. A padla v teh 20 letih gotovo ni! Meni se zdi v tem pogledu najbolj dragoceno dvoje: da se je v svojih prizadevanjih združila peščica pišočih na Žirovskem in da nam je uspelo k stalnemu ali občasnemu sodelovanju pritegniti imenitna peresa naših rojakov in prijateljev Žirov v Sloveniji in po svetu. Njih imena najdete v kolofonih vseh 22 zvezkov oziroma 30 števil. Popisani so tudi v obeh bibliografskih kazalnih, kakor jih je v letih 1990 in 2000 pripravila Tončka Stanonik, angel varuh Občasnikove slovenščine. V prvem je popisala 603, v drugem 354, skupaj 957 enot v 20 letih! Napisalo, narisalo in fotografiralo jih je 302 v prvi in 292 avtorjev v drugi desetletki! To so povečini eni in isti posamezniki, vendar lahko brez tveganja ocenimo, da je v ŽO objavljenih več kot 300 avtorjev.

KAJ BI LAHKO ŽO POSTAL V PRIHODNJE?

Preden bom skušal odgovoriti na to drugo vprašanje, naj se vrnem k prvi številki. Takoj za uvodnikom je v njej članek Literarna sekcija DPD Svoboda Žiri. V njem sem zapisal, naj bi se nekateri od njenih članov »lotili posameznih raziskovalnih nalog na teme iz žirovske preteklosti in sedanosti«, krona teh raziskovanj pa bi bila izdaja »samostojnega zbornika«. Spet prevelike besede za razmeroma skromna dejanja, ki so sledila. In vendar: v 20 letih je ŽO postal prav to – samostojni žirovski zbornik. Mar ni teh 30 števil v 22 zvezkih prav to? En velik zbornik, ki ne ugaša, temveč se šele prav razplamteva! Zbornik torej imamo, pred nami je nova naloga: izdaja monografij – raziskati in v knjižni obliki predstaviti posamezne teme. Teh pa je cela vrsta: študije o našem naravnem okolju (geologija, vode, podnebje, gozdovi, rastlinstvo, živalstvo, naravne znamenitosti, varstvo okolja), o posameznih gospodarskih dejavnostih in podjetjih (kmetijstvo, obrt, podjetništvo), političnih dogajanjih (lokalna samouprava, stranke), družbenih dejavnostih (zdravstvo, šolstvo, šport, društva), o kulturnih pojavih (usoda kulturne dediščine, žirovski muzej, prikazi glasbene, gledališke, likovne, literarne kulture na Žirovskem, žirovska župnija).

Tudi marsikaj od tega smo medtem že dobili. Dr. Marija Stanonik je prav pri ŽO izdala svojo prvo samostojno knjigo: *Promet na Žirovskem* (1987). Sledila je cela vrsta njenih študij o posameznih fenomenih narodopisne in slovstvene dediščine. In cela vrsta knjig pri uglednih slovenskih založbah. Jože Peternelj – Mausar je sicer nehal pisati, a do 1995 je napisal in izdal osem knjig in 1999 vse skupaj okronal z monografijo. Pesnik Franc Kopač je v zadnjih 17 letih izdal štiri pesniške zbirke. V prozi se uveljavlja Tončka Stanonik (*Podobe iz čipkaste preje*, 1996), njena nova knjiga je že na poti. Alpina, Mercator Sora, Kladivar Žiri in Planinsko društvo Žiri so izdali svoje zbornike ob svojih 50. obletnicah. Z letnico 2000 sta izšla *Žirovski vodnik* (s turističnim zemljevidom in zloženko) Mihe Nagliča in *Žirovski album* Franca Temelja itd. To ni vse, a že naštetega je veliko. In kaj je vsem tem objavam in izdajam skupno? To, da so jih napisali ter za objavo pripravili sodelavci ŽO! Okoli njega se je spletla nekakšna neformalna založba. V 20 letih zbiranja in urejanja gradiva za ŽO se je oblikovala uredniška ekipa, ki je v sodelovanju z založnikom Ignacem Nagličem (založba Pegaz International Ljubljana) ali s kom drugim zmožna urediti in za izdajo pripraviti še marsikatero publikacijo. To ni cilj, to je proces, ki teče že 20 let.

Kaj pa ŽO sam? Kaj bi še lahko postal? Že če bo ostal, kar je, ne bo malo. Če pa se nam bo uspelo kadrovsko okrepiti, predvsem pa pomladiti in hkrati slediti vrtoglavih spremembam na področju računalniške podpore pisateljskemu, uredniškemu in založniškemu delu, potem bo gotovo še boljši. Pri tem bo kljub vsemu v nenehni nevarnosti, da bi prenehal izhajati. Zakaj? Zato, ker nobena publikacija pri tako nizkih nakladah (okoli 500 izvodov) ne more preživeti sama od sebe, tržno. ŽO je od vsega začetka potreboval denarno podporo žirovskega okolja. Oprl se je na nekdanjo Krajevno skupnost Žiri, od 1995 na Občino Žiri, pa na tri največja podjetja v kraju – Alpina, Etiketa tiskarna, Kladivar Žiri – in na druge, manjše dobrotnike. Brez njih ni in ne bo šlo. Sicer pa se ta denar žirovske skupnosti povrne. ŽO je vendar kulturna dobrina trajne vrednosti. Če bi se v prihodnje še okrepil, bi lahko postal tudi zametek samostojne založbe, knjigarne, knjižnega kluba in študijske knjižnice v Žireh ... Spet prevelike besede za te male in potrebne upe?

KAKO VIDITE TISTO, KAR SE JE Z ŽIRMI IN ŽIROVCI DOGAJALO V 20. STOLETJU?

Tretje od vprašanj, ki sem jih zastavil drugim, sam pa nanje še nisem odgovoril. Po mojem je bilo minulo stoletje tisto, v katerem so Žiri in Žirovci, ki jih še sredi stoletja nastala himna postavlja v prelepo dolino »na koncu sveta«, s tega konca prišli na sredo sveta. Natančneje rečeno: to, da so bili na koncu, jim ni prav nič pomagalo, ko so jih osrednja svetovna dogajanja potegnili v svoj neprizanesljivi, dostikrat uničujoči tok. Sora in njeni pritoki so našo dolino v 20. stoletju poplavljali še bolj kot v minulih. Dne 26. septembra 1926 pa je bilo tako hudo, da je naravna katastrofa skorajda povzročila še družbeno. Narasla voda je namreč razdejala jez in druge naprave nove hidroelektrarne na Fužinah in s tem tudi prvi večji žirovski kapitalistični podvig. Podjetje je bilo namreč organizirano kot delniška družba, vanjo so se vključili najpremožnejši in najbolj drzni Žirovci tistega časa, eni kot družbeniki, drugi kot njihovi poroki. Voda je odnesla vse; ne le naprave, tudi prihranke, gozdove in marsikatero doto. Prizadela je prav najbolj podjetne in ti so potem vrsto let životarili podobno kot tisti, ki že tako niso nič imeli ...

To je bila »višja sila«. A v bistvu nič drugačna od tiste, ki je Žirovce potegnili v 1. svetovno vojno. Na različnih evropskih bojiščih jih je obležalo 139, najhujši udarec pa je sledil po že končani vojni. Usodna lega Žirov ob razvodnici med Posavjem in Posočjem in na stičišču treh slovenskih pokrajin je botrovala izvršenemu dejstvu, po katerem so zahodni in južni rob Žirovskega zasedli Italijani. Zaradi strateškega pomena rudnika v Idriji so se tu stegnili daleč čez naravno mejo, ki je veljala skoraj 900 let pred tem, med loškimi in tolminskimi oziroma idrijskim gospodvom, in dosegli, da je bila 1920 takšna izsiljena, protinaravna in protizgodovinska meja potrjena tudi v Rapallu. Z njo sta žirovska občina in župnija za zmeraj (?) izgubili kar 12 naselij! Imena: Breznica, Dolenji Vrsnik, Gorenji Vrsnik, Govejek in Srnjak, Idršek, Korita, Ledine, Mrzli Vrh (del), Osojnica, Pečnik, Žirovnica in Žirovske Krnice (zdaj Ledinske). Po 2. svetovni vojni, ko bi se morala ta izjemno huda krivica popraviti, se ni; Žirem so tedanje oblasti vrnile samo dve od ukradenih naselij, Breznico in Osojnico, vsa druga so ostala pod Idrijo.

Iz narave izvirajoča mejna lega Žirov je bila usodna tudi v 2. svetovni vojni in po njej. Predvojno mejo med Italijo in Jugoslavijo je zamenjala meja med Italijo in Nemčijo. Najhujše obdobje vojne pa je nastopilo po jeseni 1943, ko so eni in drugi odšli. Italijani že 9. septembra, Nemci pa 23. oktobra in se vse do konca vojne niso več za stalno vrnili. Žiri so postale »prazen prostor«, v katerem so vladali partizani, občasno pa vanj vpadali Nemci in domobranci. Žiri so veljale za partizanski kraj in osvobojeno ozemlje; toda metode partizanskih oblasti in njihov vse bolj odkriti komunistični značaj dobršnemu delu Žirovcev pač ni »ugajal«. Ti so se pred partizansko mobilizacijo zatekli v sosednje domobranske postojanke v Rovtah, Gorenji vasi, na Vrhu Svetih Treh Kraljev in drugod. Po vojni so bili zajeti in kar 106 jih je bilo brezpravno pobitih. Bilanca te vojne je bila nadvse tragična: 333 žrtev. Od tega 132 na »pravi strani«, 201 pa zamolčan vse do decembra 1990, ko je v tednu pred plebiscitom prav ŽO objavil seznam, ki ga je sestavil Alfonz Zajec in smo mu dali naslov Vse žrtve druge svetovne vojne med Žirovci. Če so naši podatki pravilni, smo bili prva publikacija v na novo nastajajoči državi, ki je storila kaj takega!

Pogled čez celo minulo stoletje nam naknadno omogoča širši in globlji uvid. Pokaže se, da dogajanja med 2. svetovno vojno in ob njenem koncu niso nek osamljeni, »čudni« pojav. V marsičem so posledica ločitve duhov, ki je nastopila že ob prelomu iz 19. v 20. stoletje in se na to desetletja negovala v taborih klerikalnih in liberalnih, orlovskih in sokolskih privržencev. Ljudje so bili duhovno in telesno pripravljani že pred vojno, treba jih je bilo samo še oborožiti in poslati v boj do »končne zmage«, ki se je nato izkazala kot poraz večine. Najdaljši konec te palice so si po vojni prilastili tisti, ki so imeli pred njo najkrajšega – komunisti. In kdor je zadnji tepel, je udarjal najhuje. Pod njihovo vlado so razdvojeni duhovi potihnil in se potuhnili, v letih osamosvajanja, ko nas je skupaj držala nevarnost od zunaj, so bili še zadržani, v zadnjem desetletju pa se razdivjajo pred vsakimi volitvami in še kdaj vmes. Na Žirovskem so mogoče manj glasni kot kje drugje, zato pa tem bolj strupeni. »Kultura« nestrpnosti, proti kateri je v svoji znameniti pridigi na Martinovo nedeljo 1962 nastopil nekdanji župnik Ivan Pečnik, bo na nekaterih vrtovih očitno uspevala tudi v 21. stoletju.

S politiko in vojnami – te so, kot je dobro znano, le nadaljevanje politike z orožjem – Žirovci v minulem stoletju nismo imeli sreče. Kar pa ne pomeni, da nismo dosegali uspehov na drugih poljih človeškega udejevanja, zlasti na gospodarskem, socialnem in kulturnem. Gradili smo »na veliko«. Najprej, že v začetku stoletja (1906–10) novo župno cerkev sv. Martina, eno največjih na Slovenskem in še zdaj največjo na Gorenjskem. Po 2. svetovni vojni pa najprej novo stavbo Tovarne športnih čevljev Žiri (Alpine), eno prvih na novo zgrajenih tovarn v Sloveniji (1948), novo osnovno šolo (1950), največji združni dom v tedanji Jugoslaviji (okoli 1955), pozneje še nova tovarniška poslopja Alpine, Etikete tiskarne in Kladirarja Žiri, vedno večjo in sodobnejšo osnovno šolo in vrtec, Market, mrliško vežico, novo komunalno infrastrukturo (vodovodi, kanalizacija, čistilna naprava, telefonsko omrežje, lokalne ceste ...), nove gasilske domove, novo glavno cesto skozi Žiri s pločniki, rekonstruirano ozko cestno grlo od Trebije do Sela (1987), novo blagovnico v središču Žirov (1989; več trgovin, pošta in banka) ... Vse to je bilo zgrajeno v ti. komunističnem obdobju (1945–90), ki je bilo v tem pogledu bistveno bolj produktivno kot vsa desetletja pred njim in tisto

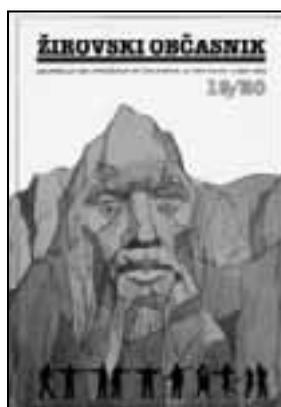
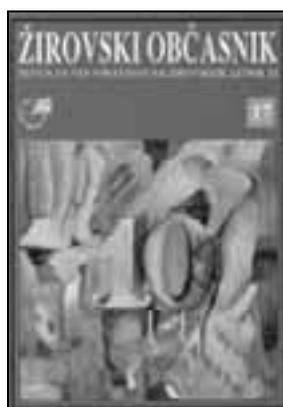
po njem. Komunisti so znali ljudi povezati v skupnih naporih in tako zmogli tradicionalno žirovsko zasebnost in razdrobljenost presegati v skupno dobro. To jim je pač treba priznati! (Da ne bo nesporazuma: gradilo bi se tudi, če bi zgodovina potekala drugače, a po mojem bistveno manj. Naš rojak, ki se je pred komunizmom zatekel v Ameriko in je pred vojno opravljal odgovorna dela pri žirovskih čevljarjih, mi je zatrdil, da so bili ti tako razdrobljeni in vase zagledani, da se ne bi sami od sebe nikdar združili v tovarno, kakršna je Alpina ...)

Žiri in Žirovce so torej v njihovem koncu »oplazili« vsi največji svetovni politični buzdovani 20. stoletja: obe svetovni vojni, italijanski in nemški imperializem ter fašizem in nacizem kot revanšistična nasledka prve in povzročitelja 2. svetovne vojne, in komunizem kot svetovno gibanje, ki se je idejno začelo s Komunističnim manifestom (1848), dejavno z oktobrsko revolucijo (1917) v Rusiji in v glavnem končalo z rusko odpovedjo komunizmu (1989). Italijanski imperializem in fašizem sta nam ukradla 12 oziroma 10 vasi, nemška okupacija in odhod sta povzročili oziroma omogočili stanje, v katerem se je med Žirovci razbesnela državljanska vojna, komunizem je zagrešil pomor po komaj končani vojni, potem pa je zanj 45 let delal svojevrstno pokoro, ki se je izkazala v izjemnem gospodarskem in socialnem razvoju. Z razvojem industrije in polno zaposlenostjo so namreč nastale razmere, v katerih je bila tradicionalno pridnim Žirovcem omogočena tudi rast zasebne blaginje. Zanimivo bi bilo raziskati, ali se je še kje na Slovenskem in po Evropi zgradilo toliko novih zasebnih hiš na, denimo, 1000 občanov, kot prav v Žireh?

KAJ ŽELITE TEMU KRAJU IN NJEGOVIM LJUDEM V 21. STOLETJU?

Če torej za hip odmislimo naravne in politične katastrofe, ki so Žiri in Žirovce prizadele v 20. stoletju, potem vidimo, da je bilo le-to tudi prizorišče neslutenege gospodarskega in socialnega razvoja. Industrijska revolucija, ki bi Žiri dosegla tudi, če ne bi bilo hkrati z njo še komunistične, je s slednjo produktivno sovpadla. Če primerjamo gospodarsko in socialno stanje v letih 1900, 1941 in 2000, potem so razlike več kot očitne, skoraj neznanske, kolikor se omejimo na materialni razvoj in doseženo stanje. Če pa se ozremo še na stanje duhov, vidimo, da je napredka bistveno manj. Ja, res je, bistveno več je v naših glavah znanja in najrazličnejših »informacij«, če pa skušamo oceniti naše dojemanje »poslednjih reči« ali vsaj kulturo medčloveških odnosov, je slika bolj skromna. Žal. Koliko je med nami še različnih predsodkov, zavisti, nestrpnosti ... Hkrati pa, hvala Bogu, vse več ustvarjalne različnosti!

Minulo stoletje je bilo polno poskusov različnih poenotenj; najprej v klerikalnih in liberalnih taborih, potem v nacističnih in komunističnih partijah, na tekočem traku, v modnih in glasbenih težnjah ... V Žireh se je vstajalo zgodaj, potem pa delalo dva šihita; prvega od šestih do dveh v tovarni, drugega popoldne na gradbišču svoje ali drugih zasebnih hiš. Za kaj drugega med tednom praktično ni bilo časa. »Kultura« je bila pa v tem, da si šel v nedeljo dopoldne k maši, popoldne pa morda na kako veselico ali obisk. Potem je svoje naredila še televizija in vse to skupaj se po več desetletjih takega načina življenja ljudem pozna. Večina še vedno cele dneve dela – kar po novem zahteva kapitalizem – v nedeljo pa gre k maši ali malo na lepše. Obiskujemo se komaj še kaj, na kulturne

priredivte hodimo le redko. Koliko knjig(e) na leto prebere »povprečni Žirovec« – tudi to bi bilo zanimivo vprašanje?

Ta kulturni vzorec – delati in hoditi k maši – je po eni strani hvalevredna dediščina, po drugi jo je treba preseči. Leta, ki prihajajo (o celem stoletju se pri tem tempu razvoja še misliti ne upam), bodo še naprej v znamenju postindustrijskega razvoja, globalizacije in informatizacije. Velikih poenotenj ne bo več. »Črni tabor« ne bo nikoli več tako močan, kot je bil pred 1941, rdeči še manj. Alpina ne bo nikoli več tako velika, kot je bila sredi osemdesetih, ko je pod vodstvom Tomaža Koširja imela skoraj 2000 zaposlenih in je izdelala 2,4 milijona parov obutve v enem letu (1986). Postindustrijski kapitalizem je bolj naklonjen manjšim obratom, ki sicer naredijo manj po količinah, zato pa več po kakovosti in dobičku. Tako v podjetništvu kot v zasebnem življenju se bo moral znajti vsak sam. »Tovarne matere«, ki je ob delu in zaslužku poskrbela tudi za izdatno malico, dopust v Umagu, za poceni posojila in štipendije, vsega tega ne bo nikoli več. Tudi za vse enakih in obvezujočih načinov življenja in dela ne bo; če pa že bodo, jih bo več. In bodo različni.

Tudi Občina Žiri, ponovno in po milosti Republike Slovenije pridobljena 1995, bo za skupni blagor lahko poskrbela le delno. Pod vodstvom župana Bojana Starmana smo bili v zadnji petletki 20. stoletja priča pravi »asfaltni revoluciji« na občinskih cestah. V naslednjih letih bi pričakovali tudi večje posege občine na področjih javne blaginje, v objektih »družbenega standarda«, kot so šola, otroški vrtec, dom za upokojence, športni in kulturni objekti. Gostilno in kak manjši športni objekt zasebni kapital že zgradi, knjižnice in muzeja zagotovo ne bo. Podpisani vidim največji kulturni manko Žirov v tem trenutku v stanju našega muzeja v Žirovski pristavi (Stari šoli). Tu in v stanju nekaterih starih, a nekoč imenitnih hiš (kolikor nam jih še ni uspelo podreti!) se zrcali naš bedni odnos do lastne kulturne dediščine. Če ne bomo zavarovali in prenovili vsaj nekaterih stavb, bodo zanamci mislili, da so Žiri kraj, ki je nastal šele v 20. stoletju.

Globalizaciji se Žirovci ne bomo mogli izogniti. Smo že leta v njej. Žirovske delniške družbe se skušajo ohraniti tudi na globalnem trgu, vse več nas je, ki nam dnevne poti po svetovnem spletu niso več le hobi, temveč delovna in kulturna potreba. Globalizacija nas neustavljivo vleče v novo, globalno poenotenje, zlasti tisto, ki ga zahtevata trg in internet. Tu ni kaj, smo na barki, ki je že na odprtem morju, včasih tudi v divjih vodah. Od nas pa je odvisno, kaj bomo v tej novi unifikaciji naredili s tistim, kar je samo naše. Tako enkratnega naravnega okolja, tako svojske govorice, tako značilne, četudi bolj skromne kulturne dediščine namreč nima noben drug kraj na svetu. Žirovec 21. stoletja bi moral biti vsaj trojezičen; ob slovenščini in angleščini, ki bosta njegov prvi učni in prvi priučeni jezik, bi moral še naprej govoriti tudi svojo materinščino – žirovščino. Skrb za varovanje naravnega okolja ni le stvar države, občine in podjetij, postati mora del vsakdanje kulture vsakega posameznika. Tistih nekaj starih hiš, ki jih spomeniška stroka razmeroma visoko ceni, pa bo obstalo le, če se bodo zanje zavzeli lastniki; država in občina lahko pomagata s kakim papirjem ali dotacijo, a le, če je pred tem pozitivna odločitev lastnika. Lastnik Žirovske pristave, prve stavbe oziroma arhitekturne celote v Žireh, ki je bila razglašena za kulturni spomenik, pa je Občina Žiri sama ...

»Vzorca« za 21. stoletje torej ni. In ga ne bo. Izhajamo iz tistega, kar smo, in skušamo pod plaščem, ki nam ga nadevata svetovni kapitalizem in

bruseljska birokracija, ohraniti čim več tistega, po čemer smo, kar smo: Žirovci, enkratni prebivalci enkratnega kraja, z vsemi naravnimi in kulturnimi posebnostmi. Tako bomo po svojih skromnih močeh prispevali k težnji, da bi v svetu ostala in prevladala kultura različnosti – proti težnjam, da bi si nas kdorkoli spet podrejal in na silo unificiral. Tudi sodelavci ŽO se bomo trudili, da bodo imele tak zbornik samo Žiri in noben drug kraj na tem planetu. Da bo v njem za celo ocirkovico besed in podob, tako za Žirovce kot za prijatelje Žirov. Kaj bo kdo v zbrane liste zavijal, je pa njegova stvar.

IN KAJ JE ŠE V TEJ ŠTEVILKI?

Ta številka ni praznična, je pa v njej posebej izpostavljeno vse, kar je napisano posebej za 20. obletnico ŽO: tale uvodnik, cela rubrika z naslovom 20 let ŽO (1980–2000) in Bibliografsko kazalo druge desetletke ŽO (1990–2000). Sledita dva pogovora in dva portreta – pogovora z Jankom Smoletom in Jakobom Kokljem, portreta Edvarda Mlinarja in France Pečelin. Prvi je bil bančnik in finančni politik, ki ga poznajo in cenijo v vrhovih svetovnih financ, v Goropeke, kamor rad zahaja, prihaja kot spoštovani svetovljan. Drugi ni nikoli živel prav v Žireh, zato pa vse naokoli; Žirovec je po delu, skoraj deset let je že direktor delniške družbe Etiketa tiskarna, ki je bila ena od prvih podpornic ŽO; z njim smo se pogovarjali ob njeni 40-letnici. V Etiketi je začel svojo ustvarjalno pot rojak Edvard Mlinar, ki že nekaj desetletij živi in dela na Nizozemskem, kjer je postal ugleden oblikovalec. Pečelinovo Franco, ki jo z znanstveno ambicijo portretira Tadeja Primožič, komaj kdo pozna, čeprav je enkratna oseba in je večino svojega življenja preživela tu, v rodni Žireh, pri Pečelinu nasproti farne cerkve. Etnologinja Primožičeva skuša s tem pisanjem zastaviti tisto, kar na drugem mestu predlaga Milka Bokal – da bi napisali »duševne podobe« Žirovcev po njihovih poklicih in nato iz več portretov pripadnikov istega stanu povzeti glavne poteze le-tega, podobo tipičnega žirovskega delavca, kmeta, vernika, šolarja, bolnika ... Obetavno, mar ne?

Milena Miklavčič se je to pot razpisala o tem, kakšno je bilo žirovsko otroštvo tistih, ki so ga preživljali v letih pred 2. svetovno vojno in takoj po njej. Iz njenega prispevka bi že lahko izluščili podobo tipičnega otroka tistega časa. Dve društveni obletnici, 30 let Muzejskega društva Žiri in 50 let Planinskega društva Žiri, sta bili povod za tri prispevke na to temo. Prva dva govorita o preteklosti in prihodnjih obetih žirovskega muzeja, Olga Vončina je spisala celo študijo o razvojnih možnostih muzeja v Žirovski pristavi, njegov delovni načrt. Učiteljica Darina Konc, ki je v svojih spisih uporabila in povzdignila marsikatero žirovsko pripoved – in potem sama postala nekakšna legenda – je bila tudi navdušena planinka. Spisala je med drugim doslej širšemu krogu neznano kroniko Planinskega društva Žiri v letih 1950–58, od ustanovitve do njenega odhoda iz Žirov. To je enkratno pričevanje o vzdušju tistih let, ki je bilo res čisto drugačno od današnjega.

Nove izdelke za posebno pokušino smo dobili iz pisateljskih delavnic Matevža Pečelina, Jožeta Peternelja in Tončke Stanonik, preberete jih v razdelku Leposlovni prispevki. Tudi to pot so pestri Odmevi, ocene in predstavitve. Pisanje Janka Mrovljeta spominja na leto 1941, ko so Nemci prisilno izselili celo vrsto naprednih Žirovcev, Marija Stanonik se spominja žirovskih učiteljic in slovenistk Darine Konc, Nežke Mlakar in

Marije Jalen, Slobodan Poljanšek pa na koncu retorično sprašuje, ali bomo v Žireh razvijali turizem ali ne. Marija Stanonik, Tončka Stanonik in Tomaž Štefe predstavljajo žirovsko knjižno bero 1999/2000. Zanimive in za nas dragocene knjige so izšle v naši soseščini: Dom mojih prednikov, monografija o kmečki hiši na Cerkljanskem Rafaela Terpina, Ob stari meji Tomaža Pavšiča, monografija Rudnika urana Žirovski vrh Alojzija Pavla Florjančiča, Nemirne strune, roman naše nekdanje učiteljice Nežke Mlakar ... Celo vrsto knjig smo izdali na Žirovskem: jubilejni zbornik delniške družbe Kladivar Žiri Prvih 50 let (1949–1999); knjigo Žirovski vodnik Miha Nagliča v kompletu s turistično karto Občina Žiri z neposredno okolico in turistično zloženko Žiri v štirih jezikih, vse z letnico 2000; zbornik Planinsko društvo Žiri (1950–2000); Žirovski album Franca Temelja, knjigo »najkrasnejših« žirovskih razglednic, izdanih ob 30. obletnici Muzejskega društva Žiri, 2000. Tadeja Primožič spominja na prisotnost žirovskih mojstric in mojstrov na dveh pomembnih razstavah: na 13. bienalni razstavi domače in umetniške obrti v Slovenj Gradcu in Ljubljani, in na razstavi Klekljane mojstrovine Slovenije na 9. čipkarskem kongresu v Lundu na Švedskem, obe v letu 2000. Umrli sta dva od naših najdražjih in stalnih sodelavcev: Vladimir Simončič (Vlastja) (1911–2000) in Janko Majnik (1918–2000). Oba sta s svojimi prispevki vrsto let bogatila strani našega zbornika. Prvega, mednarodnega mojstra fotografije, se spominjamo z objavo izbranih fotografij, drugega, moža nemirnega duha, ki je bil najprej in do konca Žirovec, vmes pa drzni podmorničar in naturalizirani Avstralec, pa z dvema dragocenima člankoma Tončke Stanonik. Če dodamo še številne fotografije in slikovno prilogo v barvah, potem je očitno, da je ŽO res postal to, za kar ga razglašamo v našem novem geslu: **Žirovski občasnik je več kot časnik – je cela knjiga!**

V Žirovnici, 3. in 4. novembra 2000

20 LET ŽIROVSKEGA OBČASNIKA

1980–2000

■ *Miha Naglič*

ŽIROVSKI OBČASNIK, ŽIRI IN ŽIROVCI – KAKO GA-JIH-NAS-SE VIDIMO

Stalnim sodelavkam in sodelavcem, podpornicam in podpornikom, bralkam in bralcem Žirovskega občasnika smo poleti 2000 naslovili pismo s prošnjo, naj skušajo po svoje, v besedah ali podobah odgovoriti na naslednja štiri vprašanja:

- Kaj vam je v teh 20 letih pomenil ŽO?
- Kaj bi lahko postal v prihodnje?
- Kako vidite tisto, kar se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v 20. stoletju?
- Kaj želite temu kraju in njegovim ljudem v 21. stoletju?

Pismo smo poslali na več kot 150 naslovov in do zaključka redakcije prejeli 45 odgovorov. Te smo razdelili na štiri skupine. Prvi smo dali naslov **ŽO ter Žiri in Žirovci, med lokalnim in globalnim**; v njej so prispevki, napisani nekoliko bolj obširno in z večjo ambicijo. **Velike besede ob mali obletnici** je naslov drugega, najbolj obsežnega razdelka; tu so prispevki krajši, a dostikrat prav prisrčni in domiselni. Avtorje, ki so se odzvali na leposlovni način, uvrščamo v razdelek **Leposlovni prispevki**. Tiste, ki so odgovorili v podobah, pa pod naslov **Likovni prispevki**.

ŽO TER ŽIRI IN ŽIROVCI, MED LOKALNIM IN GLOBALNIM

Urednik je v takem primeru pred skušnjava, da bi prispelo članke povzema in razvrščal še drugače, vendar to pot to raje prepustim bralcem. Nekaj bodic, listov in cvetov bi pa vseeno odbral in poudaril. Nekaj dragocenih spominov, pohval, opozoril in novih zamisli. »Ali bi lahko izoblikovali duševno podobo Žirovca? Kakšni so ljudje na Žirov-

skem? ... Kakšen je Žirovec kot delavec, kot kmet, kot bolnik, kot vernik, kot šolar?» Tako se sprašuje **Milka Bokal**, s katero smo bili sošolci v žirovski osnovni šoli. Mislim, da je njena pobuda ena najboljših in jo bomo skušali uresničiti. Najlepša od primer se je morda zapisala **dr. Spomenki Hribar**, ko je ŽO označila kot »v besedi zadržani čas malega, žirovskega kozmosa«. Krajevni mikrokozmos, ki je vrh tega nekakšna paradigma vesoljne Slovenije. »Rekla sem že, da so Žiri kakor majhen kozmos, v sebi zaključena, notranje strukturirana, nase nanašajoča se skupnost. V tem smislu moremo Žiri mirno imeti za paradigmo Slovenije; Žiri so Slovenija v malem. Če bi delali kakršno koli sociološko raziskavo, sem prepričana, da njeni rezultati ne bi veliko odstopali od rezultata raziskave v Sloveniji.« Zanimivo je, pravi Spomenka, kako je v našem »časopisu« zavibrirala zgodovina 20. stoletja. »Ne vem, kako je danes v Žireh, ali so se po vzpostavitvi demokracije vzbujene strasti in tudi maščevalnost pomirile? Upam, da so se! V katarzi in spravi, ki nedvomno razpirata človeška srca tudi v Žireh, je zagotovo velik delež Žirovskega občasnika, saj travme, krivde in grehe, absurdnost tistega časa obravnava strpno, mirno, brez maščevalne strasti, z dostojanstvom: ne ponuja dokončnih ideoloških sodb in ne išče enega samega krivca. Zagotavlja odprtost za nikoli do kraja odgovorljivo vprašanje: kako je (bilo) kaj takega mogoče?« **Stanislav Istenič** se je ob naši obletnici spomnil neke druge, od katere bo letos že 60 let – na roko pisanega glasila Žirovski študent, ki so ga pisali člani Dijaškega krožka Katoliškega prosvetnega društva v Žireh; prva številka je izšla o božiču 1940, druga je bila pripravljena za veliko noč 1941, a je njen izid preprečila vojna.

Martin Kopač, prvi mož Alpine, razvija drzno misel, da so čevlji bili in bodo in da jih bo tudi Alpina še razvijala, proizvajala in prodajala, a na času in razmeram prirejani, razvojno usmerjeni način. »V strategijo razvoja proizvodnih in prodajnih programov Alpine smo zapisali: Alpina bomo razvojno usmerjena družba za proizvodnjo in prodajo obutve. Teža stavka je na besedi 'razvojno usmerjena' družba. Nam ne bo šlo za količine in mase (mimogrede, proizvedene količine že več let padajo). Pomembna je dodana vrednost in ne skupna realizirana vrednost. Teža bo na inovativnosti, razvoju, prodajanju znanja. Ne bomo se ukvarjali s čimerkoli: smo specialisti za obutev in tudi naša orodjarna bo razvojno usmerjena orodjarna, specializirana za podporo proizvodnji obutve. Naši kadrovski potenciali v kraju so omejeni (naravno zmanjšanje števila zaposlenih v Alpini znaša letno okrog 50), zato bomo iskali potrebne kapacitete s kooperacijo. Naša razvojna usmerjenost velja tudi za področje distribucije obutve. Tu bomo izkoriščali prednosti lastne mreže prodajaln, med prvimi bomo z inovativno prodajo preko interneta ...«

Milan Kopač, ki zaseda prvo mesto v delniški družbi Kladivar Žiri, ugotavlja zanimive povezave med njo in ŽO. Pohvali ga, ker se mu je uspelo dvigniti »nad meglo politične zmešnjave«, in nas svari, da bo izgubljen, če bo drugače. »Več sonca mladim!« zakliče in še prav ima. Naloga vseh, »ki imajo v Žireh vzvode oblasti«, je, »da za mlade Žirovce ustvarijo pogoje globalnega delovanja, privlačna in uspešna podjetja z vrhunskimi izdelki, razvitimi tehnologijami izdelave, razvito infrastrukturo in možnostmi pridobivanja specialističnih znanj, ki bodo v naslednjem stoletju zanesljivo najpomembnejša in največji kapital posameznika. Podjetja bodo morala 'virtualno' odpreti vrata in takim omogočiti

delo na daljavo. Tu je ena od velikih priložnosti za ohranjanje intelektualnega kapitala v Žireh.« Če bo tako, bo lahko tudi Kladivar Žiri ostal, kar je bil proti koncu drugega tisočletja: slovensko središče znanja o oljni hidravliki!

Dr. Franc Križnar, ki se je z Žirovci srečal in zblížal ob raziskovanju življenja in dela Antona Jobsta, nas opominja, da smo pokojnemu žirovskemu organistu in slovenskemu skladatelju dolžni še eno dejanje: urediti spominsko sobo v žirovskem muzeju. **Matjaž Mazzini**, Poljanec, ki je po materi žirovskega rodu, v svojem pisanju razkriva, da ima ŽO poljanske korenine. Res je, tisti, ki smo ga ustanovili, smo v nekdanjem Klubu študentov Poljanske doline ustvarjali glasilo *Korenine*. In vsaj ena od korenin ŽO sega tudi v imenovane *Korenine*. Globoko in daleč sega misel nekdanjega sošolca **dr. Antona Mlinarja**, zdaj uglednega moralnega teologa. Ko se je nedavno pripeljal domov na obisk, ga je neprijetno presenetil smrdljivi dim »z nekega nemarno zakurjenega ognja«. Tako je tisti, ki ga je zakuril, v ozračje, to »specifično neomejenost«, poslal nezavedno sporočilo, da ne razume »sopadanja omejenosti in brezmejnosti«. Vsej globalizaciji navkljub še vedno razmišljamo teritorialno. »V bistvu mislimo teritorialno. Včasih to razumemo kot poetično navezanost na svoj kraj, na kar smo ponosni, na posebnost, da imamo besedo za 'dom', in podobno. Vendar potem 'na svojem' zakurimo ogenj, ki noče goreti; morda poživa smeti in strupe; morda je le plazeči se dim, ki zaznamuje jutranji zrak. Tako posegamo v kategorijo brezmejnega. Menim, da je razmerje med 'blizu' in 'daleč' še posebej zapleteno takrat, ko to počnemo prav na meji svojega teritorija. Tedaj ne moremo nikogar več prepričati o tem, da to ni bil politični projekt.« Spoznanje, ki je vredno temeljitega premisleka in ustreznih dejanj!

Slobodan Poljanšek, že od 1970 ravnatelj Osnovne šole Žiri, nas opozarja na neko drugo, neizprosno dejstvo, ugotovljeno v šolski statistiki: da nas je Žirovcev vedno manj, da so bili doslej zmeraj po trije razredi v letniku, kmalu bosta samo še po dva! Torej? **Tončki Stanonik** se je na Malem Lošinj »posvetilo«, da nas je ŽO globaliziral že pred globalizacijo, kakršno poznamo zdaj, ko je beseda zanjo modna. »Ali pa so tudi Žirovci vzeli to revijo za svojo? In če si dovolim malce razmišljanja kar tako – kdo pa se sploh sme tako imenovati? Prebivalci na območju Žirov, ali tudi blizu in daleč razseljeni njegovi otroci? Morda tudi tisti, ki jih je takšno in drugačno zanimanje priklenilo na te hribe, poti, vode, ljudi ... Ali nas ni ŽO globaliziral brez čipov in drugih elektronskih nebodijhtreba! In zdi se mi, da so tudi Žirovci v ožjem smislu zaživel s svojim zbornikom. Brskanja, zbiranja, raziskovanja, ki so dolga leta nastajala, zorela v domačih ljudeh, so našla pravo mesto in prave bralce prav v ŽO. Rokopisi, ki se morda ljubosumno hranijo kot dragocenost zapisovalčevih dedičev, postajajo tudi zaradi ŽO last vseh, ki jih obravnavana vprašanja zanimajo.« Spet drugače se možnosti Žirovcev v globaliziranem svetu prikazujejo **Viktorju Zaklju**. »Prav čas, ki nam ga je živeti, pa pomeni konec nekega velikega zgodovinskega obdobja in začetek globaliziranega sveta, katerega kri so 'reke informacij', ki nas odnašajo, tudi potapljajo, najpogosteje pa odplavljajo v nove neznane svetove. Sodobni nomadi ne potujejo s kamelami, ladjami, železnico, avtomobili, potujejo na 'elektromagnetnih valovih' po žicah in brezžičju, do slehernega kraja lahko pridejo, z vse več ljudmi se lahko srečajo, nato pa vstanejo, odidejo na dvorišče in ugotovijo, da so doma.

Uresničuje se mišl, da je svet majhna vas in da smo ljudje državljani sveta. In jaz, Ti, Žirovec, Ločan ... že danes lahko delamo doma za delodajalca v Ljubljani, na Dunaju, v Londonu ... To torej ni novodobno 'žilvernovstvo', to je že praksa, predvsem pa prihodnost za naše otroke, za zanamce. In kaj mora takemu modernemu delavcu kraj, kot so Žiri, nuditi? Čisto okolje, moderno urbanizirano naselje, dostojno komunalno in družbeno infrastrukturo. To je naša prihodnost, to želim ljudem in kraju v 21. in naslednjih stoletjih.«

VELIKE BESEDE OB MALI OBLETNICI

Zastavi jih **Anton Beovič**, ko zatrdi, da je »Občasnik dozorel v mladeniča, godnega za ženitev«. Hkrati upa, »da bo vseeno ostal še nekaj časa samski, če pa poroka bo, naj bo vsaj na Žirovskem«. Ja, kje pa naj bo? Katera nevesta ga bo pa vzela, če ne žirovska? **Leopoldina Bogataj**, odgovorna urednica Gorenjskega glasa, ugotavlja, da je ŽO »revija, kot je verjetno nima nobena druga občina v Sloveniji«. Hvala za kompliment! **Samo Bevk** je v času, ko je bil še ravnatelj Mestnega muzeja Idrija, ko smo Žirovci konec osemdesetih in v začetku devetdesetih v Idrijo zahajali še prav plašno, kot kake kmečke neveste, poskrbel, da smo postali dobrodošli gosti, ki smo vrh tega lahko tudi pokazali, kar imamo in zmoremo. Zdaj ko je že od 1996 poslanec v Državnem zboru RS, mu želim, da bi zmožl spodbuditi dejanja v problemu, ki se ga v besedah vsi zavedamo in ga je sam izrazil takole: »Dobrih 12 km po cesti in sedem po zraku je tako kratka razdalja, da lahko zapišem, da je to sramota za državo in ministrstvo za promet in zveze, da bo lahko prav kmalu fizično podrta cesta tista, ki bo onemogočila gospodarsko, kulturno in vsakršno sodelovanje med obema občinama. Škoda bo prav gotovo dosti večja v duhovnem in materialnem smislu kot tistih nekaj desetih milijonov tolarjev letno, ki naj bi jih država v prihodnje zagotovila za boljšo cestno povezavo Idrije z Žirmi.«

Sely de Brea Šubic, Katalonka, ki ji je bilo usojeno, da postane katalizator poljanske inertnosti, nam tokrat pošilja »šokantno« sporočilo o tem, kako je neka »dobro misleča« Poljanka zavila kos slatne ocvirkovice v prvo številko ŽO – prav v list, na katerem je bila natisnjena grafika Iveta Šubica. Do tu bi še nekako šlo, če je ne bi namenila prav njemu – avtorju grafike in čistilcu ocvirkovice! **Ivan Cankar**, Žirovec na Finskem, nam je napisal, da njemu in drugim Žirovcem v diaspori »ŽO prinaša vsaj dvojno darilo: na novo nas vrne v domači kraj in posreduje vedenje o stvareh, ki jih iz svojih izkušenj ne poznamo ali pa zanje drugače niti ne bi vedeli«. Profesorica **Metka Debeljak**, ki je med drugim predsednica Komisije za kulturo v Občini Žiri, se je seveda tudi to pot postavila na stran žirovskih kulturnikov, katerih glasnik je naš zbornik, ko je nekoliko (pre)drzno zatrdila, »da ima asfalt res lahko vsaka vas, občina, ŽO pa imajo samo Žiri«. Geologa **Alojzija Pavla Florjančiča** je življenjska pot zanesla na gorenjevaško stran Žirovskega vrha, kjer je delal v RUZV. O njem in njegovi domnevni nevarnosti je svoj čas pisal tudi ŽO. »Bilo je leto 1986, leto s černobilsko razpoko ... In istega leta se je pojavila na naših mizah revija z mrtvaško glavo in znakom radioaktivne nevarnosti na naslovnici. Ne vem, kako se je znašla tam. Verjetno jo je v Todraž prinesel moj sodelavec Peter Zajc iz Žirov. Revija se je imenovala Žirovski občasnik. Premeteno zvit naslov, ki pušča manevrski prostor. Če so sodelavci in je denar, revija izide, drugače pa

izide, kadar izide. Dve provokaciji na mah, zato sem revijo vzel v roke. Znotraj sem takoj naletel še na tretjo provokacijo. V uvodniku: Od Černobila do Žirovskega vrha je štrlela zahteva Zveze društev za varstvo okolja v Sloveniji o takojšnji in trajni ustavitvi RUŽV. Tej zahtevi se je pridružilo tudi uredništvo. Podpisan Miha Naglič. Od tedaj naprej to zame ni bil več občasnik, urednik pa ne več neki Miha Naglič. Kakor koli, postal sem kar reden bralec ŽO ...»

Oton Giacomelli je eden od bolj vsestranskih Žirovcev. Uveljavil se je kot smučarski skakalec in trener, zadnja leta tudi kot novinar v športni redakciji Dela. Vse to je dosegel, ker je šel po svetu. Danes je sicer mogoče marsikaj doseči tudi doma, v Žireh, vendar ne v vrhunskem športu. Žirovski športni talenti, ki se želijo prebiti v slovenski in svetovni vrh, morajo, ko dosežejo določeno raven, domači kraj zapustiti in nadaljevati drugje. »Zakaj prav v športu, ko pa so se naši rojaki izkazali na številnih drugih področjih kot vrhunski strokovnjaki? ... Eden izmed teh dejavnikov – poleg znanja in gmotnih možnosti – je tudi konkurenca. V Žireh kritične mase konkurence ni mogoče doseči, zato je treba iti pravi čas – drugam. In Žirovci bi morali biti tega veseli. Tudi najbližja univerza je v Ljubljani ...» S čisto drugega konca, iz Idrije, se nam je s prav prijaznim pismom oglasila **Ivica Kavčič**, svoj čas idrijska županja. »Zelo sem bila vesela, ko nam je pred 12 leti, v času mojega predsedniškega mandata, uspelo asfaltirati regionalno cesto, ki povezuje oba kraja, saj je to najosnovnejša potreba po sodelovanju. Žal je zdaj stanje skoraj podobno tistemu pred asfaltiranjem...» »O ŽO imam najboljše mnenje«, je vrh tega zatrdila sosedka z zahodne strani. **Jakob Kokalj**, direktor Etikete tiskarne, ki se v Žiri skoraj vsak dan pripelje z južne, pa je naš zbornik razglasil kar za »učitelja življenja«. Posebej so mu pri srcu prispevki iz naše podjetniške zgodovine. »Prav iz te žirovske podjetnosti in iznajdljivosti ter želje po uveljavitvi so zrastle danes doma in po svetu znane in uspešne firme. Gospodarska podjetnost vseh generacij, ki jih je Občasniku uspelo iztrgati iz pozabe, prav ta podjetnost je pripomogla, da Žiri ne čemijo v kakem zakotnem območju somraka, ampak so na evropskem in svetovnem odru prepoznavne.«

»Razpadajoča pročelja imenitne ruralne arhitekture ob Starožirovski cesti v Žireh, vključno s Taborom, pričajo, da sta čut in volja za ohranitev in prezentacijo arhitekturne dediščine, ki je rojstni list in osebna izkaznica kraja, pri Žirovcih še pomanjkljiva.« Tako je svoje pismo sklenil arhitekt **Vlasto Kopač**, učenec in sodelavec Jožeta Plečnika. Da ni samo besedovalec, dokazuje dejstvo, da je sam pred uničenjem dobesedno odrešil in skrbno ohranil svojo rojstno hišo pri Matevžku v Novi vasi, ki je bila 1999 razglašena za drugi kulturni spomenik v Občini Žiri, takoj za Žirovsko pristavo. Ljubiteljica narave in starožitnosti v Poljanski dolini je tudi **Polonca Kovač**, mladinska pisateljica, ki je za svoje delo nedavno prejela nagrado Večernica 2000. Že več let je med stalnimi naročniki ŽO. Ko zapiše, kaj ji je v njem še posebej dobro delo, poudari tole: »... da so predstavljeni različni pogledi, da lahko eden misli tako in drugi drugače. Pa vse v enem časopisu! Taka tolerantnost je na Slovenskem kar redka vrlina.«

Ponosno in domiselno se med Žirovce prišteva **Zdravko Krvina**, nekdanji politik, zdaj galerist v Gorenji vasi. »Žirovcev nas ni veliko. Najdeš nas pa povsod, ker smo dobro razporejeni.« Ko se je v minulih desetletjih občasno vračal domov, mu je pozornost vedno znova vzbujalo žirovsko graditeljstvo, izjemno veliko število novih hiš. »Mnogo sveta

sem obhodil, pa te globoke želje, da bi vsak imel svojo lastno hišo, tako močno izražene, nisem nikjer srečal.« Muzealka **Ivana Leskovec**, ki je doma v Cerknem, pa nas ni spoznala zaradi hiš, ampak prav po ŽO. »Moram reči, da se mi zdi kot etnologinji vsebinska zasnova revije izjemno zanimiva: aktualna vprašanja, zgodovinska in domoznanska tematika in sredica – bodisi literarna, bodisi tematsko obdelana izbrana vsebina. To je tudi dobra popotnica za prihodnost. Žirovski občasnik naj si ne zastavlja previsokih ciljev. Tak kot je, je vsebinsko in tudi oblikovno dopadljiv ...« In ne nazadnje: ŽO in žirovski občasnikarji so med tistimi, ki »vzdržujejo prijateljske stike med dolinama, ki sta si v marsičem podobni pa tudi tako zelo drugačni«.

»A ne, kako je lepo?« Tako je ob pogledu na našo dolino sošolki **Mileni Miklavčič**, ko sta se skupaj peljala z avtobusom, retorično zatrdil najin nekdanji učitelj Marko Erznožnik. »Kamorkoli sem pozneje prišla, povsod se je našel kdo, ki je malce zviška gledal na nas, Žirovce. Češ da živimo nekje na koncu sveta, odmaknjeni od drugih, ukleti med hribe in svoje 'orange'. Velikokrat sem slišala, kakšni da smo: zaprti vase, nevoščljivi drug drugemu, veseli, če sosedu krava crkne, da se ne znamo obnašati, da smo grobi, hribovski in še marsikaj. In da smešno govorimo, da nas živ krst ne razume ...« Milenina vrlina je, da zna tudi v »napakah« poiskati nekaj vrlega. »Žirovci bi pravzaprav morali biti ponosni na to, o čemer pravijo, da so naše napake. Na ta način smo drugačni, bolj izjemni, nekaj posebnega. Pomembno je le, da strpno živimo drug z drugim. Da ne vidimo samo napak, temveč da so nam pomembne tudi vrline.« Po svoje, v bistvu podobno, a z velike razdalje, razmišlja **Barbara Mlakar**, ki študira na Japonskem in se nam je oglašila kar od tam, med prvimi. »Kljub temu da velikokrat poslušamo, da so Žiri bogu za hrbtom, in kako smo Žirovci zadrti, sem prepričana, da ni tako. Tudi zato so Žiri moj pravi dom, še posebej, ko jih primerjam z Japonsko, kjer sploh ni meje med mestom in vasjo, kjer podeželje pomeni, da si razmeroma daleč od najbližje železniške postaje in da v bližini najbrž ni trgovine, ki bi bila odprta 24 ur na dan. Kjer so ljudje sicer zelo vljudni in ustrežljivi, a ne pokažejo svojih resničnih občutkov ...«

»Kot zvestega bralca in rojenega Žirovca me najbolj skrbi, da bo v 21. stoletju napredovala degradacija okolja. Zdi se mi, da premalo cenimo vse tisto, kar ima stoletne korenine, pa naj si bo to stara kmečka hiša ali vijugasti tok reke Sore s tolmoni vred ...« Tako je v Mariboru svojo zaskrbljenost opisal **Janko Mrovlje**, naš stari sodelavec. **Janez Pelko**, ki je Žiri in Žirovce spoznal šele kot Občasnikov dvorni fotograf, nas doživlja bolj sproščeno. »Meni se v Žireh ritem popolnoma spremeni. Ne pogledujem več na uro, vse opravim mirno in brez živčnosti, na cesti ne prehitvam in popolnoma se sprostim. Bioenergetiki bi zagotovo odkrili močne pozitivne energije v vaših krajih. Mislim, da tudi ni naključje, da je pri vas toliko umetnikov. Inspiracije jim zagotovo ne manjka ...« **Nejko Podobnik**, nesporni pionir žirovskih medijev in medijske kulture, pa ceni Občasnikov prispevek k težnji in potrebi, da bi se Žirovci tudi med seboj bolje spoznali in razumeli. »Ta časovna zveza med zgodovino, sedanostjo in prihodnostjo je prispevala tudi k medsebojnemu spoznavanju Žirovcev samih. Tistih, ki s(m)o ves čas tukaj, in onih, ki so šli po svetu. Njih dejanjem in nehanjem. Bila je zrcalo žirovske duše več generacij.« Temu zrcalu nekateri pravijo kar »Žirovski cajtnig«. To seveda ni, kakor ni primeren za obravnavo prav vseh vprašanj; za polemike o tekočih dogajanjih, denimo, saj med izidoma

dveh številkih mine celo leto, ugotavlja **Andrej Poljanšek**, tajnik Občine Žiri.

»Zdaj ste občina. Razvita industrija, obrt, turizem. Kaj ko bi v tej lepi dolini napravili razvojni center. Dovolj je zraka. Blizu so Idrija, Spodnja Idrija, Cerkno. Območje, ki ima najbolj uspešno gospodarstvo. Ni brezposelnih. Kar zavriskaj. Tvoj čas prihaja. Mladim pogum, znanje. Ostati morajo doma, delati, vztrajati. Ta značilna žilavost in bistrost bo kot blisk prešinila vse ...« To je samo ena od cele vrste želja, ki jih je v svoji pisni napitnici Žirovcem in njihovemu Občasniku namenil rojak **Izidor Rejc**. Z najboljšimi željami se je oglasila tudi **dr. Marija Stanonik**, ena od najboljših solistk Občasnikovega orkestra. »Mojemu rojstnemu kraju želim, da bi mu nikoli ne zmanjkalo kruha. Da bi bilo v njem veliko otroškega živžava in da bi tisti na vrhuncu moči spoštovali modrost starosti in upoštevali beteznost let. Da bi nikoli ne spregledali človeka v stiski! Da bi se razvijala kultura naroda, srca in duha. Da bi se ne zarasle uhojene poti in ne bi posekali vseh kostanjev in drugih častitljivih dreves in ne podrli vseh starih hiš in ne metali na smetišče ali v ogenj starih fotografij, dokumentov in papirjev. Potem bo tudi Žirovski občasnik še dolgo lahko opravljal svoje poslanstvo! Da bi (p)ostali prijatelji!«

»Kakor so jaslice za božič nekaj posebnega v žirovski cerkvi, tako doživljam vsakokratno številko Žirovskega občasnika, ki 'pride na svetlo' prav okrog Božiča, kot kulturne 'jaslice' te kotline. Ime je res vsako leto isto, vsebina pa tako ustvarjalno enkratna, izzivalna in hkrati žirovsko domača. Če že ne preberem vsega od začetka do kraja, preletim vse naslove in se ustavim zlasti tam, kjer diha žirovska duša, naj bo v preteklosti ali danes. Ljudsko modrost – Povej mi, s kom se družiš, in ti povem, kakšen si – bi lahko obrnil pa rekel: Poglej, kdo je kaj napisal, narisal, pa ti povem, kako utripa njegovo srce, koliko stori za kulturno ozračje naše drage kotline.« Prav počaščeni smo, ko gospod **Jože Stržaj**, žirovski dušni pastir, ŽO povzdigne v »kulturne jaslice« žirovske kotline. **Franc Temelj** pa morebitno usodo ŽO posrečeno primerja z usodo njegovega leto dni starejšega medijskega brata – nekdanjega Radia Žiri. »Samo vprašanje časa je, pa nam bodo vzeli še tega,« bodo rekli loka(l)skeptiki. Toda bodite brez skrbi, nihče ga ne bo vzel. ŽO je tržno povsem nezanimiv, saj je njegov edini kapital duhovne narave in je varno shranjen v vseh do zdaj izdanih izvodih. Lahko ga požagamo edino sami, vendar mislim, da ni nikogar, ki bi videl smisel tega početja. Edina težava je v tem, ker na njem praktično ni videti mladih poganjkov, čeprav je zadnje čase solidno pognojen in tudi veje se žagajo po vseh pravilih dobrega sadjarjenja. Stvar sicer še ni kritična, je pa resna, če hočemo, da bo njegova življenjska doba primerna drevesu in ne zgolj eni človeški generaciji.« Bo že držalo; Franc Temelj in Žirovski občasnik sta edina »osebka« tega imena na Slovenskem in že zato je treba z njima potrpeti in ju primerno negovati – da ju ne zadene enaka usoda, kot je Radio Žiri, ki je bil prav tako samo eden.

LEPOSLOVNI PRISPEVKI

»Visoko poletje / je pravljичni psevdonim / za svobodno miselno / doživetje / na zahodni obali / reke Sore.« Tak je stavek, ki ga je v verze prelomil **Franc Kopač**; samo pesnik lahko zahodno obalo reke Sore doživi tako, kot bi stal na vzhodni obali Tihega oceana in gledal čezenj na zahodno stran, kjer se zadržuje njegova rojakinja Barbara. Ob takem

širokem doživetju bi bili lahko kar malo užaljeni ob pisanju **Tomaža Kosmača**, ki Žiri doživlja le kot vmesno postajo na eni od svojih nenehnih poti. »Idrija – Žiri – Škofja Loka. Pešačil sem in dvignil palec med branjem časopisa. Bejba in tip. In muzika. In šraufanje po vampu. Šla sta v Žiri ...« (Nadaljevanje v izvorniku.) »Dragi Miha, že dvajset let je v Žireh druga najboljša stvar Žirovski občasnik. Prve so seveda dvajsetletne žirovske občasnice ...« Tako je svoje darilo ŽO zastavil pesnik **Janez Ramoveš**, Rodoljub Podblegoški. In nam poslal kar osem pesmi, napisanih v poljanskem narečju. Eno začenja takole: »Vse sworte špice sa znale dilat. / Take za cir, take za v okvir, / take za srajce porwočne, / take za parte carkvjene. / Take za firnke ognjene ...«

Spet drugače je z idrijske na žirovsko stran hodil slikar **Rafael Terpin**, jo čisto po svoje doživel ter izrazil, tako v besedah kot s priloženo podobo. »Potem, potem sem jo urezal na žirovsko stran proti Goropekam. Žgečkljiv dan se je naredil. Zaselki so se tihotno odmikali kot prikazni, ki za hip pokukajo izza ovinka. Prvič v življenju sem ubiral to pot. Kar nekajkrat sem skrenil narobe in se malo kasneje vračal na stari tir. Nič ne de! Skozi kmečko kulturno krajino je dihala zrela jesen. Koder je sonce poškililo skozi nenadno okno, so mi podivjane barve ustavile korak, da sem pozabljal na pot, na novo odkriti bajni svet in na Žir, ki me je čakal v dnu doline. Macesnova raskava debela so šla mimo mene, mehke livade so se vrstile med smrekovjem, obšel sem že ostržene travnike, zadnje gobe ob vozniku, krošnje so s prsti žokale v nebo, a vse oneganje nad gozdovi je obvladovalo moj popoldanski čas, norelo in meglilo mi je oči. Zakaj sem tu? sem tipal čez hoste. Da bi s pogledom molil, da bi sešteval čudesa ali le da bi kot bebec zija odprtih ust? / Vse moje življenje je eno samo tipanje! me je prešinilo nekje nad Goropekami.«

LIKOVNI PRISPEVKI

Slikar Rafael Terpin ter fotografa Janez Pelko in Franc Temelj sta se torej odzvala tako z besedilom kot s podobo. Nekateri od povabljenih likovnikov pa »samo« s podobami: **Metod Frlič**, **Stane Kosmač**, **Tomaž Kržišnik**, **Tone Mlakar**, **Iztok Sitar** in **Maja Šubic**. Te si raje oglejmo, kot da bi o njih pisali.

Žiri, na Martinovo soboto, 11. novembra 2000

ŽO TER ŽIRI IN ŽIROVCI, MED LOKALNIM IN GLOBALNIM

Milka Bokal

DUŠEVNA PODOBA ŽIROVCA

Jezikoslovni poklic me sili k temu, da svoj sestavek o Žirovskem občasniku začnem z najširšega, med drugim tudi jezikovnega stališča. Eno od pravil spretnega oblikovanja misli je, da jo zapišeš. S tem ji daš globlji pomen, o njej začneš prodorneje razmišljati, jo tehtati in jo drugače uzavesti, kot če bi jo izrazil samo govorno. Zelo široko vzeto je zgornje pojmovanje mogoče navezati tudi na pisanje o kakem kraju. Registriranje v sestavke oblikovanih misli o kakem kraju, kar je povezano z njihovim shranjevanjem v »krajevnem spominu«, s trajnostjo in z možnostjo, da vedenje o kraju zmeraj znova obudiš v zavest, vodi ljudi k razmišljanju o samem sebi, o svoji preteklosti in prihodnosti. V pisanju o samem sebi se izostrijo njihove bistvene lastnosti in posebnosti in končno s samozavestjo začnejo ceniti sebe, svoje delo in okolje, v katerem živijo.

Mislím, da je prav pri tem Žirovski občasnik opravil veliko delo. Obravnaval je različna zgodovinska, političnozgodovinska, sociološka, kulturološka in ekološka področja (za konkretizacijo in natančno predstavitev tega bo najbrž tako kot ob desetletnici izhajanja poskrbela bibliografija). Pa ne samo to. Z nekaterimi raziskavami se je posebno v zadnjih številkah, mogoče delno celo nevede, nekako »podzavestno« nagibal k iskanju sedanje psihološke podobe Žirovcev ali širše rečeno, njihove identitete. Poglobitev samozavedanja Žirovcev je bila že opravljena s številnimi sestavki, ki so opisovali preteklost. Razumljivo in utemeljeno je, da je bilo takih več – sedanost mora izraščati iz korenin. Tako se je programska usmeritev, ki se je v začetku deklarirala v povečanju kulture pismenosti in nekje na sredi tega obdobja kot dodatek k prejšnjemu cilju, v izoblikovanju politične kulture, močno obogatila. V eni od zadnjih števil tako malce s pridržkom beremo o posebnem žirovskem »rodu«, »plemenu«. Na take misli, mogoče ne tako direktno izrečene, kažejo obrobne opombe v več sestavkih že dalj časa. In tu se spet najdem v razmišljanju, ki me obhaja že dolgo, še posebej pa ob vsaki novi številki Žirovskega občasnika.

Ali bi lahko izoblikovali duševno podobo Žirovca? Kakšni so ljudje na Žirovskem? Ker pa je težko vso raznolikost življenja strniti v en sam tip, bi poiskali Žirovca v konkretnih življenjskih okoliščinah. Kakšen je Žirovec kot delavec, kot kmet, kot bolnik, kot vernik, kot šolar? Odgovore na ta vprašanja bi dali tisti, ki se na določenem področju intenzivneje ukvarjajo z ljudmi, ki jim je psihološko poznavanje blizu. Nekdo bi opisal Žirovca kot delavca. Kako se obnaša do predpostavljenih, do sodelavcev ali ima primerno spoštovanje do tuje lastnine? Kmet bi razmišljal o odnosu do zemlje in kmetovanja. Ali se ta spreminja, ali je še čutiti nekdanjo navezanost na zemljo ali pa gledajo nanjo predvsem kot na sredstvo za zaslužek, za preživetje? Zdravnik, ki človeka spoznava v

kritičnih situacijah, bi raziskal Žirovca kot bolnika: kako Žirovci sprejemajo bolezen, z vdanostjo, apatijo, pretirano zaskrbljenostjo, jo zanikajo ali pa že pred ozdravitvijo mislijo le na delo in samemu zdravljenju posvečajo premalo skrbi. Ali so razlike med posameznimi skupinami prebivalstva (delavci : kmetje, dolinci : hribovci)? Kakšen je njihov odnos do smrti, kako jo sprejemajo? Patronažna sestra bi opisala duševno podobo žirovske mlade matere. Ali otroka sprejema z ljubeznijo ali ji je v breme? Kakšna je podoba družine kot celote, razmerja med možem in ženo? In končno, kako Žirovci sprejemajo svoj kraj? Ali se je njihova identiteta z uvedbo uličnega sistema kaj spremenila? Se čutijo bolj meščani? Ni več nekdanjih Dobračevcev, ostali pa so Selani in drugi. To je predlog Žirovskemu občasniku, ki bi sociološko in psihološko razčlenil današnjega Žirovca.

Zavedam se, da izoblikovati tip določenega stanu v nekem kraju ni lahko delo. Pokojni psiholog dr. Anton Trstenjak se je osredotočil na posamezne pokrajine in iskal skupne lastnosti Gorenjcev, Primorcev, Štajercev in drugih. Pa vendar, kdor je že dalj časa v določenem poklicu ali kraju, ve, da obstajajo določene splošne navade ljudi in da se s časom spreminjajo. Da sodelujoči ne bi »skrenili s poti«, bi jim bila mogoče za oporo vprašanja. S tem bi lažje obdržali abstrahirano raven opisovanja, ki je potrebno za tako razmišljanje.

Bivanje v manjšem kraju mi resnično dokazuje, da ljudi določajo zgodovinske, družbene in naravne danosti in da to vpliva na njihov značaj. Pri tem se mi zdi, da imamo Žirovci srečo, da smo živeli daleč stran od budnih oči gosposke, da je to pripomoglo k naši odprtosti in sproščenosti. Ne morem pozabiti, da mi je sodelavka pred dvajsetimi leti v Kranju, ko sem imela opravka z mladino, rekla, kako žirovska dekleta na splošno glasno govorijo, in v svoji nevednosti spraševala, če so mogoče hiše tako oddaljene med seboj, da morajo vpiti (dobesedno tako) od ene do druge. To posebnost žirovske govornice opažam še danes. Tu ne gre samo za glasovne, skladišne in leksikalne posebnosti, gre za dikcijo, način izražanja, ki je razločen, jasen, primerno močan. Kot hipotezo navajam, da je to mogoče v zvezi z žirovskim akanjem. Glas a je širok, močan, usta morajo biti primerno odprta; za njegov izgovor rabi človek sorazmerno več moči kot za druge glasove. Ker je v žirovskem govoru veliko a-jev, se je to preneslo še na izgovor drugih glasov, v govorico nasploh, mogoče celo v našo fiziognomijo. Ob tem povzemam misel svojega brata, ki ga je delo (popoldansko seveda, dopoldansko je opravil v Alpini – tudi to sodi k tipu Žirovcev) vodilo po raznih krajih. V svoji psihološki pronicljivosti je opazil, kako imajo Poljanci zaradi »okanja« (tok, tok = tako, tako) izrazite poteze okoli ust.

O kraju kot celoti bi omenila dvoje malce kritičnih stvari. V zvezi z uvedbo uličnega sistema se sprašujem, ali res ni bilo mogoče ohraniti vsaj nekaj strnjjenih »otokov« v vsaki vasi, ki bi ohranili prejšnje ime. Ulica, imenovana Dobračevska, Novovaška, tudi jezikovno ni isto kot samostalniško izražena Dobračeva ali Nova vas. S tem je zabrisano eno pomembnih znamenj naše krajevne kulturne zgodovine. Drugo je prizadevanje za prepoznavni simbol, grb Žirov. Menda naj bi bil v žirovskem grbu (ne vem, če je že sprejet) lintvern. Vendar je ta v žirovski zavesti izrazito negativen simbol. Starejši so pravili, da so bile v Žireh celo molitve, da lintvern ne bi zamahnil z repom in bi voda bruhnila na dan ter zalila celo ravan. Res je, da je s prevrednotenjem vrednot

mogoče doseči marsikaj, vendar se s tem zlomi globinsko »doživljanje«, ki se izraža v ljudskem izročilu. Lintvern po drugi strani tudi zelo spominja na ljubljanskega zmaja. Ali niso Žiri prepoznavne po čem drugem? Kaj bi rekli heraldiki?

Tako. Žirovski občasnik ima še veliko dela. Mislim, da najbrž ne bo bistveno menjal svoje programske usmeritve, in tako je prav. S svojimi načrti kaže, da bo še dopolnjeval in stopnjeval svoje delo. Nedvomno je že pred desetletjem stopil iz meja svoje krajevne določenosti v širši slovenski prostor. Iz izkušenj vem, da je v osrednji slovenski prestolnici opažen in cenjen. Zagotovo si je tako mesto pridobil tudi zato, ker so ga ustvarjali tisti, ki so se kot prva generacija visokošolskih izobražencev vrnili v svoj rodni kraj in ker ga je od vsega začetka vodila ena roka, ki je spretno pritegnila k sebi še druge, tudi številne iz osrednje slovenske srenje. Najbrž je težko ugotoviti, ali so pod njegovim vplivom nastajali tudi drugi krajevni zborniki, ki danes bolj ali manj posrečeno izhajajo po Sloveniji. Podpisana za enega zanesljivo ve.

V zapisanem so posredno zajeti vsi odgovori na zastavljena vprašanja. Če pa jih je komu težko razvozlati, naj na koncu povzamem posebej tisto o prihodnosti. Žirovskemu občasniku čestitam ob dvajsetletnici izhajanja, vsem Žirovcem in kraju kot celoti pa v 21. stoletju želim vse naj..., naj... In ker smo Žirovci stvarni – da bi se nam uresničilo vsaj polovica tistega, kar si želimo.

Spomenka Hribar

ŽIROVSKI OBČASNIK – V BESEDI ZADRŽANI ČAS MALEGA KOZMOSA

Že ob svojem nastanku je bil *Žirovski občasnik* nekaj izjemnega, toda kdo bi mislil, da bo iz tiste revijice nastal občutljiv, natančen, topel časovni zapis malega *kozmosa*, ki se imenuje Žiri! Žiri v Žirovski kotlini so res mali kozmos, mali svet, v katerem je zbrano prav vse, kar pritiče »velikim«, toda svojevrstna entiteta, zavestna samosvojost so postale šele z Žirovskim občasnikom, ki z besedo in v njej zaokroža in tako daje *bit* tej *samosvojosti*.

Podoba Žirov postaja prav z *Žirovskim občasnikom* vse bolj izpolnjena – vse manj je belih lis v njihovem času in tudi prostoru – in s tem tudi vse bolj dostopna ne le slovenski javnosti in slovenstvu kot takemu, temveč tudi Žirovcem samim. Ne zato, ker je marsikdo našel sebe ali svoje med zapisi ali je celo sam kaj prispeval, temveč zato, ker nam *Žirovski občasnik* razkriva bitje Žiri. Torej bitje in žitje ljudi tega majhnega koščka Zemlje v dolgem času, od nekdaj do danes in v jutri.

Ta naš časopis nam z besedami obuja že davno preminule ljudi, njihov svet – morda bolj majhen in omejen, pa zato nič manj razprt in svetel in svet – odkriva jih v njihovih željah, naporih, zmotah, kupčevanju in prekupčevanju, hrepenenju in katastrofah. Zame osebno je ta dimenzija *Žirovskega občasnika* najbolj dragocena: odpiranje zgodovine, sveta ljudi, ki so nekoč naseljevali ta kraj, doline in hribe okrog te ljube

kotline. Ko »pogledamo« v njihova življenja, se tudi naš čas nekako raztegne nazaj, v dimenzijo bivšosti, in vsa naša osebna zgodba zadobi svojo utemeljitev, saj dobi dodatno dimenzijo, prostorskost v času. Svet je že dolgo tukaj! Torej tudi naš, današnji ne bo kar poniknil v pozabo in nič! Tudi za nami bo čas, ki ga bo v trajanje zarisoval kak drug ali pa kar isti žirovski časopis.

Očitno je namen *Žirovskega občasnika* prekrizariti čas in prostor Žirov po dolgem in počez; vtisniti vsako malenkost v besedo časa in s tem v čas besede, v trajanje. In to ne kar tako, brez znanja in odgovornosti do besede in same stvari, temveč z odgovornostjo do obravnavanega bitja in žitja, z raziskavo, analizo, s skrbno izbranimi in artikuliranimi spomini, z neverjetno toleranco do ljudi in njihovih zgodb. Vsakdo ima pač svojo zgodbo.

V moji zgodbi je tudi *Žirovski občasnik*. Življenjska pot me je pač zapeljala iz Žirov in se skoraj ne vračam vanje. Vendar mi vsak *Žirovski občasnik* pričara ta čudežni, mili kraj. Je že tako, da v vsakdanjem življenju bledijo spomini, občutja, ki si jih nekoč živo čutil. Ne, ne izginejo, le umaknejo se drugim. Toda ko se srečaš s čim, kar je v zvezi s temi spomini, recimo z znano melodijo, človekom, ki je podoben nekemu iz tvojega prejšnjega časa, s knjigo, z obledelo razglednico – ali z *Žirovskim občasnikom*, ki me vsake toliko obišče – se ti spomini živo zbudijo in obudijo ves svet, ki je v zvezi z njimi. Zato je *Žirovski občasnik* danes pravzaprav moja edina vez z Žirmi, krajem moje mladosti.

Ker sem v Žireh živela zelo malo časa – od svojega šestega do petnajstega leta – sem sam kraj poznala bolj malo, njegovo zgodovino še manj in prav nič tistega temnega ozadja, ki ga ima vsaka skupnost: medsosedske in meddružinske razprtije, (pra)stara sovraštva, zakrita in prikrita privoščljivost in smrtne rane. Kaj se je recimo dogajalo med 2. svetovno vojno, nisem vedela in nisem mogla vedeti; ko sem prišla kot šestletni otrok leta 1947 v Žiri, je bila ta zgodba že dokončana. In o njej ljudje niso govorili, morda je somišljeniki sami med seboj. Marsikaj pa mi je o tem povedal prav *Žirovski občasnik*, ki je prinesel tudi seznam med vojno in po vojni padlih, pomorjenih. Ni hujše priče absurdnosti tistega časa, kot je ta seznam, ki govori sam zase, suho, a brezprizivno, s številkami. Zgodovina 20. stoletja je zavibrirala tudi v našem časopisu. Ne vem, kako je danes v Žireh, ali so se po vzpostavitvi demokracije vzbujene strasti in tudi maščevalnost pomirile? Upam, da so se! V katarzi in spravi, ki nedvomno razpirata človeška srca tudi v Žireh, je zagotovo tudi velik delež *Žirovskega občasnika*, saj travme, krivde in grehe, absurdnost tistega časa obravnava strpno, mirno, brez maščevalne strasti, z dostojanstvom: ne ponuja dokončnih ideoloških sodb in ne išče enega in enega samega krivca. Zagotavlja odprtost za nikoli do kraja odgovorljivo vprašanje: kako je (bilo) kaj takega mogoče?

Rekla sem že, da so Žiri kakor majhen *kozmos*, v sebi zaključena, notranje strukturirana, nase nanašajoča se skupnost. V tem smislu moremo Žiri mirno imeti za paradigmo Slovenije; Žiri so Slovenija v malem. Če bi delali kakršno koli sociološko raziskavo, sem prepričana, da njeni rezultati ne bi veliko odstopali od rezultata raziskave v Sloveniji. Zato je tragičnost in absurdnost medvojnega in povojnega dogajanja v Žireh pravzaprav paradigma za vso Slovenijo in slovenski narod kot tak in v celoti. Upajmo in zaupajmo v zavestno hotenje in skušnjo kolektivnega nezavednega, da bomo znali in zmogli najti primerno soglasje in

sožitje v prihodnosti! Brez pripravljenosti na spravo nam to ne bo uspelo. Vsakršna maščevalna misel, hotenje po prevladi svoje resnice kot ene in ene same, absolutne, je smrtna nevarnost za spravo in pomiritev. Žirovkam in Žirovcem želim, da bi našli pot soglasja za prijazno sožitje svoje skupnosti v prihodnosti!

Upam in želim, da bo *Žirovski občasnik* tudi v prihodnje ohranjal svojo identiteto, s toplo roko, besedo vtiskoval v čas naše bitje in tako nam, Žirovcem, in vsem ljudem slovenskega jezika dajal možnosti, da se vidimo in slišimo. In spoštujemo!

Čestitam *Žirovskemu občasniku* – se pravi njegovim ustvarjalcem, še posebej neugnanemu Mihi Nagliču – za lep jubilej, dvajseto obletnico, in želim vsem veliko osebnega zadoščenja in družbenega priznanja!

Ce bom lahko sama kaj prispevala pri iskanju primernih besed za naša iskanja in resnice, bom prav rada povabljena k sodelovanju!

Stanislav Istenič

KAJ NAJ NAPIŠEM LEPEGA?

Pravzaprav lahko rečem, da sem bil presenečen nad povabilom, ki mi ga je poslal glavni in odgovorni urednik Žirovskega občasnika prof. Miha Naglič. Saj se niti ne pozna, niti nisva nikoli kontaktirala, razen da razmeroma pogosto spremljam njegove sestavke v Gorenjskem glasu, pa tudi drugod. V teh besedilih pisec pač hote ali nehote odkriva svoje mnenje, poglede na dogajanja v družbi, posebej pa še na »Gorenjskem jugu«, njegovi metropoli – v Žireh. Sicer poznam njegov rod po očetovi strani še od takrat, ko so njegov oče in strici (z Jankom sva bila sošolca) kot mladi, živahni fantje – pobi – mimo naše hiše, običajno pred avemarijo, samotež vozili sveže nakošeno travo z obronkov Mršaka v Staro vas. Takrat je njegov ded, ki je spremljal celotno »akcijo«, po navadi na povabilo mojega očeta prisedel k njemu na klop pred hišo, da sta pokramljala o dnevnih dogodkih, največkrat obujala spomine na staro K. u. K., njen red in gospodarsko uspešnost nasproti takratne, za reveže, bajtarje, delavce in tudi kmete večkrat bolj mačehovsko čuteče kraljevine. Ta čas pa so pobje nakosili in naložili travo na voz.

V povabilu nas urednik nagovarja, da bi ob jubileju – 20-letnici izhajanja ŽO – napisali kaj lepega. Kaj naj napišem lepega? Imam lepe spomine na svojo mladost, ki sem jo doživljal v prelepi kotlini, obsijani s soncem, med prijaznimi, šegavimi, le tu pa tam tudi hudourniški ljudmi. Naša doba na srečo v splošnem le ni poznala tako ostrih mnenjskih nasprotovanj kot poznejša, ki se, kot je videti, po nepotrebnem razpihuje še dandanes. Med mladimi so bila sicer sem pa tja vrednostna razlikovanja med vasmi po dolini, pa občasna besedna nagajanja s »čuki«, »sokoli«, vendar to ni izključevalo nadaljnega medsebojnega komuniciranja, kot pravimo s tujko. Kaj naj torej napišem o ŽO, ki je kar tako mimogrede postal dvajsetletnik. Čas je ena čudna dimenzija, ki vsakemu človeku drugače odgovarja. Za tiste, ki kaj pričakujejo, je prepočasen, za druge kar pravšnji, za tiste, ki so obloženi z delom, pa celo prehitro mine. To zadnje velja tudi za izhajanje ŽO, ki je tako z leti postal »redni žirovski občasnik«. Ni kaj, lep dosežek za ŽO,

njegove sodelavce in sodelavke ter ostale sotrudnike, še posebej za njegovo gonilno silo – glavnega in odgovornega urednika. Znamo Žirovci ceniti njihovo delo, njihovo zagnanost, četudi komu ni kaj povšeči, kar je napisano?

Pređen sem se spravil k temu, da napišem nekaj svojega gledanja na ŽO, sem v mislih, kolikor mi dopušča spomin, pobrskal po vsebini, ki se mi je nekako usedla od njegovega začetka do današnjih dni. Veliko je zanimivih strokovnih razprav, dragocenih pripovedi posameznikov in pričevalcev dogodkov, ki so jim bili priča ali celo soudeleženci ljudi skozi lepoto besede ali likovnih stvaritev. Ne le, da pomenijo ti prispevki že zdaj veliko pridobitev za vedenje o Žirovski kotlini in Žirovcih, z odmikom časa nastajanja postajajo še dragocenejši. Ne bo lahko tistemu, ki bo hotel o ŽO napisati poglobljeno strokovno oceno.

Sam lahko dam svoje skromno mnenje le o tisti vsebini, ki zadeva čas, ko sem živel v dolini oziroma bil z njo v rednejših stikih in katerega sem sodoživil skupaj z drugimi Žirovci. S prihodom vsake številke ŽO sem, kadar se usedem k njegovemu branju, za nekaj časa spet v Žireh, sodoživljam piščeve dogodke ali opisovanje, odobravam ali pa se tudi jezim, če se ne strinjam z njim.

Seveda se pri tem zavedam, da je moje gledanje Žirov gledanje moje generacije in da so današnje Žiri že daleč naprej, oblikovane po meri mlajših generacij.

Ko je izšla prva številka Občasnika, sem ga z zanimanjem vzel v roke in po prelistanju vsebine ugotovil, da snovatelji napovedujejo med drugim tudi raziskovanje žirovske preteklosti in sedanjosti. Zanimivo in presenetljivo hkrati. Prav tako nalogo smo si namreč postavili že pred vojno po raznih srednjih šolah učeči se žirovski dijaki, ki smo obiskovali razne srednje šole širom po takratni Dravski banovini. Ob počitnicah smo se družili ob športu, pa tudi razpravah in drugih dejavnostih v Dijaškem krožku Katoliškega prosvetnega društva v Žireh, kjer je zaživila ta ideja. Tik preden je orkan 2. svetovne vojne dosegel našo deželo, smo za božič 1940 izdali svojo rokopisno glasilo v treh izvodih z imenom Žirovski študent, ki si je prav tako zastavil kot eno izmed nalog iskanje žirovske preteklosti in njene starožitnosti. Izšla je le ena številka, drugo, ki je bila tik pred izidom, pa je ustavila okupacija in dogodki, ki so ji sledili.

Seveda je bil štart ŽO drugačen, tudi na drugačni ravni in usmeritvi, kot je bilo v eni izmed poznejših številok povedano, da je »temeljni namen časopisa, da bi permanentno izkazovali svojo zavezanost duhu OF...«, kar se je skladalo s takratno politično usmeritvijo. Izid prve številke je bil kulturni dogodek, pomemben za prebivalce doline in njene okolice.

Z leti je pridobival po obsegu in vsebini, nihal, kakor je kazal čas ter tedanja družbena ureditev, ki je bila enosmerna, vključ kakšnim spregledom, pa v bistvu še vedno totalitarna. To se je poznalo tudi ŽO. Zato je vsebina posameznih Občasnikov lep pregled dobe, v katerem je izhajal, pogled in drža sodelavcev ter seveda pomembna nota glavnega in odgovornega urednika. Zaznavna je pri tem prelomnica osamosvojitve Slovenije. Tudi Žirovska kotlina je imela svojo »nomenklaturu«, ki se je obnašala tako kot povsod drugod in kot oblastnik skrbela, da se je pisalo tako, kot so sami menili, da je prav. Njen vpliv je še vedno zaznaven. Tako je ŽO z vsakim letom, glede na vrenja v družbi, popravljal oziroma dopolnjeval svoj značaj in spretno krmaril med težavami, ki so občasno ogrožale njegov obstoj.

Dosedanji Občasniki, njihova vsebina, daje vedeti, da glavni in odgovorni urednik pri krmarjenju uredniške barke trdno drži v eni roki vrvi glavnega jadra, v drugi pa krmilno kolo, s katerim usmerja vsebino, s svojimi komentarji posameznih prispevkov, svoj pogled na to vsebino ŽO kot celoto pa k ciljem, ki si jih je zastavil in je njihova usmerjenost, sodeč po nekaterih prispevkih ter gledano s političnimi očmi – levosredinska. Kot svetovljan se je urednik oplajal pri raznih izvirih evropske kulture, videval in sodoživljal njen utrip. Z nekaj tega duha je hotel prepojit tudi ŽO.

Razumljivo je, da je urednikov pogled na ta naš svet hote ali nehotе vcepljen v ŽO. Njegov liberalni pogled na literaturo je tako hotel nekatere francoske literarne cvetke prenesti tudi na žirovsko leho kulture, vendar tukaj niso uspevala. Naša zemlja je zahtevna, trda in težka za obdelavo, pa tudi vsako seme zanjo ni primerno. Pogumno pa je objavil nekatera pričevanja, ki do takrat še niso bila objavljena oziroma se je o tistih nekdanjih dogodkih govorilo le zasebno. Ker pripadam generaciji, ki se je rodila pred vojno in smo zaradi nje še posebej zaznamovani, je razumljivo, da s posebnim zanimanjem prebiram sestavke oziroma pričevanja, ki obravnavajo predvojna in medvojna dogajanja na Žirovskem. Urednik se skuša tem približati racionalno, vendar tudi njegove ocene večkrat izhajajo iz šablon in predalčenja uradnega zgodovinskega, ki mu je edino bilo na voljo v času šolanja kot pionirju oziroma mladincu.

Velik del vsebine ŽO zavzemajo pričevanja udeležencev medvojne obdobja, NOB, opisujoč dogajanja, kakor so jih sami videli oziroma doživljali. Za realen pogled v to obdobje, ki ni bilo samo herojsko, temveč tudi najbolj tragično, polno strahu in trpljenja prebivalcev doline, ki niso sodoživljali samo boj proti okupatorju, temveč tudi domačo revolucijo, manjkajo pričevanja tistih prezrtih, ki niso bili neposredno udeleženi v NOB, ki so mogoče imeli svojce mobilizirane v nemški vojski ali pri domobrancih, tistih, ki so bili žrtve vsiljene državljanske vojne, a so preživeli. Tako bo mlajši rod, ki se je rodil po vojni, lažje dojel težo in usodnost posameznikove odločitve, ko se je v težkih, odločilnih trenutkih za reševanje svojega življenja obnašal, kakor je vedel in znal. To je veljalo tako za tistega, ki se je odločil za priključitev k gmajnarjem, kakor tudi onega, ki je hotel z odzivom prisilni mobilizaciji rešiti domače pred zagroženo izselitvijo, še posebej, če je bil kdo od njegovih že pri gmajnarjih. Pa tudi tistega, ki je želel preživeti čim dlje stran od orožja, bojov ipd. To pa se najbrž nikomur ni posrečilo, saj so preostalo prebivalstvo ogrožale nenehne hajke vseh vrst vojsk, ki so od časa do časa prečesavale to področje. Vojna je bila tragedija za vse človeštvo, ki je bilo vanjo neusmiljeno, brezkompromisno vkleščeno, tudi za prebivalce Žirovske kotline. Vojna ima na tisoče grozljivih obrazov in ti so se kazali tudi pri nas. Le širok prikaz teh lahko izlušči vzroke, zakaj je posameznik v odločilnem trenutku ravnal tako, kot je, če je sploh imel to možnost. Toda največkrat so o njem in njegovi usodi odločali drugi. Ali ni že čas, da se popravi – ublaži krivica, ki je bila storjena s pavšalnimi ocenami zmagovalcev tistim, ki so bili civilne žrtve zaradi državljanske vojne, in ne zaradi boja proti okupatorju?

Delitve in različna mišljenja so bila in bodo tudi naprej, saj še v družini, tej osnovni celici, kot jo radi poimenujemo, ni vedno enotnosti, ne v mišljenju pa tudi ne v dejanjih. S tem moramo živeti, razumeti, upoštevati in iskati sožitje. To velja prav tako za ŽO, ki naj bo še naprej

verodostojen kronist časa. Njegovo vsebino naj prepletajo tudi tisti miselni in doživljajski prispevki, ki niso čisto uglašeni na mnenje uredniškega odbora, samega urednika ali celo uredniškega sveta. Poživitev kroga sodelavcev ŽO z mladimi žirovskimi talenti različnih pogledov na življenje bo gotovo poročilo, da bo ŽO vsebinsko bogat in raznolik, tudi v tretjem tisočletju. Izhaja samo en Žirovski občasnik – zato vanj spadajo vsa iskrena prizadevanja za ustvarjalno rast kulture na tem koščku domovine v prelepi kotlini pod Blegošem. Naj bo kakor odprta dlan, s katere si lahko vsak vzame tisto, kar bo potešilo in obogatilo njegovo žejo po vedenju.

Martin Kopač

ČEVLJI SO BILI IN BODO

To preprosto domnevo izrabljam za trditev: Alpina je bila in bo! In prav o Alpini bi rad napisal nekaj misli ob častitljivi obletnici Žirovskega občasnika – našega dvajset let starega prijatelja, ki nas je pretekli desetletji spremljal z vedno svežimi dognanji o Žirovcih in Žireh. Sodelavcem, ki so ga oblikovali, gredo izjemne zasluge tudi zato, ker so iz pozabe iztrgali in zanamcem ohranili veliko neprecenljivega gradiva o vsem v zvezi z nami in okoli nas. Dovolj razlogov torej za praznovanje in priložnost, da se ozremo nazaj, da bi bolje videli naprej.

To seveda nikakor ne bo zgodovinski pogled na razvoj čevljarke dejavnosti v Žireh in okolici, kakor tudi ne branje iz usedline v skodelici kave. Rad bi skupaj z vami samo malo razmišljal o tem, kako nas je čevljarstvo v preteklem stoletju v Žireh tako močno zaznamovalo in kaj se nam, takim kot danes smo, obeta v prihajajočem stoletju.

Ne vem, ali je kje zapisano, zakaj smo na Žirovskem postali čevljarji. Če bi bogate srebrne žile iz okolice Idrije vrele do površja zemlje najbolj močno v Žirovski kotlini, bi najbrž to ljudje odkrili in Žirovci bi postali rudarji, otroci pa bi se širom po svetu učili, da so Žiri kraj, znan po pridobivanju srebra. Ker srebra niso odkrili, ni pa bilo tudi drugih izjemnih danosti, niti rodovitnih ter za obdelovanje primernih polj, se je prebivalstvo za preživetje moralo lotiti česa drugega. Ne vem, ali je bilo res tako, a ker sem povedal, da ne bom pisal o zgodovini, tudi ni pomembno. Začel bi rad tu: Žirovci so začeli delati čevlje in bili so boljši kot drugi.

Zapomnimo si del stavka: »boljši kot drugi«. To je važno. Ni pomembno, česa se lotiš, biti moraš boljši kot drugi. In žirovski čevljarji so bili. Najprej kot posamezniki, ki so znali napraviti čevlje tako dobro, da so jih drugi hoteli imeti, v nadaljevanju kot podjetniki, ki so znali organizirati proizvodnjo in prodajo, da je dejavnost rasla in se je s tem dalo preživeti. Tako kot ne navajam datumov, ne bom navajal imen, saj vemo, brez katerih izjemnih posameznikov Žiri danes ne bi bile take, kot so. O tem imamo v Žirovskih občasnikih celo vrsto odličnih pričevanj.

In tako so Žirovci zajezdili val industrijske revolucije, ki je pljusnil tudi v našo dolino, in iz preprostega obrtniškega načina izdelave čevljev je po vojni zrastle sodobna industrija obutve z njenimi glavnimi značilnostmi: velikoserijsko proizvodnjo in strojnimi načinom izdelave. To je bilo dobro, saj je Žirovcem dolga leta dajalo veliko novih delovnih

mest in zagotovljeno delo. Roko na srce, ena stvar že od nekdaj pa prav do danes ni bila taka, kot bi si vsi želeli: plače v čevljarškem poklicu nikoli niso bile nekaj boljšega. Lahko bi rekli: delo je bilo, plače tudi, a skromne. In ker smo Žirovci znani po varčnosti in skromnosti, je šlo.

Pri izdelovanju obutve je kljub strojnemu načinu izdelave še vedno veliko človekovega dela. Tu pa se začnejo težave: z rastjo standarda se cena dela veča, s tem pa tudi končna cena izdelka. Dežele s cenejšo delovno silo imajo zato prednost. V preteklem desetletju se je proizvodnja obutve iz bolj razvitih držav zahodne Evrope množično selila v Slovenijo. To je bilo lepo, dela je bilo veliko in kar dobro se je zaslužilo. A trend se nadaljuje. Danes je Slovenija predraga in proizvodnja obutve se seli v Bosno, Romunijo, na Kitajsko, Tajvan, Vietnam in druge dežele Daljnega vzhoda. Rezultati teh globalnih premikov so izjemne težave celotne industrije obutve v Sloveniji v preteklih letih.

Ali se torej žirovskim čevljarjem bližajo hudi časi ali celo konec njihove tradicionalne dejavnosti? Menim, da je mogoče pravilno odgovoriti z »da« in »ne«. Težave, zmanjševanje proizvodnje in vsesplošno usihanje dejavnosti, vse to bi se zanesljivo zgodilo, če ne bi doumeli trendov in bi poskušali brez ustreznih sprememb vztrajati pri obstoječem proizvodnem in prodajnem programu. Nasprotno, trdno sem prepričan, da se Alpinim čevljarjem obetajo mnogo lepši časi, kot so jih doživljali kadarkoli v zgodovini Alpine. Od kje ta optimizem? Mislim, da imam za tako razmišljanje kar nekaj razlogov.

V strategijo razvoja proizvodnih in prodajnih programov Alpine smo zapisali: Alpina bomo razvojno usmerjena družba za proizvodnjo in prodajo obutve. Teža stavka je na prilastku »razvojno usmerjena« družba. Nam ne bo šlo za količino in maso (mimogrede, proizvedene količine že več let padajo). Pomembna je dodana vrednost in ne skupna realizirana vrednost. Teža bo na inovativnosti, razvoju, prodajanju znanja. Ne bomo se ukvarjali s čimerkoli: smo specialisti za obutev in tudi naša orodjarna bo razvojno usmerjena orodjarna, specializirana za podporo proizvodnji obutve. Naši kadrovske potenciali v kraju so omejeni (naravno zmanjšanje števila zaposlenih v Alpini je okrog 50 na leto), zato bomo iskali potrebne kapacitete s kooperacijo. Naša razvojna usmerjenost velja tudi za področje distribucije obutve. Tu bomo izkoriščali prednosti lastne mreže prodajaln, med prvimi bomo pri inovativni prodaji z internetom.

Pa je kaj takega uresničljivo? Spomnimo se na začetku navedene trditve: biti moraš boljši od drugega. Tako kot so znali žirovski čevljarji biti boljši od drugih v preteklosti, smo in bomo (vsak dan bolj) boljši od drugih tudi v Alpini.

Poleg razvojnih oddelkov za posamezne vrste obutve, ki vsako sezono poskrbijo za nove kolekcije obutve, smo oblikovali raziskovalno-razvojno skupino. Ta ustreza zahtevam ministrstva za znanost in tehnologijo in je tudi ustrezno registrirana. Njena glavna naloga je povezovanje znanja v Alpini z znanjem na fakultetah in inštitutih ter utiranje novih poti na področju obutve. Iz sledilcev, to je tistih, ki le nemočno sledijo drugim in jih posnemajo (ko le-ti že poberejo smetano), se prebijamo v tiste, ki postavljajo trende, tiste, ki vodijo igro.

Z Inštitutom Jožef Stefan sodelujemo pri projektih Energijsko optimiziran čevljar in Merjenje udobja. Bomo prvi, ki bomo napravili energijsko bilanco čevlja. Po domače to pomeni, da bomo znanstveno analizirali, kaj se z energijo, ki jo s hojo ali določeno športno aktivnostjo

vnašamo v čevlji, dogaja, kako se »potroši« oziroma transformira. Na osnovi ugotovitev bomo konstruirali nove vrste obutve, uporabili nove materiale. S tem inštitutom delamo pri konstrukciji naprave, s katero bomo lahko merili pritiske znotraj čevlja. Cilj: ACI – Alpina Comfort Index ali Alpinin indeks udobja, ki bo postal standard za merjenje udobja. Lahko si predstavljamo, kaj bo tak indeks pomenil pri izboljšavah obstoječih izdelkov in konstrukciji novih.

S Fakulteto za elektroniko in informatiko v Mariboru razvijamo stroj za rezanje z vodnim curkom. To je stroj, ki bo napravil revolucijo v naših pri krojevalnicah in sekalnicah. Nobenih sekalnih nožev več, proč s prešami. En tak stroj (za vzorce in male serije) že imamo. Že ta je med najbolj zaželenimi stroji v tovarni, pogosto dela v treh izmenah. Do konca januarja 2001 naj bi bil v redni proizvodnji rezalnik za redno proizvodnjo.

S Strojno fakulteto v Ljubljani razvijamo skener za lasersko posnetje oblike noge. To je edini člen, ki nam še manjka, da bomo lahko zaključili digitalizacijo procesa razvoja in proizvodnje obutve. To pomeni, da se ves postopek od meritve noge do rezanja materialov z vodnim rezalnikom in šivanja gornjih delov z avtomatskim šivalnikom (ki ga tudi že imamo) napravi z računalnikom. S tem bom samo še korak do uresničitve vizije: čevlji po meri. A ne ročno, tako kot se je obutev pravzaprav začela pred stoletji. Naša perspektiva je industrijska izdelava »po meri«, IFS – Individual Fit System, ki bo tudi postal standard.

Teh stvari in tako, kot jih počnemo v Alpini zdaj, pa ne more delati kdorkoli. Tega ne bo mogoče kar tako prenesti kamorkoli na Daljni vzhod ali v kakšno nerazvito deželo, tisoče kilometrov oddaljeno od tistega, ki je pripravljen plačati čevlji po meri. Zato in ker smo samo v preteklega pol leta prijavi šest patentov, smo v Alpini samozavestni. Zato mislim, da se nam za prihodnost ni bati. O nas in žirovskih čevljih se bo po svetu še slišalo.

Milan Kopač

ŽIROVSKI OBČASNIK IN KLADIVAR ŽIRI

Triindvajseti oktober je za Žirovce datum posebnega pomena. Kljub razlikam v pogledih in trenutni politični nestrpnosti ostaja del žirovske zgodovine. Tudi kot rojstni dan Žirovskega občasnika. Ob njegovi dvajsetletnici veljajo iskrene čestitke uredniškemu odboru, obema članoma, ki sodelujeta že vseh dvajset let (Miha Naglič, Franc Temelj) in še posebno glavnemu in odgovornemu uredniku, ki je vse to začel in razvijal.

Vsebinsko in oblikovno bodo izdelek verjetno z veseljem ocenjevali za to poklicani in kvalificirani. Moje mnenje o njem je, da je zelo dober in potreben kraju, dovolj občasen in dovolj obsežen. V celoti gledano ga je kar pravšnja mera.

Osebno vidim njegov pomen predvsem v tem, da so na ta način trajno ohranjene in zapisane misli, spomini, aktualni dogodki in vizije Žirovcev in rojakov po svetu, ki bi se sicer težko prebile pod soncem in

prispevale v zakladnico žirovske dediščine in našega znanja. Še posebno veliko mi pomeni to, da so okrog njega kot glavni dejavniki zbrani prijatelji in znanci iz mladosti. Vesel sem, da se je prav njim posrečil tako lep in pomemben izdelek.

Zelo pomembno je tudi, da so okrog ŽO združeni vsi glavni dejavniki v kraju, ga podpirajo in s tem držijo nad meglo politične zmešnjave. Ko bo drugače, bo izgubljen.

Kritične misli o vsebini usmerjam predvsem v smer, iz katere je prišel. Ustvarili so ga mladi intelektualci in navdušenci za pisano besedo, ki so hoteli nekaj več. Avtorji člankov zadnjih števil pa so v glavnem starejši. Več sonca mladim! Osnovnošolcem, dijakom in študentom. Oni vidijo svet, v katerem bomo živeli tudi mi. Naj ga nam predstavljajo tudi skozi ŽO in vsem skupaj bo lažja in prijaznejša prihodnost.

Dvajseto stoletje lahko ocenjujem samo v tistem delu, ki sem ga preživel v aktivni službi. Ravno toliko ali malo več ga je kot življenja ŽO. In to v celoti v Kladivarju. Pogled na to obdobje je smiseln samo skozi lečo, pod katero je slika najostrejša. Tudi drugi si naj izberejo najostrejšo optiko in pogled bo najboljši in celovit. V prvi številki ŽO se Kladivar kot pojem pojavi že v drugi vrstici uvoda, v zadnji številki je neposredno ali posredno zastopan z dvema člankoma. Lep razvoj tudi na tem področju, ni kaj. Tudi sicer je razvoj Kladivarja vreden, samosvoji in s svojimi težavami in uspehi poznan skoraj vsem Žirovcem. Zanj so zaslužni samo kladivarci, ki so v glavnem tudi Žirovci. V teh dveh desetletjih mu je uspel preskok iz lokalnega v globalno. Pri tem skakanju z majhnimi in težkimi koraki mu je uspelo korenine ohraniti v Žireh. Izveden je velik tehnološki napredek, saj je med prvimi podjetji v Sloveniji uvajal računalniško vodene stroje. Drugačnih danes pravzaprav sploh nima več. Informacijsko in komunikacijsko se je podjetje razvijalo nepretrgoma in v to tudi veliko vlagalo. Danes smo v tem pogledu v Žireh najbolj razviti, saj sta poslovni in tehnični informacijski sistem popolnoma posodobljena. Vse izdelke je Kladivar razvil z lastnim znanjem in sposobnostmi. Uspešno smo spremljali izredno nagel tempo tehnološkega razvoja zadnjih dvajset let in ga na svojem področju tudi vgradili v izdelke, procese in znanje zaposlenih.

Za Žiri in Žirovce je bilo zelo pomembno, da je Kladivar veliko vlagal v razvoj tehnične inteligence in znanja. Na tem področju je zanesljivo oral ledino v pusto zemljo kovinarstva na Žirovskem. Sadil je več, kot je bilo potrebe, saj sta slana in zima huda v teh krajih. Negoval in vzgajal je vse, kar je vzknilo, in iz teh mladik znanja danes rastejo in cvetijo nova podjetja.

Vse to se je dogajalo v Žireh, v središču znanja o oljni hidravliki v Sloveniji na koncu 2. tisočletja in dajalo kruh za življenje in smisel bivanja v Žireh mnogim Žirovcem. Če hočemo, smo lahko na svojem področju boljši od kogarkoli, tudi če delujemo v Žireh in iz Žirov. In to je za vse nas v kraju in za naš razvoj najpomembnejše. Samozavest, sprejemanje tveganja, znanje, sposobnosti, motiviranost. To je tisto, kar je gradilo Žiri, in samo to jih bo lahko razvijalo tudi v prihodnost. To naj bo izziv mladim, sposobnim in izobraženim Žirovcem. Naj oni svojemu rodu zapustijo še več. Naj Žiri ne postanejo zapuščenca »tolminska vas«.

Danes v svojih vizijah, poslanstvih in strategijah vsi veliko pišemo o človeškem (socialnem, intelektualnem, čustvenem) in organizacijskem kapitalu (kot da smo vse to iznašli prav zdaj, do zdaj pa tega ni bilo oziroma ni bilo pomembno), o postindustrijski družbi, informatiki in

komunikacijah, storitvah kot naši poti v prihodnost itd. Da, da, vse to je res in vse to bomo morali obvladovati, vendarle še vedno prideš do tja, kjer piše: Delati bo treba. Dodajam: Učiti se in delati bo treba. Kjerkoli že, in zakaj ne v Žireh.

Nič od navedenega ne nastane samo po sebi, vse je potrebno dolgo in vztrajno ustvarjati in negovati (učiti se). Dolžnost tistih, ki imajo v Žireh v rokah vzvode oblasti, je, da za mlade Žirovce ustvarijo pogoje globalnega delovanja, privlačna in uspešna podjetja z vrhunskimi izdelki, razvitimi tehnologijami izdelave in razvito infrastrukturo ter z možnostmi pridobivanja specialističnih znanj, ki bodo v naslednjem stoletju zanesljivo najpomembnejša in največji posameznikov kapital. Podjetja bodo morala virtualno odpreti vrata in takim omogočiti delo na daljavo. Tu je ena od velikih priložnosti za ohranjanje intelektualnaga kapitala v Žireh.

Za vse to pa potrebujemo predvsem najrazličnejše odlične komunikacijske kanale. V prvi vrsti to pomeni elektronsko avtocesto, takoj za njo pa na žalost kljub začetku tretjega tisočletja še vedno tudi asfaltno. Za to mora skrbeti občina.

Pogled Kladivarja v 21. stoletje je strnjen v naših dokumentih, ki so sicer še v pripravi, a jih za potrebe ŽO objavljamo vnaprej:

1. VIZIJA (zaznava prihodnosti in naše mesto v njej)

Smo in nameravamo ostati vodilno podjetje na področju fluidne tehnike v Sloveniji in pomemben dobavitelj standardnih in posebnih sestavin, naprav in sistemov v vrzelih ter na širšem trgu Evropske unije.

Na področju hidravličnih naprav in sistemov na domačem trgu smo za naše kupce partner številka 1 zaradi prednosti v znanju in sposobnosti v reševanju problemov.

Naš namen je pomagati kupcem pri izboljševanju sposobnosti njihovih sistemov in procesov z iznajdljivostjo in vrhunskimi tehničnimi sposobnostmi.

Ustvariti hočemo globalno dobro ime blagovne znamke Kladivar na osnovi inovativnosti in poslovne odličnosti.

Zagotavljanje obstoja in razvoja podjetja gradimo na strokovnosti in lojalnosti zaposlenih.

Vsi smo zavezani k vrhunskim dosežkom in stalnemu učenju.

Naš namen je zagotavljanje samostojnosti podjetja in ustvarjalne svobode za vse zaposlene. Ustvarjajmo ozračje družinskega podjetja na osnovi stalne rasti vrednosti.

2. NAŠE VREDNOTE

Smo dinamično, prilagodljivo in iznajdljivo podjetje.

Smo zavezani podjetju, izzivom in negotovostim pri ustvarjanju novih izdelkov in nenehnem izboljševanju obstoječih rešitev.

Naše misli in dejanja odsevajo našo prihodnost. Pomembnejše je skupno dobro kot osebne koristi.

Smo svetovljani, spoštujemo druge kulture, moralo in vrednote in smo sestavni del gospodarstva in družbe povsod, kjer smo aktivni.

Spoštujemo posameznika in njegovo osebnost.

Težimo k razmeram sodelovanja znotraj in zunaj podjetja pri medosebnih in medorganizacijskih odnosih.

Zavezani smo ustvarjanju zadovoljstva in vrednosti za podjetje, kupce, zaposlene, lastnike in celotno poslovno okolje.

3. NAŠA SAMOPODOBA

Naš posel temelji na naših izdelkih, različnih po zahtevah kupcev, storitvah, svetovanju ter inženiringu in širjenju našega znanja na poslovno okolje.

Naš obseg izdelkov zadostuje za zadovoljevanje strank v tržnih vrzelih in so konkurenčni glede na razmerje: cena – sposobnost.

Pravočasne dobave in izpolnjevanje pričakovanja strank glede kakovosti so na zgledni ravni.

Znanje, sposobnosti, motivacijo in informacije vidimo kot strateške vire za doseg odličnosti in vrhunske kakovosti našega dnevnega dela in oblikovanja novega potenciala uspešnosti.

Vsi skupaj smo najboljše vodstvo in najboljši zaposleni. Smo najboljši tim.

4. ORGANIZACIJA IN VODENJE

Prepričani smo, da bo širša skupnost postala skupnost znanja. Širimo svoje znanje in s pomočjo učenja se prilagajamo širši skupnosti.

V duhu vizije, vrednot in samopodobe je naš cilj, da izoblikujemo samoorganizirano in samokontrolirano organizacijo, ki se nenehno obnavlja in prilagaja zahtevam trga.

Učimo se od drugih, širimo svoje znanje na druge in zavestno iščemo nove možnosti in priložnosti.

Učenje razumemo kot proces, s katerim se pridobivajo nove ideje in širi znanje posameznika. Vsak posameznik nosi odgovornost za organiziranje lastnega učenja.

Ustvarjamo ozračje, ki spodbuja ustvarjalnost, znanje in učenje.

Podjetje vodimo z visokimi etičnimi merili. Vsak posameznik ustvarja okolje za učinkovito delo drugih.

Odločamo, ocenjujemo odgovornosti, delujemo kot vzor za zaposlene.

Vodjem, nadzornikom in zaposlenim omogočamo položaj, da lahko opravljajo svoje naloge na svoj najboljši način z uvajanjem samorazvijanja, samoorganiziranja in samokontroliranja v duhu dogovorjenega.

Če odmislimo dejavnosti in imena, lahko zgoraj napisano velja za vse Žirovce.

Kraju, krajanom in kladirarcem želim, da bi dosegli čim več tega. Možnosti in zmožnosti imamo, motiv naj nam bodo čudovite Žiri. Na poti naj nas tudi v prihodnje spremlja Žirovski občasnik.

Franc Križnar

MOJE VIDENJE »STALNEGA SODELAVCA, PODPORNİKA IN BRALCA ŽO«

Po eni strani sem bil presenečen, spet po drugi pa kar malce počaščen, ko sem prejel vabilo glavnega in odgovornega urednika Žirovskega občasnika Mihe Nagliča, nekaj let že tudi osebnega prijatel-

ja, pred tem pa tesnega strokovnega sodelavca za »vsa vprašanja na Žirovskem«, da napišem krajši članek o jubileju ŽO, ki se pripravlja. Zakaj? Zato, ker sem delno na to vprašanje dvoma odgovoril že v naslovu svojega prispevka, saj sem vse tri klasifikacije, ki naj bi me uvrstile na te strani jubilanta – ŽO, postavil v narekovaje. Saj nisem ne stalni sodelavec, ne podpornik in ne (stalni) bralec; morda sem le »občasnik« Občasnika; četudi sem se seveda z vsem tem srečeval v osemdesetih in devetdesetih letih bolj sporadično kot ne, okoli »mojega« avtorja in vašega, žirovskega glasbenega poeta Antona Jobsta. Prav njegovo življenje in delo pa je bilo tisto, ki je tudi mene po strokovni in osebni strani zelo zblížalo ne le z ŽO, pač pa z Žirmi in Žirovci nasploh. Vsaj tako si svoje druženje z Žirovci, kot so Alfonz Zajec, dr. Marija Stanonik, Marija Jobst, Miha Naglič, Ignac Naglič, Tončka Stanonik, Stane Kosmač, Andrej Mlakar, Andrej Žakelj, Kvartet kljunastih flavt »Air« idr., predstavljam. Morda sem še koga pomotoma (in ne nalašč) izpustil? Z njimi, pa še z drugimi, sem se ves ta čas družil tako v zvezi z raziskovalno nalogo (1984–89) o življenju in delu glasbenika in skladatelja Antona Jobsta (1894–1981), ki je potem pomenila tudi moje prvo večje muzikološko delo, monografijo o tem »Žirovcu« (PEGAZ, Ljubljana 1990); in precej prej, preden je zagledalo »luč sveta« moje magistrsko delo (obranjeno 1989) in vsa moja nadaljnja dela. V Žireh je monografija o A. Jobstu zagledala »luč sveta« in bila med Žirovci tudi predstavljena. Povzetki o vsem tem so izšli v ŽO, delno gradivo sem lahko povzema tudi po dotlej izdanih številkah ŽO. Nasploh sem posredno Žiri in Žirovce ves ta čas lahko spoznaval prav iz ŽO. Malce domišljavo bi si lahko celo sam sebi dal neke vrste »dopisno domovinsko pravico« v Žireh prav prek ŽO in A. Jobsta. Vsaj sam si to tako predstavljam. Seveda so bili to še časi našega skupnega in enotnega občinskega prostora – Škofje Loke. Pa tudi nova »uradna« razdelitev na Žirovce, Poljance, Selčane in (Škofje) Ločane me ni oddaljila od Žirov in seveda spet prek A. Jobsta nadaljevala naše prijateljstvo in nova druženja. Ta so v devetdesetih letih »rodila« nadaljevanje in poglobljanje teh stikov, saj smo po tem (1998) izdali še cedejko s fragmentom Jobstovega najbolj popularnega opusa: cerkvenimi in posvetnimi zbori ter z orgelsko glasbo. Pred tem je bilo seveda treba navdušiti številne eminentne slovenske poustvarjalce, kot so npr. poklicni Slovenski komorni zbor (s solisti) in njegovega »spiritus agensa«, zborovodjo in dirigenta dr. Mirka Cudermana ter našo prvo damo »kraljice inštrumentov« – orgel Angelo Tomanič, da so omenjeni opus vzeli v svoje umetniške ateljeje, ga predstavili na številnih javnih koncertih, posneli za glasbeni arhiv Radia Slovenija in potem je bila seveda tudi prva žirovska cedejka z več kot zgolj lokalno, zdaj tudi že z nacionalno veljavo, nared. Tako si pač kot muzikolog – glasbeni znanstvenik – predstavljam nadgradnjo ŽO, tudi s temi svojimi skromnimi prispevki za Žiri in Žirovce; naj eno in drugo ne izzveni niti neskromno niti preskromno. Sam si namreč mesto in vlogo ŽO – občasnika, ki jo je le-ta odigral zame, za moj osebni glasbenoznanstveni razvoj, za Žiri in Žirovce, predstavljam takole. Res, da je bilo vmes tudi nekaj manjših avtorskih prispevkov, ki pa seveda nikoli zaradi svoje »občasnosti« niso mogli zadostiti mojih ambicij; a o tem morda v drugem, zadnjem delu tega prispevka.

Če bi, recimo, po analogiji podobnih zbornikov ŽO postal tudi neke vrste glasbena kronologija Žirov in Žirovcev? Zato bi bilo potrebno dosedanje individualno delo in breme samo enega izmed urednikov

vseh teh 20 let »razbremeniti« na uredniški tim oziroma uredništvo in seveda z obveznim glasbenikom v njem? In seveda nadaljevati tam, kjer smo vsi skupaj z našim skupnim A. Jobstom šele začeli: spominska soba, pogled naokrog Žirov in okoli Jobsta ter podobno analitično in sintetično »obdelati« še preostale Žirovce; če se v tem kontekstu za zdaj zavzamem samo za glasbenike. Ne glede na to, da so le-ti, torej Žiri in Žirovci, tudi skozi optiko ŽO odigrali pomembno in različno vlogo, pozitivno, tudi komparativno s preostalim svetom in ljudmi ter njih dosežki!

Če že nismo v vsem tem času, morda v vseh teh dvajsetih letih storili še vsega za Žiri in Žirovce, pa tudi za ŽO, je za vse to še čas. Saj se ne le v glasbeni, pač pa še kateri drugi kategoriji zgodovine v manj kot 20 letih res ne more in ne sme zgoditi vse, kar je na tem svetu. Pa tudi naša skupna distanca do teh in vseh »vprašanj na Žirovskem« ne morejo do živega niti enemu samemu uredniku pa seveda ne stotnji (so)avtorjev, ki so v vseh teh letih sooblikovali ŽO.

Iskrene čestitke vsem, še posebej pa tebi, dragi Miha, da si vztrajal, da si nas različne in drugačne, kot smo od tebe, tudi toleriral, upošteval in konec koncev tudi objavljaj.

Matjaž Mazzini

POLJANSKE KORENINE ŽIROVSKEGA OBČASNIKA

Ali kakšna je vloga Poljanske doline pri rojstvu Revije za vsa vprašanja na Žirovskem?

Z Žirovskim občasnikom sva se seznanila nekako v času, ko je listje s slovenskih dreves zadnjič odpadlo na tla rajne Jugoslavije oziroma v času, ko so krmarji človeških duš le še s težavo krotili valovanje nemira v ljudeh, prebujajočih se v burno pomlad 1991, oziroma takrat, ko je Žirovski občasnik namesto uvodnika vizionarsko objavil Kosovelovo konstrukcijo z naslovom Proračun, zaključeno z besedno zvezo – nestrpno pričakovanje.

V tem času nestrpnega pričakovanja torej se je zgodilo, da smo študentje Poljanske doline prek najrazličnejših agentov KŠPD-ja dobili poziv, da se zglasimo na nekakšnem sestanku oziroma pikniku, kot so ga imenovali pobudniki, na nekem vikendu nekje nad Pogaro. Če me spomin ne vara, do takrat še nikoli nisem prisostvoval nobenemu sestanku študentske celice in me zato tudi na tega nekako sploh ni vleklo. Pa ne da bi imel kaj proti Klubu študentov Poljanske doline. Niti najmanj. Bruno v očesu je predstavljalo vedenje, da v klubu dominirajo pripadniki gornjega konca Poljanske doline, s katerimi mi, ujetniki doline med Lubnikom in Blegošem, nekako že odkar sta se vaški skupnosti razšli na nebu nad Žirovskim vrhom, nismo imeli pretirano pristnih odnosov – saj poznamo tisto o Ločanih, ki so pometali čudake čez Lubnik na Poljansko, in Poljancih, ki so s tradicijo nadaljevali preko Žirovskega vrha.

Vendarle – obljuje o medu in mleku oziroma hrenovkah in pivu, kar da se bo cedilo in konzumiralo v študentskemu-želodcu-nepojmljivih-

količinah in v za-ta-namen posebej izbrani družini – so bile tako pre-pričljive, da bi upognile tudi bolj nejevernega Tomaža, in so, ob izdatni asistenci že indoktriniranih KŠPD-jevcev, tako rekoč že pojekljeni duh zvile kot leskovo palico, ga posadile v rdečo katrco ter dostavile v majhno in, upoštevajoč vonj svežega betona in raznih neporabljenih kupov takšnega in drugačnega peska pred njo, očitno pravkar zgrajeno čumno, oblitno s svetlobo šestdesetvatne žarnice, polno cigaretnega dima, pirovskih hlapov, pomešanih s kislim vonjem kuhajočih se hrenovk ter začinjenih s sladkobnimi vonjavami takrat na novo odkritega kečapa ter vedno popularnih bratov ajvarja in zenfa. Vikend, v katerem se je tokrat pisala zgodovina, sicer ni stal na Čebinah, je pa deloval na trenutke prav tako socialistično ter predvsem prenatrpano. Zlasti v okolici mize, kjer je bila megla, lebdeča v višini nosu pod lanterno tako gosta, da brez izdatnega popihavanja vanjo, zvedavih oči starih aktivistov, ki so se uprle v prišleke, sploh ni bilo moč opaziti. Še huje. Oči teh ljudi so nekaj sporočale, toda zaradi težke atmosfere tudi priročnik Morsejeve abecede ne bi naredil večjega čudeža, kot se je zgodil s storjenim prvim korakom proti centralni točki prostora – mizi. Hecno. Samo usesti se je bilo treba, odmisлити dejstvo, da smo Poljanci tudi tukaj v veliki manjšini, ter se prepustiti toku dogodkov. Po nekaj kupicah in prežvečenih »dva-deset-deveti novembarkah«*, ko je bila klimatizacija na prostor in družino končana in ko je tudi svetloba prej omenjene lanterne dobila drugačen odtenek, je situacija postala celo čisto idilična. Družina študentov iz prisojnih in osojnih strani Žirovskega vrha, popolnoma spravljjenih v kramljanju in nazdravljanju, obloženo omizje, brbotajoče hrenovke na kuhalniku ter celi hektolitri ohlajenih »mlekarskih« proizvodov na preži nekje zadaj v hladilniku. Skorajda rajsko. Vendar, kot je to pri rajskih občutkih pravilo – vedno se končajo takrat, ko je najlepše, in nič drugače se ni godilo tokrat. Idila je namreč dosegla epilog v trenutku, ko je z odločno besedo vanjo zarezal legenda tajnikov KŠPD-ja Zvone z izjavo – da je napočil čas, da naredimo nove korenine! – Korenine? – Korenine! – Kakšne korenine? – Glasilo KŠPD-ja Korenine. Zven besed je zazvenel kot vojna napoved celotnemu v idili utaplajočemu se omizju. Glasovi upornikov, češ da nima smisla, ni denarja, ni ljudi, so sicer poleteli po prostoru, toda – kocka, ki je tudi že letela po zraku, je napovedovala bliskovit finale večera. In res. Tajnik, zdaj že odgovorni urednik Korenin, je brezmišlno razdelil naloge med še-vedno-v-idilo-zatoplje-no-tovarišijo in nikomur ni bilo dano pobegniti. Bil je krut in neizprosni in jekleni duh je pred iztekom večera še drugič klonil.

Na mizi pa so nenadoma vzniknili ciklostilirani izvodi prvih izvodov Korenin iz sedemdesetih in osemdesetih let. Stari, porumeneli, od zobovja časa načeti listi so se začeli sprehajati med člani omizja in nehote razkrivati ozadja rojevanja in delovanja Kluba. Prispevki, večinoma pisani v maniri zaletave študentske kritike takratne družbe, in opisi delovanja Kluba so izražali veliko mero zanosa in želje po sporočanju tedanjim okostenelim družbenim formacijam, da se na tem prostoru: od Lubnika, Blegoša, Žirovskega vrha, Ermanovca do Žirka razvija generacija, ki

* Hrenovke »Gavrilović – 29. novembar« omenjam iz razloga, ker so bile to svoj čas najcenejše hrenovke v okrogli, podolgovati modri konzervi, čisto podobne elastičnim gumicam, polnjenim z vsem, od na pol zmletih koščic poklane živine, ki so se zatikale med zobe, pa do vsega ostalega, na kar še zdaj ne upam pomisliti, prodajale pa so se s filmano reklamo kot aluzijo na sliko impresionista Maneta »Zajtrk v travi« s prvim nadrealističnim sloganom: »29. novembar – da sva čula uživaju!«; pred uvedbo študentskih bonov pa so bile najrednejši gost na študentskem jedilniku.

hoče ta prostor spremeniti in mu vtisniti prepoznavni pečat. Moram priznati, da je vse skupaj, kljub medli svetlobi brleče lanterne in bobnečemu hrupu, začelo postajati zelo zanimivo. Zgodovina kluba je začela razkrivati svoja nedrja in imena avtorjev posameznih člankov, ki so se sprva izogibala prepoznavi, so začela vztrajno siliti v ospredje. In zanimivo, večina teh imen je zvenela zelo poznano – Blaž Kujundžič, Mišo Čeplak, Miha Naglič, Izidor Selak, Janez Kosmač, Janez Govekar, Franc Kopač in drugi. Seveda v tistem trenutku o liku in delu konkretnih posameznikov nismo vedeli kaj dosti – vendarle, sled v spominu je ostala. Nekaj let pozneje, ko je mozaik začel dobivati celovitejšo podobo, mi je iz razgovorov z nekaterimi od teh akterjev uspelo izvedeti, da so se prav v Koreninah na neki način kalila peresa Žirovskega občasnika. Generaciji Kluba iz konca sedemdesetih let je namreč po prenehanju študentskega staža nekako uspelo prenesti v Koreninah združeno energijo v novo formo tako, da je sproducirala novo, obsežnejšo in kvalitetnejšo publikacijo. Publikacijo z malce nenavadnim imenom: Žirovski občasnik – revija za vsa vprašanja na Žirovskem.

Seveda ni namen tega prispevka na silo vleči vzporednic med Koreninami in Občasnikom, kljub temu da so določene vzporednice tako na dejanski kot simbolni ravni mogoče. Eno od teh je poleg prej omenjenega prenosa energije tudi dejstvo, da jedro obeh revij predstavljajo bolj ali manj isti ljudje, ki jim je že s Koreninami uspelo prestopiti prostorske in generacijske ovire. Prav ta presežek, ki izvira iz nuje po povezovanju razpršenih intelektualnih potencialov doline, je nedvomno tudi predstavljal ključno oporno točko pri ustanovitvi Kluba študentov Poljanske doline ter je pozneje rezultiral v specifičnem kreativnem potencialu, kritični masi, nujni za ustanovitev obsežne poljudnoznanstvene in literarne revije, kakršna je postala Žirovski občasnik. Dosežena kritična masa različnih ustvarjalcev je tako iz marginalne vasi v slepem črevu Poljanske doline uspela ustvariti specifični kulturni in intelektualni prostor. Z Občasnikom so se Žiri v slovenskem prostoru pravzaprav sploh prvič pojavile kot prepoznaven prostor z evidentirano kulturno in intelektualno tradicijo ter se začele dvigati iz sivine povprečja, v kateri se vedno bolj utapljuje drugi pomembnejši kraji Poljanske doline – zlasti Poljane in Gorenja vas.

V uvodu opisani piknik v Pogari se seveda ni zaključil s tovrstnim razpravljanjem, je pa sprožil razmišljanje o nuji preseganja namišljene razlikovanja med Poljance in Žirovce ter obenem posadil kal študentskega aktivizma v naše, takrat še precej nepregnetene študentske duše. Koliko je ta kal aktivizma prispevala pri nastajanju naših Korenin 90/91, je glede na dogajanje v tisti zmedeni pomladi '91 težko reči. Dogajanja v nekdanji Jugoslaviji,* politične spremembe in poznejši vojaški spopadi v Sloveniji, namreč pri članih KSPD-ja niso rezultirale v eksplicitnem političnem aktivizmu. Na našo srečo se je namesto tega prav na projektu Korenin oblikovala zanimiva družčina pripadnikov različnih vaških in interesnih skupnosti, ki je poleg izdatnega žuriranja začela dogajanje v družbi vrednotiti tudi malce drugače. Udeležba pri projektu Korenine 90/91, ki – roko na srce – zaradi različnih razlogov

* Zanimivo, prav v času, ko tole pišem, se na prostorih nekdanje Juge verjetno zadnjič »dogaja narod« in odnaša človeka, ki je tako usodno zaznamoval zadnje desetletje 20. stoletja, in s povzročnim gorjem omogočil razvoj posebne medijske senzibilnosti, ki je detabuizirala dejansko smrt posameznika v medijih in nas, gledalce, naredila popolnoma odporne do televizijsko producirane trpljenja.

niso doživele pretiranega odziva, pa je po drugi strani pomembna predvsem zato, ker je uspela ponovno povezati raznolike ustvarjalne potencialne mladih tega okolja.

Prav ti potenciali pa so se še dodatno izoblikovali v letih '93 in '94, ko je Klubu ob podpori Ministrstva za šolstvo in šport RS, Študentske organizacije Univerze v Ljubljani, Društva Šolt in še nekaterih, pod očitno zadnjo izdajo Korenin z naslovom Korenine 94 – Med tnalom in nakovalom uspelo povezati okrog petdeset ustvarjalcev in predstaviti pogled mladih na različno problematiko v regiji in širše v svetu. Zadnja številka Korenin tako predstavlja simbolni zaključek obdobja institucionalnega povezovanja mladih Poljanske doline, začetega z ustanovitvijo KŠPD-ja v začetku sedemdesetih let, kajti po letu 1994 so izboljšane možnosti za delovanje študentskih organizacij ter uvajanje lokalne samouprave omogočili uveljavitev eksplicitno lokalnih interesov, kar je povzročilo razpad KŠPD-ja na dve geografsko utemeljeni skupnosti študentov – žirovsko in poljansko.

Na podlagi vsega navedenega je tako mogoče sklepati, da je Žirovski občasnik publikacija, ki je nastala tudi kot rezultat povezovanja najprej v Klubu študentov Poljanske doline oziroma pozneje v Koreninah. Dejansko in simbolno je tako Občasnik že v svojem nastanku leta 1980 nadaljeval s tradicijo preseganja ideoloških, geografskih, kulturnih, etničnih in generacijskih omejitev, tako da zdaj na začetku tretjega tisočletja, ko paradoksalno tudi avtobusi vedno poredkeje vozijo po tej dolini, ostaja pravzaprav edini povezovalni element intelektualne in kulturne srenje v regiji. Resda se čez Žirovski vrh na Poljansko bolj poredko in bolj plašno ozira – vendarle, ob lepem jubileju, ki ga letos praznuje, je utemeljen predlog o nadaljnji širitvi v vseh ozirih, tako da bi tudi v tretji dekadi obstoja prispeval k temu, da genius loci ne bi imel razloga pobegniti iz naših krajev.

Anton Mlinar

BLIZU JE NA DRUGI KONEC SVETA, DALEČ DO SOSEDA

S teritorialnega vidika je obzorje krajevnega zbornika ali občasnika že po definiciji omejeno. Zato je odgovoriti na vprašanje o smislu, pomenu in (širši) odmevnosti takega časopisa precej težko. Ideja o takem časopisu si ne more pomagati z merili, ki prevladujejo v današnjem svetu. Poskusil bom z neko detajlno opazko, ki ta po definiciji omejen prostor odpira. Žal tokrat ne v tisti luči, ki bi jo rad videl. Ko sem po nekajtedenski odsotnosti prišel domov, je bila ena prvih stvari, ki sem jo zaznal, vonj dima z nekega nemarno zakurjenega ognja. Atmosfera – ta specifična neomejenost – mi v tem ni prinesla nobenega sporočila, pač pa grenek priokus nad dejstvom, da ne razumemo sovpadanja omejenosti in brezmejnosti. Danes ljudje spreminjamo svet v globalno vas. Blizu je na drugi konec sveta, daleč je do soseda. Ta problem na dramatičen način doživlja Nemčija. Tudi Slovenci. V širšem kontekstu gre za krčevito nezaupanje do projektov, ki zahtevajo temeljito analizo našega časovnega in prostorskega sosed-

stva ter seveda atmosfere. V bistvu mislimo teritorialno. Včasih to razumemo kot poetično navezanost na svoj kraj, na kar smo ponosni, na posebnost, da imamo besedo za »dom«, in podobno. Vendar potem »na svojem« zakurimo ogenj, ki noče goreti; morda použiva smeti in strupe; morda je le plazeči se dim, ki zaznamuje jutranji zrak. Tako posegamo v kategorijo brezmejnega. Menim, da je razmerje med »blizu« in »daleč« še posebej zapleteno takrat, ko to počnemo prav na meji svojega teritorija. Tedaj ne moremo nikogar več prepričati o tem, da to ni bil politični projekt.

Po tej nekoliko grenki opazki ne bi rad čisto zamenjal teme in se temu vprašanju izognil kot napaki. Spodobilo bi se sicer, da bi – podobno kot ikonograf – najprej nanese barvo svetlobe. Toda občutek o »hladnem ognju« me je pripeljal domov letos septembra, ko sem prejel urednikovo povabilo, naj se odzovem na obletnico Žirovskega občasnika. Na neki način mi lahko služi kot podlaga mojega odziva, s katerim že kasnim. Morda smem domnevati, da so urednikovi viri včasih še bolj skromni, da ga včasih mučijo dileme, ali reči ali ne, in če, kako. Morda je bil to motiv, da povpraša. Kakšne odgovore pričakuje? Paul Ricoeur se v svojem verjetno najbolj pomembnem delu *Čas in pripoved* vprašuje, kaj če sodobnika ni dohitel čas, ko si nima več kaj povedati. S tem vprašanjem se je 20. stoletje že začelo. Takrat so rešitev iskali v čisti informaciji. Danes bolj kot kadar koli v preteklosti vemo, da tu »čisto« pomeni »prazno«. Toda zase upam, da je to priložnost za novo sosedstvo. Čeprav to ni nujno vera v prihodnost krajevnih zbornikov ali občasnikov, verjamem, da se domovina začčenja pri sosedu in med sosedi. V nekem pogledu to vidim kot vprašanje skladnega razvoja. Ta beseda je danes zelo moderna. Žirovski občasnik ali podoben zbornik nekje drugod je lakmusov papir tega razvoja. Tu je majhnost ali velikost kraja relativen pojem. V tem pogledu me zanima, ali obstaja kakšna raven sodelovanja med različnimi podobnimi glasili. To bi bil vsekakor dober kazalec, saj so nekatera teh glasil zares imenitna, čeprav so bolj občasna. Glede na nekatera od njih je Žirovski občasnik dokaj redno glasilo.

Povsem drugo je vprašanje, kakšen je moj trenutni odnos do Žirovskega občasnika. Ne morem se pohvaliti, da mi v tem času pomeni veliko ali da sem prebral in pogledal vse, kar je prinesel. Priznati moram celo nasprotno, da se za Žiri, od koder izviram, premalo zanimam. Razlog za to so morda dokaj zgodaj potrgane korenine, ki se niso obrasle. Vendar s tem nočem reči, da se mi zdi to vprašanje manj pomembno. Nedavno sem imel v rokah Kamniški zbornik, ki izhaja vsake dve leti. Vsaj zadnji dve številki tega zbornika (1998, 2000) sta zelo imenitni in bogati. Toda ustvarjalci tega glasila so popolnoma nemočni pred kapitalom, ki se tik pod Malim gradom spreminja v nekakšno betonsko palačo. Tam je do nedavnega stala Knafličeva usnjarna. Lahko bi rekel: Nesrečno nadomestilo, ki mestu ne bo v ponos.

Bolj ko razmišljam o tem, bi rad bolj na glas, kot je to mogoče, povedal, da bi bilo treba našim krajem na novo vdihniti srce in dušo. Kaj mislim o Žireh? Mislim pač, da je eden od krajev, ki se bori za svojo identiteto, da tu živijo ljudje, ki ne želijo iskati vzorov samo drugod, ampak hočejo biti vzor in dati tudi svoj pečat. Ali to tudi zmorejo? Kaj je z žirovsko dušo? Mislim, da je Občasnik pomemben člen v prebujanju kraja, da bi se zanimali za preteklost in da bi zgodovino razumeli kot priložnost in kot integralni del življenja. Žal je treba ob tem priznati, da

tudi Žiri trpijo zaradi ljudi, ki jim je s samovoljo in svojeglavostjo uspelo kraju vtisniti podobo, ki je ni mogoče imeti za urejeno in lepo. Vendar da se stvar sliši še nekoliko bolj dramatično in neverjetno, se je treba vprašati, kaj to pomeni, da v Sloveniji skoraj ni mesta ali kraja z urbanističnim načrtom oziroma da jih je manj kot prstov na obeh rokah. Namesto tega prevladuje izrazit birokratizem, provincializem, neracionalno gospodarjenje s prostorom in seveda sive eminence. Da ne govorim o gospodarjih časa. Vse to verjetno čuti tudi Občasnik. Tu lahko le ugotovljamo velikanski razvojni zaostanek za kraji in mesti razvitih dežel, ki jim je uspelo razvijati tudi to komponento družbenega sistema oziroma družabnega življenja. Da pri tem ne omenjam vonja po dimu... Morda sem na to celo bolešno pozoren.

Občasnik si torej predstavljam kot občinsko platformo, ki bi povezovala različna dogajanja v kraju (občini) in vselej dala priložnost tudi strokovnim ali znanstvenim pristopom k sodobni problematiki. Odsevati bi moral ustvarjalno napetost med lokalno skupnostjo in državo. V njem mora biti prostor za kulturo, zlasti za zgodovino, in za humano ekologijo – za družine. In tako naprej. Marsikaj od tega v Občasniku že najdemo, pa tudi mnoge stvari, ki jih nisem omenil. Morda bi bilo bolje, če Občasnik ne bi izhajal vsako leto. S tem bi morda lahko dvignili kvaliteto izdaj.

Kako gledam na zgodovino 20. stoletja z žirovskega vidika? Vpričo naše zgodovine se pač moram vprašati, v kolikšni meri smo sploh sposobni razmišljati zgodovinsko in hermenevitično in če smo sploh dobri gospodarji časa. Še danes je veliko zgodovinskih vprašanj iztrganih iz zgodovine ter tako dogmatiziranih oziroma ideologiziranih. In to ne velja samo za čas po 2. svetovni vojni. Tudi žirovske korenine razdeljenosti segajo globoko v 19. stoletje. Sam se spomnim na prvi pogled nepomembnih razpok v tem bloku časa in jih ne bi navajal. Verjetno pa bi moral ob marsikateri od njih ugotoviti še mnogo starejše korenine. Toda značilnost našega zgodovinopisja po 2. svetovni vojni je, da je sodobniku dobesedno izničilo smisel za zgodovino. Mislim, da je bil eden glavnih dejavnikov pri tem gradnja zadružnih domov (ne samo v Žireh), ki nikakor niso povezovali, celo nasprotno. Ne morem si predstavljati, kako ugotoviti usodnost teh razpok. Zdi se mi, da se bodo morale ob tem temeljito spremeniti sedanje ustanove družbenega, političnega, gospodarskega, kulturnega in verskega življenja. Verjamem, da je ena temeljnih zagat hiperinstitucionalizacija oziroma birokratizem. Pri nas so predpisi pomembnejši od ljudi. Mrgoli »absolutnih« predpisov, ki so sami po sebi povsem nepomembni in podobni napihnjenim balonom. Zunanji opazovalci včasih ne morejo verjeti, da pri nas skoraj ne poznamo civilne družbe. In da bo mera še polnejša, prav uživamo pri tem, da uničujemo podobo še vedno najmočnejše od njih, Cerkev. Naj bo Partnerstvo za mir še tako vprašljiv politični projekt, je treba priznati, da nam je v enem njegovih temeljnih ciljev – pomoči pri razvoju civilne družbe – potreben. Vprašanje je, kdaj bo posameznik zrel za to, da bo prevzel odgovornost za svoj delež na »veliki« zgodovini. Sodobno zgodovinopisje ugotavlja izredno plitvo zgodovinsko zavest in večinoma le nostalgično povezanost s svojimi koreninami. To bo ena velikih nalog prihodnosti. In upam, da bo.

Kaj želim Žirem na pragu 21. stoletja? Kraj so ljudje. Je življenje. Želim, da bi bile Žiri tudi na zemljevidu 22. stoletja in 4. tisočletja. Dobra pol stoletja nazaj je s slovenskega zemljevida, posebno na

Kočevskem, brez sledu izginilo veliko krajev. Za njimi so ostala sadna drevesa in sem ter tja komaj vidni preraščeni ostanki hiš. Nenavadno je sredi gozda videti hruško ali jablano. V bližini je stala hiša. Danes je vse prerasel gozd. Ne moreš verjeti, da se to zgodi tako hitro. Najstarejši slovenski kraj ima neprekinjeno zgodovino komaj 1900 let. Želeti prihodnost pomeni živeti sedanost in preteklost. Ta stavek bi rad obrnil tako, da bi izluščil vse pomene človeških želja, da bi bile te nazadnje tudi pogum, veselje do življenja.

Slobodan Poljanšek

ŠOLA IN VRTEC V NOVO TISOČLETJE

Žirovski občasnik je bil v žirovski osnovni šoli zmeraj dobrodošel. Tudi šola je bila v njem primerno zastopana. Želimo si, da bi si tudi v prihodnje skupaj prizadevali za dvig prosvete in kulture na Žirovskem. Na urednikovo povabilo, da napišemo nekaj ob 20. obletnici ŽO, odgovarjamo s kratko predstavitvijo naših dosežkov in načrtov.

Prav okroglo leto 2000 je tisto, ko se odloča, kakšen bo v prihodnje razvoj Osnovne šole Žiri in VVE Žiri. Tako šola kot vrtec sta pred vsebinsko in materialno posodobitvijo. Pa o tem nekoliko pozneje.

Znana je zgodovina nastajanja žirovskega šolstva, ki je prvo resnejšo investicijo doživela v petdesetih letih 20. stoletja. Mogočna šolska zgradba v treh etažah je bila zgrajena na pol udarniško. Še danes obstaja gospodarski arhiv, iz katerega je razvidno, kako je gradnja potekala. Zanimivi so zapisi o podaritvi smrek, denarnih sredstvih in opravljenih udarniških urah.

Po dvajsetih letih pa je šel razvoj naprej in pred letom 1970 so se pojavile iniciative o dograditvi šole. Začeli so se samoprispevki, s katerimi sta Osnovna šola Žiri in VVE pridobila sedanjo podobo.

Leta 1971 je bila v celoti adaptirana obstoječa stavba, leta 1976 pa sta bili dograjeni kuhinja z vrtcem in prepotrebna telovadnica. Leta 1981 sta se dogradila oba vhoda in del garderob.

Pripravljena dokumentacija in nekoliko sreče sta nas leta 1983 uvrstili na čelo investicij v škofjeloški osnovnošolski prostor, dogradil se je trakt 12 predmetnih učilnic z večnamenskim prostorom in malo telovadnico. Uvedli smo enoizmenski pouk – pogoji so postali skoraj optimalni.

Videti je, da dvajsetletni ciklusi prinašajo nove potrebe po posodobitvi in dograditvi osnovnošolskega prostora. To se je potrdilo tudi v nekaj zadnjih letih, saj s prihajajočo devetletko nastaja potreba po dograditvi šole in tudi VVE, ki je že nekaj let premajhen za potrebe predšolskih otrok.

Leta 1999 je ministrstvo za šolstvo in šport razpisalo natečaj za potrebne investicije v Sloveniji, ki se ga je udeležila tudi naša občina, in sicer tako za investicijo v VVE kot tudi za osnovno šolo.

Oktobra 2000 smo izvedeli za vrstni red. Med 104 prijavljenimi investicijami VVE smo dobili zaporedno število 48, med 297 prijavljenimi investicijami v šole pa zaporedno število 159. Realizacija obeh investicij bo najverjetneje med letoma 2002 in 2003.

Pri načrtovanju pa ne gre brez težav. Poglejmo si najprej število učencev na OŠ Žiri v zadnjih tridesetih letih:

Šolsko leto	Število učencev	Šolsko leto	Število učencev
71/72	622	86/87	631
72/73	645	87/88	622
73/74	680	88/89	603
74/75	689	89/90	604
75/76	709	90/91	601
76/77	690	91/92	610
77/78	675	92/93	624
78/79	674	93/94	608
79/80	681	94/95	616
80/81	705*	95/96	607
81/82	665	96/97	605
82/83	655	97/98	573
83/84	668	98/99	574
84/85	644	99/00	560
85/86	646	00/01	542

* To šolsko leto so v žirovsko šolo nehali hoditi otroci iz Ledin.

Vir: Šolska kronika

Iz tabele je razvidno, da število otrok razen nekaj amplitud počasi, a vztrajno pada. Največji izpad rojstev pa je viden v zadnjih treh letih.

Nataliteta prebivalstva postaja slovenski problem. Prizadeva tudi nas, ne pa toliko kot ponekod drugje.

V naslednji tabeli si oglejmo število rojenih otrok od leta 1985 (všteti niso učenci, ki obiskujejo OŠ Žiri iz drugih šolskih okolišev).

Leto	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	Skupaj
Št. roj. otrok	70	62	74	76	54	55	67	71	62	69	52	69	41	59	46	
Razred							9	8	7	6	5	4	3	2	1	1. – 9.
Št. oddelkov							3	3	3	3	2	3	2	3	2	24
Vpis 99/00	81	65	76	77	59	63	69	71								
Razred	8	7	6	5	4	3	2	1								1. – 8.
Št. oddelkov	3	3	3	3	3	3	3	3								24

Kritična so rojstva v letu 1997, 1999 in 2000, ko je do 30. 9. 2000 rojenih le **33 otrok!**

Rojstva v teh treh letih nakazujejo, da bo OŠ Žiri počasi postajala dvooddelčna šola.

Normativ za oblikovanje oddelka OŠ je 28 učencev.

do 28 učencev 1 oddelk
 29 in več 2 oddelka
 do 56 2 oddelka
 57 in več 3 oddelki
 do 84 3 oddelki
 85 in več 4 oddelki

Prehod na devetletko bo najverjetneje v šolskem letu 2003/2004.

V tem šolskem letu bomo vpisali v 1. razred dve generaciji. Eno v 1. razred devetletke in zadnjo v prvi razred osemletke (šest- in sedemletniki, rojeni 1996 in 1997).

V 1. razredu osemletke bodo 3 oddelki, v 1. razredu devetletke pa po sedanjih podatkih 2 oddelka.

Vpisi v prve razrede v naslednjih letih bodo najverjetneje za dva oddelka letno.

Država sicer načrtuje ukrepe za povečanje rodnosti – delovna mesta in stanovanja za mlade, vendar tak ukrep doseže učinek šole čez deset let.

Vpis v 1. razred v naslednjih letih:

2004/2005: trije oddelki 1. razreda
2005/2006: dva oddelka 1. razreda
2006/2007: dva oddelka 1. razreda

Leta 2006/2007 bo stanje oddelkov naslednje:

1. razred: 2 oddelka
2. razred: 2 oddelka
3. razred: 3 oddelki
4 razred: 2 oddelka

Stanje oddelkov na predmetni stopnji po letu 2008:

Šolsko leto	6. razred	7. razred	8. razred	9. razred
2008/2009	2	3	3	3
2009/2010	3	2	3	3
2010/2011	2	3	2	3
2011/2012	2	2	3	2

Zato smo prvotno načrtovano investicijo v šolo skrčili na normativ za 24 oddelčno devetletko.

Pri OŠ Žiri se bo dogradila multimedijaska učilnica (računalnica), povezana z notranjim stopniščem s knjižnico in dvema kabinetoma: multimedijaski kabinet in kabinet knjižnice v skupni izmeri 120 m.

Dogradila se bo mala telovadnica (plesna delavnica, borilnica) v izmeri 14 × 14 m s kabinetom učitelja, shrambo in sanitarijami.

V primeru, da bi v kraju želeli večjo malo telovadnico (varianta je 15 × 22 × 5 m), pa bo potreben konsenz, kajti povečanje bi morala finančno pokriti občina, obstaja pa tudi možnost pridobitve dela sredstev pri Ministrstvu za šolstvo in šport – sektor za šport.

Dogradila se bo zobna ambulanta s potrebnim vhomom (sedanja se bo porabila za malo učilnico jezikov).

Opravljenе bodo notranje adaptacije:

- povečanje zbornice,
- upravni trakt (v sedanji likovni učilnici),
- garderobe v kleti,
- likovna učilnica (v sedanjem prizidku in pionirski sobi),
- spodnji hodnik in učilnica za 1. razred devetletke,
- v kuhinji se bo čajna kuhinja preuredila v prostor za pomivanje posode,
- telovadnica: elasten parket.

Investicija je predvidena v višini 110 mio SIT brez opreme in brez DDV.

Normativi za 24-oddelčno devetletko:

Matične učilnice 1.–5. razred	12
Predmetne učilnice	7
Specialne predmetne učilnice:	
LIK, TEH, GL, NAR	5
Male učilnice	2
Kabineti	10
Knjižnica	1
Multimedia	1
Športna vzgoja	3

Vadbeni prostori: 2 vadbena prostora zavzema velika telovadnica, 1 vadbeni prostor je mala telovadnica.

Pri VVE se bo dogradilo šest igralnic: štiri za jasli, dve za višje skupine. Od šestih obstoječih se dve igralnici porabita za povečanje uprave, povečanje garderob in večnamenskega prostora. Skupno število igralnic bo po novem: štiri za jasli, šest za višje skupine.

Investicija je predvidena v višini 100 mio SIT brez DDV in brez opreme.

Poudarek pri obeh investicijah je predvsem na vsebinski obogatitvi pouka (predvsem šola). Najsodobnejša oprema in učna tehnologija sta nedvomno tisto, kar naša mladina pred vstopom v Evropo najbolj potrebuje.

Tončka Stanonik

ŽIROVSKI OBČASNIK NAS JE GLOBALIZIRAL

Zgolj naključje je, da o svojem videnju vloge Žirovskega občasnika (nekako tako se je glasilo povabilo njegovega urednika) razmišljam prav tu na Lošinj. Listič s povabilom sem namreč z elektronsko pošto prestregla že ob odhajanju na dopust in ga namenoma pustila v Ljubljani, da me ne bi še v teh s težavo pridobljenih počitniških dneh opozarjal na dolžnosti, potem pa sem v trenutku slabosti v »potujočo pisarno« s knjigami, revijami, zapiski, rokovniki vendarle vrgla tudi 10. letnik ŽO, tistega z bibliografskim kazalom. Če bom pa malček vendarle mislila nanj!

Nekaj je k temu, da ta zapis nastaja prav tu, pripomoglo tudi dejstvo, da sem prav tedaj prejela pismo iz Clevelanda, od gospoda Antona Žaklja, zvestega sodelavca ŽO. Pred mesecem sem ga prosila, naj bi za to številko ŽO prispeval spominski zapis o letos umrlem gospodu Janku Majniku, zadnja leta rednem sodelavcu našega zbornika. Z Majnikom sta postala velika prijatelja, med njima se je razvila obsežna korespondenca, globokih občutij mu torej ne manjka ... Ali pričakujemo preveč od zvestega sodelavca, ki je že prestopil v devetdeseta. Preveč ...! In vendar nam je v pismu posredoval toliko podatkov, v njem nam daje na voljo celotno korespondenco ...

In kaj še? Ja, tu na plaži prelistavam knjigo prof. Tomaža Pavšiča iz Idrije Ob stari meji, posebno natančno del, ki se nanaša na rapalsko

mejo ob stiku z žirovskim območjem. V tem odlomku pa so se znašli tudi zapisi o kontrabantu na Žirovskem Rada Jurca. Saj sem jih nekoč nekje že prebiral. Kje drugje kot v ŽO. In sem spet pri našem zborniku!

Ce so zdaj vsa ta dejstva zbrana bolj ali manj po naključju, pa je še najbolj naključje, da sem v nekih davnih letih, sredi osemdesetih, na tej isti obali jezikovno pregledovala rokopise za eno od prvih številčk ŽO. Tudi takrat je bil september, mesec, ko se začne zbirati gradivo, ki potem izide v prijaznem prazničnem razpoloženju Miklavževega, božičnega ali novoletnega časa. Tedaj so bili to moji začetki sodelovanja pri tem zborniku. Z velikim veseljem in izzivom sem sprejela nalogo. V Žireh sem imela dom, starše, vsa sem bila priklenjena na ta kraj, zdaj pa se mi je ponujala še nadgradnja vsega tega.

In kako naj bi ob vsem tem moj zapis ne bil tak, kot je! Oseben, prijazen, malce vznesen. S strogostjo, kritičnostjo naj opravijo drugi, ki so za to bolj nadarjeni, konec koncev me pred takšno eksaktnostjo branijo tudi tile dopustniški dnevi.

Ni dvoma, da ŽO od vsega začetka ne bi bil ambiciozno zastavljen in da temu cilju ne bi ves čas sledil. To se je pokazalo že ob pregledu prvih desetih letnikov zbornika, takole po spominu sodeč pa se mi zdi, da se je v naslednjih desetih še jasneje profiliral, k čemur so prispevale tudi urednikove izkušnje, posrečeno poiskani pisci, sodelavci, oblikovalci, izdajatelji. Čas v začetku devetdesetih je bil kot ustvarjen za velike zgodbe, vendarle se je ŽO bolj kot v prvi polovici oklenil domačih tem, velikim zgodovinskim dogodkom pa sledil le prek slednjih. V revijo so se jasneje zasedrale posamezne rubrike, posamezne razprave pa so si zaradi svoje znanstvenostrokovne obdelave pridobile pravico do citiranja v strokovni literaturi. ŽO se je znašel na policah mnogih knjižnic, njegovi naslovi so kot bibliografske enote vnesene v računalniški knjižnični program COBISS, iz njegovega gradiva zajemajo leksikografske publikacije, nekaj njegovih člankov in razprav pa je postalo pravi bestseller slovenskih bralcev. O njih se je razpravljalo na jutranji »službeni« kavi, kot se razpravlja o temah, ki slovensko bralstvo poženejo v razmišljanje, presojanje, opredeljevanje, vzbudilo je pozornost sredstev javnega obveščanja, zaradi njih je bil ŽO razprodan, jaz pa (iskana številka je ostala izposojena) ob znamenito številko.

Ali pa so tudi Žirovci vzeli to revijo za svojo? In če si dovolim malce razmišljanja kar tako – kdo pa se sploh sme tako imenovati? Prebivalci na območju Žirov, ali tudi blizu in daleč razseljeni njegovi otroci? Morda tudi tisti, ki jih je takšno in drugačno zanimanje priklenilo na te hribe, poti, vode, ljudi... Ali nas ni ŽO globaliziral brez čipov in drugih elektronskih nebodijhtreba! In zdi se mi, da so tudi Žirovci v ožjem smislu zaživel s svojim zbornikom. Brskanja, zbiranja, raziskovanja, ki so dolga leta nastajala, zorela v domačih ljudeh, so našla pravo mesto in prave bralce prav v ŽO. Rokopisi, ki se morda ljubosumno hranijo kot dragocenost zapisovalčevih dedičev, postajajo tudi zaradi ŽO last vseh, ki jih obravnavana vprašanja zanimajo.

Ob vsebinskem razvoju zbornika pa ne smemo pozabiti tudi na izvirno likovno podobo in dovršeno grafično izdelavo. Spominjam se začetkov, kako smo se ob prvih številkah lovili, kako smo čarali, hkrati pa se vsi učili, razvijali, mojstrili. V tem času so se posodobili tudi tiskarski postopki, gospodarnost izdajatelja nas je zavezovala k profesionalnosti, discipliniranosti. Izdelka, imenovanega Žirovski občasnik, se zdaj res ni treba nikomur sramovati.

Ko sem se nekoč med sodelavci šopirila, češ mi pa to zmoremo (mislila sem seveda na delo pri nastajanju ŽO), mi je eden od njih zabrusil: »Seveda, ko imate tistega Nagliča. Misli je na – koga drugega kot – urednika. Prepričana sem, da se bo ob tem jubilejnem pisanju še kdo spomnil nanj. Ni nam tuje spoznanje, koliko je tak izdelek odvisen od spretnosti, iznajdljivosti, prenicljivosti, širine urednika. Da urednik ŽO vse te vrline ima, ni treba posebej poudarjati. Da zna izbrskati teme, ki ljudi vznemirijo, izzovejo, vzbudijo v njih željo po sodelovanju, tudi ... A ne samo kot urednik, tudi kot pisec daje zborniku barvo in zven, spomnimo se samo njegovih intervjujev z ljudmi. On žirovstvo preprosto živi, s svojo modroslovno nadarjenostjo pa ga vidi tudi veliko širše ...

Zato, gledano na ŽO z mojega osebnega zrenja, mi ni žal tistih novembrskih dni, ko se, utesnjena z najrazličnejšimi pritiski zaradi časa, ko mora iziti vse, kar se je po uredništvih celo leto medilo, togotim, da samo še tokrat, potem pa nikoli več ... tega norenja, te obsedenosti! Nasprotno, prav ponosna sem, kako se včasih – čeprav samo za hip – uredništvo ŽO preseli kar na našo mizo v kuhinji, tam se lektorira, korigira, v računalnik se vnašajo še zadnji popravki, izboljšave, vstavljajo izgubljeni podpisi k slikam, manjkata samo kolofon, seznam sodelavcev in urednik še vročo disketo odnese k izdajatelju na Pegaz ... In je konec še ene zgodbe, vse je pripravljeno, čez teden ali dva se nam bo rodil še en otrok, nova številka ŽO.

Da bi tako tudi ostalo. Da bi nas zbornik ŽO še naprej spodbujal k izražanju svojih pogledov, nam kultiviral misel in izraz, da bi nas povezoval, ne ločeval, ne glede na vsebino sporočanega...

Vedno so v življenju vzponi in padci, vedno je tako, da je nemogoče samo vzpenjati se. Tudi ŽO temu ne more in ne bo mogel ubežati. Vendar si želim, da bi bilo slednjega kar najmanj, da se njegovi oblikovalci in ustvarjalci ne bi naveličali tega dela, da se ob njem ne bi iztrošili, bralci pa ne naveličali njegove vsebine.

Viktor Žakelj

GENIUS LOCI?

Spoštovani gospod urednik! Ni nobenega dvoma: Žirovski občasnik je nekaj posebnega in Tvoje urednikovanje (in pisanje) zasluži vse spoštovanje. Če temu dodamo še pisanje (in urednikovanje) najrazličnejših (žirovskih) jubilejnih publikacij, smemo reči, da si veliko prispeval k temu, da se je »kraj s konca sveta« trajno umestil v zavest slovenskega občestva. Čestitam!

A ker si me povabil k besedi, dovoli nekaj misli, ki morda slišijo na četrto alineo Tvojega prijaznega povabila k pisanju. Kdo od bralcev zna sicer reči: prazne marnje, pretakanje iz votlega v prazno, lokalna narcisoidnost, ljuba preproščina ... Kaj se mi torej (že desetletja) mota po glavi?

Svet pod Blegošem sem od davna sprejemal kot celoto, kot organsko sestavo sicer samosvojih delov. Poljansko dolino, po kateri sem odšel v svet, sem doživljal kot bogato, širokostasno, na vse strani zaobljeno gospodinjo grunta, ki za vsakega najde prijazno besedo, šilce češnjevca, ki z veseljem in ponosom pokaže to ali ono prikrito lepoto mimoidočemu.

Selško dolino, ki sem jo »odkril« precej pozneje, pa doživljam kot elegantno predalpsko krasotico, ki se preko hrbtišča Ratitovca vrašča v alpski svet. Ne preseneča zato, da je ta svet tako mamil Tavčarja, da je bilo prav na tem območju posnetih nekaj najbolj poetičnih slovenskih filmov, da od tod izvirata slikarski dinastiji Šubicev in Sedejev ... pa še bi lahko našteval.

Tu pa je že prvo vprašanje, ki ga – naiven kot sem – dajem v premislek na način, kot se meni zastavlja, oziroma se mi je prvič že davno zastavilo.

Ko sem pred več kot 20 leti postal »župan« takratne skupne občine, sem začel zahajati tudi v loško knjižnico. Takratni ravnatelj, kultiviran in uglašen ter izobražen gospod, prof. Krek, me je v začetku gledal nezaupljivo.

»Kaj za vraga išče ta novinček v knjižnici,« se je verjetno spraševal.

Kmalu sva se zblížala in ob priliki mi je izpod »pulta« skrivnostno ponudil v branje knjigo, mislim da dr. Debeljaka, ki je na kratko predstavljala nekaj ducatov naših pomembnih rojakov. Te knjige pozneje nisem več našel – tudi iskal je posebej nisem – a od tedaj dalje me preganja misel, kaj neki je botrovalo temu, da je to »loško gospostvo« dalo narodu toliko kulturnikov, gospodarstvenikov, politikov in drugih najrazličnejših razumnikov.

Priznam: nikoli nisem imel ne časa ne volje, da bi se resneje poglobljal v to tematiko. Morda drži, da to območje v tem prav nič ne odstopa od primerljivih okolij, ne vem. Bodi kakor koli, recimo, da odstopa, in vprašanje, zakaj, je v tem primeru upravičeno.

Nekaj hipotez:

To območje je bilo večkrat v zgodovini naseljevano, kar je »žlahnilo« kri in konfrontiralo kulture. Naši predniki so bili zato v toku dogajanja, sprejemali so in dajali ter odmaknjeni od glavnih epicentrov gospodarskega, kulturnega in političnega dogajanja razmeroma bogato, mirno in srečno živeli. Matere s tega območja zato že od davna ne rojevajo otrok le za »kmetovanje in obrti«, ampak tudi »glave za gosposke poklice«.

Nagnjenost k branju, h knjigam je tod nenavadno močno prisotna. Ena možnih razlag je ta, da so protestantje, zlasti še potem, ko so morali bežati pred ognjem in mečem protireformatorjev, našli začasno zavetje med našimi predniki. Ti pa, kot je znano, so prinesli pisano besedo (in svobodomiselnost) med »lube Slovence«, da bi »razumeli evangelije in druge pridige v Svetem pismu« in spoznali »Antikrista, ki zdaj po svetu hodi v eni človeški, pobožni podobi in hoče ... ljudi odvrniti od svetega evangelija«. Čeprav je tudi na Placu v Škofji Loki, kot je zapisala prof. Jamarjeva, gorela »grmada naše besede, naše vere, našega življenja«, vse knjige, pravijo, pa le niso doživele te usode in so bile še nekaj desetletij edina duhovna hrana v mračnem poreformacijskem času.

Ta svet pod Blegošem se leto in dan koplje v tisočeri oblačilih letnih časov in ni se čuditi, da so te prelestne trenutke hoteli zajeti Šubici, impresionisti, Sedeji in mnogi drugi mojstri čopiča vse do naivcev, ki so – hvala jim – tudi mnoge utrinke preteklega časa iztrgali pozabi.

Dolge zime, skopa zemlja, oddaljenost od trgovskih središč, trde in trdne družinske strukture so delale in delajo naše ljudi pridne, kaj – garaške, prilagodljive in uporne hkrati, socialno čuteče, podjetniško neizprosne do sebe in drugih. To je humus, iz katerega so izšli znani profesorji, duhovniki, gospodarstveniki, politiki, predvsem pa trdna

agrarna struktura, razvejeno obrtništvo in v eri industrializma dinamična podjetja, ki so našla trge na celotnem območju držav, v katerih nam je bilo dano živeti, danes pa so že – vsaj nekatera – del globalne ekonomije.

In drugo, kar me je vedno čudilo in sem si razlagal z že povedanim, je dejstvo, da so naši predniki kazali vseskozi veliko inovativnost in zavestno utirjenost v vsakokratne družbenoekonomske tokove. Naj navedem nekaj dokazov za povedano:

1. Naši predniki od Železnikov, Loke in vse do Žirov so zarana stopili na pot obrtništva in pozneje industrijalizacije. Kovinarstvo, posebej kovaštvo, pa lesna industrija in čevljarstvo so ob zgodnji elektrifikaciji kmalu postali nosilne gospodarske panoge, ki so se obdržale vse do današnjih dni. Dokazov tehnične inovativnosti in zgledne podjetnosti je, kolikor hočeš. Ti kraji zato ekonomskega emigrantstva praktično ne poznajo (točneje: bilo ga je manj kot v drugih slovenskih okoljih); prostor pa je vseskozi živ in krajina kultivirana.

2. Z Osvobodilno fronto in partizanstvom, ki je vključevalo večino življa »loškega gospostva«, smo kot narod (končno nacija) postali del antinacifašistične koalicije, na katere temeljih stoji sodobni svet (kar nekateri novodobni razlagalci zgodovine pozabljajo), predvsem pa smo skladno s povojno vodilno ideologijo pospešeno, pogosto – žal – nasilno, absolvirali industrijalizem in postali srednje razvita evropska država, sposobna izzivov poindustrijske ere, informacijske dobe, nove ekonomije ali kakor koli drugače poimenovanega obdobja, ki je pred nami. Ta povojni čas nas je dodobra prekvasil: postali smo poklicno, interesno in nazorsko moderno strukturirana družba. Potem ko so za nami veliki »izmi« preteklega stoletja, ko smo spoznali, da je v ljudeh veliko »darvinskega«, da obstajajo meje rasti, da se nam razodetje poslednje resnice izmika itd., je morda napočil čas, da si bo slehernik končno smel voliti vsaj vero, če si že postave ne more. Tisti, ki bo delal »cost-benefit« analizo tega obdobja za naše kraje, bo ugotovil, da so naši ljudje znali izkoristiti možnosti, ki so se ponujale, da je bilo več dobrega kot slabega, da so ljudje živeli dobro, bolje kot kdaj prej.

3. Prav čas, ki nam ga je živeti, pa pomeni konec nekega velikega zgodovinskega obdobja in začetek globaliziranega sveta, katerega kri so »reke informacij«, ki nas odnašajo, tudi potaplajo, najčešče pa odplavljajo v nove neznane svetove. Sodobni nomadi ne potujejo s kamelemi, ladjami, železnico, avtomobili, potujejo na »elektromagnetnih valovih« po žicah in brezžičju, do slehernega kraja lahko pridejo, z vse več ljudmi se lahko srečajo, nato pa vstanejo, odidejo na dvorišče in ugotovijo, da so doma. Uresničuje se misel, da je svet majhna vas in da smo ljudje državljani sveta. In jaz, Ti, Žirovec, Ločan ... že danes lahko delamo doma za delodajalca v Ljubljani, na Dunaju, v Londonu ...

To torej ni novodobno »žilvernovstvo«, to je že praksa, predvsem pa prihodnost za naše otroke, za zanamce. In kaj mora takemu moderemu delavcu kraj, kot so Žiri, nuditi? Čisto okolje, moderno urbanizirano naselje, dostojno komunalno in družbeno infrastrukturo. To je naša prihodnost, to želim ljudem in kraju v 21. in naslednjih stoletjih.

Bomo kos tudi temu izzivu in tako potrdili svoj »genius loci«, dokazali, da smo dostojni dediči naših predhodnikov?

VELIKE BESEDE OB MALI OBLETNICI

■ Anton Beovič

KAKO JE OBČASNIK DOZOREL V MLADENIČA, GODNEGA ZA ŽENITEV?

Bliža se dan, ko je pred dvajsetimi leti zagledala luč sveta prva številka Žirovskega občasnika. Uredništvo mu je določilo tudi datum rojstva: 23. oktober 1980.

Če pustim pri miru vse, kar se je s tem datumom dogajalo zadnjih nekaj let, je pa vseeno res, da ima poseben pomen za pisca teh vrstic.

In če že skupaj z Občasnikom praznujeva, je prav, da mu ob okrogli obletnici namenim nekaj misli.

Kot novorojenec je bil prvi Občasnik zelo skromen. Preprosta tiskarska tehnika je povezovala nekaj neoštevilčenih listov v snopič, pri katerem je izstopala risba na ovitku, ki jo je izdelal Tomaž Kržišnik.

Na prvem listu je bilo napisano šest imen uredniškega odbora s prvo imenovanim glavnim in odgovornim urednikom g. Miho Nagličem, ki je v nadaljevanju zapisal:

»Naše hotenje je, da bi dali literarni produkciji, ki se dogaja razdrobljeno in nepovezano v omejenih – javnih ali zasebnih – okoljih, bolj načrtno, usklajeno in smotno obliko. In prepričani smo, da bi literarna sekcija lahko postala tako vspodbujajoče težišče individualnih literarnih prizadevanj.«

In potem so tekla leta in številke so se množile: 20 let, 30 števil. Iz skromnega časopisa v bogat zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem. Po moji oceni je seveda Občasnik v otroških letih prebolel marsikatero otroško bolezen, prepoznavno po barvi takratnega časa, pa tudi pubertetne težave francoskega izvora je bilo opaziti. Vendar mu je vseskozi uspelo obdržati prepoznavno smer, nakazano v prvi številki, in ni podlegel skušnjavi kibernetizacije dejavnikov trenutnega časa.

Tako je Občasnik dozorel v mladeniča, godnega za ženitev. No, upam, da bo vseeno še ostal nekaj časa samski, če pa poroka bo, naj bo vsaj na Žirovskem.

Bertrand Russell je trdil, da je ena izmed velikih zmot dvajsetega stoletja njegova »zaplankanost« v času. Uredniškemu odboru je v Občasniku (saj že ime pove, da je ob času) uspelo premostiti to »zaplankanost«. Želim, da bi mu to uspevalo tudi v prihodnje.

Na koncu bi rad čestital vsem tvorcem našega Žirovskega občasnika, posebno pa neutrudnemu glavnemu in odgovornemu uredniku Mihju za opravljeno delo.

Samo Bevk

DOBRIH 12 KM PO CESTI IN SEDEM PO ZRAKU JE TAKO KRATKA RAZDALJA ...

Dvajset let Žirovskega občasnika je lep jubilej, kajti sam zelo dobro vem, kako težko je zagotavljati redno izhajanje takšne revije oziroma zbornika. Ohranjati je treba strokovno in vsebinsko raven publikacije, zagotavljati finančna sredstva ter čim bolj redno izhajanje. Vse to je vseh dvajset let v veliki meri uspevalo uredništvu Žirovskega občasnika na čelu z Miho Nagličem. Prav zaradi tega vsem sodelavcem in urednikom iskrene čestitke ob tem visokem jubileju.

Prav na sredini te obletnice, ko smo leta 1990 Idrijčani proslavljali poltisočletni jubilej mesta in rudnika živega srebra, smo okrepili tudi kulturno sodelovanje s sosednjimi Žirmi. Takrat sem opravljal posle ravnatelja Mestnega muzeja Idrija in bil odgovorni urednik Idrijskih razgledov. Zelo hitro smo navezali pristne kulturne in prijateljske stike s številnimi ljubitelji kulture in kulturnimi ustvarjalci onstran griča. Naši stalni gostje so postali: Ernest Demšar, Miha Naglič, Matevž Pečelin, Ivan Reven, Franc Temelj, Olga Vončina, Pavel Zajc ... Obiskovali smo kulturne prireditve v Idriji in Žireh, sestali sta se obe uredništvu, avtorji so objavljali strokovne članke in literarne prispevke v Žirovskem občasniku in tudi v Idrijskih razgledih, razstavljali so naši likovni umetniki ... Žirovci so pripravili kulturni teden v Idriji, mi smo se predstavili v Žireh. Sodelovanje je bilo ves ta čas zelo uspešno, posebno živahno pa v začetku devetdesetih let. Zdaj si ne moremo več predstavljati kulturne prireditve brez udeležbe Žirovcev v Idriji ali Idrijčanov v Žireh.

V dobrih dveh letih in pol županovanja (od decembra 1994 do junija 1997) pa sem imel tudi vrsto stikov s predstavniki žirovske občine, posebno s podžupanom Oblakom. Glavno vprašanje je bilo namenjeno komunalnemu odlagališču v Raskovcu, pa tudi prevozom šolskih otrok ter boljši cestni povezavi med občinskima središčema. Prav slednje me je spremljalo tudi v mojem mandatu poslanca Državnega zbora Republike Slovenije, žal neuspešno. Kot opozicijski poslanec sem pri proračunih Republike Slovenije za leti 1999 in 2000 predlagal dva amandmaja, s katerimi bi zagotovili dodatna sredstva za popravilo ceste, ki povezuje obe občini. Vladna koalicija torej ni prisluhnila mojim prizadevanjem za izboljšanje voznih razmer na državni regionalni cesti Marof–Žiri z oznako R 377. Na letošnjem predvolilnem srečanju na Ledinskem Razpotju smo temu vprašanju posvetili zelo veliko pozornost. To me zavezuje, da bom v naslednjem poslanskem mandatu poskušal odpraviti sramoto, saj bosta sicer občinski središči Idrija in Žiri v nekaj letih ostali brez cestne povezave.

V zadnjih nekaj letih se je izredno povečala dnevna migracija med obema občinama. Mnogo Žirovcev se vsak dan vozi v šolo in na delo v idrijsko občino, pa tudi obratno. Dobrih 12 km po cesti in sedem kilometrov po zraku je tako kratka razdalja, da je sramota za državo in ministrstvo za promet in zveze, če bo morda prav kmalu fizično podrt

cesta tista, ki bo onemogočila gospodarsko, kulturno in vsakršno sodelovanje med obema občinama. Škoda bo prav gotovo dosti večja v duhovnem in materialnem smislu kot tistih nekaj desetih milijonov tolarjev letno, ki naj bi jih država v prihodnje zagotovila za boljšo cestno povezavo Idrije z Žirmi.

Na koncu kot član uredništva Idrijskih razgledov predlagam srečanja obeh uredništev, ob 20-letnici Žirovskega občasnika v Idriji, ob 45-letnici izhajanja Idrijskih razgledov pa v Žireh. Na obeh srečanjih bi se pogovorili o izmenjavi prispevkov v obeh revijah.

■ *Leopoldina Bogataj*

REVIJA, KOT JE VERJETNO NIMA NOBENA DRUGA OBČINA V SLOVENIJI

Žirovski občasnik ima dvajset let. Mladenič, bi rekli, po letih. Za revijo pa je dvajset let lepa tradicija.

Prve številke se ne spominjam, niti tega, da je izšla, se pa boljše spomnim druge. Pravzaprav se spominjam le razburjenja, ki ga je povzročila pri tedanji loški politični oblasti. Mladeniči, ki so jo zasnovali, so namreč, najbrž res nekoliko provokativno, številko začeli s Kosovelovo pesmijo, ki, če se prav spomnim, govori o temni ječi, želji po svobodi ... Lepa pesem, prav nič ni bilo narobe z njo, razen tega, da je politiku, ki je številko malo bolj pregledal, takoj vzbudila pomisleke o dobrih namenih izdajateljev Občasnika. Dovolj za kar resne razprave o avtorjih, njihovih namenih, kdo jih vodi ali, kot bi rekli v današnjem političnem jeziku, kdo stoji v ozadju, in ne nazadnje tudi o usodi revije...

Avtorji o tem, da bi jih v Loki najraje prepovedali, najbrž niti vedeli niso in so se svojega izdelka lahko le veselili ter delali dalje. Zame osebno je še pomembnejše od tega, da je Občasnik začel izhajati in še izhaja in je iz leta v leto boljši in bolj odmeven, to, da sem ob njem spoznala urednika Miho Nagliča, ki je postal in je še eden naših najžlahtnejših piscev in najbolj zvestih sodelavcev. Kot so Žirovci lahko ponosni, da imajo revijo, kot je verjetno nima nobena občina v Sloveniji, niti Ljubljana, smo pri Gorenjskem glasu ponosni, da imamo sodelavca, kot je urednik Občasnika.

Pred izidom letošnje jubilejne številke želim uredniku in sodelavcem še veliko številčk Občasnika. Ob tem naj še priznam, da sem ob izidu vsake številke kar malce zavistna. Tako brezhibno je urejena, vsebinsko, likovno, grafično, brez slovničnih, tipkarskih in tiskarskih napak, kot jih ima časnik, ki hlasta za dnevnimi novicami in se vedno dela v tekmi s časom.

Še enkrat čestitke za vse dosedanje številke in veliko uspeha pri vseh naslednjih.

Sely de Brea Šubic

SPOMIN IN PREMISLEK O ŽIROVCIH – POTNIKIH Z AVTOBUSA

Bilo je tistega leta, ko je okoli lune letela psička Lajka, po Poljanski dolini pa je še peljala kakšna kočija. Predmošančkovo mamó, pri kateri sem tedaj stanovala, so s kočijo odpeljali na železniško postajo. V Poljane je dvakrat na dan pripeljal avtobus – tak z rilcem spredaj in prtljažnikom na strehi. Bil je zaprašen in napolnjen kot čebele v panju s potniki zgornjega dela Doline, in to večinoma Žirovci. Če sem si želela vsaj za tisti dan potovati, mi ni bilo mogoče. Lahko bi šla do Loke peš, kot je to počel naš šolski nadzornik Janko Kokalj, ki se je zato v razredu pojavil nenadejano. Ostalo mi je samo branje in še to največkrat le podnevi. Če ni v hotoveljski elektrarni Apnar priključil generatorja, je žarnica zvečer le rdeče brlela. Takrat sem prebiralala filozofa Kanta. Ta se je zoperstavljal teologu Kalvinu, ki je trdil, da je ljubezen do drugega človeka največja vrlina. Kant ni oporekal, vendar je temu nasproti izpostavil spoznanje, da človek tudi zahteve po lastni sreči ne more opustiti. Skratka: čustva ljubezni Žirovcem nisem namenila, marveč sem jim pripisala še sebičnost. Kant se vse življenje ni želel premakniti iz rodnega mesta. Bil je srečen, da je skozi okno svoje delovne sobe gledal zvonik königsberške katedrale. Njegova sreča ni mogla biti tudi moja. V Poljanah ni bilo ne cerkve ne zvonika. Prav takrat so širili cesto proti Volči z materialom, ki je ostal po nerazumljivem uničenju baročne cerkve. Dva zvonova sta se oglašala z lesenega stojala z Baševčevega griča. Sredi vasi na mestu, kjer je stala cerkev, je bila razgaljena kostnica. V svoji notranji napetosti sem videla v jami duha samega Polikarpa. Ne vem, kakšna je bila takrat nacionalna ali ljudska zavest Poljančev. Vem pa, da so »znali nič vedeti« – kot Sančo Pansa v Don Kihotu. Čeravno sem se že začela predajati lepotam te pokrajine, sem slutila svet senc, neko razdvojenost, in se bala drugačnih ljudi. Morala sem ubežati – si ogledati dolino, ki sem jo poznala le po Tavčarju, in želela hoditi po poteh Agate Schwarzkobler.

Potem je minilo mnogo let. Spoznala sem Poljančev in nekaj imenitnih Žirovcev, nekdanjih potnikov avtobusa, to lepo dolino in njeno bogato kulturno dediščino. Predvsem baročne cerkvice, ki so me povezovale z mojo rodno deželo Katalonijo.

Zgodilo se je, da mi je neka dobro misleča kmetica nekoč dala kos ocvirkovice za mojega moža. Zavita je bila v pomaščen papir prve številke Žirovskega občasnika – prav v list, kjer je bila reprodukcija njegove grafike.

Od tiste prve številke do danes je Žirovski občasnik postal ugledna in cenjena publikacija. Sklepam, da večina ljudi nima priložnosti, znanja ali časa, da bi si ustvarila podobo svojega sveta v najširšem pomenu. Prav gotovo to nalogo opravljajo razne inštitucije. V tej dolini in tudi širše je to poslanstvo Žirovskega občasnika. Tako se nasloniš na zaupanja vredne ljudi – ustvarjalce, ki nudijo prispevke, prežete z domoljubnim žarom in lirično lepoto, da ti otrejo povrhnjico razuma, da se zavedaš samega sebe in zazreš v globine duha.

S tem se vzbuja *principium identitatis* – občutje lastne istovetnosti in občutek vključenosti v okolje. To pomeni imeti lasten in narodov značaj. Identiteta naroda in kraja je vsebina najrazličnejših področij – vrednot, ki so človekova kultura. Prav v podporo vzgojne vrednosti Žirovskega občasnika, katerega ustvarjalci se zavedajo svojega poslanstva, navajam odlomek, ki pove, kaj ga v tej družbi moti, iz knjige argentinskega pisatelja Ricarda Rojas – *Nacionalna prenova*. Poročilo o vzgoji:

»Kozmopolitizem v ljudeh in idejah, razpad starih moralnih jeder, brezbržnost do javnih zadev, rastoča pozaba izročil, ljudsko kvarjenje govornice, nepoznavanje lastnega ozemlja, pomanjkanje nacionalne solidarnosti, brezvestno hlepenje po bogastvu, kult nizkotnih hierarhij, zaničevanje znamenitih dejanj, pomanjkanje strasti v bojih, volivna podkupljivost, pretirana zaverovanost v eksotična imena, rušilni individualizem, preziranje tujih idealov – stanovitna hlimba in lopovski porog (kolikor opredeljuje zdajšnje dobo – op. p.) – potrjujejo potrebo po siloviti reakciji v prid nacionalne zavesti in državljanskega reda.«

Zapis je star več kot sto let. Za psičko Lajko je na Luno stopil tudi človek in kmalu bo na Marsu. Smo se mi kaj spremenili? Če ste moje misli razumeli, moramo biti hvaležni vsakemu, ki nas kakor koli ozavešča.

Nedavno sem na Jelovici videla avtobus, podoben onemu izpred petdesetih let. Bil je poln čebeljih panjev; medila je smreka.

Ljubi Žirovci in predvsem ustvarjalci Žirovskega občasnika – potniki iz avtobusa – hvala za nektar!

Dragi Miha! Saj od mene verjetno nisi kaj drugega pričakoval. Pač ne morem izstopiti iz svoje kože. Moji izdelki so vedno zelo osebni. Sem le Sely. Če vse to ne gre v kontekst z ostalimi, ne bom nič užaljena. V velik poklon mi je že, da si me sploh povabil k sodelovanju v tej imenitni reviji. Veliko uspeha!

Prisrčen pozdrav Tebi in zgornjemu koncu doline. Sely

V listopadu, na dan pred sv. Uršulo. Zanj velja, da če je lepo vreme, stara baba lahko nagradi listja za vso vas.

Ivan Cankar

ŽO PRINAŠA VSAJ DVOJNO DARILO

Prve številke ŽO menda nisem nikoli videl, za Občasnik sem izvedel šele pozneje, ko sem prihajal domov na obiske. Ne vem, če si je kdo takrat resno predstavljal, da bo Žirovski občasnik res izhajal celih dvajset let. Vsaj za Žirovce na tujem je Občasnik ponudil v branje nekaj, kar izhaja iz naših domačih krajev in je že zaradi tega zanimivo za vse, ki so kdaj živeli na Žirovskem. Sčasoma se je ŽO ustalil in ga zdaj pričakujemo podobno, kot so včasih pred zimo čakali po hišah na vsakoletne Mohorjeve knjige, vsaj jaz. Z leti je ŽO tudi vsebinsko postal širši in bogatejši, v veliko zadovoljstvo vseh brašcev. Mislim, da ne bi bilo pretirano reči, da je danes »naš« Občasnik. Še posebno za nas, ki živimo stran od doma in so naši stiki z Žirmi vsak dan rahlejši, ŽO prinaša vsaj dvojno darilo: prvič nas nanovo vrne v domači kraj in drugič

posreduje vedenje o stvareh, ki jih iz svojih izkušenj ne poznamo ali pa zanje drugače niti ne bi vedeli.

Takega obzornika, kot ga imamo, si ne bi bilo mogoče omisliti, če ne bi bilo za njim ljudi, ki jim je pisanje (in branje) pri srcu, ki so imeli voljo za delo in vero v uspeh, ter po drugi strani žirovskih podjetij in občine, ki so našla razumevanje za podporo projektu, ki vsaj v začetku niti ni mogel biti finančno posebno pridobitniški. Ob dvajsetletnici vsi ti zaslužijo zahvalo tudi iz mojega kota.

Druga zadeva, ki mi sili na misel ob dvajsetletnici, je širok obseg vsega, kar je ŽO v dvajsetih letih objavil, zbral, obvaroval pozabljenja ali shranil za prihodnost. Priložnost tistim, ki so za prve korake v pisanju ali v drugih oblikah izražanja našli prostor za svoje izdelke v ŽO, tudi zasluži priznanje in pohvalo. Prepričan sem, da ima malo krajev s podobnimi možnostmi, kot so v Žireh, tudi tako vsestranski in kakovostni časnik.

Čeprav je bilo v Občasniku objavljeno že precej gradiva iz 19. in 20. stoletja, se mi zdi, da se bo tudi vnaprej našlo še dosti zanimivega. Na bolj sodobni ravni bo z Občasnikom dana priložnost tudi mlajšim pišočim ljudem, da Žirovcem predstavijo svoje stvaritve.

Žirovskemu občasniku ob tej obletnici najprej moje priznanje in zahvala za opravljeno delo in za veselje, ki ga je meni osebno posredoval, za vnaprej Občasniku seveda želim desetletja enako uspešnega in pomembnega delovanja med nami!

Žirovcem ne bom dosti napovedoval prihodnosti, kar sem videl v zadnjih desetih letih, me potrjuje v mnenju, da so Žiri tudi danes zelo dejaven kraj, Žirovci gledajo v prihodnost z zaupanjem in vero v svoje možnosti. Vsem doma ob tej priložnosti lep pozdrav in na svidenje do naslednjega obiska doma!

Metka Debeljak

ASFALT IMA ŽE VSAKA VAS, ŽO IMAJO SAMO ŽIRI

Spoštovani urednik! Na začetku te, spoštovani in odgovorni urednik, prisrčno pozdravljam in se ti zahvaljujem, da lahko v pisni obliki povem tisto, o čemer pripovedujem prijateljem, znancem in tudi nekaterim Žirovcem.

Tole razmišljanje me sicer počasi, z nekaj presledki pripelje na začetek izhajanja Žirovskega občasnika, ko je bil še »Časopis za kulturna in družbena vprašanja« in je bila celotna podoba še precej bolj revna, pa čeprav za tiste razmere dobra, pa vse do danes, ko listam zadnjo številko »Zbornika za vsa vprašanja na Žirovskem« z bogato, večbarvno naslovnico, pestrim fotografskim materialom in celotno podobo. Ob tem ugotavljam, da tako kot beži čas, se spreminja podoba knjige in tako postaja sodobna, pa vendar toliko različna v poplavi nešteti revij, da lahko vsakdo najde v njej tudi nekaj zase, marsikateri Žirovec pa celo samega sebe.

Bilo je pred 20 leti, ko sem s ponosom kupila prvo številko, ob tem pa občudovala posameznike, ki so svoje sposobnosti znali prikazati in

pokazati na drug način, ne samo z rokami, temveč tudi z glavo. Na ta način je bilo dokazano širšemu kulturnemu prostoru, kaj zmoremo Žirovci.

Takrat se pravzaprav še nisem dobro zavedala, kako pomemben kulturni trenutek se je zgodil, predvsem pa nisem razmišljala o tem, da bo ta trenutek postal obdobje več kot dvajsetih let, ki bo pomenilo uspeh za ŽO, in ga kvalitetno dvignil v slovenski prostor.

Za Žirovski občasnik sem ves čas trdila, da je naš ponos. Z njim smo tako kot s tovarno Alpino, slikarji samouki, prepoznavni v slovenskem in tudi v širšem prostoru. Saj poznate tisto, da ima asfalt res lahko vsaka vas, občina, ŽO pa imajo samo Žiri. Kulturna dejanja se ne obrestujejo tako hitro, kot smo navajeni pri običajnih materialnih dobrinah, ko pa dosežejo uspeh, ta dolgo traja in je odmeven.

Žirovski občasnik mi je v vseh teh letih pomenil seznanjanje z dosežki, uspehi in problemi na Žirovskem, predvsem me ni nikoli odbijal, saj ves čas izhajanja deluje odprto za vse in vsakogar. Velika zasluga pri tem gre uredniku, ki je v vsakem času znal poiskati zanimive teme, sogovornike, predvsem pa je brez pomislekov objavjal dela manj uveljavljenih ustvarjalcev. Ves čas mi je bila zanimiva likovna podoba naslovnice, ki je s svojo enkratnostjo koga tudi šokirala in odpirala polemike ter se tako širila med ljudmi.

Moja hvala tej knjigi ni prirejena, ampak iskrena, je moje mnenje, s katerim se strinjajo ljudje, ki jih poznam, in vedo, kaj pomeni delati na kulturnem področju.

V prihodnje želim, da ostaja ŽO to, kar je, saj mi je v zadovoljstvo prebrati zgodbo žirovske rodbine, intervju, leposlovno besedilo, zanimiva je tudi ideja o pisanju odmevnih kulturnih prireditvah v Žireh. Mogoče bi se pa našel kdo, ki bi objavil zanimive dogodke v zvezi z nastajanjem občinske oblasti ali polemike v zvezi z žirovskim grbom. Še naprej naj se predstavljajo mladi literati, igralci, fotografi...

Za Žiri in Žirovce je pomenilo 20. stoletje čas sprememb na političnem področju, za žirovsko kulturo čas dosežkov, z novo ustanovitvijo občin pa tudi boljše finančno stanje. Vse te spremembe so omogočale dvig kulturne ponudbe in dobro delo vseh kulturnih društev, ki jih v občini Žiri ni malo. S takim načinom je pridobil tudi Žirovski občasnik in mu želim, da bi tako delo ostalo tudi naprej.

Žirem in Žirovcem pa v stoletju, ki prihaja, želim predvsem veliko dobre volje, zdravja in pogoste obiske kulturnih prireditev. Tistim, ki v dvajsetih letih še niste prebrali nobene številke ŽO, pa priporočam, da bi ga le vzeli v roke, ga prelistali, prebrali in tako pripomogli k dvigu bralne kulture v celotnem slovenskem prostoru.

Alojzij Pavel Florjančič

KAKO JE ŽO POSTAL MOJE REDNO BRANJE?

Žirovski občasnik sem spoznal v letu 1986. To je bilo tisto leto, ki je naredilo razpoko v nečem velikem, in kot smo takrat menili, skoraj večnem. Drobna, na videz dokaj nenevarna razpoka, ki pa je postala

usodna za Sovjetsko zvezo, za cel sistem, in posledično za kup evropskih držav, od katerih jih nekaj tedaj sploh še ni bilo. To je bilo leto, ko smo v Rudniku urana Žirovski vrh prvič zaslutili, da je med našimi rojenicami morda le manjkala ena in da nam jo zna zagosti. Bilo je leto 1986, leto s černobilsko razpoko. V Rudniku urana Žirovski vrh nas je bilo tistega leta 474 in smo bili v največji dejavnosti. Odkopavali smo rudo, jo predelovali v rumeno pogačo, tisto leto smo odposlali prvi uranov koncentrat v Francijo v predelavo. In istega leta se je pojavila na naših mizah revija z mrtvaško glavo in z znakom radioaktivne nevarnosti na naslovnici. Ne vem, kako se je znašla tam. Verjetno jo je v Todraž prinesel moj sodelavec Peter Zajc iz Žirov. Revija se je imenovala Žirovski občasnik. Premeteno zvit naslov, ki pušča maneverski prostor. Če so sodelavci in je denar, revija izide, drugače pa izide, kadar izide. Dve provokaciji na mah, zato sem revijo vzel v roke. Znotraj sem takoj odkril še tretjo provokacijo. V uvodniku Od Černobila do Žirovskega vrha je štrlela zahteva Zveze društev za varstvo okolja v Sloveniji o takojšnji in trajni ustavitvi RUŽV. Tej zahtevi se je pridružilo tudi uredništvo. Podpisan Miha Naglič. Od tedaj naprej to zame ni bil več občasnik, urednik pa ne več neki Miha Naglič. Kakor koli, postal sem kar reden bralec ŽO, še posebej, ker sta direktor RUŽV Dušan Pensa in radiološki tehnik Ivan Prijatelj dobila priložnost predstaviti v njem tedaj že razvpito in za vse ekološke grehe v Poljanski dolini krivo firmo. Verjetno do tedaj nobena javna publikacija ni objavila tako izčrpnega prikaza našega podjetja, vključujoč tudi podatke meritev vpliva na okolje, ki so jih opravljale naše strokovne službe in zunanje pooblaščenice organizacije.

Revija Žirovski občasnik z dovolj individualno selektivnostjo in sodobnim oblikovanjem pomeni pomembno domoznansko dopolnilo starejšim in nekoliko bolj klasično urejevanim Loškimi razgledom. Oba zbornika skupaj pa sta zaslužna, da so prostor, izročilo, ljudje in njihovo delo v loškem gospodstvu primerno predstavljeni nam, ki tukaj živimo, drugim, da to spoznajo, in da ostane zapisano tudi tistim, ki prihajajo za nami.

Teh dvajset let izhajanja ŽO pa me tudi osebno povezuje z ravno tako dvajsetletnim izhajanjem časopisa Uranar, glasila delavcev (nekdanjega) Rudnika urana Žirovski vrh, ki je po končanju proizvodnje leta 1990 tudi postal občasnik. Zadnja leta izide običajno le enkrat na leto. Kot Miha pri ŽO sem tudi sam pri Uranarju že od samega začetka. Prva številka Uranarja je izšla novembra 1980, en mesec za ŽO. Želim, da se tudi urednik ŽO oglasi ob naši dvajsetletnici v 41. številki Uranarja, ki bo izšla letos na sv. Barbaro.

Žirovski občasnik lahko gledamo kot neke vrste projekcijo Žirov in Žirovcev v 20. stoletju. Če raztegnemo vse številke ŽO na stoletje, ki mineva, »tehta« ena številka dobre tri leta, v katerih predstavljajo začetne, ciklostilne številke rokodelsko, revno in provincialno obdobje Žirov in Žirovcev nekako do začetka dvajsetih let. Številke 7 do 12 s pravim tiskom in aktualnostjo (okolje) so prispodoba industrializacije in ozaveščanja Žirovcev skozi gospodarsko krizo tja do 2. svetovne vojne. Od številke 13 naprej pa si lahko predstavljamo Žiri in Žirovce v obdobjih vrvenja, kaosa in samozadostnosti štiridesetih ter prve polovice petdesetih let, da bi z njimi v šestdesetih prali s pralnim strojem, vozili avto in gledali zvečer televizijo. Po mrku v sedemdesetih se v osemdesetih tudi Žirovcem odprejo oči in postanejo v devetdesetih še bolj, kar najbolj žirovski. Dokaj sodobni, dovolj reflektivni in še kar demokratični. V tem

zadnjem obdobju so dobili Žirovci tudi svojo revijo ŽO. V njem lahko podrobneje prebiramo, kaj se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v stoletju, ki se nam ravno letos izteka.

V času, ko se zdi, da si bomo z genskim inženiringom odpravili biološke pomanjkljivosti z boleznimi vred, si odpravili nezaželene dlake in si zarasli pleše, si o tem, kaj naj bi ŽO postal v prihodnje, ne bi dosti belil glave. Gotovo bo še dolgo časa zaposloval oboje, avtorje in bralce, saj si je našel svoj dobro opazni in upoštevani prostor pod soncem. Ta prostor pa bo še večji, ko bo dobil povzetke v kakem svetovnem jeziku (pa ni nujno, da ravno v angleščini; francoščina in španščina na primer imata poleg šarma tudi še svoje prednosti), vključno s stranjo na medmrežju. To za kerlice, ki tam delajo, res ne bi smel biti problem.

V naslednjem, 21. stoletju, želim predvsem, da ohranijo Žiri in Žirovci svojo dušo. Potem bodo obstajali še tudi v 22. stoletju, mogoče celo dlje. Ni se jim treba bati za sodobne dosežke in dobrine, saj že zdaj znajo sami dobro poskrbeti zanje. Seveda pa jim želim še vsaj 30 številčk ŽO; tako za vsakih 3,3 leta po eno.

Oton Giacomelli

KAM NA ŠPORTNO UNIVERZO?

Ko sem prejel pismo urednika s povabilom, da ob 20-letnem jubileju Žirovskega oglasnika napišem »kaj lepega ali pa tudi kritičnega«, me je najprej spreletelo: Kaj pa naj napišem, ko pa sem Žirovski oglasnik komaj kdaj resno vzel roke? Ja, res je, prelistal sem ga in prebral kakšen članek ali pa samo del, ko sem še pogosteje prihajal domov, ko sta bila še živa mama Silva in ata Frenc. Ko si več kot dvakrat toliko od doma, kot znaša oglasnikov jubilej, se ob takih priložnostih počutiš nelagodno. Ali sploh sodiš v svojo prvinsko skupnost? Imaš sploh kakšno pravico dajati sodbe o njej, če te nanjo vežejo le še mladostni spomini, sorodniki ter nekaj znancev in prijateljev, s katerimi vzdržuješ le bežne stike?

Pomisleke sem nekako potisnil ob stran, ko me je urednik spomnil, da si je v skladu z izkušnjami zagotovil nekaj časovne rezerve in da mi bo zato zaradi izdajalske zamude oproščeno. Ker sva se ob neki priložnosti, srečala sva se v restavraciji Turist na Gospodarskem razstavišču streljaj čez Dunajsko cesto, kjer stoji Delova stolpnica za Bežigradom, pogovarjala o žirovskem športu, mi je tako rekoč položil v usta, kaj bi rad od mene. In če odkrito priznam, sem si tudi sam mislil: šport, predvsem smučarski skoki, so pravzaprav ostali edina stalnica v mojih zarjavelih odnosih z rodnim krajem po 44 letih, odkar me je 1. septembra 1956, tedaj še nevede, pot za zmeraj odnesla v tuje kraje. Na zelo svojstven način: namesto da bi v Škofji Loki zjutraj izstopil in se napotil na prvi šolski dan v tamkajšnjo gimnazijo, sem z zlomljeno roko, skupil sem jo med saltom s krogov na telovadišču TVD Partizan, nadaljeval pot v bolnišnico v Ljubljani, kjer so mi jo naravnali in zavili v mavec.

Loška leta so bila grozna. Ne zaradi šole, temveč internata. Nisem bil vajen, da mi kdo na takšen način krati svobodo. Doma so bila razmerja popolnoma jasna: s šolo boš opravil sam, ko je doma delo, ga bomo opravili skupaj, potem si prost. Takšna je bila očetova formula, ki je pravzaprav z besedami ni nikoli definiral, a je bila samoumevna.

Mami se ne tako ne drugače ni dalo ničesar prikriti, njen instinkt, zgrajen na življenjskih in še posebej medvojnih, recimo temu OF izkušnjah, za dogajanje je bil skoraj stoodstoten. Ker mi šola ni delala posebnih preglavic, sem imel večji del leta časa na pretek, veliko sem se potepal, a še raje hodil k telovadbi, še posebej, dokler nas je vadil Mežnarjev Polde, očetov prijatelj. Od četrtega leta naprej. Po kratki selitvi v Kranj sem v drugem razredu osnovne šole po enoletni prekinitvi spet začel smučati in nato skakati. Vsakoletne nedeljske meddruštvene tekme v Račevi, ki so se jih udeležili tudi zelo izurjeni skakalci iz Gorenjske in Ljubljane, so bile paša za oči.

V ponedeljek smo jih skušali posnemati na svojih snežnih skakalnicah. Jože Jaševac, prvi Žirovec, ki se je naučil skakati pri tedanji ljubljanski Enotnosti, bil pa je tudi dober dvigovalec uteži, nam je nekaj pozneje med zimskimi počitnicami nekaj dni kazal, kako se stvari streže. Z Bregovim Ivanom sva se pozneje lahko prepričala na tečaju v Planici, da nama je dal dobro popotnico, saj nisva zaostajala za vrstniki iz skakalno razvitih krajev. Skoki so se tako v Žireh prijeli, dokončno, ko so v šestdesetih letih zgradili 65-metrsko skakalnico v Novi vasi. Podobno, kot se je hitro prijela tudi košarka, potem ko se je v Žiri kot učitelj športne vzgoje (telovadbe, smo rekli še takrat) vrnil Darij Erznožnik. Moj rod je užival njegovo pedagoško znanje med šolskimi urami »telovadbe« žal samo dve šolski leti. A smo se poleg osnov košarke, tedaj za nas tako magično privlačne igre, naučili tudi sodobne tehnike skakanja v višino in osnov akrobatike. S tem je oplodil naše športnogibalne izkušnje, ki smo jih osvojili v TVD Partizan.

Uspehi žirovskih deklet v košarki in skakalcev v vseh preteklih desetletjih nedvomno pričajo o izjemni športni tradiciji in visoki ravni gibalne izobrazbe večine žirovskih otrok, sad posrečenega dopolnjevanja šolske športne vzgoje, interesnih športnih aktivnosti in dela v športnih društvih. A vendar me nenehno pekli, ko vidim, da se vsi ti nadarjeni rodovi športnikov, tako kot sem se tudi sam, drug za drugim zaustavijo korak pred vrhom. Nadarjene košarkarice se ne prebijejo v prve peterke najboljših slovenskih klubov, skakalci ne premagajo povprečja v slovenski državni reprezentanci. Ne morem si kaj, čeprav je to le delni odgovor, da ne bi pomislil na tista gimnazijska leta v Loki, ko je smučarska sekcija v Žireh zamrla, sam pa nisem ne vedel ne znal, ali se smem odločiti za kakšen drug klub. Čas pa je tekel. Odločil sem se prepozno, šele zadnjo mladinsko sezono.

Skakalna družina v Enotnosti me je sicer sprejela odprtih rok, vendar sem bil klubu nekako podarjen in ko sem moral spet zamenjati okolje, Loko za Ljubljano, ko sem šel študirat, se še nihče zmenil ni za moj položaj. Hitro sem ugotovil, da zaresno študija in športa v neurejenih razmerah, v najbolj kritičnih začetnih mesecih kot vozač iz Loke, nato v študentskem kolegiju, ne bo mogoče uspešno usklajevati. Zamudil sem nekaj let, ko bi se moral v novem okolju ne le vživeti, temveč tudi uveljaviti! Tako sem, z vidika velikih mladostnih ambicij, ostal na pol poti. Zato me toliko bolj jezi, kadar imam občutek, da se v podobni obliki z novimi in novimi rodovi žirovskih športnic in športnikov zgodovina nenehno ponavlja. Kot bi se nam, Žirovcem, ambicije ustavile nekje pri Loki, Logatcu ali Vrhnikih! Zakaj prav v športu, ko pa so se naši rojaki izkazali na številnih drugih področjih kot vrhunski strokovnjaki! Zares ni razloga, le da je čas v vrhunskem športu silno dragocen, vsaj tako pa tudi okoliščine, v katerih je možen postopen in zanesljiv razvoj sposob-

nosti na vrhunsko raven. Eden izmed teh dejavnikov – poleg znanja in gmotnih možnosti – je tudi konkurenca. V Žireh kritične mase konkurence ni mogoče doseči, zato je treba iti pravi čas – drugam. In Žirovci bi morali biti tega veseli. Tudi najbližja univerza je v Ljubljani.

Ivica Kavčič

O ŽIROVSKEM OBČASNIKU IMAM NAJBOLJŠE MNENJE

Pismo gospoda Mihe Nagliča za prispevek v vaši reviji ob njeni dvajseti obletnici me je spravilo v veliko zadrego. Še najlažje bi bilo ne odgovoriti, a to ni v moji naravi.

Dogajanje v Žireh v 20. stoletju bolj slabo poznam, čeprav mi je bilo veliko do tega, da bi se več srečevali, se spoznavali, iskali skupnih korenin in s tem bogatili življenje na obeh straneh hriba.

Zelo sem bila vesela, ko nam je pred 12 leti, v času mojega predsedniškega mandata na občini, uspelo asfaltirati regionalno cesto, ki povezuje oba kraja, saj je to najosnovnejša potreba po sodelovanju. Žal je zdaj stanje skorajda podobno tistemu pred asfaltiranjem. Vem, koliko poti, telefonskih klicev in prošenj na pristojne republiške organe je potrebnih, da kaj dosežeš, vendar mislim, da bi se tudi sedanji oblasti v Žireh in Idriji morali skupaj potruditi, da bi rešili to zadevo.

Na postavljena vprašanja ne bom mogla posebno temeljito odgovoriti, a saj to uredništvo od mene najbrž tudi ne pričakuje.

O Žirovskem občasniku imam najboljše mnenje. Mislim, da je to sijajna, vsebinsko in oblikovno bogata revija z odličnim urednikom, ki tudi sam veliko piše in je okrog sebe zbral še mnoge druge eminentne sodelavce. Čestitam mu zares iskreno in želim, da v prihodnje ne bi imel preveč finančnih in drugih težav. Mislim, da je prav, če revija tudi naprej obdrži svoj značaj. Velike spremembe niso vedno najboljše, kar se je nedavno pokazalo ob ukinitvi Razgledov v Ljubljani.

Nekaj od dogajanja na osi Idrija–Žiri v 20. stoletju poznam iz pripovedovanja mame in drugih sorodnikov po njeni strani. Ta veja mojega rodu namreč izhaja z ledinske planote. Prababica se je iz Srnaka primožila h Gnezdju v Idršek, stari oče, doma s Snežeti v Govejku, je že bil rudar. Z ženo Ivano Seljak sta se strupenega idrijskega zraka rešila tako, da sta kupila skromno bajto in nekaj zemlje na kovačevem Rovtu, danes Gore 1. Tu še živi eden od njunih petnajstih otrok, Bogomir Eržen. Prav on, ki je znal izredno slikovito pripovedovati, mi je svojčas veliko govoril o dogodkih, ki se nanašajo tudi na Žiri. O tem, kako je 15- do 20-letni fantič hodil po dvakrat na teden pozimi in poleti čez mejo v Žiri po moko in meso ter ju nato precej dražje prodal v Idriji. Nosil je po deset in več kilogramov in je zato porabil od Žirov do Gor kar tri ure in nekajkrat skoraj ostal v snegu. Največ je kupoval pri Lengarju v Žireh, prodajal pa stalnim strankam v Idriji. Pozneje, ko je bil italijanski vojak in je prišel leta 1941, že po kapitulaciji Jugoslavije, na dopust domov, sta z bratom Danijelom, ki je bil krojač in je dobro poznal ljudi okrog Rovt vse tja do Vrha Sv. Treh Kraljev, kupila od mesarja Burnika v Rovtah mitraljez, češko zbrojevko, za 205 lir. Navezala sta jo pod »štango« na

kole in po skrivnih poteh pripeljala domov, jo skrila in nato konec leta 1942 izročila Vojku. To je bilo tudi edino nekaj težje orožje v Vojkovi četi.

To in še drugo je stric Danijel, ki je bil vnet organizator NOB pri nas, natančno opisal v dveh člankih v Idrijskih razgledih leta 1976. Rapalska meja je tako, kot vidimo, imela tudi svoje zanimivosti. Sicer pa mislim, da je zelo globoko posegla v odnose med našima dvema krajema, ki se nikakor ne morejo vzpostaviti na raven tistih, kot so bili pred 1. svetovno vojno, ko so ljudje takole mimogrede hodili v Žiri na zabavo ali na božjo pot in obratno. Nekaj pretoka ljudi je po 2. svetovni vojni vendarle bilo. V Idrijo je sčasoma prišlo nekaj podjetnikov iz Žirov. Najbolj viden je Mlinar, ki je sicer z Vrsnika, a je svojo širokopoteznost najbrž pridobil na Žirovskem. Tu sta še Vera in Peter Gliha in še kdo. Posebej zanimiv in širše morda premalo znan je Jože Potočnik, strojni inženir in glavna gonilna sila razvoja v Kolektorju. Tisto vnemo, da je treba nenehno nekaj iskati, dopolnjevati, ne biti zadovoljen z obstoječim, je prinesel s seboj iz Žirov.

V Žirovski vrh so odšli in nato na Škofjeloškem tudi ostali diplomirani inženir rudarstva Srečko Beričič, geologije Franci Čadež, kemije Zmago Logar. V Žiri se je omožila Metka Gnezda in gotovo še kdo. Postopno oživlja tudi izmenjava v družabnem življenju. V Idriji je bilo že kar nekaj lepih razstav vaših umetnikov, fasado nove osnovne šole krasi prelepa keramika Tomaža Kržišnika. Pevski zbor upokojencev iz Žirov vodi naš zborovodja Ivan Rijavec. Društvi upokojencev tudi sicer lepo sodelujeta.

Mene pa še prav posebej veseli prijateljsko srečevanje z ljubitelji kulture, ki redno prihajajo iz Žirov v Idrijo na Muzejske večere in druge prireditve ter na izlete Muzejskega društva. Med njimi so Miha Naglič s soprogo, Ernest in Nataša Demšar, Pavle Zajc in še drugi. Mislim, da se s tem tkejo pristne sosedske vezi, ki nam lepšajo življenje.

In za konec še odgovor na zadnje vprašanje urednika: kaj želim Žirem in njegovim ljudem v 21. stoletju.

Predvsem jim želim miru, nič več mej, ki bi ločevale, samo dobrih cestnih in drugih povezav, ki bi ljudi zbliževale in jih notranje bogatile. Želim tudi, da bodo obdržali svojo delavnost in podjetnost, o čemer ne dvomim. Še posebej želim, da bi tako prvi kot drugi kar najbolj temeljito spoznavali sedanost in zgodovino svojih sosedov. Prav k temu lahko največ prispevata reviji Žirovski občasnik in Idrijski razgledi. Želim, da bi obe reviji bralo na obeh straneh čim več ljudi. Da pa ne bom ostala le pri besedah, naj bo to tudi moje naročilo na vašo revijo.

Jakob Kokalj

DOŽIVLJAM GA KOT UČITELJA ŽIVLJENJA

Spoštovani Miha! Dvajset let je za zbornik, kot je Žirovski občasnik, lepo obdobje. Posebej še, če veš, koliko truda je vsako leto vložene ga in potrebne ga, da izvod pride v zgodovino. Odkar ga berem, ga doživljam kot sliko življenja v vseh možnih oblikah. Doživljam ga kot učitelja življenja. Neprecenljivo in trajno vednost mi daje večplastna in z vseh

strani proučevana preteklost in sedanost kraja. Bogato opremljen s fotografijami je vsak letnik odstiral podobe, v katerih smo videli rast in napredek kraja skozi čas, ki ga živimo. Posebej bi rad poudaril, da so mi vselej pri srcu prispevki, ki sodijo v okvir naše podjetniške zgodovine. Prav iz te žirovske podjetnosti in iznajdljivosti, želje po uveljavitvi so zrasle danes doma in po svetu znane in uspešne firme. Gospodarska podjetnost vseh generacij, ki jih je Občasniku uspelo iztrgati iz pozabe, prav ta podjetnost je pripomogla, da Žiri ne čemijo v kakem zakotnem območju somraka, ampak so na evropskem in svetovnem konvoju (odru) prepoznavne. Tako s preteklimi in današnjimi uspehi. In del tega je seveda tudi Žirovski občasnik.

Tistim, ki ste zamisel izpeljali in še delate pri tem projektu, ob 20-letnici: hvala in še mnogo let. Sam pa bom še naprej rad naročnik in podpornik.

Vlasto Kopač

ZA BOLJŠI ODNOS DO KULTURNE DEDIŠČINE

Žirovski občasnik je v zadnjih 20 letih prejšnjega stoletja spremljal in povzema življenjski utrip na Žirovskem. S prispevki o aktualnih temah v Žireh in njihovi okolici je ozaveščal bralce, jim širil obzorje ter utrjeval njihovo samozavest in identiteto.

Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem naj v prihodnje ne bi prerasel v revijo. Ostane naj občasen zbornik, s prispevki o aktualnih temah domačega kraja in soseščine s širokim razponom vsebine od prazgodovine do današnjih dni; torej svež, aktualen, neodvisen in bralcem všečen zbornik.

Žiri, med obema vojnoma vas na koncu Poljanske doline, znana po dobrih čevljarjih in spretnih klekljaricah, zaradi bližnje italijanske meje tudi po tihotapcih, so se v letih po osvoboditvi, potem ko so plačale krvavi davek med štiriletno nacistično okupacijo, razvile v današnje Žiri, kraj z razvijajočo se industrijsko dejavnostjo in obrtjo ter prijaznimi stanovanjskimi soseskami. Industrija in obrt, splošna zaposlenost so ob znani žirovski pridnosti in delavnosti v pol stoletja ustvarili današnje Žiri in pripomogle k sedanji blaginji Žirovcev.

V prihodnjih desetletjih naj bi Žirovcem uspelo, za dobro prihodnjih rodov, uskladiti dvoje nasprotujočih si dejavnikov: napredek in ekologijo. Uravnovežiti nagel in agresiven tehnološki razvoj s prizadevanjem za ohranitev zdravega okolja, vključno s kulturno dediščino.

Razpadajoča pročelja imenitne ruralne arhitekture ob Starovaški cesti v Žireh, vključno s Taborom, pričajo, da sta čut in volja za ohranitev in prezentacijo arhitekturne dediščine, ki je rojstni list in osebna izkaznica kraja, pri Žirovcih še pomanjkljiva.

Polonca Kovač

DA LAHKO EDEN MISLI TAKO IN DRUGI DRUGAČE. PA VSE V ENEM ČASOPISU!

Spoštovani gospod Naglič! Zahvaljujem se Vam za vabilo, naj odgovorim na vaša štiri vprašanja o Žirovskem občasniku, čeprav nisem Žirovka. Človek je nekje doma, nekje si pa izbere, da bo doma. Tako sem si jaz izbrala Poljansko dolino. Ne samo zato, ker je tako lepa (kajti lepa je), saj je lepih dolin na svetu veliko. Tisto, kar me je pritegnilo, so bili ljudje oziroma, bolj rečeno, način življenja.

Danes je nekako razširjeno mnenje, da je služba nujno zlo, da je šolanje težko delo in da so dopust in počitnice tisto, za kar se splača živeti. Meni je bilo to vedno nekam tuje, šola se mi je zdela pripraven kraj, da izveš kaj novega, in služba mi je bila v veselje, velikokrat tudi užitek. Na kmetiji, kamor me je zaneslo, so gledali podobno. Podreti drevo je zanimiva naloga. Speči tristo flancatov je hec. Steči v hlev ob desetih zvečer, ko prideš s šihta, je način življenja in še v glavo ne pade nikomur, da bi bil zato slabe volje. Spomladi, ko poje divji petelin, je vredno vstati ob treh zjutraj in se še pred službo naužiti njegovega petja. Življenje tam je trdo in zahtevno, ampak zanimivo in velikokrat veselo. Tako smo na tisti kmetiji delali od jutra do večera, domačini in turisti. Eden je šel v »gmajno«, drugi na njivo, gospodinja je delala v hiši, Zdenka z Reke je pilila svoj doktorat, tudi jaz sem nekaj pisala. Dvakrat na dan smo se dobili pri kavi, po kosilu posedeli sladke pol urice in se menili o vsem mogočem od politike do čebelarstva in od športa do zgodovine. Po tistem prvem poletju sem skoraj vse svoje knjige napisala tam na kmečki peči. Zdaj imam čisto v bližini svojo peč, na kateri lahko pišem, na kavo in pogovor pa me še vedno zanese k sosedu.

Z Žirovskim občasnikom sem se srečala po naključju v samopostrežni trgovini v Poljanah in bil mi je takoj všeč. Razlika med pravim domom in tistim, ki si ga izbereš, je v tem, da o onem drugem prav malo veš. Zdaj sem pa na lepem dobila časopis, v katerem sem izvedela to in ono o mojem novem domu: kje je tekel rimski limes, kakšen imeniten človek je bil žirovski zdravnik, o tej in oni družini, o časih med vojno in o časih po vojni – vse me je zanimalo. In še nekaj mi je dobro delo: da so predstavljeni različni pogledi, da lahko eden misli tako in drugi drugače. Pa vse v enem časopisu! Taka tolerantnost je na Slovenskem kar redka vrlina. Kakšnih idej, kaj naj bi ŽO postal v prihodnje, nimam. Jaz še toliko stvari ne vem.

In kako vidim tisto, kar se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v 20. stoletju? Kako je že rekel Dickens v Pickwickovih? »Saj smo vsi na isti barki.«

In kaj želim temu kraju in ljudem v 21. stoletju? Nič posebnega, ker vem, da bodo žirovski podplati še naprej hodili po vsem svetu, da bo tudi v naslednjem stoletju prišlo veliko izobraženih ljudi iz te doline in da se ne bodo zaprli vase in mislili, da so središče sveta. Bodo pač Žirovci. Kaj boljšega jim ne bi mogla želeti.

Pa lep pozdrav!

Zdravko Krvina

ŽIROVCEV NAS NI VELIKO. NAJDEŠ NAS PA POVSOD, KER SMO DOBRO RAZPOREJENI

Na kratko odgovarjam na štiri vprašanja, ki jih je zastavil glavni urednik Žirovskega občasnika.

KAJ VAM JE V 20 LETIH POMENIL ŽO?

Žirovski občasnik mi je v 20 letih pomenil zelo veliko. Ob branju sem bolje spoznal zgodovino Žirov z okolico, življenje svojih rojakov in celoten razvoj kraja. To mi je posebno veliko pomenilo tudi zato, ker sem odšel iz Žirov že pri 14 letih in tako v mladosti nisem spoznaval Žirov tako kot tisti, ki so dalj časa ostali doma.

Posebno zanimivi so mi bili prispevki iz NOB, ker sem vojno kot otrok zelo globoko doživljal. Pozneje sem doumel, kako močan je bil odpor Žirovcev za ohranitev slovenstva. Žirovski občasnik mi je dal širši pogled tudi v povojni razvoj Žirov, v katerega sem se v šestdesetih letih tudi sam začel vključevati.

KAJ BI LAHKO POSTAL V PRIHODNJE?

Žirovski občasnik naj nadaljuje vsebinsko opredelitev, kot jo ima zdaj. Menim pa, da mora biti še bolj zvest spremljevalec sedanjega hitrega razvoja na Žirovskem. Še bolj je treba povezati vse Žirovce, ki so raztreseni po Sloveniji in zunaj nje, da bodo prispevali k čim bolj bogati vsebini ŽO in s tem tudi k razvoju Žirov. Bogata vsebina Žirovskega občasnika bo tako prav gotovo prispevala k zgodovini v gospodarskem, socialnem in kulturnem razvoju tega lepega kraja na koncu Poljanske doline.

Morda prav semle sodi znan novinarski izrek: »To, kar ni zapisano, se ni zgodilo!«

KAKO VIDITE TISTO, KAR SE JE Z ŽIRMI IN ŽIROVCI DOGAJALO V 20. STOLETJU?

Žiri in Žirovci smo v tem stoletju doživljali velike spremembe in prerode. Velikokrat sem razmišljal, od kod v žirovskem človeku vsa ta energija, zagnanost in ustvarjalnost, ki je omogočila ta veliki razvoj na vseh področjih družbenega življenja. S svojo pridnostjo in delavnostjo so zgradili lepe stanovanjske hiše z velikim smislom za zunanjo podobo kraja. Mnogo sveta sem obhodel, pa te globoke želje, da bi vsak imel svojo lastno hišo, tako močno izražene nisem nikjer srečal. Ob tem razmišljanju se mi je vedno potrdila misel o pridnih, delovnih in ustvarjalnih Žirovcih.

V tem obdobju se je še posebno močno razvila likovna ustvarjalnost na Žirovskem. Ob raznih razstavah velikokrat slišimo, ko umetnostni zgodovinarji in likovni kritiki spregovorijo o žirovski slikarski šoli, ki se je

pojavi in razvila v petdesetih letih, in na tako majhnem območju dala toliko vplivnih slikarjev, ki imajo ugledno mesto v Sloveniji in zunaj nje.

KAJ ŽELITE TEMU KRAJU IN NJEGOVIM LJUDEM V 21. STOLETJU?

Vsem žirovskim ljudem v Žireh in vseh vaseh ter zaselkih želim nadaljnji vsesplošen razvoj, v katerem bi posebno mesto moral najti poleg industrije in obrti tudi turizem. Žirovci morajo ohraniti vse lepote žirovske pokrajine, da bodo turisti radi prihajali v te kraje. Da bo vse to mogoče doseči, so potrebne sposobnosti in znanje ter pogum, tega pa Žirovcem ne manjka. Omogočiti je treba vsem mladim in nadarjenim, da gredo v ustrezen študij doma in po svetu.

Zaključujem z anekdoto. Ko me vprašajo, od kod sem doma, se pohvalim, da sem iz Žirov, in dodam: »Žirovcev nas ni veliko. Najdeš nas pa povsod, ker smo dobro razporejeni.«

Ivana Leskovec

IN KAJ NAM PRAVZAPRAV POMENI ŽIROVSKI OBČASNIK?

Spoštovani bralci Žirovskega občasnika, spoštovani uredniki!

Dvajset let kontinuiranega izhajanja kateregakoli časnika ali revije je lep jubilej. Lep za bralce, ustvarjalce in urednike. Ker sama spadam med urednike podobne revije, vem, da to pomeni dvajset let vztrajnega dela pri zbiranju člankov in pridobivanju novih avtorjev. Obenem to pomeni tudi kupe prošenj za pridobivanje prepotrebne denarja, da revija lahko izide, in veliko truda, vloženega v ohranjanje, če že ne širjenje kroga stalnih naročnikov in kupcev. Biti dvajset let na sceni, pomeni ustvarjati tako čtivo, ki je bralcem všeč. Jubilej, ki ga Žirovski občasnik praznuje, dokazuje, da je vsebinska usmeritev tista prava, zaradi katere ljudje prebirajo revijo, saj se v njej vidijo, najdejo oziroma prepoznajo.

Zato, spoštovani kolegi sotrudniki, iskrene čestitke Vam in Vaši reviji. In kaj nam pravzaprav pomeni Žirovski občasnik?

Resnici na ljubo najbrž ne toliko, kot si zasluži. Ne znam prešteti, koliko je med nami naročnikov na Vašo revijo. Z veseljem se pohvalim, da naš muzej hrani v svoji knjižnici vse številke Žirovskega občasnika.

Moje prvo srečanje s to revijo sega v leto 1984. Hkrati je to tudi prvo posredno srečanje z Mihom Nagličem, glavnim in odgovornim urednikom Občasnika. Med nami muzejci je namreč tisto leto vzbudil veliko zanimanje prispevek, objavljen na literarnih straneh (Tri hčere svoje matere).

Ne gre trditi, da je bil članek zanimiv z zgodovinskega, etnološkega ali podobno muzejskega zornega kota, pač pa kot ideja, kako oziroma s čim dosega širino v majhnosti rovtarskega sveta, kako pritegniti pozornost bralcev, kako biti aktualen, kulturnen, pa ne dolgočasen in nezanimiv. Prav takrat smo se namreč v muzeju veliko ukvarjali z oživljanjem Idrijskih razgledov, Žirovskega občasnika v tistem delu pa nismo posnemali.

Vsekakor sem z Občasnikom sama začela pobliže spoznavati žirovski svet in Žirovce. Kot etnologinji se mi zdi vsebinska zasnova revije izjemno zanimiva: aktualna vprašanja, zgodovinska in domoznanska tematika ter sredica – bodisi literarna bodisi tematsko obdelana izbrana vsebina. To je tudi dobra popotnica za prihodnost. Žirovski občasnik naj si ne zastavlja previsokih ciljev. Tak, kot je, je vsebinsko in tudi oblikovno dopadljiv. Naj ostane zvest svojim izhodiščnim zasnovam.

Sicer pa je Žirovski občasnik za nas na tej strani griča sinonim za vse naše žirovske prijatelje, ki pogosto prihajajo čez grič – v Idrijo na Grajske večere, Muzejske večere, razstave... in vzdržujejo prijateljske stike med dolinama, ki sta si v marsičem podobni, pa tudi tako zelo drugačni.

Hvala Vam, Miha, Ernest, Nejko, Milena, Olga, Franc, Alfonz, Tadeja... Žirovskemu občasniku pa srečno v novo desetletje izhajanja.

Milena Miklavčič

»A NE, KAKO JE LEPO!«

Komaj čakam, da pride poletje. Da se usedem na kolo in jo mahnem proti Rovtam. Vsak parobek, vsako luknjo na cesti, vsako drevo že zelo dobro poznam. »Ali se nikoli ne naveličaš ene in iste poti,« me sprašujejo prijatelji, ki me radi dražijo s tem, kje vse so že »matrali« svoja kolesa.

Vsak dan doživim kaj novega, po navadi odgovarjam. Toda po nejeveri v očeh vem, da mi nihče ne verjame.

Zgodaj spomladi, ko začne zeleneti bukev, imam včasih občutek, da je to nekaj najlepšega, kar lahko na tej poti doživim. In potem, ko dozorijo jagode... Ah! Nikjer ni slajših kot po bregovih nad cesto, malo od Brekovic naprej. Poleti, v najhujši vročini, zapeljem kolo za Soro, se usedem na kakšno skalo in opazujem vodo, kako se lovi med kamni. Če zagledam ribo, presenečeno vzkliknem. Toda jeseni, ko moja kolesarska pot zaživi v tisočeri barvah, ko se sonce ujame zdaj v zlató zdaj v škrlat, vem, da sem najsrečnejši človek na svetu. Zmeraj si rečem: Prav si naredila, Milena, ker si ostala doma, v Žireh!

Pred davnimi leti, ko sem bila še mlada in neumna, je bilo veliko možnosti, da bi lahko odšla ven iz Žirov. Kamorkoli. Toda vsakič, ko sem se, še iz internata, vračala domov, ko sem zagledala farno cerkev, sem vedela, da tega kraja nikoli ne bom mogla zapustiti. Nekoč sva na avtobusu sedela skupaj s pokojnim profesorjem Markom Erznožnikom. Gledala sva skozi okno in nenadoma mi je rekel: »A ne, kako je lepo!« Bilo mi je nerodno, kajti bil je le učitelj, jaz pa smrklja, toda vseeno sem mu prikimala in bila sem vesela, da sva oba enako razmišljala.

Kamorkoli sem pozneje prišla, povsod se je našel kdo, ki je malce zviška gledal na nas, Žirovce. Češ da živimo nekje na koncu sveta, odmaknjeni od drugih, ukleti med hribe in svoje »ornge«. Velikokrat sem slišala, kakšni da smo: zaprti vase, nevoščljivi drug drugemu, veseli, če sosedu krava crkne, da se ne znamo obnašati, da smo grobi, hribovski in še marsikaj. In da smešno govorimo, da nas živ krst ne razume.

Zmeraj me je zbolelo pri srcu.

Morda bi, tako kot marsikdo, začela dvomiti. Hm, morda imajo prav? Saj smo res »bogu za ritjo«! In skoraj »na koncu sveta« ...

Toda potem se mi je, že pred leti, nenadoma zgodilo, da so moji stiki s sovaščani postajali vedno pogostejši. Tako sem se dokončno in za zmeraj prepričala, da imajo stvari dva obraza. Da ni vse belo, niti vse črno.

Da pa je vse drugače, če gledamo, predvsem na ljudi, s srcem. In skozi dobro voljo.

Že takrat, ko sem začela pisati Usode za Gorenjski glas, sem velikokrat trkala zdaj na ena, zdaj na druga vrata. Zmeraj so me toplo sprejeli in nikoli nisem imela težav, če sem kdaj »preveč«
sprraševala.

Ko sem za radio delala oddaji Zanimivi ljudje živijo med nami in Obrti na Škofjeloškem, sem se najprej ozrla okoli sebe v domačem kraju. Poslušala zgodbe, slišala za marsikatero novo idejo in tudi na ta način so se med nami tkale vezi. Iz teh srečanj sem se marsičesa naučila. Predvsem tega, da nikoli ne smemo kogarkoli soditi po govoricah, ki so nam kar tako prišla na ušesa, niti po tem, kaj o kom mislijo drugi. Ure, ki sem jih preživela ob klepetu in kavici, so mi še na poseben način prirasle k srcu.

Takrat, ko se mi je porodila ideja, da bi za Žirovski občasnik pisala o najintimnejših odnosih med ljudmi, so mi mnogi, ki sem jim to povedala, dejali, da sem nora.

Noben Žirovc ni tako »butnen«, da bi ti šel to praviti, je bil stavek, ki sem ga slišala vsak dan sproti. Toda nisem se dala tako zlahka zмести. Življenje me je že zdavnaj izučilo, da je potrebno vsakič, ko sem za kaj odločena, poskusiti...

Preprosta, jasna in odkrita beseda je naredila svoje.

In to, da mi ljudje zaupajo, je bil nepozaben občutek, ki ga je težko opisati.

Všeč mi je bilo, ko so me klicali domov, mi pripovedovali vedno nove in nove zgodbe. »Še kdaj prit na obisk!«
so mi dejali, kot da bi vedeli, da rada slišim te besede.

In čisto na koncu bi vas rada vprašala: Mar se mi ne vidi na obrazu, da me stvari, ki jih počnem, osrečujejo? Mar mi ne piše na nosu, da sem srečna in zadovoljna, ker mi je bilo dano od blizu spoznati toliko prijetnih ljudi?! Ne po drugih krajih, temveč tu, kjer sem doma.

Ah, bo kdo zamahnil z roko: Mar ne veš, koliko je tudi takih, ki te ne marajo? Pa kaj potem? Tudi to mora biti. Saj se svet ne vrti samo v eno smer.

Čisto po tihem si včasih, malce domišljavo, dopovedujem: s tem, kar sem že napisala, sem morda odprla kakšna zarjavela vrata, ki so se v svojih tečajih že zdavnaj zataknila. Žirovci bi pravzaprav morali biti ponosni na to, za kar pravijo, da so naše napake. Na ta način smo drugačni, bolj izjemni, nekaj posebnega. Pomembno je le, da strpno živimo drug z drugim. Da ne vidimo samo napak, temveč da so nam pomembne tudi vrline.

Za včasih trdo skorjo skrivamo mehko in čuteče srce. Le kdaj pa kdaj ga pozabimo pokazati drug drugemu.

Toda radost življenja je tudi ta, da se vedno znova in znova učimo, mar ne?!

Barbara Mlakar

NEKAJ MALEGA O »DOMU IN SVETU«

Pred mesecem ali dvema sem od nam vsem dobro znanega Miha dobila elektronsko pošto s prijaznim povabilom, naj napišem nekaj o tem, kaj mi je v zadnjih dvajsetih letih pomenil Žirovski občasnik, kaj bi lahko postal v prihodnje, kako gledam na to, kar se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v 20. stoletju, in kaj želim našemu kraju in njegovim ljudem v prihodnosti. Zahtevna naloga, ni kaj. Glede tega, kaj mi je Žirovski občasnik pomenil v zadnjih dvajsetih letih, težko napišem karkoli, saj moram priznati, da ga berem šele zadnjih nekaj let. Za teh zadnjih nekaj števil lahko rečem, da so se mi zdele zanimive, ker se v njem pojavljajo teme z zelo različnih področij in tako se v vsaki najde za vsakogar nekaj. Kaj bo postal v prihodnje, pa je najbrž veliko odvisno od sodelavcev; od tega, kdo vse se bo potrudil in zanj prispeval svoja razmišljanja.

Zato bom raje napisala nekaj razmišljanj o Žireh iz svojega zornega kota. Lahko rečem, da so mi Žiri veliko bolj všeč zadnja leta, ko prihajam tja samo za konec tedna. Veliko je takšnim občutkom najbrž botrovala vsakodnevna vožnja v šolo v Škofjo Loko in nazaj. Prav zaradi ur, ki sem jih izgubljala v avtobusu (oziroma v avtu, saj sem zadnji dve leti kot mnogi drugi štopala), je ostalo manj časa za stvari, ki bi jih takrat rada počela. Ko sem naredila šoferski izpit, se je vse to v trenutku spremenilo, nenadoma sem postala veliko bolj gibljiva. Spominjam se, kako sem šla prvič sama, brez atijevega nadzora, z avtom v Škofjo Loko na tečaj študijskega risanja... Odkar sem se preselila v Ljubljano, so zame postale Žiri nekakšen kraj oddiha, kjer si ne belim glave s študijem, temveč žuriram z drugimi študenti, postale so kraj, kjer se do sitega naužijem narave in športa. V Žireh je prijetno poleteti, ko je vreme malce bolj prijazno kot v betonski Ljubljani, pa tudi pozimi, ko lahko smučam na sosednjem griču... Zame bodo Žiri vedno dom v tistem pravem, najožjem pomenu besede.

Dom v najožjem smislu besede pravim zato, ker se mi zadnje čase vse bolj dozdeva, da je lahko beseda »dom« zelo širok pojem. Prav zdaj študiram na Japonskem, v Tsukubi, in tukaj je beseda »dom« povezana predvsem s Slovenijo. Slovenci, ki tukaj študiramo, se pogosto srečujemo in rečemo kakšno o domovini in o stvareh, ki so za nas skoraj nedosegljive. Naše vino, pa kruh... Prav neverjetno je, kako se nihče ne zaveda, kako dober kruh lahko jemo doma, dokler ne pride nekam, kjer bi si ga moral speči sam. Na Japonskem sem celo spekla svojo prvo (in tudi drugo in tretjo) potico in mislim, da bi bila moja stara mama prav ponosna name, če bi me takrat opazovala.

To poletje se mi je zgodilo nekaj, kar me je napeljalo na misel, da je dom lahko še nekaj več. Konec julija sem se udeležila enotedenske prireditve Japan Tent v Kanazawi, glavnem mestu prefektуре Ishikawa, ki je namenjena tujim študentom na Japonskem. S 350 študenti z vsega sveta sem spoznavala japonsko kulturo in način življenja. Stanovali smo pri različnih družinah ter obiskovali simpozije in seminarje iz različnih sodobnih tem. Prvo popoldne smo se predstavili in na odru povedali, od kod prihajamo. Iz Slovenije je bil tam še Sašo, prav tako z univerze

v Tsukubi. Za nama je na najino veliko presenečenje prišla na oder študentka iz Jugoslavije. Tisto popoldne nama še ni uspelo navezati stikov, zvečer pa sva se znašli v sosednjih sobah v hotelu. Ko sva stali pred dvigalom, me je v angleščini previdno vprašala, ali sem jaz tista iz Slovenije. Zaradi dogodkov na Balkanu v zadnjih letih nobena od naju ni vedela, kako bo druga reagirala in kaj si misli o nekdanjih bratskih narodih (Silvana o Slovencih in jaz o Srbih). Vendar sva hitro premagali zadrego in obe sva bili veseli, da sva se seznanili. Naslednji trenutek sva se že pogovarjali, malo srbsko, malo slovensko, in se veselili, da smo kljub vsemu še vedno bratje in da je lepo po dolgem času srečati nekoga iz domovine... Pa čeprav je to le še nekdanja domovina. Tisti večer smo se šli skupaj zabavat v mesto in naslednjih nekaj dni smo ves čas preživeli skupaj. Tako daleč od doma smo bili vsi državljani iste države, pa naj je bila to Jugoslavija ali Evropa. Zdelo se nam je, kot da smo srečali nekoga iz sosednjega mesta. Ko sem tako daleč od doma, kjer ne slišim svoje govorice, nenadoma ugotovim, da še češčina zveni domače in da se s Pražani da prav fino klepetati. Pogovarjali smo se kar po »slovansko« in smo se vsi prav fino razumeli.

Nenadoma sem se znašla v času, ko se svet vsak dan manjša, saj z internetom lahko skoraj v trenutku obiščemo prijatelje na vseh koncih sveta. In medtem ko se svet manjša, se moj dom veča in veča. Dom je zame namreč kraj, kjer ljudi razumem, pa ne le to, da razumem njihovo govorico in da lahko z njimi komuniciram. Dom pomeni tudi to, da lahko dojamem njihov način razmišljanja in čustvovanja in da vem, kakšne odzive lahko pričakujem. To, da me ne spravljajo iz tira vsakodnevene malenkosti, kot se mi to pogosto dogaja na Japonskem, v kulturi, ki je tako zelo drugačna od naše. Zato lahko zdaj z mirno vestjo rečem, da je moj dom Evropa in tja spadajo tudi Žiri in vsa Slovenija, pa naj politiki rečejo, karkoli jim že pade na pamet. Kljub temu da velikokrat poslušamo, da so Žiri bogu za hrbtom in kako smo Žirovci zadrti, sem prepričana, da to ni tako. Tudi zato so Žiri moj pravi dom, še posebej, ko jih primerjam z Japonsko, kjer sploh ni meje med mestom in mestom, kjer podeželje pomeni, da si razmeroma daleč od najbližje železniške postaje in da v bližini najbrž ni trgovine, ki bi bila odprta 24 ur na dan. Kjer so ljudje sicer zelo vljudni in ustrežljivi, a ne pokažejo svojih resničnih občutkov.

Želim, da bi se Žiri v prihodnosti razvijale in rasle, vse to v upanju, da nam bo uspelo ohraniti naravo takšno, kakršna je. Želim tudi, da bi imeli urejene ceste v svet, zato da bomo lahko hitreje potovali tja in nazaj, pa tudi zato, da bo svet lažje prišel k nam. In tudi to, da bi se v Žireh čim več dogajalo; tako na kulturni, športni in tudi drugih ravneh. Za te namene imamo kar nekaj primernih prostorov in prizorišč in lahko bi jih večkrat uporabili. Lepo bi bilo, če bi lahko obnovili vse tiste nekoč lepe, stare hiše, ki počasi razpadajo. Zase osebno pa si želim, da bi Žiri vedno ostale kraj, kamor se lahko vrnem in kjer vem, kaj naj pričakujem. Morda to niti ne velja toliko za Žiri kot za Žirovce ...

Najbrž se marsikdo ne bo strinjal z vsem, kar sem napisala. Tiste, ki mislijo drugače, prosim za malce strpnosti in razumevanja. Poskušajte ta članek brati le kot razmišljanje študentke, ki ta trenutek živi na čisto drugem koncu sveta.

Janko Mrovlje

OBČASNIK MI JE PRIRASEL K SRCU

Žirovski občasnik že dvajset let prinaša glas iz žirovskega konca razseljenim doma in na tujem. Z besedo in sliko kulturno povezuje vse, kar se imenuje domačija.

Občasnik mi je prirasel k srcu, saj se je v dveh desetletjih obstoja te dragocene publikacije na njegovih straneh znašlo marsikaj iz preteklosti, pa tudi sedanosti. Obletnica dokazuje, da je uredniški odbor uspešno in varno previharil vse težave in zbornik vodil v stanovitni smeri, v zadovoljstvo nas bralcev.

Pri dvajsetih letih je človek že na pragu prve zrelosti in tak je postal tudi Žirovski občasnik, tehten zbornik, na katerega straneh bodo bralci tudi v prihodnje našli informacije iz žirovskega kraja. Pa izvedeli kaj o ljudeh, dogodkih in vsem, kar se je, kar se in se morda še bo na Žirovskem dogajalo.

Upam, da bo tudi v prihodnjih letih Žirovski občasnik tako bogato opremljen s fotografskim in likovnim gradivom. Ugajajo mi raznovrstni prispevki iz zgodovine, pa tudi sodobnega življenja. Če ga primerjam s sorodnimi publikacijami, mu želim, naj tudi v prihodnje ohrani visoko raven. Prav zaradi ustvarjalcev je postal eden najvidnejših krajevnih zbornikov. V prihodnje naj postane ogledalo, v katerem bomo bralci uzrli pravo podobo Žirov in Žirovcev.

V minulem stoletju je kraj doživel velik ekonomski napredek, materialno blaginjo, in to najbolj po letu 1945. Minulo stoletje je bilo čas hudih preizkušenj dveh svetovnih vojn in življenja v štirih državah. Dočakali smo svetli dan, da smo končno na svojem, v lastni državi.

Kot zvestega bralca in rojenega Žirovca me najbolj skrbi, da bo v 21. stoletju napredovala degradacija okolja. Zdi se mi, da tistega, kar ima stoletne korenine, pa naj si bo to stara kmečka hiša ali vijugasti tok Sore s tolmuni, vse premalo cenimo. Novim generacijam moramo ohraniti zdravo okolje, kulturno krajino, saj ta ni nastala v trenutku, temveč se je oblikovala stoletja. Spremembe so seveda nujne, toda ne v smeri, ki bi ekološko ogrozile naš kraj.

Janez Pelko

S FOTOAPARATOM SE NEKAKO BOLJE ZNAJDEM

Dragi Miha! Vesel sem bil tvojega povabila prav tako, kot sem vsako leto vesel sodelovanja pri ustvarjanju ŽO. Poskusil bom opisati tisto, kar čutim do Žirovcev in Žirov, čeprav nisem ravno kak pisatelj ali novinar. S fotoaparatom se nekako bolje znajdem.

Na tvoja vprašanja ti verjetno ne bom dal odgovorov, bom poskusil kar po svoje strniti svoje vtise.

Ko sem začel prihajati v Žiri, sem že živel na Koroški Beli. Prej sem bil pri vas mogoče dvakrat, nekajkrat sem se le peljal mimo. Žiri sem tako poznal samo po pripovedovanju prijateljev iz srednje šole. Pa niso kaj dosti povedali. »Ah, to je tam, bogu za hrbtom. Ljudje so malo trčeni, punce so pa bolj luštne od Ločank,« je bilo vse njihovo znanje.

Preteklo je kar nekaj Sore in začel sem odkrivati mestece na koncu Poljanske doline. Sploh ne vem, kaj me je tolikokrat vleklo k vam, vedno sem šel z veseljem, pa četudi sem moral vstajati ob pol petih, da sem bil ob šestih že v Alpini, Zadrugi ali Kladirvarju. Zjutraj težko vstajam, ampak takrat sem se počutil kot otrok, ki gre navsezgodaj pogledat na balkon, če mu je Miklavž kaj prinesel.

V Žireh sem bil zmeraj toplo sprejet. Rad imam Žirovce, odlično se razumem z vsemi, čeprav nekateri pravijo, da se med seboj včasih gledajo kot psi in mačke. Tale bo rahlo egoistična, ampak vaši medsebojni odnosi me niti ne zanimajo, dokler se imam jaz lepo med vami.

Tudi pokrajina je čudovita. Resnica je, da domačini nikjer na svetu ne vidijo svojega kraja tako lepega, kot ga vidijo obiskovalci. Ampak vaš kraj je tako lep, da verjamem, da tudi vas ne pusti ravnodušnih. Včasih me kar srce boli, ko imam premalo časa, da bi se zapeljal ali zlezal še na tole ali ono vzpetino in užival v razgledu ali zgolj v tišini.

Vem, da pretiravam s komplimenti, ampak res ne vem, kaj je toliko bolj čarobno v Žireh kot v ostalih krajih. Z mojo Matejo sva prepotovala že kar precej sveta in znala uživati v lepotah pokrajine, ampak Žiri so me pa res začarale.

Prav zanimivo je, da živim pri Jesenicah že kar nekaj let, pa se tam še vedno počutim kot tujec. Nikogar ne poznam, na ulici se počutim kot v tujem mestu, ko pa pridem v Žiri, se počutim kot doma. Pa čeprav pridem le nekajkrat v letu. Kamorkoli pridem, povsod imam znance, z vsakim lahko poklepetam, na ulici se prepoznamo. Res lep občutek. Rad grem v banko, trgovino, na sladoled. Povsod me pozdravijo z nasmeškom, ni mi nerodno poklepetati z neznancem. Mislim, da tega ne doživiš več v nobenem slovenskem mestu.

V trgovini me ne skrbi, da se bo prodajalka, ki me sploh ne pozna, »zmotila« ali mi brskala po fotografski torbi, če sem kaj ukradel. Milena me v banki ne nažene, če pozabim osebno, ne tresem se, kje mi bo vaš policaj Vuko pripopal parkirni listek. Pa avto lahko pustim z odprtimi šipami in prijazni Miran Naglič me s traktorjem zapelje na vrh hriba, ker peš ne bi ujel večerne svetlobe. Potem sem pa lačen in mi Olga ocvre marele z gorgonzolo pa še celo škatlo jih dobim za domov.

Meni se v Žireh ritem popolnoma spremeni. Ne pogledujem več na uro, vse opravim mirno in brez živčnosti, na cesti ne prehitevam in popolnoma se sprostim. Bioenergetiki bi zagotovo odkrili močne pozitivne energije v vaših krajih. Mislim, da tudi ni naključje, da je pri vas toliko umetnikov. Inspiracije jim zagotovo ne manjka.

No, meni je pa inspiracije za pisanje zmanjkalo. Verjetno zato, ker sedim v pusti pisarni namesto na enem od žirovskih gričev. Sicer pa sploh nisem navajen pisanja. Mogoče bi bilo vseeno bolje, da bi prinesel kakšno fotografijo...

Nejko Podobnik

KDOR NE POZNA SVOJIH KORENIN, TEŽKO CENI SADOVE

Dvajsetletnica izdajanja Žirovskega občasnika je kot siamski dvojček, povezana z Mihom Nagličem, nekdanjim podiplomskim študentom sociologije kulture na univerzi v Parizu. Mislim celo, da je prav pariško obdobje Miha Nagliča odločilno prispevalo k rasti, razvoju in veljavi Žirovskega občasnika.

Pa ne mislim pri tem na nekatere »sporne« prispevke, ki so bili v Žirovski občasnik presajeni kot ocvirki na »mlačno jed« žirovske miselnosti.

Mislim na svetovljanski pristop, to je večjo samozavest in odprtost različnim, tudi nasprotujočim si idejam. Kakor je sin podoben očetu, tako je Žirovski občasnik rasel s širino svojega glavnega avtorja. Bil je dejavnik uveljavitve tako publikacije, urednikov – pa tudi Žirov. To so mi potrdili mnogi, ki z Žirmi nimajo sicer nobene zveze. Kakor je res, da smo Žirovci s to publikacijo stopili v slovenski kulturni prostor, tako je dejstvo, da smo z njegovo pomočjo spoznavali našo preteklost in si nakazovali prihodnost.

Ta časovna zveza med zgodovino, sedanostjo in prihodnostjo je prispevala tudi k medsebojnemu spoznavanju Žirovcev samih. Tistih, ki s(m)o ves čas tukaj, in tistih, ki so šli po svetu. Njih dejanjem in nehanjem. Bilo je zrcalo žirovske duše več generacij.

Zelo pomembna se mi zdi tudi založniška dejavnost Žirovskega občasnika. Kar spomnimo se del dr. Marije Stanonik, Tončke Stanonik, Franca Kopača, Franca Temelja, Milene Miklavčič in drugih.

Kot zanesljiva naveza je na eni strani stal urednik Žirovskega občasnika Miha Naglič, na drugi pa pogosto naš rojak, uspešni podjetnik Nace Naglič.

Gledano z vsebinskega gledišča pa je bila ta dejavnost osnova za ustvarjalno motrenje Žirovcev različnih strok, nazorov in usmeritev: od znanstvenikov do pesnikov...

S tem pa se postopoma uresničuje že v prvi številki leta 1980 najavljeni projekt Žirovskega zbornika. Ta ideja Miha Nagliča je s »kamenčki«, ki jih obračajo posamezni avtorji, pisci, naj bo o posameznih dogodkih iz naše preteklosti ali s predstavljanjem usod celih rodbin, do »velikih skal«, ki jih v zadnjih prispevkih v mozaiku naše preteklosti odkriva in vgrajuje Rado Jan, pot k zgodovinskemu zborniku Žirov.

Seveda pa bi bilo dobro k sodelovanju privabiti še druge avtorje, da bo končna »slika« vsestransko uravnovešena in utemeljena na dejstvih.

Morda bi k raziskovalnim nalogam, ki jih spodbuja ŽO ali pa mentorica v osnovni šoli Minka Kokalj, kazalo pritegniti še kakšnega študenta ali profesorja.

Dela je toliko, da ga ne bo kmalu zmanjkalo. Še posebno pa, ker čas neusmiljeno teče in izgublja se tako materialni, pisni in drugi viri kot tudi vsebina pričevanja.

Res pa je tudi, da so posamezniki ozaveščeni zbiralci »tega dragocenega blaga« še med nami. Tu velja omeniti Ivana Revna in zlasti Alfonza Zajca.

Pa tudi drugi posamezniki in organizacije ter podjetja še hranijo ali vsaj niso zavrgli mnogih dragocenih dokumentov, fotografij, predmetov, knjig, ki bi jih kazalo v prvi fazi vsaj evidentirati, pozneje zbrati, urediti in ovrednotiti.

Andrej Poljanšek

»ŽIROVSKI CAJTNG« – POGLED OD STRANI

Pogled na Žirovski občasnik, zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, z vidika občana, ki z zanimanjem spremlja vsakoletno izdajo, ni mogoč brez pogleda v začetke izhajanja Občasnika in spomina na reakcije staršev, sosedov in sorodnikov. Spominjam se pogovora odraslih, da je izšel Žirovski cajtnig, in bila je skoraj dolžnost vsake družine, da si je priskrbela vsaj en izvod.

Leta so minevala, Občasnik se je razvijal in se razvil v publikacijo, ki je zanimiv prikaz razmerij na Žirovskem v preteklosti in sedanosti. Ima tudi zgodovinsko vrednost, saj prikazuje dogajanja in razmišljanje na Žirovskem v preteklih letih, tekoče dogodke in tudi vizijo prihodnosti.

Zaradi narave svojega izhajanja (enkrat letno) pa ima tudi svoje pomanjkljivosti. Vsebina člankov je v pristojnosti uredniškega odbora, vendar časovni zamik do naslednje številke onemogoča pravočasen odgovor na določena stališča, s katerimi se ni mogoče v celoti strinjati, vendar bi jih bilo za popolno informacijo bralca treba dodatno predstaviti, saj je v takem primeru zlasti zgodovinska vrednost predstavitve dogodka enostranska.

Polemika o tekoči problematiki je primerna za dnevno časopisje, v primeru Žirovskega občasnika pa je tudi zaradi financiranja s strani proračuna občine – s sredstvi vseh občanov – primerno pričakovati, da se problematika predstavi v celotnem obsegu, zlasti če je članom uredniškega odbora znano, da so dogodki, kot npr. v članku Smrt Štalarjeve hiše (ŽO 27, 1998), prikazani enostransko in nepopolno.

Tematike za pripravo naslednjih števil Zbornika za vsa vprašanja na Žirovskem ne bo zmanjkalo. Prepričan sem, da bodo tudi naslednje generacije Žirovcev v Žirovskem občasniku lahko našle ustrezne odgovore na vprašanja o razmerah na Žirovskem v preteklosti, sedanosti in prihodnosti.

Izidor Rejc

LEPA JE TVOJA POT, OBČASNIK

Lepa je tvoja pot, Občasnik. Ne morem verjeti. Kot da bi prišel včeraj, ves nasmejan in dobre volje. Dvajset let, da že imaš. Kdo bi si mislil.

Korajžen si bil, tam v osemdesetih letih. Poiskal si nas, vse raztepe nebralce, in navdušil. Da, imel si srečo z urednikom. Tvojemu Mihi se je vse dalo. Iskal je in brskal vsepovsod. Njegova radovednost in fantazija

sta iskali. Kaj vse sta izbrskala. In prišel si, prva številka. Malo žalosti je bilo v moji glavi, ker ne boš stalno izhajal, na tri mesece vsaj. Če to ne, vsaj na pol leta.

»Kako vendar,« si rekel; »Saj sem Občasnik!«

In nabirale so se slike in zgodbe s starih dni. Poiskal si nemogoče. Po mojem si imel čisto prašnje roke, ko si zahajal v arhive, stare zavržene zapise reševal pogube. Delal si in delal, vsi pa so težko čakali. In spet si prišel. »Tu sem, lepo zaviti na mizi. So že plačali poštino, ne skrbi.« Ti, Občasnik, pa si se smejal in radovedno sem te vzel v roke. Gledal, listal, bral. Veliko ljudi sem spoznal in veliko moje preteklosti si razkril.

Nič nisi imel otroških let. Komaj začel, že odrasel. To pa nekam čudno izgleda.

Mnogi so prek tebe povedali svojo zgodbo. Dolgo je bilo zadnje stoletje. Žiri si pospremljal v vseh preizkušnjah.

No, dvajset let imaš. »Si že bil pri vojaki?« No, saj ni treba. S sabo nosiš od prvega dne zrelo sporočilo, urejeno, da ti zavidajo. Da, prav zavidajo ti, daleč naokoli.

Všeč si mi, kakor koli te gledam, vedno presenetiš. Oblikovno ti ni kaj reči. Iščeš novo podobo, lepo si zavežeš kravato in stopiš med ljudi.

Vsi te gledajo, so veseli, se razmikajo, ko najdeš njihove skrivnosti, in se ti odmikajo. Ko pa stopiš naprej, tiščijo vate in ti pripovedujejo. Premnogi so med njimi. So pevci, so igralci, so fotografi, so klekljarice, župniki, župani, doktorji, predsedniki delavskih svetov in že člani nadzornih svetov. Glej no, tu so menedžerji in oblikovalci besede, javne besede, slike; o, nisi pozabil na športnike. Mladi so zagnani, tečejo, skačejo, smučajo. Tam zadaj so košarkarji, nekaj nogometašev. Močno so zastopani judoisti.

Ali ti nisem prav zdaj odkril nekaj idej, da se spraviš nadnje. Poskusi.

Lepo je bilo brati izpod peres znanih občanov, Žirovcev in okoličanov. Pisali so iz Amerike, od tam prav Tone pove s svojo natančnostjo medvojno kroniko.

Pisal si o težki zgodovini. Boji so bili, trdi in krvavi. Fantje so ostali na robu gozda, mrtvi. Solza je bila njih spremljevalka. Spomin je nesel sled in ti si to prinesel, odkril.

Ti dolina žirovska. Dovolj zraka imaš in odprtosti proti Gorenjski, tja tečejo vode. Dve dolini vodita na Notranjsko. Toda če hočeš na Primorsko, pa bo treba malo truda. Dviga se cesta in vije, potlej pa se oddahneš.

V tej lepi dolini poje močen zvon sv. Martina. Na Ledinici je prelepa cerkev, božjepotna. Prva mogočna z dvema stolpoma, druga prijetna, sedeča na gričku nad vodo, ki opazuje, kaj se utegne zgoditi.

Ti, Občasnik, vse to vidiš, spremljaš, pripoveduješ. Ni kaj reči, v nas zbujaš nemir in ponos, saj kraj spoznavamo prek tebe, svoje korenine. Globoke so, dovolj vlage imajo.

Zdaj, ko praznuješ svojih dvajset let, te gledamo. Priznamo ti, da si uspel, fant od fare. Le tako naprej!

Počesal si mnoga pobočja. Šel si v bogato zgodovino čevljarstva, ponos te doline. Pa ne samo to, ta dolina se je razživelala in vsi jo daleč naokoli poznajo.

Ti veš, da so dela pridnih rok kot izdelki skoraj na vseh koncih sveta. Alpina. Veš, da je Alpina tipala v sam vrh svetovne mode, da jo poznajo športniki sveta.

Ko ti nalivamo dobrega vina v kozarec, ti kličemo, Občasnik: »Mlad si in mlad ostani.« Tako boš ponesel ime Žirov in okolice daleč, kdo ve kam. Spodbujal boš ustvarjalnost mladih. Povedal boš, kaj se je še dogajalo v teh krajih.

Ali ne bi sedel na Žirk, se malo oddahnil in ideje bi spet privrele, kot kresovi, ko se noč prikrade. Zdaj tu, zdaj tam. In spet boš imel polno dela. Ne boš vedel, kje bi začel. In to je tvoja mladost, naš Občasnik. Ne daj se.

Začenjamo novo tisočletje. Tebi je to spodbuda. Starejši ti bodo pripovedovali in kazali, kaj je tisto še pomembno v teh krajih. Iz mladih pa bo vrelo, saj so neobremenjeni, sveži, veseli in ponosni. Ponosni na svoj kraj, mesto, preteklost in prihodnost, ki je njihova.

Pa preseli se tja na Goropeke. Prelepa vas te bo sprejela. Ne pozabi Sv. Treh Kraljev. Tam spodaj so pravi izviri idej.

Menda Žirovskega vrha ne boš pozabil. V svoji notranjosti še vedno skriva neslutene energije. In v ta prostor, kjer so se zgnetli dialekti in zelo simpatična govorica. Na vsakem griču okrog Žirov si podajajo besede takšno raznolikost, da skoraj ne razumeš. Ne pozabi Vrsnika, Ledin, Mrzlega vrha. Od tam so spet nove zgodbe, sosedove, v sorodu.

Čeprav so v okolici mnogotere pregrade, hribi, soteske, težko prehodni predeli, so pa bili in bodo tvoj sopotnik.

Zadnje čase so povezave s Spodnjo Idrijo in Idrijo obetavne. Ko bodo našli toliko poguma na tej in oni strani, bodo napravili prometni rov in kdo bo potlej ustavil sosedstvo. Zdaj sva že spila nekaj kozarcev dobrega vina. Ne reči mi, da nisva več trezna.

Zdaj ste občina. Razvita industrija, obrt, turizem. Kaj, ko bi v tej lepi dolini napravili razvojni center. Dovolj zraka. Blizu Idrije, Spodnje Idrije, Cerkna. Predel, ki ima najbolj uspešno gospodarstvo. Ni brezposelnih. Kar zavriskaj. Tvoj čas prihaja. Mladim pogum, znanje. Ostati morajo doma, delati, vztrajati.

Ta značilna žilavost in bistrost bo kot blisk prešinila vse.

Ni dovolj, da se živi, preživi, poslanstvo je v dokazovanju, v boju za prvo mesto, za nove trge, nova dokazovanja.

To bodi tudi tvoje delo, moj Občasnik. Ker pa se z Mihom tako dobro razumeta, se ne bojim, dobila bosta sodelavce, presenetila kot že vedno in vedno te bodo težko čakali, da prideš.

Kaj pa je sploh lepšega na tem svetu kot to, da te imajo nadvse radi.

V tem upanju in prihajajočem veselju ti nalijem še eno čašo. To vince bo teklo, orosilo usta in poiskalo vse kote srca. Tam pa se bo začelo spet tvoje veselje, Občasnik. Če pa se le da, pridi bolj pogosto, saj so odprte vse te misli tebi v spodbudo in najlepša popotnica.

Vem, ni tako lahko. Pa pojdi tja k studentu, se napij hladne vode, utrgaj cvet in ga nesi dol v dolino dekletu. Sam pa bom radovedno čakal, da prideš, potrkaš na vrata in si seževa v roke.

Marija Stanonik

DA BI (P)OSTALI PRIJATELJI!

Kaj vam je v teh 20 letih pomenil ŽO?

Kaj mi je teh dvajset let pomenil Žirovski občasnik? Pomenil mi je nevsiljivega prijatelja, ki obzirno čaka, kdaj bo prišel na vrsto, stik z

mojim domačim krajem, tako prek objav v njem, kakor tudi v živo, z njegovimi sodelavci in sodelavkami. Izjemen dokument prve generacije žirovskih intelektualcev (pred njo je bilo mogoče govoriti o njih le bolj ali manj posamezno), ki se je kot skupina večinoma vrnila domov, ki ji je verjetno ravno zbiranje pri Žirovskem občasniku omogočalo in omogočilo oblikovati svojo avtentičnost, da je zbudjala neprikrito pozornost in marsikdaj občudovanje tudi v slovenski prestolnici.

Torej nič zakotnega! In vendar toliko dragocenih podatkov, prestreženih dokumentov in zapisov tudi iz rok drugih Žirovcev, domačinov, ki jih je šolalo in kovalo predvsem življenje samo in so do nedavna s svojimi žulji ali ukrivljenimi hrbti na trinožnikih omogočali, da so njihovi otroci posamezno odhajali v svet znanju in (pre)izkušnjam naproti.

Kaj bi lahko postal v prihodnje?

Premislek o tem je pravzaprav v rokah njegovega urednika in uredništva. Ne mislim, da bi moral kaj posebno spreminjati svojo notranjo fiziognomijo. Mislim, da bi bilo zelo škoda, če bi začel izgubljati svojo elitnost v prid priložnostnega pisanja. To je prednost mesečnikov in tednikov. Naj ostane imeniten gost, katerega obiska se nikakor ne sme zamuditi!

Kako vidite tisto, kar se je z Žirmi in Žirovci dogajalo v 20. stoletju?

Svojčas sem se pri svojem tako imenovanem terenskem delu veliko srečevala s svojimi rojaki, Žirovci, saj sem pisala o žirovskem čevljarstvu, čipkarstvu, prvi žirovski elektriki, prometu, prehrani in še o čem. Vsako pripoved zase sem sprejemala z največjim spoštovanjem, za vsak najmanjši drobec, ki je (o)bogatil vednost o nas samih in naši preteklosti, sem (bila) hvaležna, vsakega podatka sem se razveselila, kot bi našla dragulj. Včasih me je obšlo neko neznano slovesno razpoloženje, neskončna hvaležnost, da smem početi to, kar počnem, da povezujem niti posameznih usod dobesedno v tkanino, tekst žirovskega dejanja in nehanja.

Hvaležna sem vam in rada vas imam.

Razdvojenost, ki se je pokazala ob zidavi nove cerkve v začetku 20. stoletja, jemljem za arhetip poznejših razhajanj in cepitev, vendar pa se mi zdi, da so ravno posledice te grozljive izkušnje na začetku omenjeni generaciji v poduk, da se trudi premagovati nevarne razpoke, ki so nam, po Tavčarju, »vsem v pogubo«.

Kaj želite temu kraju in njegovim ljudem v 21. stoletju?

Mojemu rojstnemu kraju želim, da bi mu nikoli ne zmanjkalo kruha. Da bi bilo v njem veliko otroškega živžava in da bi tisti na vrhuncu moči spoštovali modrost starosti in upoštevali betežnost let. Da bi nikoli ne spregledali človeka v stiski! Da bi se razvijala kultura naroda, srca in duhá. Da bi se ne zarasle uhojene poti in ne bi posekali vseh kostanjev in drugih častitljivih dreves in ne podrli vseh starih hiš in ne metali na smetišče ali v ogenj starih fotografij, dokumentov in papirjev. Potem bo tudi Žirovski občasnik še dolgo lahko opravljal svoje poslanstvo!

Da bi (p)ostali prijatelji!

Jože Stržaj

ŽIROVSKI OBČASNIK – KULTURNE JASLICE ŽIROVSKE KOTLINE

Čutim se osebno počaščenega, da želi g. urednik slišati (prebrati) tudi moje osebno mnenje o Žirovskem občasniku. Moram priznati, da moja srečevanja z njim (z ŽO) trajajo komaj sedmo leto, kar predstavlja slabo tretjino Občasnikove življenjske dobe. Če pride človek v prvih dvajsetih letih življenja do osebnotne zrelosti in samostojnosti, je za takšen almanah dvajset let veliko.

Kakor so jaslice za Božič nekaj posebnega v žirovski cerkvi, tako doživljam vsakokratno številko Žirovskega občasnika, ki pride na svetlo ravno okrog Božiča, kot kulturne »jaslice« te kotline. Ime je res vsako leto isto, vsebina pa tako ustvarjalno enkratna, izzivalna in hkrati žirovsko domača. Če že ne preberem vsega od začetka do kraja, preletim vse naslove in se ustavim zlasti tam, kjer diha žirovska duša, naj bo v preteklosti ali danes. Ljudsko modrost *Povej mi, s kom se družiš, in ti povem, kakšen si* bi lahko obrnil pa rekel *Poglej, kdo je kaj napisal, narisal, pa ti povem, kako utripa njegovo srce, koliko stori za kulturno ozračje naše drage kotline*.

Marsikaj iz naše preteklosti bo po zaslugi Žirovskega občasnika iztrgano pozabi. Tem žirovskim starožitnostim daje poseben pečat poetična dokumentarnost, ki se povezuje s sodobnostjo in s portreti časa.

Odprtost za mnogovrstne odtenke duha je svojevrstna odlika cenjenega almanaha. Kraja ne sestavljamo samo filozofi niti samo rokodelci; ustvarjalnost ne izključuje vrtenja mešalca za beton, spretnosti rok in iskrivosti misli. Vse to zaznamuje ljudi, jim v teku časa omogoča nova spoznanja in tako ustvarja žirovsko dušo.

Še nekaj bi rad zapisal v prid spretne uredniške politike. Z vabo zanimivega, žirovsko obarvanega branja bralec ugrizne v jabolko kulturnega bogatenja in nehote postane častilec muz.

Med predlogi za izboljšanje bi podčrtal nadaljevanje gradnje mostu med preteklostjo, njenimi čari in sodobnim utripom kraja – duhovito zastavljen intervju odkriva stvari, ki jih pod »zacementirano«, na podlagi vaškega mnenja narejeno podobo niti ne slutimo. Ljudje radi prisluhnejo pričevalcem časa, zato odkrivanje misli, modrosti in utripa življenja različnih Žirovcev, tudi »naturščikov«, pripomore k spoštovanju drugačnosti, osebnega dostojanstva in zrelosti časa.

Odgovor o doživljanju stoletja, ki se izteka, bi zaradi pomanjkanja časa prestavil na prihodnost. Nekaj stavkov je premalo. Že zdaj pa lahko zapišem, da se veselim časa, ki ga živim, in kraja, kjer ga preživljam. Spremembe, povezane z osebno izkušnjo vsega človeškega, so pač sestavni kamenčki mozaika življenja. Ostaja le odprto vprašanje učljivosti. Če je odgovor pritrdilen, potem je tudi občutje življenja vedro.

Nisem ne vem kakšen videc v prihodnost. Prepričan sem, da se bomo najedli plastike, računalnikov, videorekorderjev, televizorjev in z razbojnikom Ceferinom iz Zvezdice Zaspanke ponovno odkrili, da ima-

mo srce, da občutimo pristno življenje. Verjamem v neizčrpno moč osebnega stika, v kontakt duše. Verjamem, da se tu skriva še neizkoriščena zaloga kvalitetnejše človečnosti. Hvala Bogu, da nam jo pomaga graditi tudi Žirovski občasnik.

Franc Temelj

RADIO ŽIRI IN ŽIROVSKI OBČASNIK

RADIO ŽIRI (RŽ) in ŽIROVSKI OBČASNIK (ŽO) sta dve drevesi na žirovskem medijskem polju. Pred 21 leti smo Žirovci zasadili prvo medijsko drevo, ki naj bi bilo trdno vkoreninjeno v Žireh, veje s svojimi žlahtnimi plodovi pa naj bi segale daleč čez krajevne meje. To je bil RŽ. Leto za tem mu je z istimi nameni sledil še ŽO. RŽ je bil sad udarniške zagnanosti delavske mladine in vsako leto je rodil lepe rdeče sadeže. ŽO je bil vsajen »s pametjo«, kakor bi rekel prijatelj Tomaž, zato so se na njegovih rdečih sadežih včasih pojavile črne lise, za nekatere ogromne, nekateri jih pa še opazili niso. Ne morem trditi, da so bile samo te krive za to, da do sožitja med njima ni nikoli prišlo, toda konkurence drug drugemu tudi nista delala. Ko je prišel čas, da bi tudi RŽ moral preiti od aktivizma k pameti, mu je zmanjkalo moči, zato smo ga cepili s tujimi sortami. Zakon o lastninjenju pa ga je v celoti izruval iz žirovske zemlje. Zame je bil izgubljen tisti trenutek, ko so ga preimenovali. Dobro se spominjam, kako smo v najstniških letih vsi poslušali Radio Luksemburg. In ko sem se pred leti vozil po Luksemburgu, sem si rekel: »Tukaj so torej vrteli glasbo, ki smo jo vsak večer skrivaj poslušali v internatu!« Čeprav Bog ve, kje je bil lociran radio, ki je oddajal pod tem imenom. Selitev studia iz Žirov sta občutila predvsem lastnika sosednjih bifejev in s tem seveda posredno tudi občinska blagajna in nekaj zaposlenih. Toda širše gledano, je to v primerjavi z izgubo imena zanemarljivo. Obstaja pa ena sama rešitev: če kupiš določeno število njegovih delnic, lahko počneš z njim, kar hočeš.

ŽO teh težav ni imel. Včasih je sicer koga zmotila kakšna veja, ki mu je delala senco, toda to ni omembe vredno, zato je še trdno zakoreninjen v Žireh, medtem ko njegove veje s svojimi sadeži sežejo od Amerike do Avstralije.

»Samo vprašanje časa je še, pa nam bodo vzeli še tega,« bodo rekli lokaskeptiki, toda bodite brez skrbi, nihče ga ne bo vzel. ŽO je tržno povsem nezanimiv, saj je njegov edini kapital duhovne narave, ki je varno shranjen v vseh do zdaj izdanih izvodih. Lahko ga požagamo edino sami, toda mislim, da ni nikogar, ki bi videl smisel tega početja. Edina težava je v tem, ker na njem praktično ni videti mladih poganjkov, čeprav je zadnje čase solidno pognojen in tudi veje se žagajo po vseh pravih dobrega gospodarjenja. Stvar sicer še ni kritična, je pa resna, če hočemo, da bo njegova življenjska doba drevesu primerna in ne zgolj eni človeški generaciji.

Tomaž Kosmač

21/22

KUPIL SEM KOLO

Čez noč sem kolo pustil prislono ob smetnjaku. Smetarji so imeli zjutraj akcijo pobiranja kosovnih odpadkov, pa so v svoji vnemi treščili na odpad še moje prevozno sredstvo. Tako sem ostal brez približno devetnajstega pedalnika po vrsti.

Nisem se preveč sekiral. Imel sem ga skoraj dve leti. Večkrat sem ga že odpisal, pa se je zasvetlikal po kakšnem tednu ali mesecu ves žalosten, praznih gum, brez ventilov, sedla in se me skrušen in milo gledajoč razveselil, ko je uzrl skrbnega gospodarja – mene. Poslej se ne bova več srečala, sem vedel, bogve, kako se počuti v večnih loviščih. Najbrž se je spečal s kakšnim ciganom, ki se tam naokrog okorišča z zavrženimi dušami!

V Oglasniku sem takoj odkril njegovega naslednika. Pet jurjev je zahteval zanj. Poceni zame, ki sem ne dolgo nazaj kasiral sto tisoč iz neba!

»Jutri pridem ponj!«

»Kdaj?«

»Ne vem natančno, odvisno od štopa,« sem kliknil v slušalko.

Ponoči sem pisal rekviem za minulo zvesto devetnajstico, vmes krepko močil grlo in zjutraj s privezano dušo krenil novemu otroku naproti. Spotoma sem se ustavil pri prijatelju in dušo temeljito zadrnil.

Malo sem se bal štopa. Nisem bil več ravnodušen do njega. Skozi leta, se mi je zdelo, vse bolj klečeplazim s palcem in se prilagajam voznikom in samo kimanje me je še! Toda mesec kimavec se je ravno iztekel, bil je prvi dan vinotoka. S sabo sem vlekel zemljevid Slovenije. Iskal sem najkrajšo pot do novega hyundaija. Idrija – Žiri – Škofja Loka. Pešačil sem in dvignil palec med branjem časopisa. Bejba in tip. In muzika. In šravfanje po vampu. Šla sta v Žiri, toda na pol poti sem se z zadnjo muko oglasil, ko sem zagledal tablo z imenom vasi:

»Vrsnik! Kar tukaj me odložita. Moram obiskati prijatelja, že dolgo me priganja!«

Malo sta se čudila, a me le spustila ven brez odvečnih vprašanj. Takoj sem zdivjal k prijatelju. Po hribu navzgor in v prvo grmovje. Malo mi je že ušlo. Kar nisem mogel zadržati plohe. In po njej se je utrgal še cel slap. Cel referat je letel iz mene. Obrisal sem dupe in se vprašal: Kaj zdaj? Z usrano črto v gatah ne morem naprej! Torej sem jih slekel in odvrigel. In žajfo, žajfo moram kupiti v prvi štacuni! Zdaj pa naprej!

Sranje me je kar streznilo. K sreči sem imel poleg zemljevida v ruksaku tudi litrco. Pa sem moral močno stiskati ritnici, da ni spet spolzelo nekam navzdol in so požirki ostali v rezervoarju telesa!

Speč sem trefil prvi avto. Komaj sem izstopil, je že drugi zaviral in bil sem v Škofji Loki. Iskal sem ulico iz Oglasnika ter oprezal po trgovinah zaradi mila. Nobene ni bilo na vidiku. Znašel sem se pred namembno hišo. Tip je iz garaže privlekel prašno bičikleto. S praznimi šlavfi!

»A, jebiga! Kaj naj zdaj?« sem zajavkal.

»Nimaš prevoza?«

»Imam, samo čudno mi izgleda!« sem pokazal na kisle gume.

»Počakaj!«

Spičkal je ventilčka s fotrovega bicikla in družno sva napolnila moji zračnici. Stisnil sem mu pet čukov v tacco in rekel:

»Stari bo vesel.«

»Jaz sem že,« je sine pograbil mančo in stekel v bajto.

Napravil sem kolesarski obhod po mestu, našel prodajalno in sedel v park. Odpiral sem kupljeno boco in povohal ukradeno žajfo. En klošar me je takoj zašnofal:

»Imaš šestdeset tolarjev?«

Dal sem jih sto. Čez minuto se je vrnil:

»Imaš požirek?«

»Privošči si!«

»Zbiram za liter,« je rekel.

Dal sem mu še sto.

Ne moremo se zgrešiti. Nekaj nas izdaja. Nekaj nas povezuje. Vonj sončne uprave v vetru brezdelja. Ob odhodu sem mu pomahal, ko je žulil buzaro s frendom.

»Imaš še sto?«

Nisem dal. Zahteval je preveč. Oglodal bi me do kosti. V materialnem in duhovnem smislu. Tako blizu si pa spet nismo!

Zapuščal sem Škofjo Loko. Trudil sem se voziti po desni, ampak prav fučkalo se mi je, če sem včasih malo zamotovilil na nasprotni vozni pas. Vsaka dva kilometra sem se ustavil in oplaknil grlo. Sem in tja me je s ceste zaneslo na nasip. Pri reki Poljanščici sem zavil v naravo k potoku. Z oranžnim milom sem drgnil rit in pijan pljusnil v vodo. Potok se je stekal v reko. Ne vem, kdo je bolj žuborel.

V Žiri sem se prebil s sploščeno guzo zaradi trdega sedeža. Vino je pošlo in slabost me je silila v kozlanje. Na zemljevidu sem opazil, da je pred mano strm klanec. Obređel sem vse ulice, da bi našel kaj za na zob.

V soboto popoldne so bile Žiri mrtve. In sem paradiral šest kilometrov pod nebo. Jebeni Zavratac ali koji kurac že! Vršaci so se tresli v meglici pod mano, a vzpona ni in ni hotelo biti konec. Bil sem že v Nepal, križal sem se nad vsako vzpetino, a teh je bilo več in več. Skoraj sem zajokal, ko se je svet nazadnje le prevesil. Čakal je Godovič, Zala in Idrija. Kakor sem pijan šel iz nje, sem se ponižno skurjen vračal. Kavsna mi je dala bika! Moral sem na pir v oštarijo. Dolgo sem gasil žejo. Vso noč, če sem čisto pošten. Pa še vso nedeljo, če sem res iskren! No ja, v cel vikend me je zamedlo.

Bajk sem pustil pri kontejnerju. V ponedeljek so pa spet pobirali kosovne odpadke in ravno prav manče sem še nabral po žepih za nov Oglasnik.

Franc Kopač

NEBESNI SVOD

LJUBEZEN

Visoko poletje
je pravljčni psevdonim
za svobodno miselno
doživetje
na zahodni obali
reke Sore.
Nenehno se odpira
novemu jutru
in dan se do potankosti
razgreje v prid
duhovni nadgradnji
zacvetele travne bilke,
ki se imenuje ljubezen.

VIHAR NA NEBU

Kulturno ravnovesje
se bliža obliki
razodete neslišnosti.

V odprtem vnebohodu
kraljuje kralj
brezčasne lepotice dih.

Ko sta pobegnili
prva zemlja in prvo nebo,
se nismo več videli

in slišali so se glasovi,
ki so resnično klicali
ime, ime, ime.

VELIKA NOČ

Križanje poljubov na pomladnem
soncu,
kadar razmerje zadehti
v novo kvaliteto
in se neoskrunjeno
prenese
iz teme v luč,
ki prikliče
novo telo,
novo dušo,
novo življenje.

NOKTURNO

V očiščeni kozmos
smo se vrnil, ^v
ne da bi izgubili
zelene nebotičnike.

Zlati nasmeh je prišel
skozi skorjo
olupljenih jabolk
v atmosfero bežečih stopal.

Nočem kar tako prodati
zunanosti v notranjost
razširjenih krotilcev zapoznele
demokracije in pravičnosti.

Direktna smer misli,
da prideš v višji razred
človečnosti, na odprtem
prostoru sredobežja.

IGRA

Razodevanje je kronanje
nedolžnosti in obuditev
večne igre, ki se igra
med zemljo in peklom,
med nebom in prstjo.
Ta nasmeh, ki se drži ogrinjala
ali morska deklica
na valovih morja
v deželi, kjer zahaja sonce
vzporedno z jagodo na vrtu.

Janez Ramoveš

ŽIROVSKE OBČASNICE

Dragi Miha, že dvajset let je v Žireh druga najboljša stvar Žirovski občasnik. Prve so seveda dvajsetletne žirovske občasnice. Pošiljam Ti ciklus osmih pesmi, za katere menim, da so prepojene z duhom tretje in četrte točke Tvojega prijaznega povabila. Želim Ti še veliko uspehov in Te lepo pozdravljam.

SPREHOD POVŽU

Povžu pjet z mrina čez oči
vličce povža.
Žvale v ustih rižeja, targaja,
šwobe karvaveja.
Greja po avenii Čangan,
mim hotela Peking,
zavijej na cista
Vang Fujing, par narodn galerii
na liva, pa na disna
mim parka.

BOBY

Boby je carknu.
Ustrelen je še parkat skoču
po brig, tam ke se grabljice
polit z vsa ihta, skor strastn,
mjetleja po zagrabkah, pol je pa
počas zdarsnu po srinu
dol do asfalta.
Boby ni biv naš.
Bobyja sm velikkrat ocobu,
ke se j okul moje bajte vlaču.
Boby je biv mišanc, križanc.
Boby je biv ščene, cuck.
Un je pa name bjevsku.

IDARKE, POLANKE, ŽEROVKE, SEVČANKE

Vse sworte špice sa znale dilat.
Take za cir, take za v okvir,
take za srajce porwočne.
take za parte carkvjene.
Take za firnke ognjene.

Vse sworte špice sa znale dilat.

Nosile predajat sa jih v rovan,
vsak, al pa vsak drug dan.
Od neh sma radi kopval,
ja, od neh se j zmjeri splačal.

A v te kej kopil, sa djale.
A v te kej kopil za spomin, sa ponujale.

MAJARCA

Zutri je krava pomovzla.
povhna kangla mlika je
namovzla.

No ja,
z oči se j je
nakapal.

No ja,
bel ordječu
je bel.

PISM, KE SA JA PIL FANTJE Z JAZBECOVE GRAPE

Triba je znat zaklat,
triba je znat pobit.
triba je znat predilat,
triba je dat sošit.

Vse je triba znat.
Triba je gljedat na luna,
videt, kdaj je ura stu.

Triba je znat nafutrat,
triba je znat zredit.
triba je lep pobujšcat,
triba je dat za pit.

ANA PISM

Ti v rvožast kitl,
jest v hlačah štrahastih.

Par trih brizah sva se shajala.

Ti si rada se smejala,
jest velik sm smišnc znov.

KREVLACŪ MATIVŹ, KREVLACŪ JAKA

Na Krivm bard Krevlačova dva
obirata japka.
V varh, na dovgm stjegnenm debl,
ma Jaka s kluka cajna obejšena na veja.
Mativž, ke ga noge boleja,
ma pa na tlih oberavnk na palc.
V zeml tarhleneja kosti.

Kozovc se počas nagiba,
tazajdni stobri se vgrizaja.
Mogl ga b vzignt na zud,
spodi paržagat pa potomplat.
V zeml pod kapam tarhleneja kosti.

Ja, poširk bo triba odžagat,
pa twočn vpsat, de v čjedn zgledal,
ke ledje mim hwodja.

FANTJE, PEJMA KOSIT

Paršl sa kosci s širnih plajnav,
vesjeli, korajžni, zbunčenih glav.

Na ramah maj kose sklepane na nov,
za pasam maj wosunke s kravjih rogov.

V wosunkah maj osle bargamaške,
v wosunkah maj frišna, frišna kri.

Trava je zrila, od dežja oprana,
žjenske že neseja v jerbasah hrana.

Fantje, pejma kosit!
Fantje, pejma kosit!

Rafael Terpin

SKOZI JESEN

Da, spomnim se: Po Žejnih dolinah, čez Planino pri Rovtarskih Žibršah, mimo Srobotja do Žabnice pa po cesti na Zajele in v bližnje Rovte me je bolj zeblo kot ne. Vsa zahodna stran je bila črno zadekana. Neobetavno. Nebo je sproti požiralo na vzhodu rojeno svetlobo. Bil je tih dan, bil je v čad in lilasto meglo zapreden dan.

V Rovtah sem čajčkal, potem pa sem jo ubral po Popitovi grapi do Hlevnega Vrha. Nad hišami sem sedel k skiciranju. Ta svet za sv. Miklavžem je vendar drugačen kot na oni strani, s katere prihajam! sem gledal čez zamolke jesenske hoste. Kmečko bahavo se tu razpredajo travniki. Poti so trezne, strehe prostrane. Plavkast dim ovija bližnje krošnje. Vsak košček zemlje je pobožan z delavno roko. Tod vse živi človeku v korist. Nikjer nobenega zapuščenega obronka, nobene v pustoto zavržene njive, nobenih gnijočih kopriv, nobenih vdrtih slemen. Le po silaži in svežem gnoju zaudarja.

Nerodno sem spravljaj barve iz sebe.

Od nekod se je vzelo prvo sonce. Pa sem se dvignil čez pašnik mimo nenadno molčeče hiše, skozi praprot, mimo sijajnih smrek in brez me je zaneslo. Naenkrat sem bil ves domač. Zgoraj pri Sv. Treh Kraljih sem se brž vrgel v beleženje. Nekoliko je zapelo skozi skicirko.

Sonce je načelo vse tiste grozovite sivine, rožnate luči so hušknile iznad streh in mimo ošpičenega prelepega zvonika. Pod nebeško plavim oknom je v topli luči vzcvetelo dvorišče, veje mogočnih dreves so razrezale oblak, travniki so živo zazeleneli.

Lotilo se me je nekaj pobožnega in tudi poganskega. Po rokah se mi je zalezal hlad. Sedel sem tam na trinožniku in bledel v bleščavo podobo pred seboj.

A zahod, tisti idrijski tam za Dolami, tam za Gorami, je tonil v temnovijoličaste koprene, prepleten z nebeškimi čudesi je drsel bogvekam; pretepen, rovtarsko zategnjen, samotni se je zabubil v igre spomina. Tam nekje je obstal. V zdiču. Napol v temi.

Z barvami se res nisem bil sposoben pogovarjati. Le šlatal sem skozi skicirko.

Potem, potem sem jo urezal na žirovsko stran proti Goropekam. Žgečkljiv dan se je naredil. Zaselki so se tihotno odmikali kot obpotne prikazni, ki za hip pokukajo izza ovinka. Prvič v življenju sem ubiral to pot. Kar nekajkrat sem skrenil narobe in se malo kasneje vračal na stari tir. Nič ne de! Skozi kmečko kulturno krajino je dihala zrela jesen. Koder je sonce poškililo skozi nenadno okno, so mi podivjane barve ustavile korak, da sem pozabljal na pot, na novo odkriti bajni svet in na Žir, kar me je vse čakalo v dnu doline. Macesnova raskava debela so šla mimo mene, mehke livade so se vrstile med smrekovjem, obšel sem že ostrižene travnike, zadnje gobe ob vozniku, krošnje so s prsti žokale v nebo, a vse oneganje nad gozdovi je obvladovalo moj popoldanski čas, norelo in meglilo mi je oči. Zakaj sem tu? sem tupal čez hoste. Da bi s pogledom molil, da bi sešteval čudesa ali le, da bi kot bebec zijal odprtih ust?

Vse moje življenje je eno samo tipanje! me je prešinilo nekje nad Goropekami.

Iztok Sitar

ŠTIRI ŽIROVSKE POSEBNOSTI

PRVI INTERVJU

JANKO SMOLE SVETOVLJAN

Nejko Podobnik

JANKO SMOLE SE NI IZNEVERIL SVOJIM DEDOM

VISOKI, SLOKI MOŽ NA POTI V GOROPEKE

Ob tem naslovu je potrebna razlaga. Janko Smole je bil rojen 2. junija 1921, torej je stopil v osemdeseto leto življenja; nekdanji finančni minister Jugoslavije, predsednik vlade (izvršnega sveta) republike Slovenije, predsednik nekdanje velike Ljubljanske banke in še vršilec toliko odgovornih dolžnosti, da jih ni moč naštetih.

Je potomec grajskih oskrbnikov, potem graščakov na Grmu pri Novem mestu, sin odvetnika dr. Albina Smoleta in matere podjetnice Ane. Že zgodaj, kot dijak klasične gimnazije, se je uprl socialnim krivicam, ki jih je spoznaval kar doma.

Med 2. svetovno vojno so ga Italijani aretirali, obsojen je bil na 18 let zapora. Je nosilec partizanske spomenice 1941. Poleg tega pa je nosilec več visokih državnih odlikovanj in priznanj držav in institucij, s katerimi je sodeloval.

Družinsko premoženje je bilo po vojni zaplenjeno. Zdaj so ga dobili nazaj.

»V tej hiši v Goropekah nimam nobene delnice; kadarkoli se lahko znajdem tamle v

depandansi,« hudomušno razlaga naš sogovornik in pokaže na bližnjo drvarnico.

Janka Smoleta in njegovo soprogo Nijo Žirovci poznamo že več desetletij. Točneje, leta 1972 sta zastavila gradnjo vikenda, pravzaprav hiše v Goropekah, ki stoji nad nekdanjim planskim domom.

Ko govorimo o vikendarjih, pogosto pomislimo na tujce, ki so postali naši sosedje – in se bolj malo menijo za lokalna vprašanja. Pri Janku in Niji Smole ne moremo govoriti o »tipičnih« vikendarjih, kajti Janko se že ves čas vključuje v gospodarsko življenje Žirov. K razvoju je pripomogel Alpini, Kladivarju, Etiketi in tudi drugim. Kjer ni bil dovolj njegov nasvet in široko znanje, je pomagal tudi v organizacijskem pogledu (telefonsko omrežje) ali s pridobivanjem kreditov za razvoj.

Več let je bil član sveta Žirovskega občasnika.

Prijazni mož iz Goropek je pogosto izkazoval gostoljubnost celo funkcionarjem, ki so iskali le svojo korist in tako hitro pozabljali na njegovo pomoč.

V razgovoru z njim čutiš človeško toplino, neposrednost, iskričnost duha in smisel za hu-

mor. Prizanesljiva ironija je še zdaj, ko jih bo kmalu osemdeset, značilna črta njegovega značaja in odnosa do sveta okoli sebe.

OD GRAŠČAKOV IN MEŠČANOV DO REVOLUCIONARJEV

Ste kot pravi Ljubljančan morebiti v sorodu s Prešernovim prijateljem Andrejem Smoletom?

»Ne, moj ded izvira iz Slovaške. Od tod so se moji predniki pred več stoletji preselili v Novo mesto. Moj sorodnik je postal oskrbnik, ker je tamkajšnji graščak potreboval nekoga s primernim znanjem za upravljanje in vodenje poslov.

Ta človek je postopoma prevzel premoženje in si kupil graščinski (plemiški) naslov. V nasprotju z graščaki, ki so bili paraziti, so oskrbniki delali in si tudi naredili denar, zlasti z novo tehnologijo dela v gozdarstvu. V Novem mestu so si moji predniki kupili grad Grm (kjer je zdaj tovarna Revoz), prej pa je bila tu kmetijska šola.

Leta 1878 so se tudi moji predniki, graščaki, znašli v težkem položaju, ker so preveč potrošili, premalo pa ustvarjali. Deželna vlada je

takrat odkupila grad in osnovala prvo sadjarsko in vinogradniško šolo.

Ded je prišel v Ljubljano konec prejšnjega stoletja. Oče (dr. Albin Smole, op. ur.), ki je študiral na Dunaju, je imel v Ljubljani lepo odvetniško pisarno in v lasti nekaj večjih bank. Zlasti s pomočjo mame Ane, ki je imela več smisla za gospodarjenje, sta si ustvarila precejšnje premoženje.

Mama je izhajala iz družine Anžič, kjer so bili mesarji, gostilničarji in prevozniki. To je bila dobra osnova za posel. Mama je zato tudi težko prenesla nacionalizacijo po 2. svetovni vojni.

Pred tem je namreč hotela z darilno pogodbo razdeliti premoženje na vse nas. Sam sem se temu takrat uprl, tako sem bil neumen – in potem je bilo to veliko premoženje nacionalizirano. Zdaj je vrnjeno. Zdaj pravijo: »Madona, ta Smole ima res srečo, dobro se je imel tako v kapitalizmu, socializmu in v postsocializmu,« pove s kančkom žlahtnega humorja.

Pa me res zanima, kako je vaju z bratom, ki vendarle izhajata iz meščanskih krogov, ti pa

Mati Janka Smoleta – Ana, rojena Anžič

Jankov oče dr. Albin Smole

praviloma niso bili naklonjeni prevratom, pot vodila med revolucionarje?

»Brat Jože mi je kot mlajši sledil. Sam sem doma opazil 'socialno eksploatacijo' in sem se temu uprl že v času, ko sem obiskoval klasično gimnazijo.

Oče, ki je imel uspešno odvetniško pisarno, je moje vedenje še nekako prenašal, mamo, ki je bila bolj nagnjena k denarju, pa je to motilo.

Poleg tega, da sem že sam zgodaj opazil socialna nasprotja, je name idejno vplival bratranec dr. Danilo Vojska, ki je bil marksist in je tedaj (1936, 1937) pisal zgodovino slovenskega kapitalizma. Pozneje, po 2. svetovni vojni, je bil Danilo Vojska univerzitetni profesor.

Meni se je zdelo, da sem našel rešitev; da je potrebna le ustrezna oblast, pa bo to uresničeno. Ta vera je zelo dobra, dokler nisi na oblasti. Ko pa jo imaš – postaja to zmeta. Tako

sem bil že v 7., 8. gimnaziji res levo usmerjen. So me pa sicer na gimnaziji kar upoštevali in je celo katehet toleriral, da nisem hodil k spovedi že od 5. gimnazije naprej.

Zelo veliko sem bral psihologijo, zgodovino, umetnost..., malo pa študiral druge stvari. S profesorji sem se veliko pogovarjal in zato so me spraševali manj. Pred kratkim smo imeli 60. obletnico mature in edina preživela profesorica se je tega spomnila in izjavila, da bi me bilo treba tedaj bolj podvreči šolskemu režimu, ne pa, da sem preveč sam odločal, kaj bom študiral...«

Potem pa je bila vojna in vi ste se, razumljivo, že leta 1941 odločili za narodnoosvobodilni boj. Toda kmalu potem so vas zaprli in obsodili. Vam nič ni pomagalo, da ste bili iz meščanske družine?

Kot predsednik IS (vlade) Slovenije se je Janko Smole srečal s koroškim deželnim glavarjem Hansom Simo (desno) leta 1965. To je bil začetek sodelovanja; pogovori so tekli o ljubeljski cesti in drugih projektih.

Janko Smole kot finančni minister ZIS (vlade SFR Jugoslavije) leta 1972 v Beogradu

»Že leta 1941 sem odšel na Kurešček, v Krimsko četo – tja do decembra. Tedaj smo se premaknili v bližino Sodražice. Tam smo bili izdani in Italijani so nam postavili zasedo. Večina nas je v visokem snegu ušla. No, pozneje sem se mudil v Ljubljani, ob veliki raciji, ki me je doletela, me je neki Rozman izdal in zaprl so mene in mojo skupino.

Na procesu, ki je sledil, bi jo verjetno izredno slabo odnesel, če ne bi bilo mame, ki je tedaj na veliko podkupovala. Jaz sem ji to zameril, ne vem, zakaj... V naši hiši je namreč stanoval neki visok oficir – sodnik, ki je bil celo predsednik sodišča. Kljub temu sem bil obsojen na 18 let zapora – in odpeljali so nas v Italijo. Kot mladoletni obsojenci (*minorenni*) smo bili v različnih zaporih.

Leta 1943 smo še pred kapitulacijo Italije organizirali gladovno stavko. Še sreča, da smo bili v italijanskih zaporih in ne v nemških. Sicer pa so me zaprl v samico, med kriminalce. Spominjam se enega od njih, ki mi je ukradel kruh in pojasnil: »Vidiš, oba se boriva proti sistemu, ti s politiko, jaz pa s kraji.«

Mama je medtem delovala na vse načine 's posebnimi sredstvi'; tako so me po dobrih dveh letih izpustili iz zapora v Bellunu (maja 1944) in takoj sem čez Brkine odšel k partizanom. Partizani sem na Dolenjskem in Notranjskem, kjer sem dočakal svobodo.«

FUNKCIJ IN DELA VELIKO – PREMOŽENJA PA NE

Po vojni ste nekaj časa delovali v političnih organih, pozneje pa bolj v gospodarskih, zlasti na finančnem področju.

»Da, tako je ...

Naj pa še prej povem, da je po vojni moj oče postal marksist. Veliko je prebral in potem nam je očital, da je naše delo nespametno in nima zveze z Marxom in Engelsom. Mati pa je na vse gledala precej drugače, tako da sem bil v družini pogosto v čudnem položaju.

No, po gospodarski šoli v Beogradu sem pred letom 1950 najprej delal pri planski komisiji v Ljubljani, tu sem prišel v spor s svojim šefom, ki ni sprejemal mojih pogledov...

Po posredovanju Borisa Kidriča sem odšel k Zvezni planski komisiji oziroma v gospodarski svet.

S Kidričem si lahko odprto razpravljaj, potem pa je po navadi hitro odločil po svoje. Tako smo prihajali v konceptualna nasprotja. Na primer, šlo je tudi za to, ali odpraviti obvezno oddajo in živilske karte. Ob veliki revščini, ki je tedaj vladala, bi ukinitve kart pomenila padeč standarda prebivalstva. Znašel sem se v nepri-

V Kuvajtu med naftno krizo leta 1973; z leve: Janko Smole in kuvajtski minister za nafto in finance Al Attegni, tedaj tudi ena vodilnih osebnosti v organizaciji OPEC

Z leve: Janko Smole kot finančni minister, direktor evropskega oddelka Mednarodne banke, predsednik Mednarodne banke Robert McNamara in predsednik SFRJ Josip Broz – Tito v Beogradu leta 1968

Z letne skupščine Mednarodne banke in Mednarodnega denarnega sklada leta 1979 v Beogradu, z leve: Janko Smole, McNamara kot predsednik Mednarodne banke in David Rockefeller, predsednik Chase Manhattan Bank

jetnem položaju, ker sem moral prepričevati ljudi, tako v zvezi kot v Sloveniji, kaj kaže narediti. Kidrič je izrecno poudarjal to mojo odgovornost, ne glede na to, da je trpela moja mlada družina.«

Ste vedeli za Marshallov plan, ki ga je Jugoslavija zavrnila?

»Da, seveda. Marshallov plan je Jugoslavija zavrnila prav na zahtevo Sovjetske zveze, kar je prav gotovo bila velika napaka.«

Je Jugoslavija kljub temu res dobila od zahodnih držav veliko denarno pomoč? Prav gotovo ste bili dobro obveščeni, saj ste delovali na mnogih področjih gospodarstva in politike.

»Do Informbiroja leta 1948 ne. Šele potem so Jugoslaviji odobrili prvih 10 milijonov dolarjev kredita za tekočo nabavo, reprodukcijski material in podobno. To je bil kratkoročni kre-

dit. Po drugi poti so pozneje pomagali z dobavami pšenice, koruze...«

V NAJTRŠEM ČASU KOMUNIZMA BOŽIČNO DARILLO ZAHODA

Že leta 1954 ste bili generalni direktor direktorije za kratkoročne kredite, v letih od 1956 do 1958 pa ste bili namestnik izvršilnega direktorja Mednarodne banke za obnovo in razvoj v Washingtonu. Ko ste se vrnili, ste bili do leta 1962 guverner Narodne banke Jugoslavije. Kako ocenjujete tedanje razmere?

»Že takrat so se pojavili konflikti, tako s posameznimi republikami (Hrvaška), pa tudi s politiko, ki je hotela imeti glavno besedo pri denarnih zadevah. V osnovi je šlo za nasprotje med Narodno banko in gospodarstvom, kar je spretno izkoriščala politika. Očitani so mi, da sem prozahodno usmerjen. Za dve leti so me poslali v

Letna skupščina Mednarodne banke in sklada v Beogradu leta 1979; z leve: David Rockefeller, Nija Smole in Janko Smole

Mednarodno banko v Washington, kjer sem se navzel še novih idej.

Dinar je imel tedaj številne tečaje in Mednarodni denarni sklad je zahteval enotni tečaj. To smo sprejeli, čeprav je povzročilo spore z vlado. Vendar je zahteve morala sprejeti, če je želela dobivati mednarodne kredite. Bila pa je tedaj res velika kriza.

To je bila tako imenovana mala devizna reforma.

Znani ekonomist Šved Jakobsen, ki je bil ustanovitelj Evropske centralne banke, takrat ni verjel, da imamo pri nas neke vrste tržno gospodarstvo. To sem mu dokazal kar na tržnici v Novem mestu, kjer je na podlagi cen to priznal. To je bilo zelo pomembno, če smo želeli dobiti kredite. Jakobsen se je pri tem skliceval na svoje ugotovitve iz Novega mesta. Takrat so odobrili *stand by* aranžma, v višini 50 milijonov dolarjev, kot božično darilo. To je bil pomem-

ben signal preostalim bankam in kreditorjem, saj je Jugoslavija uživala več zaupanja. Meni pa so doma zaupali manj, saj sem zaradi devizne reforme moral oditi s tega mesta.«

Januarja 1965 ste prvič postali član jugoslovanske vlade (ZIS). Zakaj pa je propadla gospodarska reforma, ki se je začela prav to leto?

»Gospodarska reforma leta 1965 je propadla, ker smo z njo prestopili določene okvire, kar za politični sistem ni bilo več sprejemljivo. Poseben odpor je kazala Hrvaška – pa tudi drugi, zlasti nerazviti. Bakarić je na primer rekel: 'To je liberalni kapitalizem, ki nas vodi nazaj.'

V Sloveniji smo v reformo verjeli in bili dosledni pri omejevanju proračunskih sredstev (na primer v zdravstvo). Menili smo, da je treba urediti proračun in sploh javne finance. Konflikt med vlado (izvršnim svetom) in parla-

Leta 1984 v Beogradu: Janko Smole v pogovoru s predsednikom velike francoske banke; na desni ploska Slobodan Milošević, tedanji predsednik Beograjske banke

mentom (skupščino) je leta 1967 pravzaprav vodil k mojemu odstopu kot predsednika vlade.

Potem sem odšel v Beograd, na ministrstvo za finance. Tam sem bil minister za finance kar 12 let, približno do leta 1981. To je bilo zelo elegantno narejeno, če se hočeš nekoga znebiti ... Težko je biti gospodarstvenik v sistemu, če je v ozadju tajni režiser. V prvem planu so res tehnokrati, v ozadju pa se skriva politika.«

NESOJENI PRELOMNI KAVČIČEV ČAS

Kot smo že povedali, ste ves čas opravljali pomembne naloge v gospodarstvu. Znani ste bili po vrsti pomembnih ekspozejev in referatov. Torej ste sproti kritično ocenjevali razmere. Kako pa

ocenjujete razmere v zvezi s Stanetom Kavčičem okrog leta 1970?

»V nasprotju s Hrvaško, kjer je gibanje s Savko Dapčević-Kučar in Mikom Tripalom dobilo razmah skrajnega nacionalizma, je bilo v Srbiji z Markom Nikezićem in Latinko Perović drugače. Zadnja dva sta bila zelo razgledana in široka. Demokratsko usmerjeni politiki so takrat javno zahtevali, da je treba uvesti tržno gospodarstvo. V tedaj veljavnem družbenem sistemu in različnih pogledih republik pa je bilo težko najti pravo rešitev.

Zato smo v času predsedovanja Mitje Ribičiča ZIS pripravljali veliko gospodarsko reformo, ki jo je Ribičič hitro podprl, Kardelj pa je bil proti, češ da gre za prevelik liberalizem.

Na začetku sodelovanja z organizacijo, ki je sprva združevala ministre za trgovino in razvoj; zdaj se teh posvetovanj v švicarskem Davosu udeležuje na tisoče gospodarstvenikov z vsega sveta; skrajno levo je pobudnik tega gibanja prof. Schwab, Janko Smole je v sredini

Iz te blokade je bil zato narejen le majhen napredek.«

Kaj če bi takrat prišlo v Jugoslaviji do konfederacije, na drugi strani pa uvedbe tržnega gospodarstva?

»Res je takrat prišlo do zaviranja, ki ni prineslo kaj več kot »pol rojeno dete«. K temu so pripomogle takrat najvišje avtoritete v državi, na kar so seveda vplivale zelo različne razmere v posameznih okoljih. Temu je sledilo tekmovanje republik (zlasti po Titovi smrti), katera se bo bolj zadolžila. Nastopila je še naftna kriza. Z nekaterimi državami smo imeli dolgoročne pogodbe za dobavo orožja in drugega blaga, po drugi strani pa smo v zameno dobivali dražjo nafto, zato pa bolj zanesljivo. Skratka, za večje spremembe ni bilo politične volje, temveč so vsi težili k precej nerazvidni gospodarski politiki. Tržno gospodarstvo razkriva dejanske razmere; tega pa mnogi niso hoteli sprejeti. To je potem vodilo do gnilih kompromisov.«

Po letu 1982 ste že bili predsednik Ljubljanske banke, ki je imela odločilen vpliv v Sloveniji, precej svojih podružnic pa tudi po vsej Jugoslaviji... Kako se spominjate tistih časov?

»To je bilo po Metodu Rotarju, ki je odšel v Beograd.

S politiko smo imeli nenehne spore zaradi tega, ker je bilo dopoldne na primer rečeno, naj se banke ne prilagodijo samoupravnim interesom, popoldne pa ste bili povabljeni na kavo, kar je pomenilo intervencijo (pomoč) za neko podjetje. Pritiski so bili strahotni. V Sloveniji je

Mati Ana z Jankovo vnukinjo Petro v Goropekah 1980. – Leta 1945 se je Janko poročil s Trboveljčanko Nijo Brenk. V zakonu so se jima rodili trije otroci: hči Maja je arhitektka, sin Janez je pravnik, hči Tanja akademska kiparka.

drugače že prodrla miselnost, da je treba varčevalcem omogočiti varnost njihovih naložb in vlog.

Politika je bila, to lahko trdim, skrajno kritična do naše banke in njenih usmeritev, češ da nimamo nobenih samoupravnih atributov.«

Kako pa je bilo z vašim sporom leta 1985 z nekaterimi bankami: Skopsko, Varaždinsko in Titograjsko banko? Takrat smo o tem veliko brali v časopisih? Kakšne so bile posledice?

»V omenjenem primeru je šlo za reprogramiranje dolgov. Narodna banka Jugoslavije naj bi bankam, ki so bile kreditno nesposobne, predpisala pogoje za delovanje. S tem pa so bile te banke izločene iz njihovega utečenega poslovanja. Edino Slovenija je bila tedaj za to, da je treba razmere reševati z notranjimi močmi.

Ugotavljali smo, da imajo podjetja in državljanji devize tudi v tujini, na skrivnih računih, kar bi lahko uporabili za urejanje težav. Vsi so bili proti, v ZIS pa je prišlo do totalnega upora.«

S pravnukom Jakobom leta 2000

Rim 1987. Sprejem ob srečanju predstavnikov vlad Interaction Council. Posvet je bil namenjen težnji, da bi se zblíževale vse religije sveta. Za to je bil zainteresiran tudi Vatikan; desno Nija in Janko Smole.

Na konferenci o miru in sodelovanju v Seulu leta 1988 se je Janko Smole srečal z znanim korejskim pesnikom (v sredini). Konferenca naj bi poglobila stike Jugoslavije in nekaterih vzhodnih držav z zahodnimi.

Rim 1987. Na srečanju pridruženih članic OECD se je Janko Smole pogovarjal z generalnim sekretarjem te organizacije Van Lenepom (levo).

MARKOVIĆ JE »PEL« PREPOZNO

»Tako je prišlo že v času Milke Planinc do reprogramiranja dolgov in do novega velikega zadolževanja okoli 4,5 milijarde dolarjev (Mednarodna banka, Mednarodni denarni sklad, Pariški klub – 15 držav; posebej je bil še Kuvajt, pa tudi 250 zasebnih bank).

Denar je bil namenjen za odložitev dolgov, za potrošnjo, tekočo reprodukcijo, za pospešitev izvoza in zato, da bi družba lažje zadihala. Toda spet ni bilo resne volje, če izvzamemo Markovića; a v tistem času je bilo že prepozno...

Pogoj za vse bi bil, da bi bila Narodna banka ločena od vlade (torej neodvisna), ne pa servis za vse slabosti, ki so se pojavljale v državi.«

DOMA MOTEČ, ZA TUJINO DOBRODOŠEL

Tudi pozneje ste sodelovali v mednarodnih finančnih ustanovah, kajne? Očitno so vam v tujini zaupali.

»Da, to je bila mednarodna finančna korporacija (ustanovljena kmalu po vojni) za financiranje zasebnega gospodarstva. Dolgo časa nas (Jugoslavijo) niso hoteli sprejeti. Okrog leta 1976 smo se vendarle kvalificirali, češ da imamo kot edina socialistična dežela neke vrste trg in avtonomna podjetja.

Naša delegacija me je po mojem nastopu napadla; sledila je pač navodilom Beograda. Pozneje sem bil v omenjeni korporaciji, v njihovem nadzornem svetu oziroma posvetovalnem telesu. Iz tega naslova sta dobila kredit tako Etiketa kot Kladivar.«

Takrat ste, kot mi je znano, za Žiri naredili veliko?

»Veste, dolgo časa sem se svojemu delu posvečal z dušo in telesom. Ko so se pozneje začeli pojavljati dvomi, ko človek vidi, da nekaterih idej ne bo mogel uresničiti, sem začel po svojih močeh pomagati, kjer sem videl potrebo in interes.

Poznal sem Žiri in nekatere ključne Žirovce in začeli smo sodelovati.«

Po svetu, ki ste ga prepotovali po dolgem in počez, ste si gotovo pridobili veliko znancev in prijateljev. Marsikaj zanimivega ste doživeli?

»V arabskem svetu sem na primer zelo dobro sodeloval. Med finančno krizo smo reševali

določene težave in se dogovarjali za nadaljnje posle.

Nekoč sem bil z veliko 16-člansko delegacijo v Kuvajtu. Nastanili so nas v hotelu Hilton. Člani delegacije so pod mojim imenom bogato zapravljali. V hotelu so mi zato ob koncu obiska predložili cel blok računov, ki jih je sicer plačala kuvajtska vlada. Lahko verjamete, da sem se znašel v neprijetnem položaju, še posebno, ker sam nisem veliko trošil.«

ZBIRALEC SPOMINKOV IN TEHNIČNIH PRIPOMOČKOV

Sicer ste znani po tem, da ste z vsakega potovanja prinesli kak spominek, kajne?

»To je pa res. Ti povečini niso veliko vredni, zame pa pomenijo spomin na dogodek ali človeka, s katerim sem sodeloval.«

Tudi kakšno kamero ali uro ste kdaj prinesli?

»Vi pa vse veste. S tehnično drobnarijo sem imel res veselje, s kamero pa sploh rad snemam – še zdaj. Potem pa si z gosti to ogledamo še na televiziji.«

Nija in Janko Smole sta v Goropekah pogosto sprejemala tuje goste. Leta 1991 je bil na obisku prof. Toku Naga, dolgoletni predstavnik trgovinske organizacije Japonske.

ČE NIMATE DENARJA...

Zdaj, ko niste več toliko vključeni v gospodarstvo, se veliko posvečate humanitarnim organizacijam.

Med drugimi Smoletova zelo cenita žirovske slikarje

Kaj boste pili? A veste, kaj bi vam priporočil...

Smoletov dom v Goropakah je obogaten tudi s kipi poljanskih kiparjev.

Plemiški grb rodbine Smole; Jankov ded ga je uporabljal do 1878.

Zbirali ste denar za opremo za intenzivno nego bolnikov, vodili akcijo za nakup aparata, ki pomaga k hitrejšemu okrevanju po srčnih operacijah; v zadnjem času pa ste vključeni v delovanje sklada Franc Rozman – Stane.

»Ja, res je; ta sklad je konec leta 1998 ustanovila organizacija Zveza borcev NOV, ki je v sklad tudi vplačala osem milijonov tolarjev. Ustanovitelji so tudi civilni invalidi, ki so vložili v sklad 100.000 SIT. Soustanovitelji so invalidi vojne za Slovenijo.

Ta sklad je namenjen za pomoč borcem invalidom, pa tudi drugim invalidom, tako borcem iz leta 1991 kot civilnim invalidom.

Imamo že okoli petdeset darovalcev, ki so prispevali 16 milijonov tolarjev. Med temi so znana podjetja in banke: Ljubljanska banka, SKB, A-banka, Dolenjska banka, Koprška banka, Aerodrom Ljubljana, Zavarovalnica Triglav, Autocommerce, Sava Kranj, Merkur iz Kranja in drugi.

Tak sklad je treba dobro organizirati, imeti mora informacijsko središče, pa tudi pooblastilo. Ne moreš hoditi okrog in prositi za denar, saj bi ga lahko na primer zbiral za svojo ženo, ha, ha, ha.

Smoletov konjiček je snemanje z najnovejšo kamero. To počenja v svoje veselje in zabavo gostov.

No, sklad bo namenjen tudi za sofinanciranje spomenikov. Veliko denarja pa bo namenjeno publicistični dejavnosti. Prav pred kratkim je izšla knjiga Vranov let v svobodo, napisal jo je neki avstralski veteran, ki je med 2. svetovno vojno sodeloval pri reševanju 99 letalcev v okolici Maribora. Zelo zanimiva knjiga, prevod in tisk so financirala mariborska podjetja.«

V LASTNEM DOMU BREZ DELNIC

Razgovoru se je pridružila Smoletova žena Nija, ki je bila glavna graditeljica hiše in je ves čas glavna oskrbnica.

»Tale hiša, moram priznati, je v celoti delo moje žene, ki se je s sosedom, pokojnim Kržišnikom, o vsem dogovarjala sama. Moj prispevek je bila deloma plača, deloma pa denar moje družine v Ljubljani. V času gradnje sem bil v Goropekah res malo. Žena se je dogovorila s Kržišnikom, povedala, da nima denarja, on pa je rekel: »Bomo pač gradili počasi, kolikor bo denarja.«

Ko je začela v našo družbo prodirati skepsa in so se pojavljale enigme, ko se je v državi pojavila ta dvojnost, je človek vedno bolj pogosto želel pobegniti. Jaz sem tukaj bolj podnajemnik. V Goropekah nimam v hiši nobenih delnic, niti kakšnih zaslug, tako da me lahko kaj hitro preselijo v depandanso na dvorišču.«

Vidva sta torej v Goropekah 28 let, kako se počutite tu?

»Žena je res ves čas tukaj, jaz pa sem prihajal, kot sem pač mogel. Lepo je tukaj, mir, čudovita narava. Tudi vaščani so zelo prijazni in dobro sodelujeva z njimi. Pogrešava pa soseda in prijatelja Ivana Javorja – Igorja in Antona Kržišnika – Ljuba. Prav po zaslugi Ljuba smo se odločili tukaj graditi in on nam je pri tem tudi veliko pomagal. Res smo se dobro razumeli. Ostali sta njuni soprogi, ki pa sta vezani tudi na svoje otroke in nista ves čas tukaj. Žena je še posebno rada tukaj; želi se ukvarjati z gozdarjenjem (posekati vso hosto okoli hiše, op. a.), jaz pa ji ne dovolim,« konča v splošnem smehu tokratni prvi gost Žirovskega občasnika.

Pripis urednika: Žirovski občasnik je jeseni 2000 dopolnil 20 let, Janko Smole jih bo junija 2001 že 80! Za objavo pogovora s tem uglednim bančnikom in politikom, ki zdaj, ko je v pokoju, veliko svojega časa preživi v Goropekah in je v zadnjih desetletjih večkrat posredoval v korist žirovskih podjetij in krajevne skupnosti, smo se odločili tudi zato, ker je bil eden prvih, ki se je zavzel za redno izhajanje ŽO – v prvih letih, ko je bil pri nekaterih še v precejšnji nemilosti. Gospodu Janku Smoletu, svetovljanu iz Goropek, želimo, da bi bil zdrav in še dolgo z nami!

DRUGI INTERVJU

JAKOB KOKALJ PRVI MOŽ ETIKETE

Miha Naglič

ETIKETA TISKARNA D.D., DOMA V ŽIREH – OD KOD PRIHAJA, KDO JE, KAM GRE?

POGOVOR Z MAG. JAKOBOM KOKLJEM,
DIREKTORJEM DRUŽBE

Praznovati svoj jubilej v letu 2000 ni kar tako. Zato ni čudno, da obletnic tudi letos ne manjka. Nekateri so tako rekoč globalne, druge precej ožje, tretje zgolj lokalne. Med slednjimi sta v Žireh pomembni dve: 40-letnica tiskarne in delniške družbe Etiketa in 20-letnica zbornika Žirovski občasnik (ŽO). Gre za

dva popolnoma različna družbena pojava: Etiketa je ena od treh žirovskih »tovarn mater«, že lep čas daje delo in razmeroma dober zaslužek številnim zaposlenim in njihovim družinam. ŽO je »zgolj« kulturna dobrina, vendar prav kot taka vse bolj iskana. Kljub temu da je prva predvsem gospodarski, drugi pa kulturni fenomen, je njuna zgodovina kar lepo povezana. Etiketa je bila eno od prvih podjetij, ki je podprlo mlado publikacijo, najprej s tiskarskimi

storitvami, pozneje tudi denarno in ostaja slej ko prej ena od stalnih podpornic ŽO. Ta se ji želi ob skupnem jubileju vsaj nekoliko odolžiti. Tako objavljamo intervju z mag. JAKOBOM KOKLJEM, od 1991, torej že devet let, direktorjem družbe. Z njim sem se konec oktobra 2000 pogovarjal MIHA NAGLIČ, glavni in odgovorni urednik ŽO. Ker se osebno pozna, se tudi v tem pogovoru tikava.

Predlagam, da na začetku na kratko obudiva spomin na glavne postaje, ki stoje ob razvojni poti Etikete ... Je v razvoju Etikete kaj kontinuitete ali pa je morda sedanja delniška družba čisto nekaj drugega od tistega, kar je bilo na začetku podjetje Trakotkalnica, pozneje Trak Etiketa Žiri?

V začetku leta 1958 je takratni občinski ljudski odbor Žiri razpravljal, kako naj bi spodbudili gospodarski, komunalni in kulturni razvoj v kraju. Ugotovili so, da bo poleg čevljarstva treba razvijati še kaj drugega. Posledica teh razprav je bila ustanovitev Trakotkalnice Žiri. Proizvodnja je stekla 8. marca 1960 v prostorih gasilskega društva Dobračeva. Delali pa so keper trak na dveh statvah. Kmalu so prišle zahteve po oplemenitvenju traku s tiskom, s tem pa tudi možnost izdelave etiket za tekstilno industrijo. Leta 1961 so sklenili kupiti dva tiskarska stroja, proizvodnja se je torej že v začetku usmerila v izdelavo etiket. Podjetje se je preimenovalo v Trak Etiketa in pozneje v Etiketo Žiri, zdaj pa je uradni naziv Etiketa tiskarna d.d. Še en podatek se mi zdi zanimiv. Leta 1960 je v podjetju delalo devet delavcev, ki so izdelali 590.000 m trakov in ustvarili 122.800 dinarjev prihodka, od tega 30.150 din akumulacije. V štiridesetih letih se osnovna zasnova podjetja ni spremenila. Še vedno smo izdelovalci etiket. Prehojena pot pomeni trdnost in resnost pri obravnavanju podjetja pri naročnikih in dobaviteljih ter ima korenine prav v zgoraj opisanih začetkih.

Si se kdaj pogovarjal s tistimi, ki so Etiketo vodili pred teboj, in z njihovimi najtesnejšimi sodelavci? Emil Strlič, ki velja za ustanovitelja podjetja, je umrl že 1976, njegova naslednika Janko Zabukovec in Anton Oblak sta še med nami. Se kdaj srečate?

Srečujemo se z upokojenci ob koncu leta. Gospod Oblak redno prihaja in se zanima za razvoj podjetja. Gospod Zabukovec zadnja leta ne prihaja več, gospod Strlič je, žal, umrl prej, preden sem prišel v Etiketo.

Krmilo Etikete si prevzel leta 1991. To je bilo obdobje, ko se je vse spreminjalo; postavljen je bil nov politični okvir, gospodarske vezi znotraj Jugoslavije so bile pretrgane, marsikaj je bilo treba začeti čisto na novo. Kako se spominjaš svojih začetkov v Etiketi in v Žireh?

V Etiketo sem prišel v času največjih sprememb. Razpadla je Jugoslavija, nastala je nova država Slovenija. Začelo se je obdobje lastninenja in sprememb zakonodaje. Mnogo stvari smo začinjali znova. Etiketa je bilo podjetje, ki je razpolagalo z največjim kapitalom, ki ga podjetje lahko ima: s sposobnimi in delovnimi ljudmi. Prav zato smo lahko prebrodili marsikatero težavo in nesporazum. Gospod Milan Gantar, ki je kot predsednik delavskega sveta z mano podpisal pogodbo, je ob tej priložnosti dejal: »Veš, Etiketa je kot 'čajna hiša'. Nikdar ne veš, kaj vse bo na prvi strani.« Danes ta stavek razumem, takrat ga nisem popolnoma. Problem je bila tudi neznansko velika inflacija, neprepoznavnost nove države pa dodatna težava. Vem, da smo še leta potem razlagali novim tujim partnerjem, da je pri nas vse normalno, da ni vojne, da smo resni in sposobni. Šele ko so prišli tujci na obisk v podjetje, so verjeli.

Tiskarn je v Sloveniji in po svetu veliko, a prav takšne, kot je Etiketa, ne poznam. V čem je njena enkratnost?

Enkratnost Etikete je v njeni prehojeni poti, programski zasnovanosti, ki jo je postavil Anton Oblak, mi pa to nadaljujemo. Etiketa v treh programih združuje tiskarske tehnike, katerih izdelki lahko zadovoljijo naročnike iz skoraj vseh vej industrije. Zato lahko po stanju naročil iz posameznih panog sklepamo, kako poslujejo. V zadnjih letih opazamo izredno upadanje naročil iz slovenske tekstilne industrije, kar je posledica hude krize. Prav iz te panoge je v zgodovino odšlo največ včasih dobrih podjetij. Pojavila so se druga podjetja, ki jih zaradi naše posebnosti lahko spremljamo in zanje izdelujemo, kar potrebujejo. Mnogi posredniki v tujini naročajo pri nas, ker dobe različne izdelke na enem mestu. Če bi kupovali drugje, bi to lahko opravili v treh različnih tovarnah, pri nas pa to store kar na enem mestu.

Praviš, da je posebnost tiskarne Etikete v Žireh tudi v tem, da v treh programih združuje različne tiskarske tehnike. Zapišiva za bralce, ki o tem ne vedo še ničesar, kateri so ti trije progra-

mi, katere so tiskarske tehnike in kateri so izdelki, ki nastajajo v tej enkratni raznovrstnosti?

Grafični program, kot ga imenujemo v Etiketi, ponuja poslovnim partnerjem samolepilne etikete za označevanje proizvodov, za računalnike in etikete za termo ali termotransferni tisk. Tudi kartonske (obesne, reklamne etikete in mape) in papirne etikete so narejene v tem programu. Grafični program ponuja storitve tiska v rolah, na polah, netiskane etikete, barvni tisk, tisk s toplotno folijo, laminiranje, oštevilenje, reliefni tisk, obojestranski tisk, bar kode, perforacije, UV-lakiranje, plastificiranje itd. Vse po željah naročnikov.

Sito program vsebuje naslednji proizvodni izbor: transferje (preslikače) za majice, otroške in športne izdelke, transferje za opremo obutve, nalepke iz plastike, samolepilne svile in papirja, sublimacijske motive za obutev in oblačila, flock transferje, zastavice za promocijske namene, okrasne trakove z bleščicami in posebnimi učinki, našivne etikete iz kombiniranih materialov. Ta program ponuja storitve tiska na tekstil v polah in rolah, izdelave transferjev za tekstil, tisk na plastične podlage, lakiranje, tisk z UV-barvami, tisk bleščic (glitra), izsekovanje posebnih oblik, toplotni tisk na les, visokofrekvenčno varjenje in oblikovanje, tisk na opremo in oblačila za športnike, storitve tiska na dostavljene materiale in izdelke.

Tekstilni program ponuja: tekstilne etikete z vzdrževalnimi znaki (tekstilna industrija), reklamne etikete, etikete za označevanje proizvodov, okrasne trakove za aranžiranje daril in cvetja, tekstilni trakovi različnih kvalitete za tiskanje z barvo in folijo, kolute za trakove iz kartona in PVC. Program vsebuje storitve sublimacijskega in obojestranskega tiskanja (elastike, vezalke, trakovi), razrez etiket in tekstilnih materialov.

Kdo je Etiketa v Žireh v letu 2000, kaj piše v njeni osebni izkaznici? Kako se ta kaže v številkah: koliko vas je v tej družbi, koliko naredite, kam prodajate, koliko iztržite?

Leta 2000 nas je 218 zaposlenih, računamo na 1,5 milijarde SIT prodajne realizacije, ustvarjene doma in v tujini. Okrog 50 odstotkov izvozimo v 19 držav in vsako leto ustvarimo nekaj dobička. Lastniki so nekdanji zaposleni, upokojeanci, zaposleni, skladi in družbe ter GBD.

Nekateri še vedno mislijo, da so Žiri »na koncu sveta«. Je matična lokacija v Žireh in v času globalnih komunikacij za Etiketo kakšna ovira?

Pogosto sem razmišljal o tem, kako meriti oddaljenost, da lahko rečeš, da si daleč proč. Zdaj vidim, da je to nepomembno. Vse je odvisno od dožemanja sveta, ki ga živiš. Etiketa z lego nima nobenih težav. Bili smo povsod, kjer smo menili, da moramo biti, in k nam so prišli vsi, ki nas rabijo. Torej smo blizu vsemu. Vse, kar naredimo, lahko dostavimo v 24 do 48 urah kamorkoli v Evropi. Razlike med podjetji nastajajo v tem, da so nekatera v EU, druga pa smo zunaj. To pomeni, da moramo čakati na mejnih prehodih, cariniti in sploh imeti opravka z birokracijo vseh vrst. Tu smo še daleč in tu izgublamo tekmo z našo konkurenco v EU. Sicer pa smo del globalne vasi. Stroje kupujemo v Nemčiji – zaslužijo nemški delavci. Papir na Finskem – zaslužijo finski delavci. Papir potiskamo in ga prodamo v Anglijo – zaslužimo v Etiketi. Krog je sklenjen. Vsaka ovira v tem krogu je nepotrebna in jo je treba čim prej odpraviti, da bo omogočen prost pretok blaga in storitev. Želim doživeti, da bomo imeli iste pogoje kot drugi. Takrat bomo še boljši.

V teh časih ni nič čudnega, če se kaka firma širi oziroma razvija tudi na drugih lokacijah. Zadnje čase so mi prišle na ušesa govorice, da Etiketa prevzema neko založbo in tiskarno v Ljubljani, da ima svoje podjetje v Rusiji ... ?

V Moskvi imamo v lasti 20 odstotkov podjetja RU-SI, ki je namenjeno tisku manjših naklad tekstilnih etiket in preslikačev, vsa večja naročila pa napravimo v Etiketi. S tem smo povečali fleksibilnost in odzivnost. Naročnik lahko dobi zeleno tako rekoč takoj; če je količina večja, pa v normalnem dobavnem roku. V Ljubljani smo prevzeli vodenje Domusa, ki je založba in omogoča Etiketi prodajati lastne končne izdelke preko mreže Domusa. Tu ne gre za kapitalsko povezavo.

Kakšno je poslovno sodelovanje z Rusi? Ruska ruleta?

Poslovanje v današnjem času je bolj ali manj ruska ruleta, pa naj bo to v Sloveniji, Nizozemskem, v Rusiji, na Češkem. Kjerkoli! Če nimaš dobrih in zanesljivih partnerjev, lahko mnogo izgubiš. Zaradi stečajev in prisilnih poravnav Etiketa izgubi vsako leto v Sloveniji kar nekaj milijonov tolarjev. Na drugih trgih mnogo

manj. V Rusiji delamo pet let in nismo izgubili še ničesar. Naš partner, gospod Sergej Borisevič Prudovski, tržišče pozna in se ne loteva poslov, ki so dvomljivi in neplačani. Ruski trg je velik in obetaven. Potrebno pa je resnično več previdnosti. Toda kot sem že poudaril, tako je tudi pri nas in drugje.

Kdo so vaši poslovni partnerji doma in v Evropi? So stalni ali tudi koga izgubite? In na novo pridobite?

Trg je živ organizem, kamor nenehno vstopajo novi partnerji in izstopajo tisti, ki jim ni uspelo. Tudi Etiketa vsako leto nekaj partnerjev izgubi in pridobi nove. Z veseljem ugotavljam, da nas doslej ni zapustil nihče zaradi slabe kakovosti, visokih cen ali nespoštovanja rokov. Moram pa poudariti, da delamo v razmerah izjemno visoke konkurenčnosti. Samo v Sloveniji je več kot 500 podjetij, ki se ukvarjajo s tiskarstvom. Zato je boj za vsakega kupca tako pomemben. V tujini se borimo s poceni

delovno silo z Daljnega vzhoda. Zato je naše vodilo: premagati konkurenco in boj za vsakega kupca.

Kakšne so vaše razvojne usmeritve, kako vam kaže v prihodnje? Je Etiketa firma, ki v svojem razvoju sledi drugim, ali ga morda v kakem tržnem segmentu tudi narekuje?

Etiketa je sledilec razvoju, ker je taka njena naravnost. Delo po naročilu. Vsako naročilo je unikat in zahteva timski pristop k izdelavi. Vse manj je ponatisov, vse več novih etiket. To pa pomeni, da se tudi naši naročniki nenehno prilagajajo zahtevam kupcev. Prav kupci so tisti, ki zahtevajo individualnost, zato velikost naklad upada. Znano je, da je v tem trenutku povprečno naročilo etiket v Evropi 32.000 kosov, kar je proti milijonskim nakladam v preteklosti resnično drobiž. To pa so že razvojni izzivi – tako za organizacijo podjetij kot za izdelovalce opreme.

Etiketo so jeseni 2000 med drugimi obiskali tudi poslovni gostje iz španske firme Sipesa. Z leve: Pedro Sagrera, Elena Monroy Serrano, Jakob Kokalj, Maria Jose Sagrera.

Nedavno smo brali, da se potegujete za pridobitev certifikata ISO 14001. Kaj to pomeni?

Poleg certifikata za kakovost ISO 9001 smo začeli uresničevati projekt varovanja okolja. Zato smo se namenili leta 2000 pridobiti ISO certifikat 14001 – sistem ravnanja z okoljem. Ta sistem zahteva poleg usklajenosti z zakonodajo tudi nenehno izboljševanje okoljskih parametrov, ne glede na zahteve zakonodaje. Pomeni dvig okoljske kulture in ozaveščenosti zaposlenih. V Etiketi se zavedamo, da je ključ za poslovni uspeh podjetja v celovitem sistemu kakovosti, ki zajema kakovost tiskarskih storitev in ustrezen odnos do okolja. Naj poudarim, da Etiketa teži k povečanju ponudbe takih proizvodov in storitev, ki bodo visoke kakovosti, z nižjimi stroški izdelave oziroma poslovanja in prilagojeni zahtevam tržišč. Prav odnos do okolja je tisti, kjer se bo v prihodnosti moralo veliko postoriti, če bo podjetje hotelo ostati dolgoročno na trgih. Vse to je dobro za zaposlene, naročnike in kraj, v katerem delamo ...

Obiskujete sejme in na njih razstavljate. Ste pri tem prejeli kako priznanje ali nagrado?

Za postavitve sejmskih prostorov ne. Dobili pa smo kar nekaj priznanj za oblikovanje koledarjev, ki so vsako leto res nekaj posebnega in jih je javnost kot take sprejela. Sicer pa se vsebina sejmov spreminja. V Sloveniji praktično ni več sejma, kjer bi se lahko predstavili javnosti. To lahko počnemo v vzhodnem delu Evrope, kjer so še razstavljalci in obiskovalci. Na zahodu pa se vse spreminja. Vložki so glede na pridobitve preveliki, zato podjetja iščejo druge rešitve. Tudi mi bomo šli s tem tokom naprej in se prilagodili.

Kakor za večino človeških stvaritev je gotovo tudi za vas mogoče reči: »Etiketa s(m)o ljudje.« Kakšni so ljudje, ki jih vodiš, s katerimi sodeluješ?

Na to vprašanje raje ne bi odgovoril. Ker je podobno kot tisto, ko vprašaš otroka, koga ima rajši – očka ali mamico. Sicer pa so moji sodelavci, vsi zaposleni v Etiketi, uspešni in sposobni ljudje. To pa lahko zapiševa. Če so oni sposobni, sem tudi sam!

Dovoli mi namesto sklepa še eno bolj osebno vprašanje. Po rodu si Poljanec, živel si med Vrhovci, zdaj med Rovtarji, delal z Logačani in Žirovci ... Vsem imenovanim krajevnim plemenom je skupno to, da govorimo t. i. rovtarska narečja. Ta so naša »etiketa«. Kaj pa sicer, nam je skupno še kaj drugega, se med seboj tudi razlikujemo?

Nasploh med ljudmi ni bistvenih razlik. Ljudje smo ustvarili določene stereotipe in z njimi, žal, živimo. Vesel sem, da se to počasi pozablja in da se ne poudarja več kot nekoč: Ta je Žirovec, ta pa Rovtar ... Danes je to nepomembno. Danes je pomembno, kaj znaš, ne čigav si in od kod si. Resnica je ta, da so v vseh okoljih dobri in marljivi ljudje, da pa so povsod tudi drugačni. Noben kraj ni izjema. V življenju me vodi načelo, da nimam pravice soditi o ljudeh in jih spreminjati. Iskati moram dobro. Tisto, kar koristi posamezniku in skupnosti. Tega pa je v teh krajih na pretek. To je poleg jezika tisto, kar je naštetim krajem skupnega. Ja, pa pojejo in igrajo vsi radi. Torej amaterska kultura! In kar mi je posebno pri srcu: ljudje veliko časa namenjajo športu. In tako naprej ...

Najlepša hvala za izčrpne in premišljene odgovore!

PORTRET

EDVARD
MLINAR

Milena Miklavčič

»AN DIC NAKUL NA ZGARI ...«

Zase pravi, da je kozmopolit. Da ni opredeljen. V svojem življenju je zmeraj poskušal početi to, kar mu je bilo najbolj všeč.

Tako se v zadnjem času ves predaja umetnosti: tisti, najbolj abstraktni, z veliko simbolike. Pri svojem delu uporablja predvsem geometrijske oblike in čiste barve. Rdeča barva, ki se uporablja že od nekdaj, je »bogovskega značaja«, pravi, modra simbolizira človeštvo, bela nedolžnost, rumena ali zlata pa sta čisto božanstvo. Za primer navaja ikone in bizantinsko mozaično umetnost, svetuje tudi, naj vsak pogleda tudi v bližnjo cerkev in se prepriča, kako sta predstavljena Marija in Jezus. Z barvami sa-

mimi lahko veliko pove. Uporablja še drugo simboliko. Križ in zvezda sta mu najljubša. Dela objekte, ki zahtevajo prostor, kjer se človek lahko posveti barvam, mislim, tišini in meditaciji in uživa sporočilnost naslikanega. Edvard je prepričan, da bi v vsakem delu, ki ga je ustvaril, našli tudi politično, zgodovinsko in predvsem čustveno sporočilo.

Objekti iz lakiranega kartona, njegova najnovejša likovna dela, ki so upodobljena tudi na njegovih karticah, govorijo jezik anonimnega digitalnega obdobja z barvami prejšnjega stoletja. Objekti so abstraktni, neprepoznavni, a kljub temu privlačni in dekorativnega značaja. Z objekti

Edvard poje ode (na primer oda Beethovnu ali Van Goghju), postavlja kritična vprašanja o preteklosti, ker mu papeška 'mea culpa' ne zadostuje. Zaradi naslovov njegovih likovnih del se rojevajo nova in nova vprašanja, pomisleki, hkrati ob estetskem zadovoljstvu. Celo serijo teh objektov, ki jih je bilo do zdaj že 84, je poimenoval Barve neba, nanašajo pa se na kitajsko filozofijo in njihove 'mandate neba'. Vse je grajeno s kvadratom, najbolj stabilnim univerzalnim likom, vsak je 3 cm visok in upognjen, z oblasto površino, kot jo ima ekran. To daje objektom refleksije in poglede iz različnih kotov, različne in pestre odtenke, saj nov odtenek ni

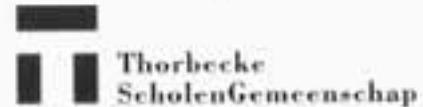
EDVARD MLINAR
Mlinar Design
Loozuwerkstraat 28
8717 RS Loozuwajden
T. 058-134740
F. 058-134740

m. 101

Edvard Mlinar is an interior design workmate in non-profit or profit sector. Corporate identity design is one specialism, with graphic art and design as well as logos, school programmes e.t.c. One good example is the catalog for the secondary school, where the school identity design is applied on the catalog and other school materials. In 1998 he was selected as one of the best 100 designers in the world by the magazine Design magazine.

Edvard Mlinar agrees with the name Mlinar Design is both the non-profit and the commercial sector. My specialty is corporate identity design with a strong impact on the environment, e.g. for colleges, universities and groups. A good example is the catalog of the secondary school in Zwolle, for which I designed a fully detailed identity program, the style has been applied with great thoughtfulness in various, including school items, such as the catalog of the school and the PE. I collaborate closely with a number of leading BVO agencies and one that is located very large agencies.

- 1. Deze foto is afkomstig van BNO / Het Nieuwsgenootschap
- 2. CONTACTINFORMATIE: Tel: 0581 34740
- 3. Foto: Fotoblog van de CBS Zwolle / Giel's.com voor CBS van 2007
- 4. Het logo van TBC Twente / logo for TBC Zwolle

čisto enak prejšnjemu, obenem pa odseva stabilnost, mir in posebno dimenzijo. Objekti so različnih velikosti, namenjeni so tistim, ki si želijo 'mir neba'.

Všeč mu je slika, ki jo je imenoval Padajoče zvezde. Ko jo je želel razumeti na pravi način, jo je obesil le za vogal. Objekt je rdeč, z malo rumenega prostora, bel križ simbolizira Švico ali biznis. Kar kdo hoče videti... Rdeča barva ga spomni na boljše življenje, ki je v Švici dobil 'roke in noge' po receptu Vatikana.

»V zadnjem stoletju opažam pri inštitucijah, državah in narodnostih brezmejno krutost in žrtveno držo. Omeniti moram predvsem židovska in katoliška gibanja. Eden kot bankir finančnik, drugi kot manipulator posestnik z močnim vplivom na delo vlad. Ti dve struji sta igrali tako v boljše življenju kot nacizmu zelo umazano vlogo, če ne rečem glavne, in si še vedno umivajo roke. Prav pikantno se mi zdi, da je barva kardinalov enakega odtenka kot barva komunistov, nacistov ali Švicarjev. To mi je bilo že od nekdaj v spotiko, saj imajo barve zelo simboličen pomen«, vneto razlaga, z očitnim navdušenjem nad tem, kar počne v zadnjem letu.

Toda to ga ne moti, da ne bi z njo želel 'prebuditi' ljudi tudi dandanašnji: da bi začeli na svet okoli sebe gledati drugače.

Edvarda Mlinarja, tistega vihravega fanta, z nagajivimi lasmi, ki so mu plapolali okoli glave, ko je hitel zdaj sem, zdaj tja, je težko ujeti v portret celo danes, ko je v 'najboljših', zrelih letih. Oči mu še zmeraj tako živahno in pored-

no žarijo in ko se mu nasmeh razlije po obrazu, je v njem nekaj deškega, neulovljivega, kar pritegne pozornost, da mu prisluhnem in da med pogovorom z njim na trenutke pozabim, da nisva klepetala že skoraj trideset let in da se je v tem času dogajalo veliko stvari.

Marsikaj v njegovem življenju se je zgodilo po naključju. Tako je bilo tudi s slikanjem.

»Neki kolega, ki je hodil na 'prosto akademijo', ki smo jo ustanovili v Leeuwardenu (kraj, kjer Edvard danes živi), me je nekoč vprašal, ali imam kaj stvari, ker bi rad naredil razstavo. Imel sem jih kar nekaj, med njimi tudi fotorealizem. Nobena Sedejeva slika ni tako 'spicajzlana', kot so bile te, to povem samo kot primer. Potem sem imel cel kup fotografij, kipov ... ah ... marsikaj, kar je v letih, ko sem bival na Nizozemskem, nastajalo v prostem času. Toda z ničemer nisem bil preveč zadovoljen. Hotel sem nekaj novega, drugačnega.«

Edvard je po poklicu grafični oblikovalec. Prav zdaj je njegov največji klient Frizijski muzej. Zanje je naredil komplet hišni stil, tiskovine, kataloge, ureja jim razstave, ki so, mimogrede, zelo številne. Edvardovo ime je omenjeno v vseh svetovnih letopisih, ki so namenjene grafičnemu oblikovanju. Predvsem ga cenijo na Japonskem, v New Yorku, Londonu, Zürichu in še marsikje drugje. Cenijo ga zaradi kreativnosti in velike sporočilnosti njegovega dela. Tenkočutno zna zajeti preteklost in sedanjost.

Ali te je kdaj popadla skušnjava, da bi priskočil na

Mlinarjeve razglednice

pomoč Žirovcem, ki se že desetletje prepirajo zaradi grba?

Edvard se nasmehne in reče:

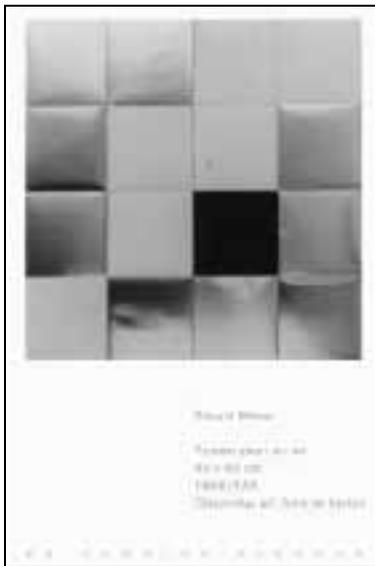
»Ne samo, da bi priskočil na pomoč, temveč sem želel svojemu rojstnemu kraju ponuditi nekaj konkretnega. Toda potem me je 'minilo', kajti zavedati sem se začel, da je grb pravzaprav fevdalnega značaja grofov in plemičev. Ni iz našega časa. Spoznal sem, da ga je zato brez veze delat. Žirovska občina bi morala imeti svoj pisemski papir, svoj znak – logo, ki bi simboliziral to, kar so Žiri danes: pisemski papir, vizitko, table na stavbah in terenu, tiskovine, zastave in predvsem kakšen nalimek, da ne bo »Sairach«, temveč Žiri. Mercedesov logo na primer je znan po vsem svetu, prav tako bi lahko postal prepoznaven žirovski, če bo enostavnega značaja.«

O tem, kako pomemben je logo, mi je potem razlagal na dolgo in široko. Približno tako, kot bi bilo morda potrebno razložiti tistim, ki že več let bijejo bitko o žirovskem grbu.

In ob tem si nisem mogla kaj, da ga ne bi pobarala, v čem se pravzaprav razlikuje od drugih grafičnih oblikovalcev.

»Sem precej neposreden, tudi kar se oblikovalnega jezika tiče. Ne poslužujem se vseh trendov, čeprav je moja stroka ploskovnega značaja, perspektivo postavljam v globino »kratkoglednosti«. Da nisem danes to, naslednjič spet kaj čisto drugačnega.«

Edvarda so povabili tudi na grafično akademijo, kjer je študentom posredoval svoje znanje. Potem je bil še docent na višji srednji šoli.

Mlinarjeve razglednice

Že takrat je bila ljubljanska šola za oblikovanje cenjena tudi v tujini. To še posebej poudari. Edvard jo je končal z odličnim uspehom.

»Spominjam se, da nas je Iskra povabila k sodelovanju. Zanj smo oblikovali koledar. Bil sem izbran kot najboljši in dobil prvo nagrado. Naj povem še to, da sem vso maturo napisal na roko, »skaligrafiral«, v določenih črkah. To je bilo zelo izstopajoče.«

Na mizi pred nama je bila steklenica sadnega soka. Kaj bi naredil, da bi bila bolj privlačna, si nisem mogla kaj, da ne bi v živo preizkusila njegovega znanja.

Zasmejal se je: »Oblikovana ni samo dolgočasno, temveč tudi precej hladno. Že ime je napačno: v steklenici ni nektar, kot piše na njej. Nektar je naravna snov. Jabolka bi, če je to sploh potrebno, prikazal na bolj živahen način.«

Edvardova življenjska pot, ki ga je nazadnje pripeljala na Nizozemsko, je zelo zanimiva.

»Bum se je zgodil, ko sem na morju spoznal neko Holandko, mojo prihodnjo ženo. Že tako sem imel namen, da bi šel po Evropi in se kje ustavil. Kot sama veš, sem bil hipi tako po zunanosti kot po srcu. Zanimala me je umetnostna zgodovina in v živo sem hotel spoznati, kakšna je tista iz severnih dežel, pa tudi iz Holandije. Hotel sem obiskati tudi otok White, saj veš, tam, kjer so bili tisti znani koncerti Jimija Hendrixa, Janis Joplin, Led Zeppelin ... Rad sem poslušal to muziko, nikoli pa se nisem »zagovedu« vanjo kot kakšen tepček. Karkoli sem imel v življenju kakšne sanje, so se mi poz-

neje »zložile skupaj«. In tako je bilo tudi tokrat. Ko sem se od deklice in njenih staršev na morju poslavljaj, sem jim obljubil, da se vidimo poleti v Amsterdamu. Niti prebite pare nisem imel. Še spalne vreče ne. Le ruzak je visel doma v omari, ki sem ga kupil pred leti. Šel sem k Mrakove-mu Cirilu v Žirovski vrh in sem mu povedal, da potrebujem denar za pot. Obljubil sem mu, da bom garal en ali dva

meseca in da bi rad, da me pošteno plača za to. Nič ni imel proti, saj se o plačilu do tedaj nisva nikoli zgovarjala, čeprav sem naredil že marsikatero 'udarniško' ... Ko je napočil čas, sem si nabasal ruzak, iz stare deke sem naredil spalno vrečo in sem šel.«

Kaj so pa doma rekli o tvoji nameri?

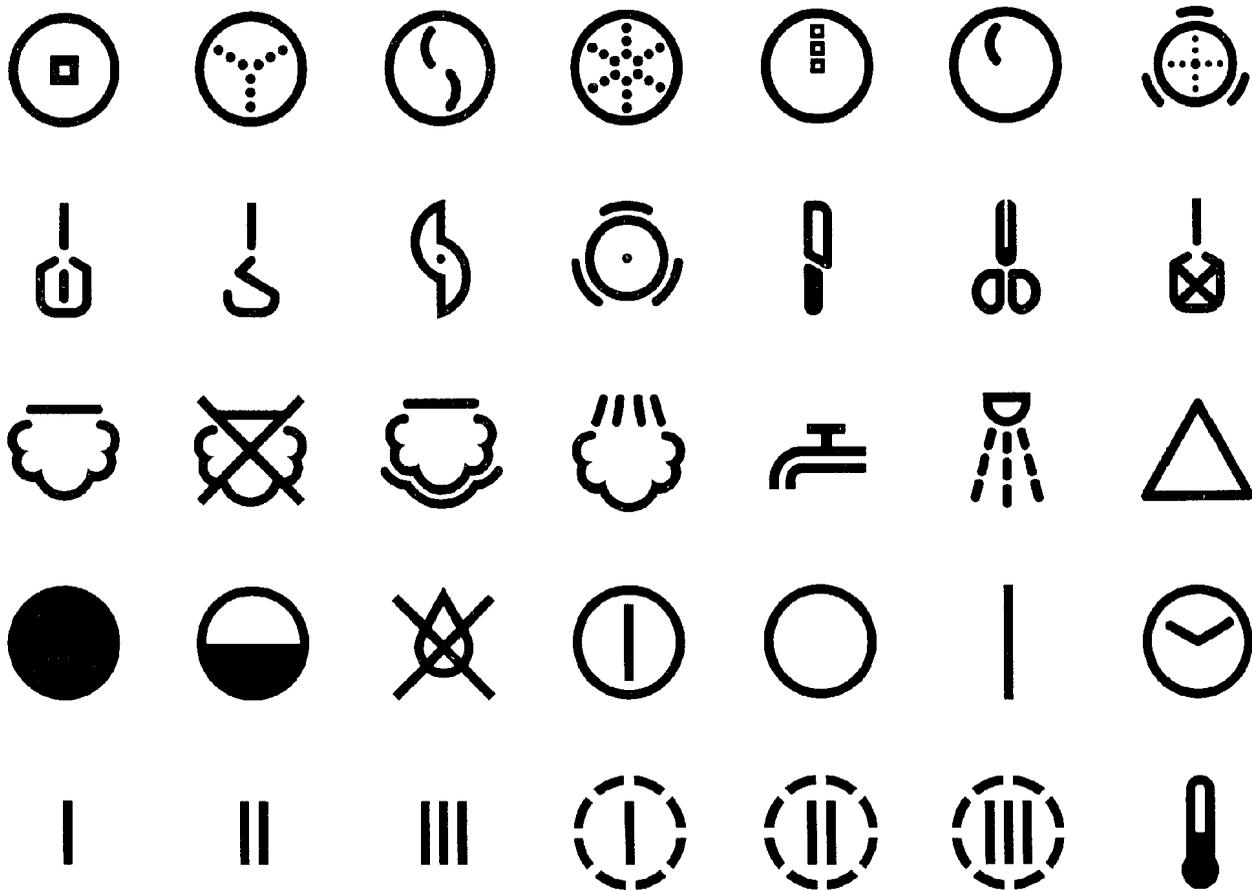
»Nič, ker sem šel, ko mi je 'pasal'. Zmeraj. Ata me je kot devetnajstletnika še v Avstrijo

zapeljal, da mi ni bilo treba začeti s štopanjem že v Žireh... Sicer sem hodil domov predvsem spat. Če nisem bil v šoli, v Ljubljani, sem bil v Žirovskem vrhu, pri Mraku, kjer sem pomagal na kmetiji. Domov sem se hodil le odpočit. Drugače smo pa lumpal... (smeh) ... Stalno...«

Ko je dvignil palec, ga je pot zanesla na Nizozemsko. Pri dekletu, ki ga je spoznal na morju, so ga sprejeli z od-

PHILIPS

Simboli za Philipsove kuhinjske in druge domače aparate

Mlinarjeva stran v publikaciji Direct Mail (Japonska)

prtimi rokami. Toda že kmalu se je moral vrniti, saj ga je čakala vojaščina. Nanjo ima lepe spomine. To so bili meseci polni dela in zabave. Veliko sten, za katerimi so se skrivali tanki in še marsikaj drugega, je porisal z najrazličnejšimi 'naredženji'.

»Brž, ko je bila 'obuka' dokončana, so me 'prekomandirali', imel sem vse privilegije, ki si jih lahko zamisliš. V

jedilnici sem jim na steno narisal špagete, same vozle sem delal. Naredil sem tudi nekaj reliefov iz bakra. Prvič v svojem življenju.«

Edvard se niti ne spominja več, ali se je po vojaščini sploh prišel domov poslovit. Takoj je pobasal nahrbtnik in jo spet mahnil proti Holandiji. Marja ga je čakala na Brnikih. To je bilo leta 1974. Od takrat ga ni bilo več »dol«, razen seveda, ko je prihajal na obiske in v hribe.

Na začetku ni ničesar znal. Niti jezika. Sporazumeval se je v angleščini.

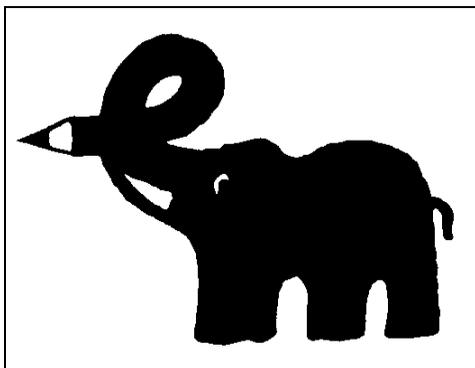
»Nisem tak tip, da bi se sramoval svojih napak,« je nadaljeval Edvard, živahno in sproščeno, kot bi tudi sam neznansko užival ob obujanju spominov.

»Ko sem ga polomil, sem se zraven tudi pohecal,« je

dejal, »in vse je šlo lažje naprej.«

Najprej je raznašal časopise. In to zato, ker ni obvladal jezika, ni imel nobenih papirjev, ničesar. Vsak, ki je tedaj prišel v Holandijo brez dovoljenja za delo, je moral po nekaj mesecih 'odšibat'. Amsterdam je bil mesto hipijev in hašiša, ha, ha! Edvard pravi, da so hodili eden po drugem.

»Saj veš, kakšne so čenče, posebno v Žireh. Od bogvekje so prišle govorce, da tam gori 'jem' mamila. Domače je bilo strah, kaj je z menoj, saj jim nisem niti kartice pisal, kaj šele, da bi se jim kaj oglasil. Vsi živčni so me čakali, kakšen bom prišel nazaj. Toda jaz nikoli nisem imel problemov. No ja... ko sem štopal, sem 'nasnel' nekaj homoseksualcev, to je bilo vse. Enega Italijana se spomnim, ta je bil res 'smotan'. Za volanom se mi je začel slačit, potem že veš, kako gre naprej... Zmeraj sem imel v žepu pripravljeno 'nažička' ... Ne zato, da bi koga ranil, temveč zato, da sem z njo 'opozarjal', da ni dobro z menoj češnje zobati. Precej samozavesten sem bil... Čeprav sem spal pod mostovi, v gmajnah, na bencinskih črpalkah... Enkrat sem se nečesa vendarle ustrašil... V Salzburgu sem nalletel na nekega Nemca, ki je vozil kot norec v svojem BMW. Ko sva prispela v München, me je zapeljal še v tisto zloglasno 'rdečo' četrt, in se muzal, ko je videl mojo zadrego. Lepo sem ga prosil, naj me raje odloži na kakšnem punktu, kjer bom štopal naprej. Prostor za spanje sem potem našel med koruzo, razgrnil sem deko in ponoči so mi polži začeli jesti blazino. Celo

Znak za em

Znak za trgovino s kolesi

Trademarks
Schutzmarken
Marques et emblèmes

DESIGNER / GESTALTER / MAQUETTISTE:

- 549 Hans Schlegel & Associates
- 550 Edvard Mlinar
- 551 Scott Mednick
- 552 Stuart Ash
- 553 Peter Adam
- 554 Jann Church
- 555 Kazumasa Nagai
- 556 Fernando Medina
- 557 Malcolm Waddell
- 558 Mimmo Castellano
- 559 Robert E. Wages
- 560 Uldis Purins

Mlinarjev znak v publikaciji Graphic Annual

noč je 'šklepetalo', po vsem tem je zgodaj zjutraj še veter 'prinesel' stran časopisa, ki je zaplapolal nad mojo glavo kot kakšen prihuljen tat... Živa groza!»

Ko je na Nizozemskem dobil legalen status, je hitro dobil delo. Najprej je začel delati v nekem reklamnem biroju v Leeuwardenu.

»Nobenh dodatnih kvalifikacij mi ni bilo treba delati,« se spominja Edvard.

»Imel sem veliko znanja, res pa je, da kakšnih akademskih izobrazb za grafično oblikovanje takrat še niso poznali, niti gor niti doma, v Sloveniji. V moji stroki je, tako pred leti kot tudi danes, praksa najbolj pomembna. Iz reklamnega biroja nizozemskega porekla sem se čez čas selil v firmo Ogilvy & Mather, ki je eden največjih birojev na svetu, tudi na Nizozemskem. Leta 1985 sem se odločil za zasebno prakso in začel s svojo firmo MLINAR-DESIGN. Od takrat naprej ponujam predvsem grafično oblikovanje: kompletne hišne stile (celostna podoba, op. ur.), oblikujem simbole, opremo in razvoj različnih tiskovin: brošur, agend, knjig, katalogov, embalaže, športnih oblačil, plakatov, opreme razstav v muzejih in še marsikaj drugega.«

Zanimalo me je, koliko je sam prispeval k razvoju grafičnega oblikovanja na Nizozemskem.

Na marsikaj je ponosen. Tudi na svoje delo na likovni akademiji v Leeuwardenu, kjer je prišel v stik s številnimi umetniki, s katerimi je pozneje ustanovil SVOBODNO AKADEMIJO, ki še vedno obstaja, zdaj pod njegovim vodstvom. Njegova grafična dela je moč najti v prestižnih mednarodnih katalogih:

GraphisAnnual-Zurich, 1977, 1984

Letterheads/3 New York, 1981

Modern Publicity-London, 1980, 1982

PIE Books Tokyo-Japan v izdajah:

New Typographics, 1993

New Typographics2, 1997

New Logo And Trademark design, 1998

New Business Card Graphics, 2000

New Color Graphic, 2000

Številni BNO katalogi v Amsterdamu (BNO je njihova oblikovalska organizacija, op. p.).

Edvard je še zmeraj obdržal slovensko državljanstvo. Kakšnega drugega si ni niti želel.

Ali si kdaj želel, da bi si, po žirovsko, zgradil hišo z vrtom, si kupil avto in živel srečno do konca življenja?

Spet se je zaslišal tisti značilni smeh, poln humorja, nagajivosti in številnih resnih

odtenkov. Avta si ne morem privoščiti, ker sem prebogat, reče šaljivo in nadaljuje:

»Z ženo sva najprej šla stanovat v blok. Ko je prišel prvi otrok, sva ugotovila, da se z vozičkom, otrokom v naročju in s kakšno vrečko iz trgovine v drugi roki ne da kar naprej plezati po stopnicah gor in dol. Iz nuje sva vzela v najem hišo. Ker pa je takrat veljalo pravilo, da moraš imeti vsaj dva otroka, da lahko to storiš, sem se pač potrudil, da smo kupili še enega...« (spet smeh)

Prvo hišo je šel izbirat sam. Ves dan je taval po najrazličnejših okoliših, toda nobena mu ni bila všeč. Bila je že noč, sijala je luna, ko je zagledal tisto pravo.

»Hitro sem šel domov in rekel, hej, Marja, našel sem hišo. Hitro se obleče in gre z menoj. Za hišo je bil vrt s kolibo. Oh, to mi pa ni všeč, je rekla žena. Hitro sem jo potolažil, da bom kolibo podrl in da bo imela dovolj prostora, da bo lahko sedela na soncu. Izposodila sva si veliko denarja, da sva lahko uresničila sanje...«

Edvard živi v glavnem mestu Frizije, v Leeuwardenu, provinci, ki je znana predvsem po kravah frizijkah.

To je en poseben narod, meni Edvard.

»Tam mi je všeč zato, ker so ljudje zelo podobni nam, Slovencem. V Holandiji so manjšina, toda imajo svoj jezik in svojo kulturo.«

Mlinarjev znak za repro podjetje

Mlinarjev znak za sestrin Salon Andreja

Edvard zase pravi, da ni nikoli imel kakšnih posebnih načrtov, zmeraj ima pa sanje, ki jih, po naključju, rad uresničuje. Večkrat so celo preroške.

»Po duši sem bolj umetnik kot oblikovalec,« reče.

»Veseli me, da bom v prihodnjih mesecih veliko razstavljal. Da bom komuniciral z ljudmi prek svojih umetniških del.«

Vsak dan si vzame vsaj uro časa za sprehod. Ima psa in z njim oblezeta bližnje travnike in gozdove, prepodita kakšnega zajca. Tudi ko se vrne domov, v Žiri, rad »leze« po poteh, ki jih drugi ne poznajo. Hodi skupaj z ženo.

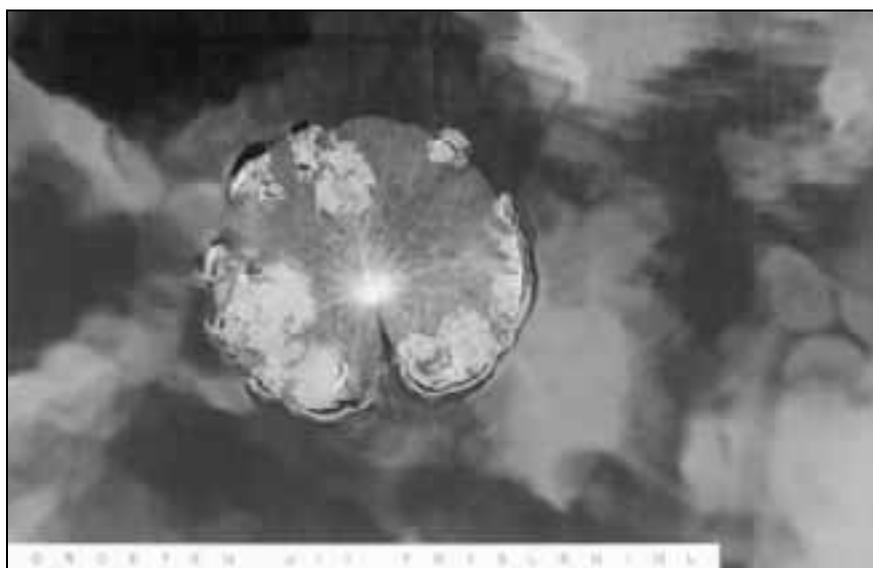
In kaj neseš s seboj, ko se vračaš nazaj v Holandijo?

»Šnopc!«

Preprost odgovor, podkrepljen s smehom.

Toda takoj nato mi pove, da ga klientom nikoli ne ponuja. Prepričan je, da bi mu zamerili, če bi jim silil tako močno pijačo.

Ali imaš občutek, da si se po toliko letih morda že izpel?

»Ne, ni govora (zelo odločno)! Veš, 'kuga je'? Določene strasti z leti dobijo nov, drugačen pomen, nič drugega ... seveda različno za žensko in za moškega. V Afriki, na primer, si moški še pri devetdesetih lahko privoščijo harem in ima otroke, stare leto, dve. Ženska je po meni le 'pomočnik', prijatelj, babica... V tem je bistvo. 'An dic nakul na zgari'! Zraven tega še vedno 'čez ret skočim na konja' ... Ostalo si pa sama razloži...!«

Tadeja Primožič

PEČELINOVA FRANCA

Takšno je življenje. Vse se vrti okoli velikih svetov. Toda ko se Človek znajde v svetu velikih ljudi, spozna, da je velikost sila relativna in težko merljiva kategorija. Nekoč Človek ugotovi, da je v marsičem velik svet malih ljudi, pa čeprav se o tem svetu piše veliko manj pogosto.

Zapisovanje (avto)biografij ima na Slovenskem zlasti v literarnih delih več kot stoletno tradicijo. Življenjske zgodbe 'malih ljudi' pa imajo na drugi strani v slovenski etnologiji kratko zgodovino. Širše zanimanje za uporabo avtobiografske metode ter s tem seznanjanje z njenimi pravili, zakonitostmi in cilji se pojavi šele v devetdesetih letih 20. stoletja.

Način življenja posameznika nam ne prikaže samo življenja posamezne osebe, pač pa nam daje vpogled tudi v razmere v lokalnem okolju. Povedano natančneje, z analizo življenjskih zgodb Žirovk in Žirovcev je mogoče analizirati življenjsko zgodbo Žirov. Ena izmed žirovskih življenjskih zgodb je zgodba Frančiške Pečelin.

Frančiška Pečelin se je rodila 24. septembra 1915 v Žireh v hiši št. 79, na domačiji pri Pečelinu, mami Mariji, rojeni Eržen, in očetu Matevžu Pečelin, čevljarskemu mojstru, kot četrti otrok. Pred Franco so se staršema rodili hči Lojza, sin Matevž ter hčeri Mica in Pavla.

Franci je mama umrla v otroških letih in leta 1928 se je oče poročil z Marijo Milavc iz Šmihela pod Nanosom. V tej zakonski zvezi so se rodili še Francin polbrat Franc ter polestri Marija in Martina. Med Francinim in Martinim rojstvom je bilo kar 24 let razlike.

OTROŠTVO

Franca se svojega otroštva ne spominja prav dobro. *Otroc smo se igral, kot povsod. Vse smo obšl tle okul, povsod nas je bl dost. Mal smo se lovil, mal skrival. Vse sorta otroc smo skup pršl, z vseh krajev. Vpil smo kot srake. Ni bl posebnih iger kot dons. Smo bl kot muhe, v napoto. Pa bol zdravi smo bl kot dons. Starši so imel svoj del, mi pa tud. Dons se otroc bolj enga drže. Dons je kuj tih bod.*

Danes pravi, da je bil takrat otroški dan enak dnevu, izjema so bile le nedelje. *Največ vesele smo mel v nedelo. Takat je Nace Kramar imel po deset maš pred kapelco pod kostanjem,*

ki je stala prbližn tam kjer dons stoji Polanškova hiša, stojnico. Takrat smo lohk kruh, žemle in bombone kupil. To je bil vesele.

ŠOLANJE IN MLADOST

S sedmimi leti je Franca začela hoditi v osnovno šolo v Žireh. O tem, katerega leta je bilo to, pravi: *Se ne spomnem številk, za številke pa nisem nikol bla.*

Franca se rada spominja šolskih dni, saj je vedno z veseljem hodila v šolo. Šolska stavba je stala zraven Pečelinove hiše (leta 1944 je bila poleg župnišča in nekaterih drugih stavb požgana). Pouk je potekal med 8. in 12. ali med 8. in 13. uro. *V razredu je bilo vedno zabavno. Smo bl fantje pa punce skupaj. Smo se učil zgodovine, zemljepisa, prirodopisa, pisanja, čitanja, računat, slovnice, risanja, ročnih del, verouka pa še kej. Računat nism nikol marala, sem pa rada brala. Še dons rada berem, pa zgodovino tud še znam. Včas kej slišm na televiziji, pa se spomnem, da smo se to v šol učil. Telovadbe pa nismo mel, jo je blo dost, ko smo delal. Smo se natelovadl z vseh strani.*

Učiteljice Minko Močnik, Francko Miklavčič, Cilko Kržišnik in Ivo Štrus ima Franca

v lepem spominu. *Vse so ble v redu učiteljce, so znale z otroci. V šol je bl čist uredu, navadu si se brat in pisat, da dons lahko bereš pa pišeš. To skor morš znat, če ne si pa nč. Med velikim petnajstminutnim odmorom, ko smo se otroc okol cerkvenega vrta podil, so učiteljce špancirale do mosta in nazaj. Pa malco smo imel, če je kdo kaj prnesu; jabolko, kruh, družga nč. Včas ni blo tak kot dons. Če v šol nisi ubogal, si šel v kot stat ali pa klečat.*

Še danes se živo spomni, da je obiskovala četrti razred osnovne šole, ko so podirali staro cerkev v Žireh. *Pouk smo mel pr Mrovc, pa smo šl otroc gledat. So imel na Žirk naštiman, pa so vlekl tako stvar, da bi turn podrl. So se prav matral, fajn se je rukal, pa niso mogl nč podret.*

Franca je vseskozi najrajši brala. Najprej Zvonček, dela Josipa (Janeza, op. T. S.) Jalna in Frana Saleškega Finžgarja, pozneje Vigred in knjige Mohorjeve družbe. Rada je hodila tudi k šolskemu otroškemu zboru. *So nas kar učiteljce mele, če je bla pa kašna proslava, kot je blo 1. decembra zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev al pa konec šole, nas je pa še organist Jobst probal.*

Takratni način življenja je bil po njenem mnenju napornejši kot danes. *Vstajal smo zme-*

Franckine sošolke in sošolci ter učiteljica Francka Miklavčič; na hrbtni strani slike je zapisala: »Tu sem stara 11 let to je moja razredna učiteljica in kaplan tu odspodej so moje prijateljice katere so zaznamovane s črto ...«

raj zgodaj. Pol smo šli otroci u šolo, odrasli pa na pole al pa v delavnico. Oče je bil čevlar, pa je čevlaru, mama je skrbela za gospodinstvo. Takat se je vse ročno delal, tud kosil. Vsi smo mogli znat na roke kositi. Ko smo pršli s šole smo šli pa delat. Za vsak del smo mogli prjeti, za vse bit. Nalogo si naredu zvečer ali pa zjutrej, al pa ne, kokr je bil del. Če nismo imeli drugega dela smo skrbeli za hrano. Če ne drugič si nesu pa hrano na pole. Vse peš, v cekarjih. Nismo nič pohajkvali, smo sam delali.

Na Žirovskem je bila v času med obema vojnama zelo razvita medsebojna pomoč. Ljudje so skupaj delali drva, kosili, grabili, pleli, želi itd. Cel dan smo delali. Takrat so bili v Žireh na pol šuštarji, na pol kmetje. Vsak je imel mal kmetije, da so se obdržali. Včas smo si velik pomagali. Velikrat za božji lon al pa za hrano, včasih za kašn dinar.

Zaradi obilice dela je Franca hodila k maši le za praznike in ob nedeljah. V nedeljo je bila maša ob 6. in ob 10. uri. Vsako nedeljo se je poleg desete maše udeleževala litanij ob 14. uri. Po njih je bil čas tudi za zabavo. Smo imeli cajt, smo Slovenca, Domoljuba in Bogoljuba brali. Včasih smo s šolsko družino šli na izlet. Drgač ni bil cajta, je bil del.

Dela prosti dnevi so bili še prazniki, kot so božič, velika noč, veliki in mali šmaren. Praznovali so tudi godove, manj rojstne dneve. Takrat smo pa ofirali s pokrovkami, skledami, žlicami. Daril pa ni bil tko. Včas je bil to mal pozablen, zdej se bolj spomnemo. Takrat smo mal pojedli, mal pomožvali, pa je bil vesele.

Velik praznik so bile koline, ki so bile po navadi jeseni. Takrat so imeli otroci posebno veselje. Pršu je Mare z Ušnkonc, pa je zaklal. Otroci smo bili firbčni, radovednost otročja. Smo kri mešali, da se ni strdila, pa nagajali. Dons pa denejo komendije notri pa je. Smo delali krvavice, klobase pa suh mesu. So mesu del v sol pol pa v rajfnk.

Najbolj pogosta prehrana je bila v tistem času: zelje, krompir, ajdovi ali koruzni žganci, fižol, mleko, kisló mleko. Izjema je bila le hrana ob skupnih delih, ki je bila po navadi boljša; juha, meso, krompir, voda in vino ter drobna-kov štrukl. Samo domačo reč, domačo košto smo imeli, sam kar smo doma pridelali. Ostalo smo pa v trgovini kupovali, so nam vsakič sprotno navagali, ni bilo tko kot zdej. Dons je bolj fajn. Nabereš, kar ti paše, plačaš, dobiš račun pa gremo, da lohk še doma preštudiraš. Včas so ti tel.

Pri žetvi v Banovinski kmetijsko-gospodinjki šoli na Mali Loki

Francka in Marija Cepin med obiskovanjem Banovinske kmetijsko-gospodinjske šole

Na kmetiji, ki je obsegala poleg njiv še nekaj gozda in travnike oziroma senožeti, so gojili krompir, koruzo, oves, med katerega so sejali mak, pšenico, za prašiče so gojili repo. V hlevu so po navadi imeli enega ali dva prašiča, dve kravi in konja, za katere so morali skrbeti vsi člani družine.

Domač črn kruh je pekla mama enkrat na teden, potico iz doma pridelanega maka le ob praznikih. *Mak je bil doma med turško ali peso. Smo ga naštimal in nesl v stope k Maret v Ušnkonc stolč. Pa smo ga mel za potico.*

Ena pomembnih razlik po mnenju France je danes promet. *Včasih ni bl avtov, pa če je ker pršu, vse je letel okol nega pa gledal kak pa kaj. Avtobusno povezavo Žiri–Skofja Loka–Ljubljana je imel sam Polanšk. Včas ni bl tak kt dns, da bi se tak vozil. Si bil doma, se ni bl dnara, tu je bl pa treba plačat. V šolo se pa tud niso tak vozil, včas so šl v šolo vsi peš. Kuk jih je pa študiral? Bl mal.*

Franca je končala osnovno šolo leta 1930. Nekaj let je bila doma in je pomagala staršem pri delu. *Tud takrat sem delala vse od kraja, kar je bl treba na kmetij, ali pa pomagala mami pri gospodinstvu. Sem lupla krompir, pripravla solato al pa kuhala.*

Toda Francka je želela nadaljevati šolanje. Danes o njeni tedanji želji pravi. *Ko je človek mlad, sam nekam teši. Kdor je mogu je kam šel, da nisi bil sam dekla al pa hlapc.*

O Banovinski kmetijsko-gospodinjski šoli na Mali Loki na Dolenjskem je izvedela iz časopisov. *Sem prebrala v časopisu, da sprejmejo nove učenke in sem doma ata pa mamu prosila. Pa so me razumel, so bli za to. Župnik Pečnik mi je pa pomagal dokumente uredit. Doma so pa potem mogli zame mesečno plačevat.*

V Banovinski kmetijsko-gospodinjski šoli šolskih sester sv. Frančiška, ki je delovala od leta 1930, je preživela devet mesecev, od meseca novembra 1933 do avgusta 1934. Nanjo ima lepe spomine. Vsa dekleta, ki so obiskovala to šolo, so stanovala v samostanskem gradu. V šoli so se učili kmetovanja in gospodinjstva: *poljedelstva, živinoreje, mlekarstva, čebelarstva, živinozdravstva, sadjarstva, vrtnarstva, kmetijskega knjigovodstva, kuhanja, hranoslovja, gospodinjstva, gospodinjskega spisja, računstva, zdravstva, šivanja in krojnega risanja, vzgojeslovja, verouka, združništva in državoznanstva. Se mi je vse uredi zdel. Ko si mlad, vse rad počneš. Kar požiraš, da nekaj dobiš od tega. Ko si mlad, je čist drgač, kot ko si star. Ko si mlad, ti gre v glavo. Nasledna leta za mano so šle v to šolo še Pečelinova Pavla, Lidija Primožičeva, Mica Cepinova, Anica Petronova, Ivanka Petričeva ter Zajcove Mica, Johana in Mila.*

Gojenke so vstajale ob šestih, po maši je sledil zajtrk in pouk, ki je trajal vse do zgodnjih popoldanskih ur. Popoldne so dekleta opravljala različna dela; *kuhinjski oddelek* je pomagal v kuhinji, *zunanjji oddelek* je skrbel za *zunanja*, *notranjji oddelek* za *notranja dela*. Vsak teden so bila dekleta uvrščena v drugo skupino. O pouku so morale voditi *Zapisnik dela*, ki ga Franca hrani še danes. Zvečer so sledili sprehodi, pogovori, družabne igre itd. *Smo ble z vseh krajev, iz Bele krajine, Notranjske, Gorenjske. Vsaka je mela svoje reči, pa smo se seznanjale.* Ob sobotah in nedeljah ni bilo pouka, zato so dekleta večkrat izkoristila te dneve za izlete v bližnje kraje.

Po uspešno končani šoli se je Franca vrnila v Žiri in doma pomagala pri delu na domači kme-

tiji. *Takrat ni bl služb, dekla si bil pa lahko tud doma. Sej ni bl kej. Včas ni bl tak kot dons.*

ČAS DRUGE SVETOVNE VOJNE IN LETA PO NJEJ

Po vrnitvi domov se je kmalu začela druga svetovna vojna. *Sem bla doma, nisem nikamor šla. Vojska je vojska, en velk direndaj. Vojske nikol več ni treba. Tok se nej le svet brihta.*

Vojna je po Francinem mnenju močno zaznamovala takratni način življenja. *Med vojsko smo se vsega bal. Kar naprej je pokal. Smo šl kar v kevdar. Delal smo, kar smo mogli, da smo preživel. Pa hrana je bla na živilske karte. Če so hrano mogli prpelat, so jo, če ne, pa ne. Če je ni bl, smo ponjo hodil peš v Škofjo Loko. En cajt po cest, pol čez Žirovsk vrh. Kokr je ker mogu, kokr je kdo čutu. Če si imel srečo si jo prnesu do doma, če ti je niso pobral. Če ti je niso Nemci, so jo pa ta beli. Sol, za sol se je narveč šl. Soli ni bl!*

Po hrano so hodili tudi na Breznico. *Jes nikol nisem šla. To so bl šolarji, med njimi tudi naš Franc. So se v šol zmenil, pa so šl na Breznico po 2 kile rajža. Niso rabil nič vizuma, drugi so ga pa moral imet. So smel tok prnest, če so več, so pa robo vzel al so jo moral pa nazaj na Breznico nest. Pa zaprl so tud verjetn koga.*

Nemci so med vojno bivali v starem župnišču, nasproti Pečelinove hiše. *Je bla policijska ura pa nisi nč smel. Že če so te vidl skoz zaprt okn so ti zažugal. Smo se mogli hodit javlat. Nemci so skoz nekej tel, so ble skoz komendije. Se še zdej spomnem, da so mi enkat, ko sem šla v farovž javt, rekl: »Glej, da boš Hail Hitler pozdravla«. Pa sm si mislna, kaj bom jes tak pozdravla, sej sem Slovenka. Sem rekla: »Dober dan!«.*

Po končani vojni je Franca delala v Kmetijski zadruzi. Danes pravi, da so takrat vsi morali delati. *Dve leti sem pr Šemončku futrala prašiče, sam jest in spat sem pršla domu. Se nisem nč upirala, nisem nč od tega imela. Pa krave sem pr Petron molzla, pa druga kmečka dela opravljala. Smo cele dneva grabl, žel. Eni so šl pa v brigade kot prostovolci. Kej jih je bl, vsi so radi šl. Vsi smo zastonj delal, sam bone za hrano smo dobil. Pol smo pa službe dobil.*

ŽIVLJENJE NA BLEDU

Čez nekaj let je Franca dobila poziv za delo na Bledu. Odšla je na kmetijo Pri Grabnarju v

kraj Graben oziroma vas Mlino blizu Bohinjske Bele. Na kmetiji je sama živela Franca Erlach. Pri delu na kmetiji ji je občasno pomagal njen brat Janez, ki se je poročil v Ribno. *Dela je bl zmerej dost, ga ni zmankal. Da sva se s Franco ločil, sem bla pa jes Francka.*

Posestvo je obsegalo gozdove, travnike, njive, na njem sta bila tudi mlin in žaga. Tudi tu je Franca opravljala kmečka dela. Skrbela je za kravi, prašiča, konja, kokoši in psa ter delala na polju in v mlinu. *V stopah sem rihtala ječmen za ješprenj, ko so ga prnesl od vsepovsod. Je bl velik dela, posebej jesen, ko so prnesl ječmen za krvavice. Sem vse prštimala za mlet, sjala, vagala, pospravljala. Je bl dost dela, nisi imel cajta za kejšne komedije. Ni bl zabave. Razen v nedelo, ko je bil pa dan brez dela. Smo šli k maš na Bled v farno cerku, po južn smo mal počil, zvečer še v hlev. Ta dan ni bl velike reči.*

Dela prosti so bili tudi večji cerkveni prazniki. *Za praznke smo šl k maš na Bled, pa se tam mal zadržal. Včas so ble tam stojnice, da si lohk kaj kupu, včas je bla muzka. Za praznik malega vnebovzetja smo šl k maši na Blejski otok. So nas*

Pečelinova Franca doma v letu 2000

takrat čolnarji zastonj pelal, drgač si mogu pa plačat. Je bl ves cajt poln tujcev na Bledu, so imel prednost, ko so plačal.

V letih, ki jih je preživela v vasi Mlino, je le malokrat prišla na obisk v Žiri. Pravi, da je bil le redko čas za to. Prepričana je, da so bili sorodniki tako še bolj veseli njenih obiskov.

Hrana je bila tudi takrat domača; zelje, krompir, fižol, žganci ipd. Do danes pa ji je ostal v ustih okus po *blejski kavi*. *Je bla hmmm, dons ni več take. Dons nč ne pomaga, če jo popiješ, že okusa nima tazga, pa še nč ne pomaga.*

Pri Grabnarju je Franca živela vse do upokojitve. *Sem se zmenila, da so mi plačeval penzijo. Sej si sam plačal, s svojim grošem. Večkrat sem šla gledat v Radovljico, če vse štima. Mi je Smolič, financar na Bledu, ki je hodu k nam na kmetijo, pa sva se dobr zastopila, pomagal. Je vprašal, če se kej brigam za zavarovanje. Sem bla mlada, pa živahna, sem vse povprašala, pol pa zahtevala, da sem sama na pošto hodila plačevat. Da sem vedela, da sem zavarovana. Včasih smo sam delal, se nismo nč upiral, tud razmišljaj nismo o tem, ne pa tak kot dons. Dons pa brž štrajk, kokr ni take plače, kokr bi rad. Ko sem šla pa v penzijo, niso pa nč vprašal, čigava sem, pa kaj sem, so mi kr lep penzijo dal. Kolkr je, pa je! Nekej pa le je!*

Leta 1970 se je upokojila in se čez nekaj let vrnila domov. Na vprašanje, ali je kdaj razmišljala o svoji družini, je odgovorila: *Mogoče sem bla pa prestrupena. Nisi ves cajt dobre volje. Najboljš je, če si sam, samostojen. Ni skrbi.*

SREBRNA LETA

Danes je Franca pri svojih letih čila in zdrava. Pravi, da ji je bilo v življenju do sedaj prizaneseno, čeprav lahko pride še marsikaj.

Vse od svoje vrnitve v Žiri živi na svojem domu pri Pečelinu, kjer danes gospodari ob pomoči sorodnikov sestra Martina. *Dons se imam lepo, imam stanovanje do smrt. Lepo se zastopmo, če morem, pomagam, če ne, pa ne.*

Franca rada hodi s košem na rami na sprehode v Mršak. *Najrajši špancieram, v naravi mi najbolj paše. Vse sorte vidiš, če se zanimaš. Ja, v naravo rada grem, sam ne po sonc. Zjutraj je lepa tišina. Mal listje nabere, pa kšn češark odtrgam, kašno smrekovo vejco povoham. Pa mravljišče imam, pa jim vsake tok nesem kakšn cukr. Ko pridem nazaj, se lepo počutim, sem čisto druga, drgač si pa tak čudn, nč taprav.*

Kot dobra poznavalka narave je prepričana, da ta ni več taka, kot je bila v preteklosti. *Zdej ni več taku, kot je bl. Včasih je bl v Mršak polno slepcev in polžev, zdej jih pa ni. Dons ni nč več, kot je bl včas. Letos je pa sploh en čudn let. Vse se prehitro spreminja.*

Spremembe opaža tudi pri hrani. *Hrana ni več taka, kot je bla, nima več tazga okusa. Pa nobene energije ti ne da. Dons preveč jemo, smo prenajedeni. Jes nisem zbirčna, jem vse, vode velik popijem in mleka. Ješprenj, žgance, fožu, fižolovo juho, včas mesu. Mesu ni več tak. Sej ni nč čudnega, če pa nimamo nobenga spoštovanja do živali. Jest jim damo strupe, ne hrano. Dons ne znamo živet z naravo. Včas smo cele dneve žernadl, pa nismo tok jedl kot dons, pa zmatrani tud nismo bl. Otroci so bl bolj zdravi.*

Franca je zelo rada v družbi živali. V hlevu so trenutno 4 krave in lastovice, pod napuščem hleva domujejo sinice. *Sinice fotram z bučnimi semeni, sončnična so pretrda, so jih samo ven zmetale. Sinice se nč ne bojijo, kr poznajo me. Žival te tud po glasu pozna. Če nč nimam, je prav cirkus, si mislejo: »Al boš kaj dala al ne.« Tud žival morjo jest. Pa prav lep je, ko je živlene pr hiš. Pa pridejo, kadar je slab vreme, kadar je pa vročina, pa gredo. V hlevu so pa kmečke lastovke. Tiste so pa od Martine. Najrajši so v hlevu, muhe nabirajo. Točn veš, kašn bo vreme, če po tleh letajo, bo deš, če gredo v luft, sonce. Pa mački so tle okrog.*

V veliko veselje so ji tudi otroci, še posebej nečakov triletni sin Žan. *Otroci morjo bit, da je vesele. Mal morjo prit, da se navadjo hiše. Vsega se morjo navadt.*

V zadnjem času Franca zjutraj rada dalj časa poleži, pozneje čez dan rešuje križanke in bere. *Cajt more naprej, pa mal z možgani migaš, da nisi ves cajt tok tumpast. Televizijo mal gledam, samo poročila. Tako da veš, kje so drugi. Dons najrajš berem časopisa Gorenjski glas in Kmečki glas, Družino, mohorjevke pa druge cerkvene cajtnge. Mal je dobr, da si na tekočem. Včas smo komej čakal jesen, da smo dobl mohorjevke. Zdaj pa niso več take, jih mal na debel pogledam. So sami tuji pisatelji, kot da ne bi nobenga domačga imel.*

Razmere danes v primerjavi z razmerami v preteklih desetletjih po mnenju France niso dobre. *Dons je drgač kot včas, čudni časi so. Dons morš potrpet, ne morš nč užugat. Vse preveč je komande, pa noben je ne mara. To so muje! Enakopravnosti ni in je ne bo, to je sam nergajne!*

OTROŠTVO

NA ŽIROVSKEM

SREDI 20. STOLETJA

Milena Miklavčič

»LAHK BI BL RMEN, KA SMA SAM TURŠNA ŽUPA IDL«

Ah, bež, bež, sej ni kej za pavidat. Dilal sma, pa toukl sa nas za vsak drek. Al sa nas pa u keudr zapjeral, ka je bl kej naruobe. Al sa pa djal, de nas baje cegan uzal. Bel tejnka sma piskal... To so bile besede, ki sem jih največkrat slišala, ko sem začela pisati o otroštvu na Žirovskem.

Najraj se nab nabene stvari spaunu. Tako so trdili drugi. Toda ko sem skoraj vsem, s katerimi sem se pogovarjala, povedala, da je že dr. Marija Stanonik opisala številne otroške igre na Žirovskem, so se moji sogovorniki »omehčali« in potem so oživel spomini, na dan so privreli kot izvir, ki več let zaman išče pravo pot, ki bi ga pripeljala na svetlo. Besede so se nizale ena za drugo in mimogrede so nastajale zgodbe, da se mi je zdelo, kot da sedim v zatemnjeni dvorani in opazujem dogajanje na odru. Nemalokrat se mi je zgodilo, da sem že stala med vrati, toda potegnili so me nazaj, kajti dogodkom iz otroštva, ki bi jih bilo treba zapisati, ni bilo videti konca. Le vneto sem si zapisovala in iz tistega »nič se ni dogajalo« je nastalo več kot 50 strani rokopisa.

Že od nekdanj so me zanimali odnosi med ljudmi. Že v prejšnjih Občasniki sem iskala odgovore na številna vprašanja, ki so se začela z zakaj. Z leti, ko sem se naučila še bolj prisluhniti sogovornikom, sem se nenadoma zavedela, da ostane »med vrsticami« še zmeraj veliko neizgovorjenega in neizpovedanega. Posebno takrat, ko moramo opisovati svoja čustva, svoje poglede nase in na druge, svoj odnos do nečesa.

Tokrat me je zanimalo predvsem to, kakšni so bili odnosi:

- med starši in otroki,
- med otroki v isti družini ali zunaj pri igri,

– v šoli in pri verouku.

Čas dogajanja: leta pred 2. svetovno vojno in tik po njej.

Skupaj s sogovorniki sem še enkrat podoživljala čas, v katerih je bilo dovolj prostora za igro in delo, za veselje, žalost, jezo, smeh in solze. Trudili smo se dati ime kakšnemu čisto novemu čustvu, spoznali smo (včasih celo neradi), da so bili otroci nekdanj prav tako nagajivi, razposajeni in svojeglavi kot danes.

Zgodilo se je, da sem potrkala na vrata pri kom, ki se ni spominjal drugega kot tega, da so ga starši za vsako figo topli, po drugi strani je bilo veliko takih, ki se niso mogli spomniti, da bi le-ti kdaj položili roko nanje. Mnogi so se ob spominih razjokali, posebno še, če so bili ti povezani z bojem za preživetje.

Kako to, da so se nekateri otroci naučili govoriti zelo pozno, kako to, da so nekateri shodili šele pri dveh letih?

Zakaj so dečki marsikaj lahko počeli, deklice pa ne?

Zakaj so nekateri šli služiti, drugi pa ne?

Zakaj so starši otrokom branili hoditi v šolo? Zakaj jim niso dovolili, da bi se doma učili?

Zakaj so mame skrivale hrano pred otroki?

Zakaj se nikoli niso naveličali »turščne župe«?

Zakaj so se tudi včasih šli za zdravnika?

Zakaj ni bilo prav nič nenavadno, če so otroci spali na senikih, v hlevih, v žlebovih?

Zakaj so imeli starši (ponekod) sinove veliko bolj v »čisljih« kot hčere?

Zakaj starši niso znali svojih otrok ljubkovati tako, kot to počnemo danes?

Zakaj so starši tako vztrajno vteпали v glave svojih otrok pravila desetih zapovedi?

To je bilo le nekaj vprašanj, na katere sem prav tako dobila različne odgovore, ki jih boste našli na vsaki strani po nekaj.

Vse, kar so mi sogovorniki zaupali, sem skušala strniti v nekaj poglavij. Imena, ki ilustrirajo posamezne opise dogodkov, so, to moram poudariti, izmišljena. Vsem, ki ste me sprejeli v svoje domove, mi odprli svoje spomine in srce, se toplo zahvaljujem.

1. NISO BILE ZMERAJ SAMO »BATINE«

Otroštvo je za vsakega izmed nas izrednega pomena. Nikoli ne bom pozabila besed enega izmed pripovedovalcev, ki je dejal:

»Otroštva sploh nisem poznal. Do petnajstega leta niti nisem vedel, da živim, potem pa sem moral iti v nemško vojsko, kjer sem se vsak dan srečeval s smrtjo in ji gledal v obraz. Nazaj sem se vrnil star...«

In nehote se mi, kot laiku, postavlja vprašanje: So otroci včasih dozorevali prej kot danes?

So se zaradi razmer, v katerih so živeli, znali drugače postaviti na svoje noge in se boriti?

Zanimivo je, da sem (bila) tudi sama prepričana, da so otroke starši včasih samo pretepali. To sem »pobrala« v literaturi (France Bevk, Fran Saleški Finžgar, Josip Ribičič, Fran Milčinski; največ teh »srhljivih« podatkov mi je dala knjiga Prvotno besedilo življenja Alenke Puhar, ki sem jo prebrala potem, ko sem napisala Agn, ret in kače niso za igrače), v šoli in bogvedi kje še vse. Toda pričujoče zgodbe bodo potrdile, da ni bilo vse tako, kot marsikje »piše«. Veliko staršev je bilo zelo ljubečih in to dejstvo je zelo pogrelo moje srce. Če so le imeli denar, so svojim otrokom, zlasti na sejnih, kupovali igrače in druga darila. Zato je bil ta dogodek v družini zmeraj nekaj posebnega. Toda glede na to, da so bile igrače in otroške igre na Žirovskem že temeljito obdelane, jih bom v nadaljevanju omenjala le toliko, kot bo potrebno za ilustracijo posameznih poglavij.

Že takoj v začetku moram povedati, da se včasih otrok sploh ni »crtalo«. Še tisti, ki so se šteli za »malo boljše« ali, povedano z drugimi besedami, »bolj razgledane«, so vztrajali pri »trdi roki«. In kaj je to pomenilo?

Če so dojenčki jokali še potem, ko so bili siti, so jih starši pustili pri miru. Prav tako otrok niso

pestovali, niti jih niso vozili na sprehode »sredi belega dne«, temveč so jih položili v »cajnco«, košaro, na voziček ali v razor, kjer so počakali, da so starši končali opravila. Varuhi so bili starejše sestre, redkeje bratje. Malčki so se navadili hoditi tako, da so se med kobacanjem in plazenjem po tleh začeli sami »vzpenjati« po stolih, ob stenah ali s pomočjo kakšne živali, na primer hišnega psa, ki jih je »vlekel« za seboj. Zaradi pomanjkanja plenice so imeli dojenčki večkrat kot ne »popečene« ritke, ki so jih mazali s doma narejenimi olji. Včasih so verjeli, da požirek vina dobro vpliva na rast zob. Matere so pomočile prst v vino in z njim drgnile dojenčkovo čeljust. Če so bili otroci prehlajeni ali imeli celo pljučnico, so nekatere mame napolnile vrečko z zdravilnimi zelišči, jo pogrele nad štedilnikom in dajale otroku na prsi. Vneta ušesa so zdravile s toplim oljem, ki so ga vlivale v uho. Velikokrat so malčke »utrjevali« na prav poseben način: kopali so jih pod ledeno mrzlo vodo, in to že zelo zgodaj, pozneje so se »knajpali« tako, da so boski letali po snegu okoli hiše.

Najvažnejše, česar sem se iz pripovedovanja o otroštvu pred 2. svetovno vojno naučila, je, da so otroci gojili globoko spoštovanje do staršev.

Tam, kjer so bili odnosi med njimi »primeri«, mi je bila ta brezpogojnost razumljiva, toda pri tistih, ki so jim mladost zaznamovali udarci in najrazličnejše druge oblike surovega ravnanja, sem se spraševala, kako to, da je bila ta zapoved tako globoko vsajena v vsakem izmed njih. Odgovor ni bil preprost. Toda zdi se mi, da otroci niso bili »neumni«: vsak dan so videvali, s kakšnim trdom se starši bojujejo za preživetje, kako se mučijo, kako si odtrgujejo od ust, da nahranijo vso družino, in verjetno so ta in še mnoga druga dejstva vzbudila ta »rešpekt«. Seveda je svoje dodala še palica (to vem tudi iz lastnih izkušenj), ki je bila zmeraj položena na bolj ali manj vidnem mestu. Rek »užgi hudiča« je bil zelo znan, pomenil je, da je treba otroka udariti brez razmišljanja in omahovanja, ko je bil ta tega potreben.

Veliko pregovorov govori o tem, da je pri otrocih palica (in kazen) del vzgoje:

Če imaš rad svojega otroka, ne varčuj s šibo; če ga ne maraš, ga ljubkuj.

Otrokom se pamet s šibo vbija.

Kdor odpusti otroku, ko naredi napako, si vzgaja sovražnika.

Ob palici mora biti jabolko.

Za ljubljenega otroka je kazen največje darilo.

Zaradi otroka boli mater srce, očeta pa roka.

V kmečkih družinah so za »tovrstna opravila« največkrat uporabljali kar gajžlo. Glede na to, da so imeli nekaj skoraj pri vsaki hiši konja, se ve, da je bil ta rekvizit zelo hitro v roki, če je že prišlo do kakšne »takojsnje uporabe v izredne namene«.

Kaznovan je bilo več vrst:

- palica ali gajžla,
- klečanje na polenu, koruzi, pesku ali zemlji,
- zapiranje v temen prostor (v klet, shrambo, v kaščo ali na šupo),
- brez hrane spat,
- molk.

Kaznovali so v večini primerov očetje. Le sem in tja so se moji pripovedovalci spomnili, da so se tega posvečenega opravila lotevale matere. One so bile tiste, ki so očete spodbujale (šuntale) ali pa otroke branile, če so očetje pri kaznovanju izgubili glavo.

Vsako kazen je spremljala tudi kletvica. Te so bile nekaj prav tako sočne kot danes.

Na primer: *proklet senti, ubij hudiča, lintvern hudičev, pas garjev, psica namarna, pankrt hudičev, proklet pankrt nagmahn, pezde...*

Marija se svojega očeta še zelo dobro spominja, čeprav ji je bilo komaj deset let, ko je umrl:

»Samo pogledal me je in že sem vedela, da moram utihniti in ga ubogati. Nikoli mi ni rekel žal besede. Tudi udaril me ni. Nekoč sem šla v trgovino in med potjo izgubila dva dinarja. To ni bilo veliko. Za ta denar bi lahko kupila tri ali štiri bonbone. Ko je oče denar preštel, je videl, da nekaj manjka. Obrni žepe, je strogo rekel. Začela sem se tresti, kajti vedela sem, da je nekaj narobe. Ničesar ni našel. Z glavo je pomignil proti štedilniku. Stopila sem po dva polena in ju odnesla v kot sobe. V roke mi je stisnil roženkranc in mi ukazal, da moram zmoliti od prve do zadnje desetke. Poleno je obrnil pokonci, da se mi je zažrlo v koleno, a nisem smela niti črhiniti, kajti vedela sem, da bi potem morala zmoliti še en roženkranc. Mama je ta čas kuhala kosilo in ko je videla, da sem se premaknila, je samo rekla: Ops! Nič drugega. Čutila sem, da ne smem goljufati niti nje. Ko sem zmolila, mi ni naredil nobene pridige več. Niti me nista vprašala, kako se počutim. Še manj ju je zanimalo, kje sem izgubila denar. Pomembno je bilo le, da ga nisem prinesla domov toliko, kot bi ga morala. Takrat o tem nisem razmišljala, toda pozneje, ko sem odrasla, sem zamero

komaj krotila, ker se mi je zdelo krivično, kar se mi je zgodilo. Res pa je, da se mi je ohranila navada, da denar zmeraj preštejem: na banki, na pošti ali v trgovini.«

Terezija: »Ko sem bila še otrok, je z nami živela še neporočena teta in stara mama, tako da so bile z mojo mamo vred tri ženske v hiši, ki so ukazovale. Oče je bil bolj miren in pohleven. Nikoli ni povzdignil glasu. Ženske so ga kar naprej 'šuntale', naj nas (še tri brate in dve sestri) vzame v roke. Oče se je navadno izmuznil k delu, jaz in sestra sva bili še premajhni, da bi naju 'vpregli'. Zelo rada sem imela kašo s češpljami. Teta jo je dala kuhat že zgodaj popoldne, da bi bila za večerjo. Ko je ni bilo blizu, sem vzela iz skleda eno češpljo, ker sem mislila, da se ena ne bo čisto nič poznala. Nazadnje jih je v skledi ostalo le bore malo. Ko je teta opazila 'primanjkljaj', je začela v kuhinji na glas 'gosti'. Moja sestra, ki je bila jezna, ker češpelj nisem delila z njo, me je takoj zatožila. Teta me je prišla za uho in me gnala dol po stopnicah, v klet, kjer je imel oče shranjeno vino. Jokala sem, naj me izpusti, da ne bom nikoli več, toda bila je preveč 'ihtava', da bi me slišala. V temi sem prečepela skoraj vse popoldne. Ker me je bilo strah, sem se še polulala v hlače. Pome je prišla stara mama. Tudi ona je bila jezna, saj me je ves čas, ko sva se vzpenjali po stopnicah, 'habala' v hrbet. Ko so bili, čez leta, moji trije fantje poredni, sem jih kaznovala le s palico ali še to ne. Teme se še danes bojim, čeprav tega ne razlagam naokoli...«

Anka: »Zame je bila najhujša kazen, ko so me sredi igre poklicali noter, prijateljice pa nagnali domov. To se je zgodilo, če smo bile preglasne ali če je mama 'tečnarila' očetu, naj 'že enkrat nekaj naredi', da otroci ne bodo samo 'postopali'. Njeno nerganje ga je po navadi razjezilo, stopil je do nas, nič hudega slutečih otrok, prisolil zaušnico meni, včasih še kakšni od prijateljic in nas 'razhajkal'. Mama je stala za njegovim hrptom in ga 'rihtala', da nas ne sme tepsti po glavi, drugod pa lahko. To ga je še bolj razjezilo in vpričo nas se je znesel nad njo, češ če ga bo še prosila, jih bo tudi sama dobila.«

Franci: »Naš oče je ob nedeljah po maši rad zavil v gostilno, od koder potem 'ni znal' domov. Mama je do enih ali dveh še potrpehla s kosilom, potem je nagnala enega izmed otrok, da je šel po očeta. Ta je postal, ko ga je že imel malo pod kapo, zelo vesel in dobre volje. Nekoč, ker ni

bilo nobenega drugega 'pri roki', je šla ponj sestra. Bilo ji je komaj štiri leta in je bila zelo sladkosnedna. Gostilničarka ji je dala kokco sladkorja, ker je tako lepo pozdravila, oče pa ji je ponudil kozarec vina. Vanj je dala še sladkor in ker je bilo dobro, je na dušek spila. Omizju se je to zdelo zelo 'moško', nalili so ji nov kozarec... Seveda so jo opili in ker je potem začela bruhati, so se dedci iz očeta norčevali. Že v gostilni je sestro večkrat udaril, ker mu je delala sramoto, doma jo je natepel še s palico. Nihče se ni upal reči niti besede, ker smo vedeli, da bi udaril še nas. Sestra je čez dobro leto zbolela za pljučnico in umrla. To, kar se je zgodilo, me vsakič, ko se spomnim, zelo boli in ne morem pozabiti...«

Seveda so včasih padale 'batine' tudi 'za patriba'. Tako se Marjan spominja, da so v 'ceglavnci' izdelovali 'cegu'. Ker je bil že velik in dovolj močan, ga je oče 'vpregu' v delo. Toda Marjan se je raje potepal in šel s prijatelji loviti v Jezernico ribe. Z očetom, ki ga je šel iskat domov, sta se srečala na pol poti. Prijel ga je za ušesa in potem ga je na tak poniževalen način vlekel s seboj, toda Marjan se ni upal niti pisniti, ker je vedel, da je kazen zaslužil.

Štefka: »Ko sem bila še otrok, je bil v Žireh en siten kaplan. Pri meni sta se igrali prijateljici, in ker nismo imele drugega dela, smo pljuvale skozi okno. Pljunile smo mu na klobuk. Videl nas je in nas zatožil učiteljici, ta pa je povedala mami. Bila sem tepena, za kazen se tri nedelje nisem smela igrati s prijateljicami.

Anton: »Naš oče je pri jedi zahteval mir in v navadi je bilo, da je bil on tisti, ki je prvi prijel za žlico in zajel iz sklede. Šele potem je bilo to dovoljeno nam. Nekoč sem bil zelo lačen, oče se je nekam obiral z molitvijo in ko sem mislil, da me ne gleda, sem iztegnil prst in z njim 'obrisal' rob sklede. Ko me je videl, je brez besed vstal od mize, me vzel pod pazduho in me odnesel v vežo, kjer sem moral stati bos na mrzli zemlji. Ostal sem tudi brez večerje.«

Simon: »Naša mama je doma pekla piškote in jih prodajala po sejmihi. Ko jih je pekla, nas ni nikoli spustila v kuhinjo, ker se je bala, da bi ji vse pojedli. Ko je začelo grmeti, je šla v zgornjo hišo zapret okna. Splazil sem se skozi okno in iz vsakega peharja vzel en piškot. Zdelo se mi je, da sem v devetih nebesih, tako so bili dobri. Pri tem me je zalotila mama. Poklicala je očeta in mu rekla: 'Dej ga!' In nič drugega. Natepel me je z gajžlo...«

Janko: »Kolo je bilo pri naši hiši svetinja. Nihče se ga ni smel dotakniti, saj je dal oče zanj celo premoženje. Ko mi je bilo deset ali dvanajst let, nas je na vasi popadla 'oga', da smo si nabavili kolo, ga poganjali s palico in tekli zraven njega. Za dva dinarja se je dalo dobiti kakšno staro, toda jaz tega denarja nisem imel. Ko sta šla oče in mama na Brezje romat, sem 'razmontiral' očetovo kolo. Do večera, ko se bo vrnil, ga bom že dal spet v red, sem si rekel. Vse popoldne smo se 'drajškali' po cesti gor in dol. Cesta je imela malo klanca in čas je v igri hitro mineval. Potem smo se nekaj sprli in eden od prijateljev je z nogo z vso močjo udaril po viličah, da so se krivile. Kolo sem potem s težavo bolj na pol privil nazaj. Seveda je oče takoj opazil, da je nekaj narobe. Ker smo bili doma samo štirje (trije otroci so že služili), vsi so bili mlajši od mene, ni nič spraševal, ampak je natepel samo mene. Kričal je tudi, da me bo drugič ubil, če bom še enkrat naredil kaj takega. Takrat sem bil prepričan, da misli resno, danes vem, da je bil le jezen.«

Kazni so bile tudi drugačne:

Lojze: »Ko nas je oče zaslišal, da se prepriamo, je prišel iz trgovine, stresel na mizo eno 'vevncu turšce' in nam ukazal, naj jo preberemo. In smo jo.«

Ladko: »Naš oče se ni nikoli razburjal. Spominjam se, da so nekoč imeli na Lednici skavti zbor. S 'špevtami' so naredili krog, in ko smo se šli v nedeljo kopat, sem videl, da bodo imeli zvečer prireditev. Na vsak način sem hotel videti, kaj bodo počeli. Izmuznil sem se od doma in se jim pridružil. Ker je bilo tako 'fajn', sem na čas čisto pozabil. Kar naenkrat me nekaj zagrabi za vrat in me vzdigne v zrak. Ko sem videl, da je to oče, so se mi pričele tresti noge. Nič kaj nežno me je položil na 'parkettrogar' na kolesu. In ker sem bil v kratkih hlačah, so me špice pošteno bodle. Oče se je naredil, kot da nič ne vidi, in tudi jaz se nisem upal črhniti niti besedice... Ura je bila namreč že krepko čez enajst, za nas, otroke, pa je veljalo nenapisano pravilo, da smo morali biti doma ob 'angelčešejnu'!«

Marica: »Naš oče ni prenesel, če smo se iz koga norčevali. Nekoč nas je slišal, da smo 'šlekali' sosedu, ki je bil kruljav. Poklical nas je domov in nam ukazal, da smo klečale na polenih. Soseda smo morali prositi odpuščanja. Od takrat naprej se ljudem, ki so tako ali drugače ubogi, nisem nikoli več smejala.«

Ljudmila: »Naša mama je imela vse pod ključem. Otroci smo kar naprej 'špegali', kje skriva ključ. Nekoč sem ga našla in tega nisem nikomur povedala. Ko je nanesla prilika (mama je šla molst in sem vedela, da je vsaj pol ure ne bo nazaj), sem se splazila v kuhinjo, splezala na gredenco in skušala doseči zgornja vratca. Ker pa je bil zgornji del kredence bolj naslonjen kot pritrjen, se je vse skupaj 'zaguncalo', izgubila sem ravnotežje in se prevrnila na tla, omara pa name... Za sladkosnednost sem bila dvakrat kaznovana: prvič, ker sem bila vsa potolčena, pa še mama me je zlasala...«

Gregor: »Moj brat se je vsako pomlad hvalil, da je že slišal kukavico. Tega mu ni nihče verjel, toda on s svojim hvalisanjem (ali lažmi, kot je rekel oče) ni in ni nehal. Oče ga je kaznoval tako, da je moral še namesto nas vsak večer znositi v košu nakošeno travo.«

2. LJUBEZEN ŠO STARŠI POKAZALI NA RAZLIČNE NAČINE

Starši so znali svoje otroke tudi pocrkljati. Največja nagrada je bila, če so komu dovolili, da je zjutraj malo dlje poležal. Kajti na kmetih je bila navada (v Žireh pa je bila velika večina kmečkih), da se je zgodaj vstajalo. Lenoba, in v to kategorijo se je štelo tudi jutranje poležavanje, je bila eden glavnih grehov, ki se ga je bilo treba tudi spovedati. Kakšnih očitnih nežnosti, kot so objemi, poljubi, božanje in podobno, nekdanj ni bilo v navadi. Prav tako so bili starši bolj redkobesedni tudi v besednem izražanju čustev. Velika večina pripovedovalcev je priznala, da od staršev besed, kot so: rad te imam in podobno, niso nikoli slišali. Otrokom so na vse načine vcepljali v glavo deset zapovedi in če le-ti niso hoteli, da bi pela palica, so se jih morali držati.

Sabina: »Bila sem bolj bolehen otrok, saj sem še kot dojenček prebolela najprej ošpice, takoj nato še pljučnico. Ležala sem v kamri pri babici, ki je vso noč kašljala in pljuvala na tla. Če sem se premaknila, je poklicala mamo in se zadržala nanjo, češ ali 'tega hudiča še ne boste odnesli proč od mene'. Niti zajokati se nisem upala. Bilo mi je tri ali štiri leta, mama je bila že spet noseča in danes vem, da ni imela časa še zame. Velikokrat sem sanjarila, da ji sedim na kolenih, toda to se ni nikoli zgodilo. Še ko je umirala, se mi je na nek način zagnusilo, ko sem jo prijela za roko, saj nisem bila nikoli vajena, da bi se dotikali.«

Marjana: »Moj oče me je imel zelo rad. Doma je gojil golobe in zanje sem hodila v trgovino po riž. Zase nisem smela nikoli nič kupiti, toda ko je bil sejem, mi je dal dva dinarja. Za to sem kupila 'fľaško iz cukra', v kateri je bila sladkana voda.«

Lepe spomine na sejem ima tudi Jože. Sejmišče je bilo na mestu, kjer zdaj stoji osnovna šola. V glavnem so prodajali živino, našel pa se je tudi štant za obleke, predpasnike, rute in kakšno drobnarijo. Jožetu je oče kupil 'ajštrže'. Tega je bil zelo vesel, saj so mu bile hlače, ki jih je dedoval od starejšega brata, ki je bil malo bolj obilen, zmeraj preširoke in so mu lezle dol. V navalu veselja je očeta prijel za roko, ta mu jo je stisnil in tako sta se držala še nekaj časa. To se ni nikoli več ponovilo, toda Jože ve, da mu je oče na ta način pokazal svojo ljubezen.

Silva: »Pri nas smo bili zelo revni. Imela sem še tri sestre in pet bratov. Oče je bil dvakrat oženjen, zato nekaterih nisem niti poznala. Vse moje prijateljice so tedaj že imele punčke. Nekaterim so jih kupili v trgovini, le jaz sem bila brez nje. V večjo škaflo sem dala eno 'fliko' in pod njo položila poleno, ki je nadomeščala punčko. Ko je mama videla, kako zares se igram s tistim polenom in mu pojem pesmice, kot bi imela v naročju punčko, se je brez besed obrnila in šla stran. Ko je prišel Miklavž, sem dobila 'ta zaresno' punčko. Ne vem, kako je mama zbrala denar zanjo. Takrat sem bila samo vesela, pozneje, ko sem se začela zavedati njene žrtve, sem ji bila iz vsega srca hvaležna za dobroto...«

Neža: »Moja mama je bila strastna kofetaričica. Vsako dopoldne si je skuhalo kavo, če le ni bilo kakšnih nujnih del na travniku ali njivi. Potem se je usedla dol in še vročo srebala. Zmeraj je pila zelo sladko. Oče ji je to očital, toda ona je bila zelo trmasta in se mu ni pustila. Ko jo je popila, mi je dovolila, da sem polizala skodelico. Ker sem bila najmlajša, so mi bratje in sestre govorili scrtanka poscanka.«

Marija: »Ob Sori so bili veliki kupi peska, s katerim so posipavali ceste. Ob nedeljah so mi dovolili, da sem se šla s prijateljicami kopat. Ko smo prišli iz vode, smo se ulegli na pesek in se sončili. Enkrat smo raje gledali vojake, ki so šli staviti. Eden izmed njih se je oblečen pognal v vodo in zato dobil toliko denarja, da si je doma lahko kupil nevesto. Mama mi je sama naredila kopalke iz enega kosa blaga, da sem bila med prijateljicami najlepše oblečena.«

Še ena zgodba: Od Katernika smo stari mami nosili mlečni kruh. Kadar je bila noč, sem se bala iti sama od hiše. Mama je stala na pragu in ko sem gledala nazaj, sem se počutila varno in ni me več bilo strah teme.«

Martina: »Ko sem bila stara dve leti, so me posedli na 'čelešnik' in mi obuli prve čevljičke. Starši bi radi fanta, toda tudi mene so bili veseli, zato so me zelo crkljali. Večkrat so me pestovali (rodila se je 1910), včasih kupili sladkarije. Imela sem tudi žogo, s katero sem se največkrat sama igrala. Toda če sem šla na drugo stran mostu, sem prišla k sosеду, kjer smo žogo metali v zid. Oče je imel doma gramofon. Pri nas so se zbirali mladi fantje in dekleta in so plesali. Mene je oče vzel v naročje in se zavrtel z menoj.«

Janko: »Ko mi je bilo devet let, sem hodil k Lustiku in v izložbi občudoval igrače. Najbolj mi je bil všeč lesen boben in srčno sem želel, da bi za mojo željo izvedel tudi sv. Miklavž. Včasih sem s seboj povabil tudi prijatelja. Nekoč sem prišel domov po angelčeščenju. Zagrozila mi je, da mu bo vse zatožila. To me je zelo potrlo, še bolj pa to, da sem moral ves teden hoditi za kazen k mrzlemu potoku prat plenice. Boben mi je Miklavž vseeno prinesel...«

Marjan: »Naši starši so bili zelo strogi, še bolj kot njih smo se 'šonirali' strica. Moja dolžnost je bila, da sem s krtačo čistil teleta, v štali sem nastlal živini, pometal sem po veži in peljal živino k potoku. Pozimi sem nosil drva v kuhinjo, koruzo 'robkal', fižol luščil in pomagal mlatiti s cepcem. Zelo sem bil vesel, ko nam je stric po pošti posal fige in marmelado, ki so jo delali iz grozdja. Ker sem bil priden, mi jo je mama namazala na kruh.«

Druga zgodba: »Najhuje nam je bilo, ko smo morali zvečer moliti rožni venec. Ni se smelo prav nič vstajati ali premikati. Velikokrat smo poskušali goljufati, toda oče nas je pri tem ujel ter nam že med molitvijo navil ušesa. Bogvaruj nesrečo, da bi kdo skušal zadremati! Če smo bili pridni, nam je po molitvi stric pripovedoval zgodbice ali nas je učil novih molitvic. Zelo radi smo ga poslušali, saj nam je buril domišljijo!«

Justin: »Pri nas je bila mama veliko bolj stroga kot oče. Vpričo nas ga je kregala in zmerjala, če ji ni bilo kaj prav. Bila je tudi večja od njega. Otroci smo morali že zgodaj začeti delati. Imeli smo različna opravila, odvisno od tega, koliko smo bili stari. Najraje sem hodil kositi travo za živino. Skrbel sem tudi za konja,

ki je bil že star in pohleven. Ob nedeljah, po maši, nam je mama dovolila, da smo se igrali. Najraje smo se šli fucat. Če je ni bilo kje blizu, smo lezli po kozolcu in iskali jajca. Z nami, 'ta domačimi', so bili tudi drugi fantje iz vasi. Deklet nismo nikoli sprejeli v svojo družbo. Najlepše je bilo pozimi, ko so starši in sosedje kvartopirili, ženske so zraven še opravljale, mi smo vlekli na ušesa, dokler ni bilo to preveč očitno. Starejši so takoj utihnili, ko je kdo rekel, 'da je preveč oblačn'. To je pomenilo, da se zraven otrok vsega ne sme govoriti.«

Jožefa: »Zmeraj me je bolelo, ker je imela mama brate raje kot mene. Vse so mu dovolili: od tega, da se je 'vlačil' po veselicah, kvartopiril in 'gonil' dekleta v hišo. Mama je bila prav zaljubljena vanj. Vsako soboto, odkar pomnim, sem bila zadolžena za 'glancanje' čevljev. Svetiti so se morali tako, da ko si jih obrnil proti soncu, so se morali žarki 'ujeti' v usnju. Tisto soboto mi je že ves dan tekla iz nosa kri. Vlila se mi je še v trenutku, ko sem imela v roki bratov škorenj. Ko je videl madeže, ki niso hoteli stran, me je porinil na tla in me brnil. Pri tem me je ranil med nogami, da mi je tekla kri, čeprav sem bila še otrok. Mama mu ni rekla niti besede, le za ušesa me je, ker se tako butasto obnašam...«

Vanek: »Še dve leti nisem imel, ko so me odnesli v bolnišnico. To je bil za mene velik šok, saj sem bil na mamo zelo navezan in sem ji zameril, ker me je dala od sebe. Cel mesec me ni prišla obiskat. Še potem, ko sem bil spet doma, se nisem mogel znebiti strahu, da jo bom spet izgubil. Držal sem se je za krilo, kamorkoli sva šla. Ko sem začel hoditi v šolo, sem se tako jokal, da je učiteljica poslala enega iz višjih razredov po mamo, da me je prišla iskat in me odpeljala domov.«

3. OH, TA ŠOLA!

Šola je imela nekdanj drugačen pomen kot danes. Redki starši so za svoje otroke tako zelo skrbeli, da so spremljali njihovo delo v šoli in nato še doma. Vendar se, po drugi strani, upam reči, da jih je bilo v Žireh kar nekaj, ki so vedeli, kako pomembna je izobrazba. Več mladih deklet se je šolalo tudi na meščanskih šolah, najprej v Škofji Loki in potem še v Ljubljani. K uršulinkam v Škofjo Loko so dekleta odhajala z 12 leti. Vse, ki so 'okusile' to šolo, imajo nanjo lepe spomine, saj trdijo, da jih še zdaleč niso vzgajali za samostan, temveč za življenje. Ho-

dile so na sprehode, na gledališke prireditve, veliko so brale, se učile ročnih del in risanja. Med učitelji so bila tudi znana imena, kot je bil na primer Miha Maleš, ki je učil risanje.

Spomini na osnovno šolo so prav tako ilustrirani z najrazličnejšimi dogodki. Pozimi so se tam ogreli, učiteljica jim je posušila obleko in jim kdaj pa kdaj skuhalo tudi čaj. Govorili so lahko samo, ko so bili vprašani. Drugače so morali sedeti pri miru, z rokami na hrbtu, v pokončni drži. Ko je prišel učitelj v razred, so morali vstati in pozdraviti. Takrat so še pisali s peresniki, ki so jih pomakali v tintnike. Kdo med vami se ne spominja lesenih puščic, ki so bile kdaj pa kdaj tudi okrašene? Prepričana sem, da jih kdo od starih staršev še hrani na podstrešju. Poiščite jih in si ji oglejte! Veliko staršev je celo prosilo učitelja, naj njihovega otroka tudi udari, drugače ne bo nič iz njega. O kakšnih roditeljskih sestankih, vsaj pred vojno, ni nič znanega, po vojni pa so že postali sestavni del šolskega življenja.

In kako se svojih šolskih dni spominjajo nekateri Žirovci in Žirovke?

Ivan: »Med potjo v šolo sem bil po navadi sam. Včasih sem se peljal s kolesom. Takrat se mi je pridružil sošolec. Da je šlo hitreje, sva tancala vsak na svojem pedalu in se poganjala naprej. Pozimi, ko je bila zgodaj tema, sem vso pot pel in tako preganjal strah. Nekoč, ko je prišel škof birmat, me je vprašal, ali znam kakšno pesmico. Pokimal sem in mu jo zapel:

*»... Sinoči sem bil na Viču,
na Viču pri dekliču,
če človek smolo ima,
vrag mira mu ne da.
V sobo sem priplazil,
prav lepo jo pozdravil,
ona pa rekla je,
fantič, poljubi me.«*

Škof je bil malo zgrožen, potem me je vseeno vprašal, kdo me je tega naučil. Po pravici sem mu povedal, da moja sestra.

Naša mama je bila pod vplivom strica, zato nam je veliko brala. Najraje Katekizem, ki smo se ga morali učiti na pamet, potem nas je spraševala.«

Dorica: »Ko sem bila majhna, sem hodila z mamo v Ljubljano, kjer je pomagala pri neki družini. Tam sem dobila porcelanasto punčko, ki sem ji dala ime Žarka. Z njo sem se igrala vse do šole. Ko sem prišla domov, mi je mama rekla, da imam v 'kahli' za jest, potem pa me je

takoj napodila v klekljarsko. Tam sem najprej pobirala bucike, navijala sukanec z motovila, šele nato sem začela delati prve izdelke. Obiskovala sem jo do 14. leta. Ob nedeljah nismo mislili ne na šolo ne na kaj drugega. K meni so prišle prijateljice, s katerimi smo se potem igrale v Taboru. Plezale smo po živi meji, trgale liste in se delale, kot da s palčkami 'tkemo' blago. Če nas je pičilo, smo se lovile okoli Kogejca. Ko je odbila ura, sem morala biti doma, kajti treba je bilo iti k popoldanskim litanijam.«

Neka druga gospa je pri tem dodala, da so morali pred šolo velikokrat še k jutranji maši, 'k zornicam'. Treba je bilo zelo zgodaj vstati. Na ta način so otroke učili, da bi prav živeli. In je še nadaljevala:

»Zelo rada sem imela učiteljico Pelhanovo. Pri njej smo se igrali številne igrice. Enkrat smo se napravili v angelčke. Učiteljica nam je posodila svojo 'lisico', da smo bile bolj 'fine', ko smo šle zanjo iskat nekaj na pošto. V šoli sem bila zelo rada. Ko mi je umrl oče, sem najprej tekla pred šolo in spraševala otroke, če bodo šli ata kropit...«

Pepca: »Ko smo hodile v ponavljalno šolo, smo se dekleta rade hihitale. Nekoč je ena prdnila, druge smo se ji smejale. Učitelj Hribernik je vprašal, zakaj. Med 'resnim' smehom smo mu povedale, da je ena 'neprijeten duh izpustila'. Nekatero učiteljico so bile tudi sitne. Ko sem nekoč stala na klopi, me je zalotila učiteljica. Šla je po vse otroke, da so gledali, kako neprimerno se obnašam...«

Roza: »Pri nas doma ni bilo nikomur nič mar, ali hodimo v šolo ali ne. Mama je morala garati, oče nas je le grdo gledal. Če je bil zraven, se niti 'pisniti' nismo upali. Le takrat, ko ga ni bilo, smo se razgovorili. Nekoč je stopil v sobo, ko smo se ravno smejali, in dejal: "A zdej, hudič, se pa lahko smejete in govorite!?"«

Rozi je bilo 15 let, ko je že šla delat in še ni poznala na uro. O tem, kako kažejo kazalci, se je naučila med delom za trakom...

Marija se šolskih dni ne spominja rada, saj ji je učenje šlo bolj slabo v glavo. Zaradi tega, ker so jo doma potrebovali pri delu, je večkrat tudi zaostala.

»Toda ko je bila pri sokolih telovadba, sem kar ušla od doma. Imele smo proste vaje in akademijo. Spominjam se dresa iz rjave 'kantnine' in z rdečo obrobo, trakom in čepico. Tudi po vojni sem bila nad telovadbo še zmeraj navdušena. Ko smo se dekleta vračale domov, smo

marsikakšno ušpičile: na okna smo trkale, pri Maticu, kjer so kegljali, smo spuščale ventilčke na kolesih in se nato skrile za prvi vogal. Moje učiteljice telovadbe so bile Natalija, Zinka Kendova in Julka Mrovčova. Najbolj se spominjam nastopa ob prvem decembru. Ta dan se je proslavljalo 'ujedinenje SHS'. Iz časov po vojni mi je najbolj ostala v spominu akademija, kjer smo telovadili ob pesmi Buči, buči, morje Adrijansko. Nastope smo imeli tudi v Ljubljani in Koprju. Vozili smo se z avtobusom, šofer je bil Poljanšek. Po vojni smo enkrat bili tudi v Beogradu, kjer smo nastopali v narodnih nošah.«

Anica: »Mi nismo stanovali v svoji hiši. Bili smo revni in velikokrat smo 'ta spodnje opazovali', ko so sedeli za mizo in jedli. Ali pa smo posedli po stopnicah in požirali slino. Nikoli nas niso povabili, naj se jim pridružimo. Da bi se kratkočasili, smo polagali kovance eden zraven drugega in se tako učili šteti. Doma sem bila zelo mirna, v šoli sem rada nagajala. Enkrat sva se z eno sošolko prerivala in sem padla v graben. Po pouku sem bila zato vsak dan zaprta.

Spet drugič sva šli z eno v kino. Ko je učiteljica naslednji dan pri pouku vprašala, kdo je bil v kinu, vstanem in priznam. Zato sem bila spet vsak dan dve uri zaprta. Enkrat pride pome mama in vse njene prijateljice so jo spraševale, če sem bila res zaprta, ko so naju videle iti domov. Mama mi ni dovolila, da bi se za ta prekršek učiteljici opravičila. V kino pa nisem več smela iti.«

Janko: »Pri nas se je zelo veliko bralo. Takrat je bilo v Žireh več knjižnic: sokolska, prosvetna, šolska, knjižnica Marijine družbe. V nedeljo je šla vsa družina po nove knjige in potem smo zvečer pred spanjem brali. Starša sta na branje veliko dala. Mama je imela navado, da je že kmalu po začetku pogledala, kakšen je konec, da ni bila preveč nestrpna. Enkrat smo se skušali, kdo bo vrgel dlje sneženo kepo. Zletela je čez streho ravno učiteljici na glavo. Drugi dan nas je vse zaslišala.«

Janko: »Moja mama je pred poroko služila v Ljubljani in je imela vseskozi ene bolj 'fine' navade. Ko je ugotovila, da pišem z levo roko, se je zgrozila in me začela na vse načine odvajati od tega 'hudičevega poslanstva': Bila je prepričana, da me je obsedel vrag, ker je brala v svetem pismu, da so na levi strani zmeraj same slabe stvari ali pa razbojniki. Roko mi je poveljala, privezovala za hrbet in me lasala, če je

videla, da sem se pregrešil. V šoli me je učiteljica po prstih ali me je poslala v kot, če sem pisal z levo. Nekoč me je to tako razjezilo, da sem iz žepa potegnil fračo in ji poslal 'en metk' v hrbet. Vsak dan sem moral stokrat napisati, da me bo Bog kaznoval, ker sem hudoben. Mama se je doma razjokala nad menoj, saj se je štela za malo boljšo, jaz sem se ji pa izneveril.« (Janko danes enakovredno piše z eno in drugo roko.)

Peter: »Nam, hribovskim, ni bilo treba hoditi v šolo vsak dan. To se nam je zdelo več kot nalašč pozimi, ker smo se lahko gredli na peči in se igrali. Imeli smo črnega Petra, ki nam ga je prinesel Miklavž. Ko sem nekoč učiteljici nacepil drva, mi je dala za lon kos kruha z ocvirki in vetrnico. Zelo sem bil ponosen nanjo. Dokler je bila ta učiteljica v Žireh, sem hodil v šolo tudi pozimi, potem sem to navado opustil.«

Janko: »Naš oče je bil zelo šparoven. Tudi otroke je navajal, da smo varčevali. Največja kazen je bila, če smo morali hranilnik sprazniti zaradi kakšnih neumnosti, ki smo jih sami ušpičili. Spominjam se, da smo se enkrat skušali, čigava 'prdel' bolj prdi (prdele so bile piščalke). Pri tem smo se prerivali in po nesreči razbili kletno okno. Učitelj je poklical očeta v šolo. Ta se ni nič jezil, kar je bilo zame še huje. Stal mi je za hrbtom, ko sem moral odpreti hranilnik in odšteti svoj delež za novo šipo. Jokal sem, ko sem denar nesel v šolo. Toda to še ni bilo dovolj. Učitelju sem se moral tudi opravičiti. Ker sem prvič naredil bolj potih, sem moral ponavljati, dokler me učitelj ni 'slišal'.«

Marjan: »Naš oče je prav tako pazil na vsak dinar, čeprav se je štelo, da smo bili bolj premožni. Vsakega koščka papirja je bilo škoda, ker smo ga lahko porabili zato, da smo se nanj učili pisati.«

Štefka: »Zelo rada bi študirala za učiteljico. Takoj po vojni so lahko šle naprej v šole le tiste, ki so bile pravega prepričanja. Pri nas smo hodili k maši in to je bil moj edini zločin. Vseeno sem poprosila svojo razredničarko, da mi napiše priporočilo. Na skrivaj sem pismo odprla in se zgrozila, ko me je, kljub temu da sem bila odlična učenka, očrnila, in to samo zato, ker sem bila verna. Ustrašila sem se in šla raje delat v Alpino kot navadna 'šteparka'.«

Vinko: »Mene je učila Avguštinova. Bila je dobra kot kruh. Bil sem hribovski, zato so me dolinci zviška gledali. Velikokrat sem bil bolj slabo oblečen. Spominjam se, da mi je z edine

naramnice odletel poslednji gumb. Pojdi z menoj, je rekla in mi ga je prišla. Bila je edina učiteljica, ki smo jo videvali pri maši. K obhajilu je prišla skozi zakristijo, toda vsi smo vedeli, da tudi tega ne bi smela. Otroci smo trepetali zanjo in se bali, kdaj jo bodo prišli iskat miličniki in jo odpeljali s seboj. Moja mama je zmeraj rekla, da jo občuduje, ker je tako koražna.«

Viktor: »Med vojno so našo šolo na Vrsniku zažgali, zato smo imeli pouk pri Birtu in Kafurju. Nekateri fantje so pobirali mine. Italijani so nas odpeljali na zaslišanje in nas podkupovali s čokolado, da bi jih izdali. Med vojno se je marsikaj dobilo: tudi žoge, ki smo jih bili otroci zelo veseli. Po vojni je le učiteljica imela eno, ki pa jo je skrbno skrivala, da je ne bi prebodli. Ko smo bili večji, smo hodili v šolo v Žiri. V dolino smo se spustili po Dragah. Najbolj zabavno je bilo pozimi, ko smo si pripeli smučke in je šlo hitreje. V žepu smo imeli le kakšno jabolko in kos kruha za malico. Nazaj je šlo težje: na eni rami smučke, na drugi torba. S pomladjo smo hodili bos, včasih smo naleteli na kakšnega gada, toda bili smo preveč otročji, da bi se zavedali nevarnosti. Verouk smo imeli v Ledinah. Mama mi je zmeraj zabičala, da ne bom počel kakšnih neumnosti. Toda težko je bilo držati obljubo. Na poti do tja je bila češnja, ki je kar vabila k rabutanju. Tri ženske, ki so živele v tisti hiši, so me nekoč ujele: ena me je tepla, dve sta me pa držali.«

Toda spominov je še nič koliko. Za Viktorja je bila usodna piščalka, ki mu jo je oče prinesel iz ujetništva. Najprej sploh ni vedel, da iz nje lahko izvablja glasove. Ko je obiskoval v Žireh gimnazijo, je šel kar sam h gospodu Erjavcu, ki je zastonj poučeval glasbo.

»Ko sem ob šestih odšel od doma, mi je mama skuhala žgance, ob poldnevih mi je mama od Staneta Šolskega pogrela mleko, ob dveh sem že imel teorijo, ob šestih pa vaje pri pihalni godbi. Nazaj sem šel v temi in včasih me je bilo strah, saj je bilo treba iti v Dragi mimo smreke in križa, kjer naj bi se nekoč poslavljali od pokojnika, preden so ga odpeljali naprej v Žiri na pokopališče. Ko sem prvič godel budnico, sem vstal že ob treh...«

Jože: »V prvi razred sem hodil v gasilski dom v Žireh. Za malico smo dobili 'trumanova jajca' in mleko. Torbo sem imel narejeno iz starega blaga, toda ko sem prišel v razred, sem opazil, da je bil en sošolec še bolj beden od

mene, saj je zvezke prinesel kar v roki. Do četrtega mi je še kar šlo, potem sem dvakrat padel. Učitelji so nas večkrat kaznovali. Bil sem zadolžen, da učitelju odpiram vrata. Ko sem šel enkrat na stranišče in nisem bil pravočasno nazaj, sem jih zato dobil okoli ušes. Velikokrat smo se stopili z Novovaščani. Imeli smo borbo s puščicami, ki so imele na koncu šila. V nedeljo smo šli obvezno k maši. Bil sem ministrant pri Starmanu. Vstajal sem že ob petih, po navadi ves premražen in malo sem se ogrel le pri električni pečki, katero je imel župnik prvi v Žireh. Do nas otrok je bil zelo grob, velikokrat pa smo ga slišali, ko je pripovedoval vice.«

Pripovedovali so mi tudi o učitelju petja, ki je stanoval pri družini z desetimi otroki. Ob večerih je rad posedal ob harmoniju in godel. Ko ni bilo nikogar doma, so se harmonija lotili domači otroci. Ker niso našli ključa, so gonili le meh, dokler ta ni počil. Seveda so se zelo prestrašili in se kot miške zvekli na peč, tam so počakali na starše. Oče je takoj ugotovil, da je nekaj narobe. Šele učiteljev prihod je pojasnil, kaj se je v resnici zgodilo. Oče se je postavil na sredo hiše, učitelj mu je podajal otroke s peči in vsi, brez razlike, so bili tisti dan tepeni.

Tudi na Justinovo učiteljico so nekateri imeli lepe spomine. Povedali so mi, da se je rada šminkala in da nikoli ni hotela izdati, koliko je v resnici stara.

Marija je rada obiskovala tudi nemško šolo. Učiteljica je bila zelo prijazna. Seveda ni znala niti besedice slovensko. Marija se je rada učila, zato jo je imela za prevajalko. Hodila je po razredih in tolmačila.

»Velikokrat nam je prinesla piškote. Naučila nas je pisati, brati in računati, vse po nemško. Veliko fantov se ni hotelo učiti, pa ne zato, ker bi bili politično opredeljeni, temveč zato, ker se jim preprosto ni dalo. Po vojni so seveda govorili drugače...«

Na nemško učiteljico ima lepe spomine tudi Jožefa:

»Nekoč sem učiteljico videla jokati in takrat se mi je zasmilila.«

Potem mi je povedala, da se še zmeraj spomni, kako je bila oblečena, ko je šla prvič v šolo:

»Imela sem porhantovo rožasto obleko, prvi razred sem obiskovala pri Mrovcu. Učiteljica nam je kupila štruklje, ker je bila v hiši pekarija. Med odmorom smo se lovili in se šli gniti jajce. Nekateri so že prvi dan tako noreli, da so jih

morali dobiti po prstih. Posebno eden je bil 'namest vraga'. Velikokrat je zaostal, učiti se ni hotel, nihče se ni brigal zanj. S še dvema drugima so me nekoč počakali na poti iz šole, me zagrabili in me odvlekli k vodi. Tam so mi potegnili dol hlače in me gledali, kakšna sem. Bilo me je tako sram, da ves teden nisem šla v šolo. Skrila sem se doma na seniku in čakala, da je odbilo poldne. Še danes, ko vidim tistega 'gavnarja', me strese mrz. Toda on je verjetno že pozabil, jaz ne morem...«

Milan: »Naš oče je bil doma iz šušarske družine. Želel je, da bi imeli njegovi otroci več možnosti v življenju, kot jih je imel on. Pošiljal nas je v šole v Škofjo Loko in tudi v Šentvid. Nikoli ni godrnjal, ko je bilo treba kupiti nove zvezke in knjige. Pri učenju smo se morali sami znajti. Sestra, na primer, celo jesti ni smela, dokler ni naredila naloge. Ko smo šli naprej v šole, smo med šolskim letom domov prihajali le dvakrat ali trikrat. Vsa pisma, ki smo jih napisali staršem, so v šoli prebrali. Moj brat je imel enko iz francoščine in to samo zato, ker ga je bolj zanimalo, kako je s kravo v domačem hlevu kot kaj drugega. Zato so učitelji rekli očetu, naj premisli, če je še pametno, da brat nadaljuje šolanje.«

Ob koncu vsakega šolskega leta so meščanske šole izdale posebno letno poročilo, v katerem je bil predstavljen celoten učiteljski zbor, učbeniki, objavili so celo naslove spisov, predstavili so izlete, vzgojno delo, dijaška društva, učila, poročilo o zdravstvenem stanju in 'rede' učencev.«

Taki in podobni dokumenti so zares dragoceni, saj pričajo o času, ki ga želimo tudi Žirovcem iztrgati pozabi.

4. ČE BOŠ TI MENE, BOM JAZ TEBE TUDI ...

Otroci si že včasih niso bili radi 'dolžni'. Če je kdo dobil udarec, jih je moral tudi vrniti. To sta mu narekovala čast in ponos. Zato je bilo fantovskih dvobojev veliko več kot danes. Prav tako so bile stvari pravično razdeljene znotraj družine. Otroci so takoj začutili, če je kdo dobil več. Starši so bili večinoma pametni in so otroke vpregli v delo, da jim niso šle po glavi take ali drugačne neumnosti. Največ razlik znotraj družine je nastajalo tam, kjer so bili sinovi 'bolj gor vzeti' kot hčerke. Dekleta so imeli bolj 'na špagi' in jim je bilo manj dovol-

jeno kot fantom. Veliko sogovornic je potožilo, da se je staršem zdelo neumno, da bi se učile, ker so bili mišljenja, da baba ne sme biti preveč pametna, ko se omoži.

O nečistovanju, na primer, se ni veliko govorilo (ali skoraj nič).

Marija: »Ko so se odrasli napili, so večkrat govorili 'grde' stvari. Tako je imel sosed navado, da je pripovedoval umazane smešnice. Eno sem si še do danes zapomnila. Gre pa takole: Kdaj je baba najbolj penasta med nogami? Odgovor je bil, ko molze. Vsi so se mu smejali, še mi, otroci. Toda nihče ni vedel, zakaj gre...«

Marijinemu bratu ni bilo treba kaj prida delati. Veljal je za naslednika, in kadar se mu je zahotelo, je lahko šel igrat nogomet. Tudi čez dan. Mama mu ni nikoli rekla niti besedice. Enkrat ji je Miklavž prinesel za darilo žogo. Toda redkokdaj se je lahko z njo igrala, ker je morala biti za gospodinjo.

Marija: »Moja mama je bila slaba kuharica. Nič ni znala. Zato je najraje videla, če sem kuhala jaz. Bilo mi je deset let, ko sem že izrezovala iz Domoljuba recepte. Očetu je bila najbolj všeč fižolova juha. Naokoli se je hvalil, da tako dobre še ni jedel. Makarone smo prvič kuhali, ko so prišli Nemci. Ko sem bila pridna, mi je mama dala dve kroni, da sem si na sejmu kupila 'špeguček'.

Terezija po pravici pove, da je rada jezikala. Posebno so ji šli v nos sosedovi fantje, ki so mislili, kaj so.

»Ko je bil pust, smo se vsi radi malo našemili. Potem smo hodili od hiše do hiše. Včasih smo dobili suhe krljje, kos kruha ali jabolko. Sosedovi trije so me počakali za vogalom, me odvlekli za kozolec, in medtem ko me je eden držal, me je drugi s šibo tolkel po nogah in po riti. Ker so mi raztrgali obleko, sem jih doma dobila še od mame...«

Nekateri so rasli skupaj z dekleti. Tako so se igrali tudi z njihovimi igračami. Seveda so ob uporabi le-teh razmišljali bolj po 'moško'. Tako kot na primer eden mojih sogovornikov, ki je odnesel sestrin štedilnik – igračo na štaljo, v majhno kurišče nabezal slamice in potem zakuril... Seveda je začelo goreti še kje drugje kot le tam, kjer bi moralo, in le pazljivemu sosеду, ki je videl dim z bližnjega balinišča, se je lahko zahvalil, da ni kozolec pogorel do tal.

Včasih otrok niso tako 'pomerkali' kot danes. Zato je bila največja dota, če so se pre-

bili skozi življenje brez večjih ali manjših poškodb. Ko sem to prvič slišala, sem samo skomignila z rameni, češ tako hudo pa le ni bilo. Toda številni primeri so me izučili, da je bilo to še kako res.

Zato me ni preveč presenetilo, ko sem poslušala zgodbo o tem, kako je neki oče prinesel domov stol, neke vrste gugalnik, ki ga je bilo treba še sestaviti. Mama pa se je temu odločno uprla, ker je nekje slišala, da je eni odščipnilo prst. Oče je bil sprva jezen zaradi ženine črnogledosti, toda stola, resnici na ljubo, ni nikoli uporabil.

Starejše sestre so morale paziti na mlajše brate in sestre. Zato se same niso mogle igrati in so se čutile prikrajšane.

Ana: »Bilo mi je komaj šest let, toda odkar sem dodobra shodila, sem bila za pestrno. Če sem mamo prosila, ali lahko grem k sošolki, me je ostro zavrnila, da imam dovolj dela doma in naj mi ne gredo po glavi same neumnosti. Toda enkrat je bila želja močnejša od dolžnosti. Brata sem pustila pod hruško, da se je igral z bučami. Ne vem, kako mu je uspelo, da se je po vseh štirih splazil do gnoja in padel v gnojnico. Bil je že v nezavesti, ko ga je slučajno našel oče in potegnil ven. Tako sem bila tepena, da sem imela ves mesec klobase po rokah in nogah. Prav s tem bratom sva si bila pozneje najbolj blizu, najini hiši stojita ena zraven druge in še zmeraj, ko je kaj narobe z njegovim zdravjem, se počutim krivo. Pa je od tistega dogodka že več kot petinšestdeset let...«

Včasih jedilnega pribora niso pomivali, kot to počnemo danes. Vsak je imel žlico zataknjeno pod mizo in po jedi jo je samo obrisal ob hlače ali krilo in se z njo naslednjič spet lotil jedi. Marsikje so otroci sedeli dva po dva na enem stolu. Ker je bilo žlic premalo, je moral eden počakati, da je drugi pojedel. Pri tem je bilo veliko vroče krvi, ki je tudi starši niso mogli zlepa umiriti. Zato ni bilo čudno, če je kdo, namesto da bi kosil, klečal v kotu.

Otroci so se grobosti in nasilja učili tudi od odraslih. Tako sem slišala marsikatero zgodbo o pretepih med očeti in sinovi ali o nasilju med sosedi.

Ana: »Moj oče se je dvakrat oženil. Rodila sem se, ko so bili prvi otroci že odrasli in so že šli služit. Živo se spominjam, kako je popoln brat prišel enkrat domov, odvedel očeta pred hlevska vrata in mu zagrozil, da ga bo ubil, če mu ne prepiše del travnika. Z njim je bila tudi

njegova žena, ki je imela v roki rovnico, s katero je očeta vsake toliko časa 'butnila' v trebuh. Oče je jokal kot otrok od jeze in bolečin. Z mamo sva stali ob strani in prav tako jokali.«

Peter: »Pri nas smo imeli psičko, ki sem jo imel zelo rad. Ko je imela mlade, jih je oče odnesel na gnoj in pobil z vilami. In to pred mojimi očmi. Bilo je grozno, saj sem imel živali zelo rad. Enako je naredil z mladimi mački. Edinole lastovičjega gnezda se ni nikoli dotikal. Vedno je govoril, da lastovice prinašajo k hiši mir in srečo.«

Peter mi je še povedal, da so se sicer v družini zelo dobro razumeli, da se tudi otroci niso prepirali med seboj.

»Le enkrat me je sestra zlasala,« se je ob spominu na tisti dogodek od srca zasmejal. »Zaljubljen sem se v eno sošolko, ki je imela dolge skodrane lase. Zdela se mi je lepa kot angel. Sam nisem vedel, kako bi se ji približal. Nekoč sem sestri izmaknil robček, tak, rdeč, ki je bil obrobjen z belimi srčki. Ko je sestra to opazila, me je zlasala in me zatožila mami. Ta se je prišla za glavo in rekla: 'Že zdaj krade, kaj bo šele, ko bo zrasel.' Toda to sploh ni bila kraja! Jaz sem jo imenoval prva ljubezen!«

Večkrat kot ne so se otroci stepli tudi na poti od nedeljske maše. Posebno tisti, ki so morali hoditi na Svete Tri Kralje, na Gore, v Ledine ali kam drugam, peš.

Dečki so bili napravljeni v mornarske obleke s kapucami in obuti v bele čevljičke. Bog varuj, da bi se kdo umazal! Toda prav to se je večkrat tudi zgodilo.

Filip: »Maše so bile veliko daljše kot dandanašnje. Seveda smo se otroci že med mašo dolgočasili, kaj šele potem, ko smo šli domov. Lepih oblek nismo bili vajeni, saj smo se čez teden podili naokoli v vseh mogočih cunjah. Dekleta smo radi vlekli za lase, fantje pa smo imeli pri sebi nožičke, s katerimi smo se zbadali. Nekoč sem imel pri sebi bratovega, na katerega sem bil še posebej ponosen. Ko sem ga pokazal nekemu prijatelju, ga je ta hotel obdržati za nekaj dni. Ustrašil sem se, kaj bo na to rekel brat. Zahteval sem ga nazaj. Ker sem bil bolj šibak, me je hitro vrgel na tla in obrcal. Moja nedeljska obleka je bila umazana in raztrgana. Stara mama me je za silo spravila v red, mama me je natepla, brat pa je, na moje zadovoljstvo, obračunal s prijateljem.«

Tudi včasih so se otroci šli za 'zdravnike', kot se gredo še dandanašnji, le da so bile igre kdaj

pa kdaj bolj krute. Tako sem slišala, da so eni ravbarji (tako so radi rekli porednežem) slekli sošolko in ji za zabavo tja tlačili muhe. Fantje so se skušali, kdo bo dlje lulal, kakšne deklice pa so se drgnile med seboj, ker se jim je zdelo lepo. Največ zabave so imeli, ko so potrgali cvetove zlatih in na golo kožo pritiskali 'injekcije'. Nikoli se nismo počutili umazano, so mi zatrjili tisti redki, ki so se upali razkriti tudi to plat svoje mladosti. Toda ko so nas odkrili starši, so iz naših dejanj naredili nekaj grdega in prepovedanega.

Še po vojni je bila Sora prav primerna za kopanje. Številni so se spominjali tolmunov, kjer so plavale ribe in kjer so se mnogi naučili tudi plavati.

Otroci so imeli kopalke, marsikje pa so plavali kar goli. Pri tem so odkrivali, da so dečki drugačni od deklic in prav nič nenavadno ni bilo, če so se šli tudi za zdravnika.

Večina mojih sogovornikov je dala to izkušnjo skozi, le nekateri o njej niso želeli govoriti. Drugi, bolj zgovorni, pa so povedali marsikaj zanimivega.

Jože: »Saj sploh nismo vedeli, za kaj gre. Bilo nam je lepo, ko smo se ulegli drug na drugega. To so počela tudi dekleta. Vem pa, da me je postalo sram šele tedaj, ko so za te igrice izvedeli doma in so začeli zganjati hudiča. Zmerjali so me, da sem pokvarjen, umazan, da bom šel živ v pekel in podobno, meni se pa ni niti sanjalo, kaj sem naredil narobe.«

Jožetova žena je nato dodala:

»Pred otroki se starši niso nikoli spozabili. Vse, kar je bilo povezano s tistim 'dol', je bil greh. Ko sem dobila prvo 'čiščo', mi je mama rekla: zdaj boš enkrat na mesec kaznovana do konca življenja. To me je zelo prestrašilo. Več kot toliko se z menoj ni pogovarjala. Ker me je tako prestrašila, sem bila še kot punca prepričana, da bom dobila otroka že od poljubljanja. O tem, da ženska nosi dojenčka devet mesecev, sem prebrala v nekem časopisu...«

Kjer so bila pri hiši dekleta, se je o oblekah veliko več govorilo kot tam, kjer so bili fantje v večini. Tiste sogovornice, ki so imele starejše sestre, so bile v glavnem zmeraj lepo oblečene. Od njih so podedovale obleke in tudi čevlje. V starih Žireh je bil znan Taborski Matevž, ki je hodil čevlje popravljat kar na dom. Če ni bilo tega, so jih nosili k Zajcu. Obleke so med drugimi šivali pri Dermotovih ali pa pri Vrtovcovi Franci.

Milka: »Naša mama je želela, da smo bila dekleta v nedeljo v nedeljskih oblačilih. To nam je šlo zelo na živce, saj smo se morale paziti, da se ne umažemo. Ravno tedaj je brat dobil kolo in vse smo mu bile zelo nevoščljive. Bilo je moderno, da si se vozil pod štango, ne na njej. Kljub temu da sem bila vsa poštirkana, sem izmaknila kolo in se skušala peljati tako, kot sem videla pri bratu. Toda ker nisem bila večča, sem sredi klanca pod hišo zaorala v pesek in si podrgnila obe kolena. Bala sem se, kaj bo rekel brat, ker sem zvila sprednje kolo. Toda bil je dobrega srca in me je še branil pred mamo, ko me je hotela za kazen zapreti v klet.«

Pri marsikateri hiši je bil konj zelo dragocen, posebno med vojno.

»Moj brat je nekoč fural v Črni Vrh. Med potjo so ga napadli partizani. Toda ves čas med streljanjem se ni umaknil od konja, ker mu je oče naročil, naj pazi nanj, ker je vrednejši od zlata...«

»Pri nas je bilo šestnajst otrok. Vsako leto, ko smo ličkali koruzo, smo družno pripravili ličkanje za naše postelje. Teta, ki je delala v ljubljanski papirnici, nam je prinesla neuporabne papirnate trakove, ki jih je obrobila in smo jih imeli namesto 'dek' za pokrit. Kadar je bilo najbolj mrzlo, je prišel oče in nas pokril še s 'pruštofi', je pripovedoval svojo zgodbo Janez.

Povedal je še, da je oče imel na 'stalaži' šibo in če jo je le pogledal, so otroci takoj vedeli, koliko je ura.

»Pri nas smo se otroci zelo dobro razumeli med seboj. Mama nas tudi ni vsak dan štela. Nekoč je bil bratranec že več kot tri dni na obisku, ko je šele opazila, da je eden več pri hiši.« In je nadaljeval: »Med vojno smo zbirali patrone in jih skrivali v hlevu. Ko so se rojevali otroci, nas je mama poslala k teti, ki je živela v Tabru. Tam sem po navadi ostal cel mesec. Ob večerih smo zbirali fižol in komaj čakali, da bomo videli novega brata ali sestro. Zelo smo držali skupaj. In še držimo.«

Nekoč, ko so se vračali z Vrsnika, kamor je mama hodila v žernado, so opazili šest nemških vojakov. Jože je tekel naprej in opozarjal ljudi, naj bodo previdni. Ravno tedaj je pri teti zagorela streha, ki je bila slamnata. Bilo mu je hudo, saj je bilo s tisto hišo povezanih veliko lepih spominov. Tudi tisti, kako so jeseni zaklali prašiča, posušili mehur, po katerem so potem tolkli kot po boksarski vreči, da si je nekoč celo zlomil roko.

5. NEKATERIM JE BILO USOJENO DRUGAČNO OTROŠTVO

Otroštvo je po navadi najlepši in hkrati tudi najbolj občutljiv del našega življenja. Veliko stvari, ki jih doživimo v obdobju odraščanja, zaznamujejo naš značaj, našo usodo. Morda tepež, krivice, srečanje s smrtjo, lahko pa tudi lepi trenutki, polni vragolij in razposajenosti.

Nekaj posebnega je bilo Vilijevo otroštvo.

Rodil se je v družini s šestimi otroki. Starši so si trgali od ust, da so imeli otroci dovolj jesti. Ko je bil Vili star štiri leta, se je začela vojna. »Vsi smo občutili strah, tudi starši,« se spominja Vili. Z mamo je večkrat hodil v žernado v Žirovski vrh in med potjo sta srečevala tudi partizane.

»Mama mi je zmeraj zabičala, da ne bom kaj narobe rekel,« je nadaljeval Vili.

Med potjo sta se pogovarjala še o drugih stvareh: o njeni mladosti, o tem, kako je šla s štirimi leti služiti, razlagala mi je o drevesih in naravi. To mi je pozneje, ko sem oslepel, zelo pomagalo.

Doma se je veliko bralo. Naročene so imeli Mohorjeve knjige, verski tisk, radi so prebirali življenjepise svetnikov, Jurčiča in Gregorčiča.

»Bil sem zelo radoveden otrok. Imel sem komaj osem let, ko sem se ponesrečil. V letih po vojni je bilo orožja, kolikor hočeš. Bomba mi je eksplodirala v roki in od takrat je postala tema moja usodna prijateljica.«

Veliko časa je preživel v bolnišnici. Strah, ki se mu je zalezal v kosti, mu ni dal miru.

»Na železniški postaji v Ljubljani je bilo uskladiščenega veliko orožja. Ljudje so v evforiji radi streljali. Enkrat je prišlo celo do eksplozije. Ležal sem v bolnišnici in v trenutku je bila postelja polna razbitega stekla. O, kako me je spet postalo strah.«

Številne operacije mu niso povrnila vida. Zato je spet moral v Ljubljano, tokrat v šolo. Tam je bil med sebi enakimi. Kmalu se je naučil, kako si z eno roko zaveže čevlje, in ni bilo dolgo, ko se je, samo z eno roko, lahko zapeljal po ograji.

»Živel sem v internatu,« pripoveduje, »imeli smo dnevni red, ki je vključeval tako šolo, ročna dela, pevsko vzgojo, učenje in prosti čas. V razredu nas je bilo največ pet. Bili smo iz različnih krajev. Eni so jokali, ker jim je bilo dolgčas, jaz sem bil še kar trden. Rad sem igral šah, le pri risanju so učitelji z mano izgubili potrpljenje.«

Domov se je vračal le za večje praznike in na počitnice. Prometne zveze so bile slabe, avtobusi so bili takrat prepolni. Od začetka je prihajala ponj mama, potem, v višjih razredih osnovne šole, se je sam znašel, kakor se je vedel in znal.

»Zelo veliko sem bral, nabit sem bil z znanjem. Vrstnikom sem rad pripovedoval zgodbe, saj so me z veseljem poslušali. Pri petnajstih letih sem se naučil voziti kolo. Čeprav sem bil slep, to ni bil noben problem. Vozili smo vštric in je šlo.«

Na jezu ob elektrarni se je naučil plavati. Včasih so od kod privlekli kakšno 'kišto' in se z njo vozili po vodi.

»Kljub slepoti je bilo moje otroštvo še kar zanimivo. Prav tako sem bil radoživ kot drugi otroci. Vrstniki so me lepo sprejeli medse in skupaj smo marsikatero ušpičili!«

6. NEKAJ TOPLEGA SE DOTAKNE SRCA, KO SE SPOMNIMO NANJO

Brigita Avguštin je v Žireh poučevala še takrat, ko smo šli v šolo dvainpetdesetletniki. Še zmeraj jo vidim pred očmi, kako je prišla v razred, zmeraj oblečena v kakšno bluzo z belim ovratnikom. Nikoli se ni razjezila, kričala ali kako drugače povzdigovala glasu. Že takrat se nam je zdela zelo stara. Bolj podrobno smo jo lahko opazovali v cerkvi. Kar lasje so nam šli pokonci, ko smo jo videvali tam! Vedeli smo, da učitelji niso smeli hoditi v cerkev. Iz pogovorov odraslih smo lahko razbrali, da sicer dela hude prekrške, ampak ker je že tako v letih, je oblast zamižala na obe očesi. Spominjam se je, kako je takrat, ko je bilo obhajilo, na hitrico prišla iz zakristije. Včasih je nam otrokom pri tem zastala sapa in samo čakali smo, kdaj bodo prihru-meli policaji, jo zgrabili, uklenili in odpeljali.

»Na začetku sem sedela v klopi,« se vedro nasmehne Brigita, ko ji povem, kakšne misli so se njenim učencem pletle po glavi.

»Toda vsakič, ko sem vstala in šla mimo otrok k obhajilu, so se mi vljudno umikali in mi govorili 'zdravo'. Zdelo se mi je, da je ta pozdrav neprimeren za cerkveno ozračje.«

Ko je v povojnih letih učila v Žireh, je bilo v razredu v povprečju po 35 otrok. Bili so nadarjeni in delovni. Čudila se je petletnim deklicam, ki so se že učile klekljati. Še danes hrani prtičke, ki jih je dobila ob slovesu.

»Uživala sem, ne samo ob otrocih, temveč tudi v naravi. Skoraj vsako nedeljo sem hodila

na Žirk. Samota mi ni pomenila breme, temveč lepoto.«

Ko je imela roditeljske sestanke, je staršem rada pokazala mapo, kamor je zapisovala opombe o vedenju. Težko je prenašala krivico, zato ji je bilo vedenje zmeraj najtežje ocenjevati.

»Rekla sem otrokom: sedajle bomo pa redovali. Vsi, toda po pravici. To je bila zame velika uteha. Vsak, ki je dobil trikratni opomin, smo mu zapisali piko. Pike so slabšale oceno iz vedenja. Oh, kakšno napako danes delajo v šoli, ko so pozabili na vedenje! Za mene je še zmeraj bolj važno, KAKŠEN SI, in ne, KAJ ZNAŠ! Staršem sem zmeraj rekla, da zame ni tako važno, kaj bo kdo znal povedati, temveč kako se obnaša. Učitelji smo morali iz otrok vzgojiti dobre in poštene ljudi. O, v kót ali pred vrata jih nisem pošiljala, to ne. Če kdo ni znal, sva se učila po šoli.«

Brigitin oče je bil mali trgovec. Hčer je hotel poslati v trgovsko šolo. Toda Brigita ga je na neki način pustila na cedilu, saj je bila trgovska šola v Ljubljani, ona pa ni želela oditi od doma. Učiteljšče je naredila v Škofji Loki. Njene učiteljice so bile redovnice, rada jih je imela. Spominja se, kako je enkrat prinesla v šolo 'klobasast' zvezek, toda tudi za to so imele razumevanje.

Medtem ko je opisovala svoja učiteljska leta, so se ji utrnili marsikateri spomini tudi iz njene mladosti.

V prvem razredu jo je učil neki učitelj iz Koroške, ki je zelo rad kaznoval za vsako figo. Nekoč je neka sošolka Brigiti podtaknila smeti pod klop. Ko je učitelj videl njeno 'nemarnost', jo je za kazen hotel odvreči v klet. Toda na ves glas je začela kričati in prositi, naj tega ne naredi, tako da se jo je nazadnje usmilil in popustil. In tudi ta dogodek je bil eden izmed kamenčkov, ki so Brigito prepričali, da mora biti do svojih učencev pravična.

Zmeraj se je zavedala, kako se življenje pred kulisami razlikuje od tistega za njimi. V letih z bogatimi izkušnjami je spoznala, da je veliko ljudi slepih za vse življenje. Tudi njej je, kot mnogim drugim vaškim učiteljem, večkrat sijalo sonce kot ne. Bili so dnevi polni težkega, viharnega ozračja, ki učitelja tlačijo k tlom.

Kot novinko so jo najprej poslali v daljne, nedostopne kraje. Vse ji je bilo tuje in ni vedela, kako bi se pripravila na izkušnje, ki so sledile. Ni vedela, kje jo bodo vzeli pod streho in kje bo prosila za hrano. V takih trenutkih ji je

dom stopal še bolj živo pred oči. Ko je šla prvič v razred, je spoznala, da je to nekaj posebnega. Učitelj je delavec svoje vrste. Ni kakor delavec za strojem, ali uradnik ob številkah, ali trgovec, ki mešetari z mešanim blagom, ali obrtnik, ki upogiba les ali si pokorava kamen. Učiteljevo 'blago' so ljudje: mladi, neizkušeni, nežni in globoko čuteči otroci, ki so postavljeni v šolske klopi kot še neobdelani vrči, ki jih je treba napolniti in mojstrsko obdelati. In prav ob tem visokem cilju je zmeraj občutila veliko težo učiteljskega poklica. Nikoli ne bo pozabila prvega dne pouka. Pred njo je sedelo 72 otrok drugega razreda: vseh različnih starosti. Ker med vojno niso imeli slovenskega pouka, so po njej vsi obtičali v enem razredu. Tako so bili med njimi prijetni otroci pa tudi taki, ki so bili pripravljeni na vsakršno hudobijo. Sama pri sebi se je zgrozila ob spoznanju, da morda ne bo zmogla dobro opraviti naloženega dela. Še nikoli poprej ni tako bridko zajokala kot na večer tistega dne.

Vseskozi se je zavedala, da se mora učiti tudi sama. Nikoli se ni mogla zadovoljiti s površnim in povprečnim delom.

»Otroci svojega učitelja dobro poznajo. Na njem radi odkrijejo točke, ki bi se dale izkorščati, in potem to tudi radi počnejo,« se spominja Brigita. »Zato je bilo zmeraj potrebno, da sem bila pri delu budna. Če sem kdaj popustila, se mi je maščevalo. Ko sem stopala v razred, sem morala pozabiti na zasebnost, na preteklost. Obleči sem se morala v dobro voljo in otroškost, da sem bila tako blizu mojim otrokom. Nikoli nisem pozabljala na dobroto. Ne učimo samo z glavo in rokami, temveč tudi s srcem. Kar sem zahtevala od drugih, sem morala najprej doseči sama. Skušala sem jim biti vzor in luč, ki jim sveti na poti.«

Toda biti dober učitelj je včasih zelo težko. Kolikšen napor zahteva samo opomin trmastemu otroku, ki predrzno izziva pest?! Koliko potrpežljivosti zahteva učenje nenadarjenih in zaostalih otrok? Koliko lažja bi bila marsikdaj surova kletev kot prijazna beseda? Kako težko jim je poklanjati smehljaj, ko bi najraje glasno zajokal med njimi?

Brigita je prepričana, da mora imeti vsak učitelj, ki želi opravljati svoje delo, tudi primeren značaj. Ne sme biti prehitel, ne prepočasen, v sebi ne sme nositi nagle jeze, ne divjega razburjenja. Mora biti umirjen, s čim višjo mero dobrih lastnosti.

Tudi zunaj šole čakajo učitelja marsikatero težavo. Glava je velikokrat prepolna, živci razdraženi, toda kljub temu je treba misliti na naslednji dan, popravljati naloge in še marsikaj. Marsikateri učitelj je včasih na vasi pogrešal primerno zabavo in družbo, kajti mnogi so težko prenašali samoto. Razumela je mlade kolegice, ki so iz mesta prišle na vas in prejkotale vse noči zaradi samote.

Toda pri vseh težavah je Brigita zmeraj občutila notranje zadovoljstvo vsakič, ko je stopila v razred. Otroci so se ji zdeli kot velika nezorana njiva, po kateri je stopala kot sejalec, ki meče semena.

Zmeraj, ko so se jo otroci spomnili s kakšnimi pozdravi, je bila neskončno vesela. Vezi, ki so nastajale med njo in učenci, so ji dajale moč in spodbudo vse žive dni. Prepričana je, da se učiteljski poklic prilega zlasti ženskemu spolu.

»Od vseh poklicev je prav učiteljski tisti, v katerem se vse življenje hodi v šolo. Res da uči otroke, toda tudi oni lahko dajo učitelju marsikakšno dragoceno izkušnjo.«

Enajst let, ki jih je preživela v Žireh, so ji ostali v nepozabnem spominu. Kar nekaj let je stanovala pri Deklovih, potem se je preselila v blok zraven šole.

Ko sem jo vprašala, katerega učenca si je najbolj zapomnila, je takoj povedala, da Ido Filipič. Zmeraj sem bila gotova, da me ne bo pustila na cedilu, ko bo prišel nadzornik, saj je bila pridna in vestna učenka.

Nadzornika se je zmeraj bala. Nekoč je potrkal na njena vrata neki možakar s črno aktovko. Že od daleč mu je vpila, da ne bo nič kupila, da naj kar gre, ker je mislila, da spet nekdo nekaj prodaja po hišah.

»O, majne, kako sem se ustrašila, ko mi je povedal, kdo je! Ravno sem si pripravila malo polente za kosilo, kajti pouk sem imela ves dan in tek me je dobesedno minil. Toda potem je bil zelo uvideven.«

Ob koncu najinega pogovora je še dodala: »Poučevala sem v času komunizma. Spominjam se, da sem imela v omari revijo Bogoljub. V njem je bil krasen članek o domovini. Toda če bi Bogoljuba odkril nadzornik, bi to bil velik škandal. Obravnavali bi me na konferenci in še marsikje drugje. Šibila so se mi kolena, ko je brskal po polici. Mislim, da me je sam Bog obvaroval, da ni opazil vsega, kar sem hranila v omari.«

Brigita danes stanuje v Retečah pri Škofji Loki. Nič se ni postarala. Ogenj, ki jo je gnal skozi življenje, je še zmeraj poln žara in moči. Drobna, izpiljena pisava, ki smo jo učenci zmeraj občudovali, je enaka. Večer, ki sva ga preživeli skupaj, je bil nekaj posebnega: zabrisal se je čas, odgrnile so se zavese, in na odru so se z bliskovito naglico odvijali prizori, na katere sem že zdavnaj pozabila.

7. O, MLADOST TI MOJA, KAM ODŠLA SI, KJE SI?

Otroštvo ima pravzaprav eno samo napako: to, da prehitro mine. Tudi če se nam zdi, da se nam je marsikdaj godila krivica, se čez leta z nostalgijo spominjamo časov, ko je bilo vse drugače. Tudi za moje otroštvo bi lahko tako rekla. Po dolgih letih sem se ponovno spomnila stare, s slamo krite hiše, v kateri je stanovala starejša ženica Zalka, ki nas je tako rada podila okoli vogla, če smo se, nebodijih treba, 'lajhali' tam okoli. In studenca, tik ob poti, kjer smo se odžejali, ko smo se utrujeni in prepoteni vračali iz gozda. Spominjam se kobile Mice, ki je krotko prenašala mojo težo, ko so me posadili nanjo. Ko sem zaprla oči, sem videla podstrešno kamro, v kateri so bile velike lesene posode, kjer je stara mama hranila žita.

Na zgornji veži sta bili dve postelji, za eno vem, da je bila oddana Darku. Ne vem več, čigav je bil, rekli so mu, da je 'plašur', ker ni maral delati. V mojo spominsko knjigo pa je napisal tako lepe verze, da bi se, če bi bil še živ, z vso odločnostjo postavila zanj. Vem, kako rada sem brskala po omari stare mame, v kateri je hranila črne obleke, ki so bile posute z bleščicami. Ko boš umrla, bodo moje, a, ne, sem želela dobiti njeno zagotovilo. Toda to se ni nikoli zgodilo.

Bilo mi je pet ali šest let, ko sva s staro mamo šli na Brezje. In to z vlakom. Samo tega se spominim, da je bilo nepozabno.

Makadamske poti so bile poleti, po dežju, polne luž in otroci smo zmeraj čofotali v topli vodi in se špricali.

Najlepše spomine hranim na zaklenjeno sobo, v kateri so bile shranjene stvari tete Mici. Ona je še pred mojim rojstvom odpotovala v Kanado. Če sem le mogla, sem mamo 'nafeh-tala', da me je spustila na blazine, ki so bile naložene tik ob oknu. Tam sem se udobno namestila, sanjarila in si izmišljala zgodbe. Ni-

koli nisem imela kakšnih posebnih igrač. Le iz škotel od cikorije mi je mama naredila voziček, iz starih cunj oblikovala punčko in to je bilo vse moje bogastvo.

Kadar je bil dež, sem risala po šipah in nikoli mi ni bilo dolgčas. Tudi če sem bila sama.

Želela bi, dragi bralci in bralke, da bi utrinki iz mladosti dali nekaj lepega, toplega in plemenitega tudi vam. Naj se obudijo vaši spomini. Naj zaživijo taki, kot so bili. Če se boste ob tem nasmehnili, zmajali z glavo, globoko zavzdihni-

li, ali kaj podobnega, se bo to zgodilo zato, ker vam bo nenadoma postalo lepo. Čas vse prehitro mineva. Posebno še, ko se oziramo nazaj.

Stopimo do skrinje, v kateri hranimo spomine, odprimo stare zvezke, pobrs kajmo med porumenelimi fotografijami in skušajmo na ta način, vsaj za trenutek, ustaviti čas. Nenazadnje tudi zato, da okoli sebe zberemo otroke, vnuke in jim začnemo pripovedovati že zdavnaj pozabljene zgodbe našega otroštva.

Otroci na Blegošu. Z leve: Helena Seljak, Angelca, Vida in Tončka Gantar, 1959

30 LET

MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

1970–2000

Miha Naglič

NAGOVOR OB 30. OBLETNICI MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŽIRI (MDŽ)

Lep pozdrav vsem, ki ste se odzvali našemu vabilu in prišli pogledat žirovski muzej. Ta je v težavah, zadnje čase sploh ni stalno odprt. Število obiskovalcev je zelo upadlo, stanje stavbe in zbirke pa je takšno, da obiska ne more povečevati. O tem, kaj storiti, da bo kdaj drugače, smo že in bomo še govorili in pisali. To pot pa smo se zbrali z veseljem, ne z obžalovanjem, tu smo, da s kratko slovesnostjo počastimo 30. obletnico našega društva.

Rojstni dan MDŽ je 20. maj 1970. Tistega dne se je na sestanku v Zadružnem domu v Žireh zbrala prav imenitna družčina. Iz Škofje Loke so prišli Pavle Blaznik in France Planina, tedanja predsednik in podpredsednik MD v Škofji Loki, Andrej Pavlovec, ravnatelj Loškega muzeja, ter Zdravko Krvina in Lojze Malovrh, predsednik in podpredsednik Skupščine občine Škofja Loka. Žirovsko stran so zastopali: Izidor Rejc, direktor Alpine, Viljem Kavčič, predsednik Krajevne skupnosti Žiri, Franc Kavčič, predsednik krajevne konference SZDL Žiri, Marija Stanonik, tedaj še študentka slavistike in etnologije, Milan Žakelj, žirovski rojak, ki je živel v Škofji Loki in pred tem opravljal razne odgovorne funkcije, Andrej Bolčina, komandir postaje milice v Žireh, doktor Karel Bernik, žirovski zdravnik, Janez Sedej, tedaj že uveljavljeni slikar, in Alfonz Zajec, čevljar, zaposlen v Alpini. Sklenili so ustanoviti žirovski pododbor Muzejskega društva v Škofji Loki.

Bernik, Sedej in Zajec so bili že pred tem člani loškega društva. Pobuda za ustanovitev pododbora je verjetno zorela več let, prvič pa je bila javno izrečena, kolikor mi je znano, na proslavi ob 30. obletnici Loškega muzeja, 31. avgu-

sta 1969 v galeriji Loškega gradu. Slavnostna govornika sta bila profesorja France Planina in Andrej Pavlovec. Prvi je v svojem govoru orisal tudi uspehe pododbora v Železnikih (istega dne popoldne so v Plavčevi hiši slovesno odprli železnikarski muzej) in dodal: »Žal se nam ni posrečilo, da bi tudi v Poljanski dolini zasidrili muzejsko delovanje. Morda bo mogoče ustanoviti takšno postojanko po priključitvi Žirov v tem pomembnem, bolj razgibanem kraju.« Po svoje ga je dopolnil Pavlovec. Ko je govoril o galerijski dejavnosti muzeja, je dejal: »Predvsem bi bilo treba v Poljansko in Selško dolino pošiljati nekatere razstave. Seveda pa bi terjalo to ureditev dveh razstavnih prostorov. Hkrati s tem načrtom tudi pododbor Muzejskega društva v Poljanski dolini.«

Beseda je bila izrečena, sledila so dejanja, ki so se sklenila na omenjenem sestanku, z ustanovitvijo pododbora. V pripravah na to srečanje je posebno vlogo odigrala Marija Stanonik; novembra 1969 je v časopisu Delo-življenje, glasilu Alpine, objavila članek, s katerim je pobudo predstavila žirovski javnosti, posredovala pa je tudi v pogovorih s poznejšimi ustanovitelji. Po že omenjenem ustanovnem sestanku je sledilo delo, katerega rezultat je viden še zdaj, v naših štirih zbirkah: čevljarski, klekljarski, narodnoosvobodilni in slikarski. Prvi dve sta bili odprti že 1973, ob tisočletnici Loke, vojna zbirka v letu 1978, slikarska pa 1980. Večino razstavljenih muzealij so zbrali prvi člani našega društva, pri postavitvi je strokovno pomagal Loški muzej.

Pododbor je že leta 1976 zaradi zahtev takratnega zakona o društvih postal samostojno društvo. Za naše ustanovne člane štejejo, če jih

imenujem po abecednem vrstnem redu: Marijan Bogataj, Viljem Kavčič, Marija Kopač, Mirko Kosmač, Anton Naglič, Anton Oblak, Jože Peternelj, Vladimir Pivk, Alojz Poljanšek, Alfonz Zajec in Alpina, tovarna obutve Žiri. Nekaterih ni več, nekateri so tudi nocej z nami. Prvi predsednik pododbora in društva je bil Alfonz Zajec, od 1970 do 1982, drugi Tone Eniko, od 1982 do 1995, tretji Miha Naglič, od 1995. Leta 1998 se je moralo društvo na novo registrirati po novem zakonu o društvih, sprejet je bil popolnoma nov statut. Začetni in zaneseni vzgon, ki je bil značilen za delo društva v prvem desetletju, je v naslednjih dveh pojenjal. Razlogov je več in jih ob tej slovesni priložnosti ne kaže izpostavlјati, bo bolj primerno ob kaki drugi. Povejmo raje, da je bilo društvo kljub vsemu ves čas dejavno. Postavilo je več odmevnih razstav, prirejalo predavanja in literarne večere, organiziralo nekaj prav zanimivih muzejskih izletov, sodelovalo pri izdajanju zbornika Žirovski občasnik, razdeljevalo Loške razglede, na različne načine obujalo spomin na naše znamenite rojake, postavilo je spomenik slikarju Maksimu Sedeju in spominsko ploščo pisatelju Leopoldu Suhodolčanu. Sodelovalo je pri postavitvi spomenika skladatelju in organizatorju Antonu Jobstu in izdalo zgoščenko z njegovimi izbranimi deli ...

S stavbo, v kateri je muzej, društvo nima sreče. Po eni strani jo ima, saj je to spomeniško najvišje ocenjena svetna stavba v Žireh. Po drugi strani ta spomenik nekdanje stavbne umetnosti v zadnjih letih nezadržno propada. Žirovska pristava je 1995, po razdelitvi premoženja nekdanje Občine Škofja Loka, postala last Občine Žiri. Ta je 1998 ukazala odstraniti ruševine Štalarjeve hiše, ki je s Staro šolo od nekdanj tvorila neločljivo celoto Žirovske pristave. Tudi o tem dejanju bi se dalo razpravljati, vendar ne ob tej priložnosti. Žirovska pristava je bila leta 1999 na pobudo MDŽ in na predlog Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine razglašena za kulturni spomenik, v svoji nekdanji podobi. Društvo je na pobudo Ernesta Mlakarja, gospodarja društvenih prostorov, začelo hišo že 1998 obnavljati z denarno podporo občine, ki pa je v naslednjem letu pomoč ustavila. Hkrati je bilo doseženo soglasje, naj se najprej pridobi načrt celovite rešitve kompleksa, nato pa se začne izvajanje po delih. Občina kot naročnik in skupina arhitektov, med katerimi je tudi Beta

Poljanšek, ki je prav v teh prostorih že 1988 pripravila zelo odmevno razstavo o možnostih za prenovo Žirovske pristave, zagotavlјata, da bodo načrti pripravljeni že letos. Upati je torej, da se bodo leta 2001 dela začela.

Muzejsko društvo Žiri se zaveda, da je treba naš muzej posodobiti, prenoviti stavbo in zbirke postaviti na novo. To ne pomeni zanikanja tistega, kar so napravili naši ustanovni člani v prvem desetletju. Vse bo ohranjeno in v novih postavitvah na ogled v še lepši in bolj sodobni obliki. Seveda društvo samo tega ne bo zmoglo. Občina Žiri kot lastnik Žirovske pristave in žirovska skupnost kot celota se bosta morali opredeliti, ali sta za stvar ali ne, ali je bolj zavzeto prizadevanje za varovanje naše naravne in kulturne dediščine, nepremične in premične, v našem skupnem interesu ali ne. In če je, se mora to na primeren način izkazati, tu in čim prej. Upam, da bomo imeli v prihodnje v teh rečeh več sreče, tako v besedah kot v dejanjih. V odnosih med občino in društvom bi si želeli manj besed in več dejanj, manj obtoževanja in več sodelovanja.

In zdaj k najbolj slovesnemu dejanju srečanja ob našem rojstnem dnevu. MDŽ se je ob svoji 30. obletnici odločilo, da razglasi svoja prva dva častna člana: dr. Marijo Stanonik in g. Alfonza Zajca.

Dr. MARIJA STANONIK, po strokah slavistka in etnologinja, je naša rojakinja, rojena na Dobračevi. Zdaj živi in dela v Ljubljani, zaposlena je na ISN ZRC SAZU. V zadnjih letih slovensko kulturno in znanstveno javnost kar naprej preseneča z vedno novimi objavami, tako v periodiki kot v samostojnih knjigah. Njihov razpon je širok, sega od etnografije do slovstvene folkloristike. Za nas pa je posebej pomembno dejstvo, da je dobršen del njenega opusa posvečen kulturni dediščini Žirov in Žirovcev. Njene so temeljne študije o čevljarstvu, klekljarstvu, prometu, nabiralništvu, prehranski kulturi, žirovskem narečju ... Promet na Žirovskem je bil snov njene magistrske naloge, ki smo jo 1987 izdali v Knjižnici Žirovskega občasnika. Marijo Stanonik razglašamo za častno članico MDŽ zaradi dvojega: zato, ker je bila med prvimi pobudniki za ustanovitev našega društva, in zato, ker je njen prispevek k znanstvenemu raziskovanju žirovske kulturne dediščine za nas temeljne in neprecenljive vrednosti. Dovolite mi, da ji izročim diplomsko častno članico.

ALFONZ ZAJEC je domačin, rojen je bil na Dobračevi, kjer tudi živi. Izučil se je za čevljarja, zaposlen je bil, kot večina Žirovcev, v Alpini, kjer se je pozneje ob delu izšolal za čevljarskega tehnik. Izjemno dobro poznavanje domačega kraja, izvedenost v tistem, kar po navadi poimenujemo z besedo domoznanstvo, je njegova velika odlika. Če si dovolim malo pesniške svobode, bi lahko rekel, da ga je Bog obdaril z veliko mero domoznanskega erosa.

Tako ni čudno, da je bil med prvimi pobudniki muzejske dejavnosti na Žirovskem, bil je med ustanovitelji našega društva in postal njegov prvi predsednik v letih 1970–1982. Pod njegovim vodstvom so tukaj, v Stari šoli, postavili štiri stalne zbirke, ki so še zdaj glavno, kar imamo pokazati. Z razglasitvijo za častnega člana mu izrekamo zahvalo in izročamo najvišje društveno priznanje.

Žirovska pristava (Stara šola), 27. maja 2000

Olga Vončina

KAKŠNE SO MOŽNOSTI ŽIROVSKEGA MUZEJA?

POGLED V PRIHODNOST MUZEJSKE ZBIRKE MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŽIRI. NEKAJ SPODBUD IN PREDLOGOV OB 30. OBLETNICI USTANOVITVE DRUŠTVA IN POSTAVITVE PRVIH ZBIK

V zadnjih nekaj letih se tudi v Žireh sprašujemo, kaj pravzaprav sestavlja podoba našega kraja, s čim se lahko pohvalimo, ko gremo po svetu ali ko drugi obiščejo nas. Muzejska zbirka v Stari šoli oziroma Žirovski pristavi je v tridesetih letih obstoja postala sestavni del identitete Žirov, Žirovci pa smo jo vzeli za svojo (vsaj tisti, ki vemo zanjo), zato je ena bistvenih značilnosti in zanimivosti kraja.

Na žalost to, da se z nečim lahko pohvalimo in smo ponosni, dandanes ni več dovolj, čeprav še zdaleč ni nepomembno. Pričakovanja in zahteve so vedno višje, ljudje želijo čas, ki ga namenijo kaki dejavnosti, čim koristneje izrabiti. Pri izbiri točk zanimanja se med ponudniki odločajo za tiste, ki se jim znajo čim bolj približati, jih navdušiti in jim ponuditi kar največ; bistveno je, da znajo opozoriti nase in pritegniti pozornost ter vplivati na njihovo izbiro. Novim zahtevam se mora prilagajati prav vsak, če hoče še naprej uspešno opravljati svoje poslanstvo, kajti takoj, ko se neha prilagajati, zaostane, postaja neopazen, nezanimiv. Dejstvo, ki spominja na navedeno stanje in je pravzaprav povod za to pisanje, je, da je žirovski muzej večino leta zaprt, na voljo je le vnaprej napovedanim skupinam in kaki posebni prireditvi, kot je bila 28. maja letos zelo prijetna počastitev obletnice muzeja. Zavedam se, da so razlogi za to

večplastni in mnogoteri, vendar vsi problemi niso nerešljivi, rešitev vsaj tistih manjših pa bi lahko pospešila premik tudi večjih. Zato menim, da je nastopil trenutek, ko muzej in muzejske zbirke rabijo nekaj novega vetra in poleta za to, da bodo lahko še naprej opravljale svoje poslanstvo: biti naš ponos in ponuditi nekaj dobrega kraju in svojim obiskovalcem, eno z drugim.

Muzejsko društvo Žiri je z zamislijo in realizacijo zamisli – ustanovitvijo društva ter postavitvijo zbirke opravilo veliko delo, in to zelo dobro. Zasluga gre entuzijazmu in energiji članov društva, ki so zmogli ta, predvsem organizacijski zalogaj z veliko vložene lastnega dela in zavzetosti, po drugi strani pa z minimalnimi finančnimi sredstvi. S tem so dali kraju velik prispevek, ki ga še zdaj uživamo. Začeto delo si zasluži, da ga nadaljujemo in nadgradimo v še kvalitetnejšo in še bolj zadovoljivo obliko. Prepričana sem, da je to tudi želja društva, čeprav je mogoče po drugi strani tudi breme. Društvo je namreč po svoji naravi zasnovano ljubiteljsko, neprofitno, prostovoljno, vse nadaljnje aktivnosti pa bi zahtevale več angažiranosti, večji finančni vložek, bolj strokovni pristop. Če ta teza drži, je treba ubrati drugačen miselni pristop in postaviti nova izhodišča za prihodnost muzeja.

Prihodnja vloga muzeja je aktualna tudi ob pripravah na obnovo oziroma preureditev muzejske stavbe, katere lastnik je Občina Žiri. Je že tako, da se ob kroničnem pomanjkanju denarja za vse potrebe, ki se zgrinjajo na občinski proračun, sredstva usmerijo tja, kjer so potrebe močnejše zastopane, kjer so izdelani prepričljivi programi in načrti za delo vnaprej, vlaganja pa so utemeljena z večjo povratno koristjo za kraj, ter kjer je čutiti pripravljenost za sodelovanje, skupno reševanje problemov in iskanje najboljših rešitev. Tudi s tega vidika pasivnost muzejskega društva kot uporabnika prostorov ni v prid spremembam stanja na bolje, saj je rezultat tega verjetno tudi počasnejše in manj angažirano urejanje sicer zelo zahtevnega kompleksa Žirovske pristave. Za tak odnos občine ne moremo kriviti le župana, občinske uprave ali občinskega sveta, češ da jih ne zanima kultura kraja itd. Pri delu se morajo odločiti med zelo široko paleto najrazličnejših področij, vsako s svojimi značilnostmi in problemi, kultura pa je le eno od njih, za nameček še eno od šibkejših. Nasprotno, občina je pokazala dobro voljo in pripravljenost za napredek s tem, da je bil kompleks Žirovske pristave razglašen za kulturni spomenik, opravljeno je bilo nekaj nujnega dela pri sanaciji vlage v kletnih prostorih, urejajo se problemi s stanovalci, saj je bilo prav pred kratkim prazno občinsko neprofitno stanovanje oddano družini, ki se bo izselila iz Stare šole, občina je muzejsko društvo oprostila plačevanja najemnine za poslovne prostore v preostalih izpraznjenih stanovanjih. Ob tem se pripravljajo projekti za nadaljnjo celostno rešitev kompleksa v sklopu popotresne obnove, ki jo sofinancira ministrstvo za okolje in prostor. Vloženo je bilo torej že kar nekaj prizadevanj ter občinskih in državnih sredstev, kar kaže na pripravljenost občine za sodelovanje, vse to pa je širši javnosti premalo znano.

Navedeni predlogi za odločitve in ukrepe pa tudi izvedbo le-teh verjetno niso nič novega, vsak od njih je bil že kdaj tako ali drugače omenjen. Tudi zaradi tega mislim, da je koristno vse te predloge združiti, jih zapisati, narediti iz njih pregledno celoto in jih obravnavati kot osnovo za nadaljnje poteze. Upam, da bo to pisanje, ki je sicer poskus takega zapisa in predvsem moj osebni, laični pogled, nekoč služilo kot uporaben osnutek, ogrodje dejanskega razvojnega dokumenta in da se bo čim prej prešlo od besed k dejanjem.

OPIS STANJA: TAKO JE (BILO)

Ker gre v tem primeru za pogled v prihodnost, naj se omejim predvsem na nekatera pomembnejša dejstva, opis zgodovine in dosedanjih pomembnih dogodkov za društvo pa prepustim komu drugemu za drugo priložnost.

MUZEJSKO DRUŠTVO ŽIRI

Muzejsko društvo Žiri je bilo ustanovljeno 1970 na pobudo ustanovnih članov in ob sodelovanju matičnega Muzejskega društva v Škofji Loki. Osnovni namen delovanja je zbiranje in varovanje premične kulturne dediščine kraja, prizadevanje za varovanje žirovske naravne in kulturne dediščine nasploh in druženje ljudi s sorodnim zanimanjem. Registrirano je v skladu z zakonom o društvih, šteje okrog 50 članov, vodi ga upravni odbor. Financira se z dotacijami iz občinskega proračuna, le manjši del iz lastne dejavnosti.

MUZEJSKA ZBIRKA, MUZEJSKA STAVBA

Muzejska zbirka je sestavljena iz štirih enot: čevljarska, klekljarska, zbirka NOB, slikarska zbirka.

Stavba, v kateri je muzejska zbirka, je last Občine Žiri, upravlja jo podjetje SPO Škofja Loka, podjetje za upravljanje nepremičnin, saj je del prostorov še vedno namenjen stanovanjem. Leta 1999 je bila razglašena za kulturni spomenik. Je v slabem stanju, vključena je v državne projekte popotresne obnove, saj jo je delno prizadel potres spomladi leta 1998.

VLOGA MUZEJSKE ZBIRKE IN MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

– Ohranitev izročila o načinu dela in življenja žirovskih čevljarjev, klekljaric, prikaz del lokalnih umetnikov, prikaz dogajanj v okviru NOB,

– ohranitev materialnih virov, povezanih s temi področji,

– turistična zanimivost,

– dodatne dejavnosti: prirejanje prireditev, izdajanje literarnih del, razstave,

– druženje ljudi s sorodnimi interesi, ki želijo s svojo dejavnostjo prispevati k večji kakovosti življenja v kraju.

STRATEGIJA RAZVOJA: TAKO NAJ BI BILO

POTREBE IN NOSILCI POTREB, KI JIH ZAZNAMO V OKOLJU

Čevljarstvo in klekljanje sta bili v preteklosti poleg kmetijstva prevladujoči gospodarski panogi, ki sta omogočali osnovno preživetje pomembnemu deležu prebivalstva, poleg tega pa vsaj nekaterim tudi izboljšanje življenjske ravni, zaradi česar je nastal prostor še za ustvarjalnost in izraznost. Te dejavnosti so postale značilne za kraj, za njegove prebivalce in njihov način življenja, poleg tega je ostalo veliko materialnih virov, ki govorijo o življenju in delu ljudi. Najpomembneje pa je, da so te dejavnosti obrnile tok časa v svojo smer in usodno zaznamovale tudi vse nas, ki tu živimo kot njihovi nasledniki v istem rovtarskem kraju, ležečem v kotlini na stičišču treh pokrajin. Preteklost kraja, kjer se rodimo in živimo, je tudi del nas samih, nezavedno vpliva na naš način življenja, razmišljanje, delo. Če se tega zavedamo, smo bogatejši za spoznanje o nas samih, saj se ljudje prav po tem razlikujemo med seboj. **Zavedanje o lastni identiteti** je potreba vsakega posameznika, **pozitivno zavedanje o identiteti kraja** je potreba **skupnosti**, takih in drugačnih: gospodarskih družb, ustanov, društev, pa tudi občine kot osnovne institucije, katere poslanstvo je prav zadovoljevanje mnogih različnih potreb občanov – članov te skupnosti.

V poplavi informacij je **prepoznavnost** izrazita potreba vsake **skupnosti**, saj si nihče ne želi biti pozabljen, izpuščen na zemljevidih in seznamih, še posebej, če je odvisen od odnosov z drugimi skupnostmi, kar pa je slej ko prej neizogibno dejstvo.

Ljudje, ki so v preteklosti posvetili velik del svojega življenja in dela kateri od omenjenih dejavnosti, si zelo želijo opisati in pokazati svoje – skoraj bi lahko rekli »življenjsko delo«, saj jim to pomeni zelo veliko, kajti na tak način so vsaj delno, če ne v celoti, dosegli svoje zadovoljstvo. S tem želijo pritegniti del pozornosti, še bolj pa želijo ustrezno priznanje dejavnosti, ki so jo s svojim vložkom pomagali razvijati do današnje oblike in je tudi po njihovi zaslugi odigrala pomembno vlogo v življenju kraja. Gre pravzaprav za tradicijo, za izročilo ideje, katere realizacija se je izkazala za uspešno. Poznavanje bistva ideje pa omogoča uspeh tudi, če jo rea-

liziramo v sodobnih razmerah. Zato ne gre le za **namenjanje pozornosti**, gre tudi in predvsem za **izobraževalni vidik, prenos idej in znanja** (tudi z **ohranjanjem materialnih virov**) na **mlajše generacije**. Oni so zdaj na vrsti, da s svojo ustvarjalnostjo poiščejo sodobno obliko uresničitve teh preizkušenih idej.

V modernem svetu je poslovni uspeh, ki temelji na sodobni aplikaciji starih idej in znanj, zelo cenjena vrednota, saj nosi v sebi občutek trdnosti, trajnosti, zanesljivosti, ki so v času muh enodnevnice vedno bolj spoštovane vrline. Zato je **lahko poznavanje tradicije kake gospodarske dejavnosti** dodaten argument pri **ustvarjanju pozitivnih odnosov med poslovnimi partnerji**.

Druženje ljudi s sorodnimi interesi, ki želijo s svojo dejavnostjo in ustvarjalnostjo prispevati k večji kakovosti življenja, je glavni motiv nastanka društva in ostaja eden bistvenih elementov tudi vnaprej, saj so v sedanjem hitrem načinu življenja trenutki, ki jih preživimo v prijetni družbi, vedno dragocenejši.

DOBRINE, KI OMOGOČAJO ZADOVOLJITEV POTREB

Muzej s sodobnimi avdio-vizualnimi sredstvi in pristopi

Muzej je ena osnovnih sodobnih oblik izobraževanja in posredovanja informacij. Ko potujemo v različne kraje, je muzej širšega ali krajevnega pomena vedno na seznamu točk, vrednih obiska, tam navadno dobimo tudi veliko drugih informacij. Pri tem ne gre le za spoznavanje preteklosti, poudarek naj bi bil na sedanjosti kot rezultanti dogodkov iz preteklosti. Upoštevati je treba sodobne pristope k dajanju informacij, torej uporabo različnih medijev (panoji, video, internet, računalniki, zvočni efekti, osebno vodstvo, animacija, zloženke), ter celovitost ponudbe informacij, ki jih obiskovalec potrebuje. Pomemben je tudi izbor različnih ciljnih skupin: poslovneži, upokojenci, domači in tuji turisti, mladina, otroci – vsak ima drugačna pričakovanja in zanimanja, zato je potrebna tudi fleksibilnost in posluš za vse te odtenke.

Literatura

Knjiga je kljub izrednemu napredku informacijske tehnologije še vedno odličen medij za izmenjevanje informacij. Dokumentarni zapisi

in opisi ter literarna dela so neprecenljivi viri za spoznavanje lastne identitete in so bogastvo vsakega, ki jih ima.

Prireditve

Kulturno-umetniški dogodki nam bogatijo življenje s posredovanjem užitkov ob lepoti, polnosti in nas usmerjajo v sprejemanje in spoznavanje drugačnosti.

Družabna dogajanja, zabava

Druženje različnih skupin ljudi vnese v prostor živahnost, ga naredi dinamičnega, aktivnega, privlačnega. Sproščenosti, zabave, pestrosti si želi predvsem mladina, ceni lepoto, preprostost, neposrednost. Odprtost za ideje mladih in sprejemanje njihovih pobud ter podpora pri realizaciji njihovih projektov je s pravilnim pristopom lahko močno gonilo razvoja.

ZAMISEL MUZEJA ŽIRI

Vizija: Kaj želimo doseči?

Muzej Žiri bo osrednja kulturna ustanova, ki bo vzdrževala visoko raven kulturnega življenja kraja in ga predstavljala tudi navzven.

Poslanstvo: Kakšno nalogo naj bi opravljal Muzej Žiri?

Muzej Žiri bo nosilec muzejske dejavnosti, ki združuje varstvo naravne in kulturne dediščine, narodopisje, krajevno zgodovino, splošno in umetnostno. Krajanom in drugim obiskovalcem bo ponujal izobraževalne storitve in informacije. S prireditvami in dogajanja bo gonilo kulturnega utripa kraja, predvsem Starih Žirov. Navzven bo svoje ime tesno povezoval z imenom kraja in tako soustvarjal pozitivni imidž in prepoznavnost kraja.

Smotri: Kaj bo merilo uspešnega izpolnjevanja poslanstva?

Muzej Žiri želi s svojo dejavnostjo:

- biti v ponos kraju, dejavnost muzeja naj se čuti v utripu kraja,
- biti ustanova, ki je prepoznavna v kraju in tudi na nacionalni ravni ter priznana v strokovnih krogih, pri obiskovalcih vseh starostnih, statusnih in drugih kategorij pa priljubljena, s posebnim poudarkom na mladini, ponuditi je

treba dovolj razlogov, da bodo mladi obiskovali njegove prostore,

- biti samostojna ustanova, ki lahko v večjem delu sama financira svoje dejavnosti ob podpori lokalne skupnosti in ministrstva ter zagotavlja osnovne prostorske in kadrovske pogoje kot dejavnost v javnem interesu,
- postati prepoznavna in strokovna ustanova tudi v širšem prostoru in s svojo dejavnostjo večati prepoznavnost in poznavanje kraja.

Cilji: Katera konkretna in merljiva stanja želimo doseči?

- Obnovljeni, funkcionalni, tehnično zadovoljivo opremljeni prostori v Žirovski pristavi,
- ureditev razmerij z lastniki in usposobitev Matevžkove hiše za obiske,
- ureditev okolice in zagotovitev prireditvenih prostorov (tudi ostanki stare župnijske cerkve, »amfiminiteater« – manjši prireditveni prostor na prostem, okolje Studenca pod Žirkom),
- kakovostne, strokovno postavljene, zanimive in privlačne, sodobno zasnovane muzejske zbirke,
- ustanovitev zavoda in ureditev razmerij med lastnikom in uporabnikom prostorov,
- dva profesionalno zaposlena strokovno usposobljena kustosa,
- zagotovljeno financiranje materialnih stroškov prostora in stroškov dela iz javnih sredstev,
- letni in srednjeročni program dela, prireditve itd.,
- navezava stikov in sodelovanje z drugimi zavodi in društvi iz stroke, s strokovnimi institucijami, drugimi kulturnimi ustanovami, izvajalci,
- pridobljena sponzorska sredstva, sredstva iz občinskega proračuna za sofinanciranje kulturnih programov, sredstva iz državnih razpisov in drugih razpoložljivih virov za financiranje osnovne dejavnosti,
- zadovoljiva raven obiska muzeja v vseh ciljnih skupinah obiskovalcev,
- dodatni prodajni program: publikacije, turistični spominki, videokasete, zgoščenke, servisne dejavnosti (gostinske storitve v omejenem obsegu, turistične informacije in vodništvo itd.),
- vključitev v druga področja in programe v kraju (razvoj turizma, kultura itd.).

Interesi udeležencev, povezanih z Muzejem Žiri: Kdo sodeluje pri delovanju Muzeja Žiri in zakaj?

Skupni interes vseh udeležencev je višji standard bivanja v kraju. Vsak udeleženec pa ima tudi svoje lastne interese, gre predvsem za zagotovitev pogojev za uspešno poslovanje, finančno in upravljaljsko samostojnost in neodvisnost, zagotovitev dolgoročne stabilnosti.

Interesi Muzejskega društva kot pobudnika, ustanovitelja:

- nadaljnje obstajanje, nadgradnja in razvoj začete dejavnosti društva,
- uspešno delovanje in opravljanje poslanstva,
- samopromocija, pridobitev podpore delovanju, pridobivanje finančnih sredstev za delo.

Interesi Občine Žiri kot lokalne skupnosti:

- prepoznavnost kraja navzven,
- dvig standarda življenja krajanov,
- nova delovna mesta,
- turistična privlačnost kot sestavni del turistične ponudbe.

Interesi Občine Žiri kot lastnika objektov, razglašeni za kulturni spomenik:

- pridobitev državnih sredstev na razpisih in s tem zmanjšanje obremenitve občinskega proračuna,
- oživitev Starih Žirov z novimi dejavnostmi,
- pridobitev reprezentančnega objekta in prostorov.

Interesi gospodarskih subjektov v kraju:

- večji pretok ljudi in s tem dotok sveže kupne moči,
- reprezentančni objekt in ponudba.

Interesi negospodarskih subjektov v kraju:

- prireditveni prostor,
- izobraževalno in informacijsko središče,
- profesionalen, organiziran pristop k organizaciji prireditvev.

Formalna organizacijska oblika institucije: Kako opravljati dejavnost, kdo je nosilec dejavnosti?

Sedanja organizacijska oblika društva je formalno združenje občanov zaradi določenih interesov, ki so, izhajajoč iz pravil društva, predvsem ljubiteljske in družabne narave. Med

temeljna načela delovanja društev spadata tudi prostovoljnost in neprofitnost. To sicer ne pomeni, da društvo ne sme opravljati svoje dejavnosti tudi širše, tako da se lahko samo vzdržuje s svojo poslovno dejavnostjo, saj je v zakonu o društvih med možnimi viri financiranja navedeno tudi opravljanje lastne dejavnosti. Kljub temu menim, da je prav zaradi omenjenih načel delovanja društev in zaradi kompleksnosti prihodnje vloge muzeja primernejša organizacijska oblika zavod, kot nadgradnja sedanji obliki dela. Društvo bo še naprej delovalo v dosedanji obliki in si v sodelovanju z zavodom olajšalo delo ter omogočilo boljše pogoje in rezultate. Zavod bo opravljal dejavnost v javnem interesu, zato je oblika primerna tudi zaradi sistema financiranja javne porabe preko občinskih in državnega proračuna.

Možna organizacijska oblika je tudi gospodarska družba (družba z omejeno odgovornostjo), ki je sicer zasnovana bolj profitno in lahko ob uspešnem delovanju prinese dohodek tudi ustanovitelju, vendar pa je prav zaradi tega manj primerna za vključitev v sistem javnega financiranja. Vprašanje je, ali bo ustanova lahko poslovala z lastnimi sredstvi, to je brez podpore proračuna.

Potrebni materialni in kadrovski pogoji: Kaj potrebujemo za delovanje?

- muzejski, razstavnici, prireditveni prostori, sodobni izobraževalni in informacijski pripomočki, tehnična oprema, zbirke, knjižnice,
- zaposlitev vsaj dveh profesionalnih strokovnjakov, pogodbeno delo, naročilo storitev zunanjih izvajalcev.

ANALIZA STANJA (SWOT): ALI JE ZAMISEL MUZEJA ŽIRI SPREJEMLJIVA?

Priložnosti, ki jih zaznamo v okolju:

- razvoj turistične dejavnosti,
- obstoj različnih oblik kulturnega udejstvovanja,
- finančna podpora občinskega proračuna kulturnim dejavnostim,
- izobraževanje mladih,
- gospodarska stabilnost kraja in s tem ohranjanje oziroma rast populacije, stabilna kupna moč,
- izboljšanje infrastrukturnih povezav kraja s širšim okoljem, bližina večjih mest in va-

žnejših prometnih povezav (5. evropski koridor),

- pridobivanje pomena poznavanja lastne identitete,

- obstoj zanimivosti v kraju (lintvern, Rупnikova linija, geografski položaj kraja, zgodovinska dogajanja, loško gospostvo, čipkarstvo, čevljarstvo, naivna in moderna umetnost...),

- podpora lokalne skupnosti, možnosti pridobivanja državnih sredstev.

Nevarnosti, ki jih zaznamo v okolju:

- nenaklonjenost vodstva občine do ustanavljanja novih zavodov oziroma novih proračunskih uporabnikov,

- zakonodaja s področja financiranja in delovanja kulturnih zavodov, ki podpira predvsem regijske muzeje (s financiranjem iz državnega proračuna), manjši lokalni muzeji pa so prepuščeni lokalnim skupnostim,

- pomanjkanje ustreznih kadrov in znanja,

- vedno večje zahteve po kakovosti storitev,

- slaba povezava s turističnim gospodarstvom, s sosednjimi muzejskimi društvi oziroma zavodi.

Prednosti:

- v kraju in bližnji okolici ni sorodne ustanove,

- obstoječa dejavnost Muzejskega društva Žiri,

- obstoječe zbirke, gradivo,

- Žirovska pristava in Matevžkova hiša s statusom kulturnega spomenika in kot zagotovljen in že utečen prostor za opravljanje dejavnosti,

- zelo močna dejavnost na področju literature, založništva, strokovnih prispevkov s področja etnologije, domoznanstva, kulturne dediščine.

Slabosti:

- ni profesionalnih kadrov, vse temelji na prostovoljnem delu,

- finančna nesamostojnost društva oziroma odvisnost od občinskega proračuna, neprofitna zasnova.

KONKURENCA V NUDENJU PODOBNIH STORITEV ISTIM CILJNIM SKUPINAM

Muzejsko dejavnost v kraju zdaj opravlja le Muzejsko društvo Žiri; njegovo delo lahko v prihodnje dopolnjuje zavod na ljubiteljski rav-

ni. Bližnja muzeja sta Mestni muzej Idrija, ki je usmerjen predvsem v tehnično dediščino rudarskega mesta Idrija, in Loški muzej v Škofji Loki, ki je pokrajinski muzej tudi za naše območje, zato bi bilo potrebno z njim tesneje sodelovati, predvsem v smislu strokovnega mentorstva. Muzej Žiri naj bi se osredotočil na športno obutev, kar bo posebnost v slovenskem prostoru in jo je treba izkoristiti. Prednost se ponuja tudi v pestrosti zgodovinskih dogajanj (menjava različnih oblasti, meje) zaradi geografskega položaja na stičišču treh pokrajin in s tem povezana dogajanja (npr. kontrabant, rapalska meja, domobranstvo). Prednost bi bila tudi v izrazito sodobnem pristopu informacij (tehnična opremljenost in delavnice), saj so tako opremljeni muzeji v Sloveniji zdaj še redki; sodobna informacijska tehnologija pa predvsem privlači šolsko mladino.

Prireditvena dejavnost je v kraju dokaj močno razvita, zato je treba poiskati niše, ponuditi novosti, popestriti sedanjo ponudbo tako pri oblikovanju lastne kot v sodelovanju z obstoječimi prireditelji. Prednost bi bila tudi usposobljena ekipa, ki bi zmogla organizirati različne prireditve na visokem nivoju in bi lahko nudila svojo pomoč drugim prirediteljem. Pomembna prednost bi bila organizacija in izvedba poletnega festivala z gostujočimi priznanimi izvajalci, ki bi pritegnila veliko obiskovalcev, zato bi jo bili pripravljene podpreti tudi drugi (podjetja, ustanove, gostinci).

Literarno-založniška dejavnost je ena pomembnejših v okviru sedanjega Muzejskega društva Žiri, v kraju in bližnji okolici je malo kdo, ki bi izdajal toliko in tako kakovostne literature, zato gre predvsem nadaljevati v tej smeri.

Servisna dejavnost vključuje servisiranje potreb obiskovalcev muzeja, predvsem z namenom boljšega počutja ob obisku, s čimer se podaljša čas obiska in motivacija za ponovni obisk. Poseben sklop je področje turističnih informacij in storitev, ki je v tem trenutku v kraju še dokaj neurejeno. Z ustanovitvijo Zavoda za pospeševanje turizma Blegoš, ki bo nosilec aktivnosti razvoja turistične dejavnosti na zaokroženem turističnem območju (to obsega področje upravne enote) v skladu z zakonom o pospeševanju turizma, pa naj bi se stvari začele premikati tudi na tem področju. Muzej Žiri bi se moral vključiti kot turistična zanimivost, ponudnik turističnih storitev in kot infor-

macijska točka v sklopu turistično-informacijske službe. V kraju tudi ni boljše knjigarne, kar bi kazalo izkoristiti, če bi bilo dovolj povpraševanja po knjigah in bi se to izplačalo. Tudi poročna dvorana je že stara zamisel, z ustrežno organizacijo spremljajočega programa bi lahko postala privlačna točka za specifično ciljno skupino, ki v trenutkih zanosa ne gleda na vsak tolar, ampak se pusti postreči in si privoščiti kaj lepega in nevsakdanjega. Poroke so sicer na vsakem sedežu upravne enote ali občine, vendar so večinoma dolgočasne, ustaljene procedure.

PROGNOZA

Muzej Žiri ima ob upoštevanju priložnosti v okolju in prednosti, ki jih ponuja organizacijska oblika zavoda, možnosti za uspešno opravljanje svoje funkcije in za razvoj, tako da lahko postane osnovna kulturna ustanova kraja ter da se z dodatnimi poslovnimi aktivnostmi vključi v turistično gospodarstvo.

PREDLOGI: KAKO BO?

DOLOČITEV STRATEŠKIH POSLOVNIH PODROČIJ – OSNOVNIH DEJAVNOSTI: IZDELČNI SPLET

Osnovne skupine dejavnosti prihodnjega zavoda v skladu z zastavljeno smerjo razvoja so:

- muzejska dejavnost,
- prireditve,
- literarna dejavnost,
- servisne storitve.

POSLOVNE STRATEGIJE ZA POSAMEZNA POSLOVNA PODROČJA – OPIS PONUDBE

V nadaljevanju so podrobneje opisane značilnosti posameznega predlaganega izdelka oziroma storitve, ki ga bo zavod ponujal v sklopu svojih dejavnosti. Za vsak izdelek je pomembna predvsem opredelitev, komu je namenjen, saj je oblikovanje ponudbe treba prilagajati pričakovanjem tistih, katerim ga nameravamo ponuditi, torej povpraševanju. Raven ponudbe sorodnih zavodov (torej naša »konkurenca«) mora biti merilo, standard naše ponudbe, od katere je odvisna uspešnost delovan-

ja, kajti le če bo ponudba enako dobra ali boljša od konkurenčne, bo dovolj zanimiva za potencialne uporabnike.

Muzejska dejavnost

• Klasična zbirka čevljarstva

– klasična postavitev muzejskih eksponatov v vitrinah, z ustrežno osvetlitvijo, tehnično opremo za ohranjanje kvalitete eksponatov (uravnavanje vlage), podpisi v štirih jezikih,

– generalni prikaz razvoja modelov čevlja, načinov izdelave, orodij, strojev (tehnike, tehnologije),

– poudarek: izobraževanje in ohranjanje materialnih virov;

ciljne skupine: izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina.

• Specializirana zbirka športnega čevlja

– atraktiven, dinamičen prikaz sodobnih športnih disciplin, kjer se uporabljajo čevlji, ki jih izdeluje (ali jih je izdelovala) Alpina oziroma žirovski čevljarji: alpinizem, pohodništvo, treking, prosto plezanje, smučarski tek, alpsko smučanje, snowboard, rolerji. Stenska instalacija, razstava izdelkov, svetlobni in zvočni efekti, video,

– prikaz sodobnih izdelkov (kot zadnji odraz predhodno prikazanega razvoja tradicionalnih znanj), namenjenih predvsem za rekreacijo, prosti čas in tudi za vrhunski šport,

– navezava na zveneča, poznana imena športnikov, ki uporabljajo te izdelke (ali so jih v preteklosti),

– predstavitev blagovnih znamk Alpine,

– poudarek: aktualnost, atraktivnost, stik s sodobnimi trendi;

ciljne skupine: domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina.

• Čevljarska delavnica

– stenska predstavitev življenja nekdanjih čevljarjev z opisi v štirih jezikih (besedilo na steni ali v računalniku), v prostoru poleg pa kopije nekdanje opreme, prostorov (npr. temna, majhna sobica čevljarskega doma, delavnica z majhnimi okni, lesenimi šušarskimi stoli, svetilko, krušno pečjo itd., kjer je mogoče preizkusiti različne faze izdelave čevlja, npr. vleči dreto, nabivati žeblice..., tudi poskusiti obuti stare, okovane čevlje, lahko se priredi »bal« v

takih starih čevljev ob starinski ljudski glasbi, za večje skupine ali v določenih terminih prikaz izdelave čevlja...

– vsaka stvar se sme otipati, preskusiti lastno spretnost, aktivnost, živ stik,

– poudarek: zabava, sprostitvev, izobraževanje;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi.*

• Klasična klekljarska zbirka

– klasična postavitev muzejskih eksponatov v vitrinah, ustrezna osvetlitev, tehnična oprema za ohranjanje eksponatov (uravnavanje vlage itd.), podpisi v štirih jezikih,

– zgodovinsko-geografski prikaz čipke v svetu,

– prikaz posebnosti žirovske klekljane čipke, načinov izdelave, pripomočkov, nekdanjega življenja in dela klekljaric, trgovanja s čipko,

– poudarek: izobraževanje, ohranjanje materialnih virov;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina.*

• Klekljarska delavnica

– prikaz aplikacij čipke na sodobne izdelke (razstava),

– občasne modne revije,

– za večje skupine ali v določenih terminih prikaz klekljanja, možnost preizkusa lastnih sposobnosti na »punkljih«,

– organizacija kreativnih delavnic modnega oblikovanja, šol oziroma tečajev klekljanja,

– projekt žirovske (gorenjske?) čipke (nasproti blagovni znamki idrijska čipka),

– poudarek: uporabnost, aktualnost, atraktivnost, lepota, umetnost, izobraževanje;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi.*

• Zgodovinsko-geografski prikaz preteklosti kraja

– multivizijska predstavitev + stenski panoji + brošure,

– zgodovinska dogajanja (Matjaževe kamre, loško gospostvo freisinških škofov, spremembe meja, vojne, občine, fare),

– povezave Žirov s svetom: znane osebnosti, komunikacije in povezave s sosednjimi kraji,

– predstavitev ohranjene naravne in kulturne dediščine, možnosti ogledov, predstavitev turistično zanimivih objektov, ponudbe, možnih aktivnosti kot nadgradnja ogleda muzeja, druge zanimivosti, privlačnosti in posebnosti,

– poudarek: izobraževanje, navezava s širšim prostorom;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi.*

• Matevžkova hiša – etnološka zbirka

– ogled hiše z vsem inventarjem kot etnološke zbirke,

– občasne etnološke prireditve, npr. kulinarčne, prikaz starih opravil itd.,

– poudarek: ohranjanje materialnih virov, izobraževanje;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi.*

• Ogled Rupnikove linije

– voden pohod z ogledom objektov,

– poudarek: povezava aktivnosti v naravi, izobraževanja, sprostitev, zabave;

***ciljne skupine:** izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, mladina, rekreativci.*

Prireditvena dejavnost

• Umetniški večeri

– nastopi komornih zasedb izvajalcev klasične glasbe, mladih glasbenih umetnikov, promocijski nastopi ob izdaji zgoščenk ali podobnih izdelkov, tudi izvajalci moderne ali etno glasbe itd.,

– prireditveni prostori: Žirovska pristava – stopnišče in stara župnijska cerkev, možnost organizacije prireditev tudi v drugih prireditvenih prostorih (cerkve, prireditvene dvorane, prireditveni prostori na prostem);

***ciljne skupine:** domači in tuji turisti, mladina, krajani.*

• Razstave

– manjše razstave likovnih umetnikov, etnološke, dela otrok, organizacija taborov, kolonij, srečanj in razstave izdelkov, moderno oblikovanje, industrijsko oblikovanje, gostujoče razstave, rezultati raziskovalnega dela, instalacije.

• Predavanja

- tematski muzejski večeri, potopisna predavanja, predstavitev izdelkov,
- Lintvernov kotichek – igralna srečanja za otroke, pravljice;

ciljne skupine: mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi, krajani.

• Poletni festival v Starih Žireh

- sklop prireditev na prostem: nastop pouličnih gledališč, glasbenih skupin, prireditev za otroke na temo lintverna, vaška tržnica,

- poudarek: zabava, sprostitvev, umetnost, promocija novosti;

ciljne skupine: domači in tuji turisti, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi, krajani.

Literarna dejavnost

• Žirovski občasnik

- založništvo, izdajanje;

ciljne skupine: izletniške skupine, domači turisti, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, krajani.

• Založništvo literature

- ciljne skupine: krajani, avtorji.*

Servisna dejavnost

• Okrepčevalnica

- pijača iz avtomatov, kafeterija, slaščice, sendviči, sladoled;

ciljne skupine: obiskovalci muzeja, krajani.

• Trafika

- potrošni izdelki, revije itd.;

ciljne skupine: obiskovalci muzeja, krajani.

• Prodaja turističnih spominkov

ciljne skupine: izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), krajani, obiskovalci muzeja.

• Turistične informacije

ciljne skupine: izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, krajani.

• Turistično vodništvo

- ogled muzeja, Matevžkove hiše, Rupnikove linije, starega dela in celotnega kraja, podjetij, cerkva ipd.,

- panoramski ogledi kraja: z Žirka, Vrha Sv. Treh kraljev, Goropeškega griča itd.,

- planinski pohodi, tematske poti (»kontrabantska« čez Ledinico na Mrzli vrh, lintverne poti po Žirku, dežela lintverna za otroke);

ciljne skupine: izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi, krajani.

• Organizacija slavnostnih prireditev

- poročna slovesnost, protokolarna srečanja;

ciljne skupine: mladina, krajani, podjetja, občina, društva.

• Knjigarna

ciljne skupine: izletniške skupine, domači in tuji turisti, šolske skupine, razni prehodni obiskovalci (poslovni partnerji, rekreativci), mladina, predšolski otroci oziroma nižji razredi, krajani.

• Kongresna dejavnost

- organizacija kongresnih prireditev (najem oziroma zagotavljanje prostorskih možnosti, servisiranje potreb prireditelja);

ciljne skupine: podjetja, občina, ustanove.

• Seminarska dejavnost

- organiziranje izobraževalnih programov (tečaji tujih jezikov, razni drugi tečaji), predavanja;

ciljne skupine: mladina, podjetja, krajani.

NAČIN PRODAJE IN PRIDOBIVANJA PRIHODKOV

- Obiskovalci muzeja plačajo vstopnino za ogled zbirk v muzeju, etnološke zbirke v Matevžkovi hiši.

- Deli zbirk, ki vsebujejo reklamno vsebino za posamezna podjetja ali druge dejavnosti (Alpina, A. Primožič 1888, Občina Žiri), imajo svojega sponzorja, ki se pogodbeno zaveže financirati te elemente.

- Razstavljalci plačajo najemnino prostora in stroške postavitve (materialni stroški, strokovno svetovanje).

- Udeleženci tečajev, šol, delavnic plačajo tečajnino. Povezava s čipkarsko šolo.

– Nudnje turističnih informacij, vodništvo, oblikovanje in oglaševanje turistične ponudbe so elementi spodbujanja turizma, posamezne aktivnosti naj bi financirala lokalna turistična organizacija, ki se prav zdaj ustanavlja.

– Oblikovanje samostojnih paketov ponudbe (npr. ogled Rupnikove linije) se trži samostojno in tudi s posredovanjem turističnih agencij na osnovi oblikovane cene. Tudi za to aktivnost bodo namenjena določena sredstva pri lokalni turistični organizaciji.

– Na prireditvah se pobira vstopnina, določena sredstva je možno pridobiti v okviru občinskega proračuna za področje kulture.

– Zunanji predavatelji plačajo najem prostora in materialne stroške.

– Financiranje založniških storitev se plača po sklenjeni pogodbi z naročnikom, z zbiranjem sponzorskih sredstev (oglaševanje itd.).

– Za prodajo izdelkov na področju servisne oziroma trgovske dejavnosti se zaračuna običajna marža.

– Organizacija prireditve se plača na osnovi kalkulacije cene.

TRŽNO KOMUNICIRANJE: KAKO BODO DRUGI IZVEDELI ZA NAS IN NAS SPOZNALI TER SE ODLOČILI, DA NAS OBIŠČEJO, IN KAKO BODO OCENJEVALI NAŠO PONUDBO?

– Osnovne predstavitve: zloženka, spletna stran, vključitev v razna druga predstavitvena gradiva,

– kontinuirano načrtovane promocijske akcije: tiskovne konference, prispevki na radiu (Radio Sora, Radio Slovenija – razne oddaje, Radio Ognjišče, Radio Kranj, Radio Cerklje), v dnevnikih in periodičnih časopisih (Gorenjski glas, Delo, Dnevnik, Večer, Delo – življenje, posebne tematske priloge), revijah (Gea, strokovne revije), televiziji (TV Slovenija, POP TV, TV3), pošiljanje ponudb, novinarske ekskurzije itd.,

– oglaševanje: oglasi na radiu, v dnevnem časopisju, revijah, internetu, v turističnih agencijah, knjige vtisov, ankete.

OSKRBA S POTREBNIMI RESURSI

Pridobitev osnovnih prostorskih in delovnih pogojev

– Ureditev razmerij z lastnikom ter obnova stavbe Žirovske pristave: statična ureditev, odstranitev zgornjega nadstropja, sanacija vlage, ureditev ogrevanja in prezračevanja, obnova prostorov, instalacij, sanitarij, ureditev okolice, parka, parkirišč,

– postavitve zbirk, instalacij, razstav,

– ureditev lastniških razmerij ter usposobitev stare župnijske cerkve za prireditveni prostor na prostem; utrditev ostankov cerkve, instalacije, dostop, tribune,

– ureditev lastniških razmerij ter usposobitev Matevžkove hiše za ogleda,

– ureditev lastniških razmerij ter usposobitev Rupnikove linije za ogleda.

Financiranje osnovnih investicij

– Objekt Žirovske pristave: občinski proračun, sredstva popotresne obnove Ministrstva za okolje in prostor, razpisna sredstva Ministrstva za kulturo in drugih ministrstev (spomenik kulturne dediščine),

– zbirke: pridobitev sponzorjev – Alpina (čevljarstvo), Etiketa, A. Primožič 1888 (klekljarstvo),

– kandidiranje za sredstva za promocijsko gradivo, nudenje turističnih informacij, promocija turistične ponudbe: lokalna turistična organizacija, razpisi s področja turizma, kulture.

Kadri

– Programi javnih del in drugi ukrepi aktivnega zaposlovanja (nižji stroški dela, ker država refundira del sredstev),

– razpis delovnih mest,

– pogodbeni zunanji sodelavci konkretnih projektov,

– zaposlitev za skrajšani delovni čas (kombinacija z zaposlenimi v turistično-informativnem centru),

– študentski servis,

– skupne akcije oziroma sodelovanje na posameznih projektih z drugimi ustanovami, društvi, podjetji (Klub žirovskih študentov, osnovna šola).

Tekoče poslovanje

– Naročilo storitev in blaga: tekoče vzdrževanje in čiščenje, osnovne storitve, trgovsko blago.

Financiranje kadrov in tekočega poslovanja

– Programski del se pokriva s prodajo blaga in storitev ter s sponzorskimi pogodbami,
 – materialne stroške prostora sofinancira občinski proračun,
 – kandidiranje na razpisih občine, LTO, republike za financiranje kulturnih in turističnih programov, prireditev, projektov.

SKLEP

Zapisano besedilo se mogoče zdi precej ambiciozno zastavljeno. A le če si svoje cilje postavimo visoko, se povzpnejo na poti navzgor in dosežemo več kot pa le sivo povprečje. In ravno to je po mojem mnenju pravi recept za Muzej Žiri. Upam, da se bodo okrog njega zbrali pravi ljudje in te ambicije uresničili v skupno korist in zadovoljstvo.

Najstarejša razglednica Žirov, 1899

50 LET

PLANINSKEGA DRUŠTVA ŽIRI

1950–2000

Darina Konc

KRONIKA PLANINSKEGA DRUŠTVA ŽIRI (1950–1958)

*Na gore, na gore, na strme vrhe
tja kliče in miče in vabi srce!*

Uvod v našo kroniko, ki naj pripoveduje našim znancem o nas, o naših stremljenjih in podvigih, o uspehih in neuspehih, o radostih in težavah, o razvoju in rasti našega planinskega društva od njegovih skromnih začetkov pa do danes, ko v zaporednem redu zapisujemo vse važnejše dogodke v zunanjem in notranjem razvoju Planinskega društva Žiri.

Zaživela bo torej Kronika našega planinskega društva. Precej dolgo je čakala in že se je bilo bati, da bodo v skrinjici ljudskega pozabljenja ugasnili vsi lepi spomini, vsi smeli načrti in drzni podvigi mladih, vedrih in zvesto navdušenih žirovskih planincev. Nihče od teh ljudi ni kriv, da prihaja Kronika šele sedaj v živo stvarnost, ko se je naše planinsko društvo že izmotalo iz prvih težav, se notranje okrepilo in naraslo, se začelo zavedati svojih nalog in dolžnosti in ima za seboj le košček svoje delovne zgodovine. Prehiteval nas je pač čas in veliki dogodki prvega desetletja v naši novi državi, zajemali silni dogodki dneva tako v kulturnem, političnem, gospodarskem in socialnem pogledu. Res nismo v tem času prišli do svoje besede srca tudi na področju planinskega udejstvovanja. Zdaj pa je prišel čas tudi za to. Začeli smo in naša Kronika naj to krepko zapiše in pripoveduje o vsem, kar je bilo važnega od rojstva našega društva do danes, do teh dni, ko bomo praznovali prvi vidni jubilej svojega obstoja, petletnico Planinskega društva Žiri.

Kronika Planinskega društva Žiri se imenuje knjiga, v katero smo danes, v začetku novega leta 1955, začeli pisati svoje spomine o življenju in gibanju našega društva, ki ni in ne sme biti zadnje med tovrstnimi slovenskimi društvi. Tudi mi, Žirovci – planinci, se krepko zavedamo pomena, ki ga imajo planinska društva doma in v velikem svetu. Rasti hočemo v pogumne, zdrave, vedre in plemenite ljudi, ki iščejo užitek lepote, čistega veselja in prijetne družabne povezanosti v naravi, tej vedno novi in široko odprti knjigi, vsem, ki prihajajo vanjo in jo žele spoznavati in ljubiti. Kaj je lepše kot naš nedotaknjeno lepi gorski svet že v naši neposredni bližini? V ta planinski raj, kakor ga imenuje goriški slavček Simon Gregorčič, se vračamo spet in spet in vsak obisk nam je novo doživetje in razodetje še nepoznanih lepot. Na lepem izletu, v tišini gora iščemo oddiha po napornem vsakdanjem delu, po enoličnosti utrujajočega utripa vsakdanjega življenja. Skoraj bi smeli napisati, da so planinska društva današnjemu modernemu človeku nujno potrebna kot povratek k naravi, kjer smo doma in od koder črpamo novih moči in zdravja.

Vse premalo se zavedamo, kaj nam pomeni in koliko neprecenljive vrednosti je oddih in razvedrilo v svežem zraku, v planinah in gorah, kjer zaduhaš globoko in se odmakneš vsemu nižinskemu prahu in malim nevšečnostim, ki ti uničujejo delovno silo, živce, zdravje ter veselje do življenja.

*Visoko vrh planin stojim,
v veselju rajskem tu živim!*

Nismo planinarji, o katerih poje Gregorčič, da bi stalno živeli tam gori, kamor si srce želi, vendar si bomo kot člani planinskega društva iskali oddiha in razvedrila v naravi, ki nam nudi dovolj in preveč lepote v vsakem letnem času že doma, na domačih hribih in planotah, v grapah in na vzpetinah. Da, krepko lahko zapišemo kot zaključek tega odstavka: Slovenska planinska društva imajo že bogato 60-letno tradicijo in so vedno nova in vedno bolj potrebna. Ne zaradi drobnih materialnih koristi, ki jih imamo včlanjeni planinci, bomo ostali zvesti svojemu društvu, ne, premalo je to; zaradi idealne vsebine, ki jo ima društvo, bomo pripravljeni nesebično sodelovati, da bo naše društvo uspevalo tudi na zunaj in moglo nuditi svojim članom čim več in čim lepše in boljše organiziranih izletov.

Žirovski planinci smo se vsega tega nekam pozno zavedeli. Domači kraj, v katerem živimo, je gorska dolina med zelenimi hribi, ki nam vsak dan osvežujejo oko. Brez večjega napora se vsak dan lahko povzpneš na bližnji Žirk, Mrzli vrh, Žirovski vrh ali Vrsnik. Od tam

moreš pozdraviti naše gorenjske vršace, se nasmehnuti sosednjemu Blegošu ali se ozreti tam čez Vipavsko in še dalje proti Tolminski. Okrog in okrog kraljestvo gorskega sveta, pod katerim se ob vznožju vije Sora po Poljanski dolini tja proti Škofji Loki. Preprosto nam to pove himna žirovskih študentov:

*Oj, mi smo pa tam na Žirovskem doma,
v prelepi dolinci na koncu sveta.
Smo skriti med hribi, pa to nič ne de,
po celem nas svetu poznajo ljudje.
(Iz Žirovske pravljice, D. K.)*

Saj imamo doma toliko naravnih lepot in zanimivosti, ko smo nekako na prelomnici alpskega in kraškega sveta, da je prav lahko razumljivo, da naši predniki pač niso silili v tuji gorski svet, ko so imeli domačih bregov na pretek. Koprivnik, Stari vrh, Blegoš, Žirovski vrh, Polhograjski dolomiti, vse to je še alpski pozdrav, ki pa pri nas nekako ugaša, saj že na našem Žirku srečavamo prve kraške pojave in se tam

Pogled s Storžiča na Kočno, 8. septembra 1957

pri Osojnici že nekako začenjajo strme primorske grape, po katerih vodijo samotne stezice, neturistu nič kaj prijazne, tja čez v Ledine in Idrijo. Na poti v Rovte, eno uro od Žirov, nas presenetijo tako imenovane Matjaževe kamre, do sedaj še ne do konca raziskan košček kraškega sveta. Našim otrokom so Matjaževe kamre skrivnostno zanimiva luknja, turistom raziskovalcem pa lepa naloga za nova odkritja.

Hodimo po domačem planinskem svetu. Na vsak korak se nam odkrivajo nove slike, katerih še nismo videli. Vsak letni čas nam slika nove in edinstveno lepe. Iz domače doline se mi odpirajo pota in stezice na vse štiri strani sveta in vsaka teh strani je spet po svoje čudovita. Naša mladost in otroški spomini, zaklenjeni v njej, dajejo domačemu svetu še nek poseben čar. Prav nič čudnega ni, da so se naši predniki popolnoma zadovoljili s svojimi domačimi lepotami in jih niso hodili za drag denar kupovat v tujino, daleč od doma. In dokler so se naši predniki ukvarjali predvsem s poljedelstvom in živinorejo, naše stare mame pa s klekljarstvom,

prav gotovo nihče ni sanjal o severni Triglavski steni in o romantiki Bleda, še manj sinjega Jadrana. Živeli so svoje tiho delovno življenje, daleč od današnjih posvetnih, družabnih in gospodarskih problemov. Vedeli so, da je doma najlepše in najbolje, kaj bi torej silili drugam. Pesmica iz tistih dni poje:

*Dol s planince gledal ravno sem polje,
v radosti zapoje mi takrat srce.*

*V hišici pod bregom rožica cveti,
take na vsem svetu rožice več ni ...*

(Ljudska)

Ko pa se je pred dobrimi 70 leti začelo pri nas razvijati čevljarstvo in se je sloves žirovskega čevlja razširil po tako imenovanih domačinih »holcarjih«, ki so hodili na sezonsko delo v Slavonijo in Bosno in celo v Galicijo in Bukovino, tedaj, tako bi mogli nekako zaključiti, pa se je v žirovskem človeku nekaj zganilo in začelo se je v njem zanimanje za tuji svet, čeprav še daleč ne ljubezen do idealnega

Vrh Jalovca. Z leve: Lojze Seljak, Zdravko Kosmač in Polda Seljak, 1958

športnega planinstva. Pot v tujino je bila našim prednikom borba za kruh in obstanek v tistih časih, ko je bilo malo domače gospodarstvo pasivno in se je okoriščal z njim le preračunan domač ali pa tuj gospodarstvenik in obrtnik.

*Pri nas na Žirovskem navada je ta,
da glavico brihtno Žirovec ima
in vedno pripravne pa pridne roke
in zraven še dobro veselo srce.
(Iz Žirovske himne)*

Po žirovskem čevlju in njegovem mojstru so se za naš kraj začeli zanimati najprej poslovni ljudje. Od vseh slovenskih kulturnih centrov tako odmaknjene Žiri so postajale zanimive. Polagoma so začeli k nam prihajati izletniki, letoviščarji in tudi že planinci, ki so hoteli pogledati tja čez na Cerkno in Porezen. Kar samo po sebi je seveda prišlo, da so se tudi mladi Žirovci začeli zanimati za tuji svet, predvsem oni, ki jih je »uka žeja« poslala v Ljubljano ali še kam bolj daleč. Planinsko zanimanje je žarelo k nam tudi iz bližnje Idrije, kjer je cvetela v tistih časih znamenita realka. Razumljivo je, da prvo zanimanje naših kakor tudi tujih popotnikov ni veljalo goram in planinam, ampak le bolj nižinskim lepotam, predvsem lepim gorskim jezerom in morda še slapu Savice. Kdo bi ne poznal našega največjega pesnika Prešerna in ne želel videti in spoznati, da

*Dežela Kranjska nima lepšega kraja,
kot je z okolco ta podoba raja ...
(Iz Krsta pri Savici)*

Minevala so desetletja in prinašala v življenje novih zanimanj. Tehnika in vsakovrstna odkritja so presenečala svet. Človeški razum se je razmaknil in dvignil v neslutne višine novih spoznanj. Morda je vse to veliko in novo začelo človeka utrujati in tedaj si je zaželel svežine in miru gorskih zatišij, daleč od ljudi in brnenja strojev. Zaživela so drzna planinska društva, povsod v velikem svetu, ne le tam, kjer žive narodi med gorami, katere jih kar nekako vabijo v svoj svet. Tudi v naši deželi se je to zanimanje kaj kmalu začelo. Poznamo naše planince – pionirje, kakor župnika Aljaža, ki je tako edinstveno lepo zapel: Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!

Leta 1953 smo praznovali 60-letnico prvega slovenskega planinskega društva.

Naša kronika pa želi vedeti, kdaj in kako se je začelo žirovsko planinsko društvo. Kje naj mi iščemo začetke, kdo se je prvi zavedel slovenske gorske lepote in si iskal v njej znanja, oddiha in lepega razvedrila? Začetki žirovskega planinstva segajo v čas pred drugo svetovno vojno. V takratni mogočni žirovski občini, štela je skoraj 3000 prebivalcev, sta bila pionirja planinskega zanimanja takratni nadučitelj Edo Hribernik in njegov sorodnik Ivan Blažič, gostilničar na Dobračevi. Oba sta bila včlanjena pri PD matice v Ljubljani. K vogelnim kamnom žirovskega planinstva štejemo tudi krojaškega mojstra Ruperta Gantarja, ki je bil včlanjen pri PD Kranj in je še danes zvest žirovski planinec, ki ima v torbi svojih planinskih spominov prenekatero veselo in duhovito dogodivščino in bi mogel tako kot rajni Janko Mlakar pisati svoje spomine. Morda pride čas tudi za to. Nikakor pa ne smemo misliti, da so bili samo ti naši slavni začetniki. Hudo krivico bi napravili vsem našim nekdanjim študentom in Žirovcem, ki so živeli izven doma; v Kranju, Kamniku, Ljubljani, Škofji Loki, Idriji ali v Logatcu. Vsi ti so se za turizem zanimali po svoji organizaciji, v kateri so bili vpisani. Semence zanimanja za planinska društva je tako počasi padalo v rodovitno zemljo in začelo cveteti. Najplodnejša tla je gotovo našlo v domači žirovski šoli, če je bil njen nadučitelj in upravitelj zaveden planinec. V svojih učencih je vzgajal ljubezen do narave, najprej do domačega sveta in nato do vse domovine, ki naj jo mlad človek spozna ne le iz knjige in z zemljevida, ampak s svojimi očmi in srcem. S svojimi učenci je večkrat prehodil domače in okoliške hribe. Kaj so začutili 12-, 13-letni otroci, ko se jim je z Vrha Sv. Treh Kraljev odprl prekrasen pogled proti Vrhniki, prečudnemu kraju, in naši beli Ljubljani. Videli so Barje, kjer so nekoč stale znamenite stavbe na koleh. Pogled pa je pozdravljaj dalje: proti severu prelepe Kamniške planine, Storžič, Karavanke s Stolum. Ob jasnem vremenu je našel pogled celo triglavsko kraljestvo z očakom Triglavom, blestečim se v soncu. V njegovem podnožju pa cela vrsta hribov, planin in dolin, vzpetin in gorskih vrst. Blegoš, Porezen, Črna prst, Krn, Kanin, Rudica, Kobilica, Javornik, Nanos, Hrušica, Slivnica, Krim. Tja doli proti dolenski strani pa ujame pogled staroslavni Kum in znamenite Gorjance. Vse to samo z našega Vrha Sv. Treh Kraljev.

Naša priljubljena izletna točka je tudi Mrzli vrh. Misel nam spremlja pogled in razgled po tolminski grapi, preko Matajurja na Krnske Alpe in Col di Preti, preko 3000 m visoki planini ob zgornjem toku Pijave. Zanimiv je tudi pogled na Masuro in vznožje Cimprovke, kjer je slovita partizanska bolnišnica Franja. Ozadje pa nam odkriva še mnoge druge gorske velikane. Taki izleti so bili najlepši nazorni pouk moderne šole. Našim otrokom se je ob takih prilikah odpiral daljni tuji in vendar domači svet, ki so ga zaželeli kdaj videti tudi od blizu. Zanimanje za lepe skupinske izlete je na ta način nevidno raslo v mladih ljudeh in jih pripravljalo za poznejše žirovske planince.

*Pastirček na planini visoki sem doma,
kjer pasem ovčke bele veselega srca.
Tu s ptički jaz prepevam, vasujem s cvetkami,
na gorski nagelj čakam, da ga utrgam si ...
(Iz spevoigre Sprelepa Nageljroža)*

Ali nismo bili taki gorski pastirčki, polni svetlega hrepenenja, mi vsi, današnji žirovski planinci?

V to lepo zanimanje mladih ljudi za izlete in planinstvo pa je trdo in neusmiljeno udarila druga svetovna vojna. Že vsako misel na lep osebni užitek je uničila, saj je bila vsaka naša gorska stezica posejana s tisoč nevarnostmi. Mlade planince je zajela vojna vihra. Izgubili so se po gozdovih v partizanske vojne enote in nekaj jih je tudi zapisanih na spominski plošči naše nove gimnazije, da so umrli kot junaki za novo svobodo. Ohranili jih bomo v zvestem spominu.

Ob desetletnici naše narodne osvoboditve začnemo pisati žirovsko planinsko kroniko. Takoj po končani drugi svetovni vojni se je kljub ogromnemu delu za gospodarsko obnovo začelo tudi novo zanimanje za planinsko društvo. Tedanji učitelj naše osnovne šole Janko Ziherrl je začel zbirati ljubitelje planin in gora in jih včlanjal pri PD Škofja Loka. Med ljudstvom je širil obnovljeni Planinski vestnik in na ta način pripravljal in vzgajal nove planince v Žireh. Z veseljem navdušenjem za planinski šport je polagal temelje za ustanovitev samostojnega krajevnega društva. Njegovi zvesti sodelavci so bili: Janko Poljanšek, Rupert Gantar, Miloš Mlinar, Viktor Beg, Mirko Kosmač, Silva Kopčavar, Erna Oblak, Olga Kolenc, Jože Demšar, Julka Žakelj, Vinko Naglič in drugi. Naj se spomnimo še pokojnega Primožičevega

očeta, ki je bil prav posebna planinska zvezda, saj je pri svojih 80 letih še zadnjič plezal in tudi priplezal na vrh Triglava. Zares, ponos žirovskih planincev!

Semence žirovskega planinskega društva je končno le zacvetelo. Po nesebičnem prizadevanju starejših in mlajših članov so 19. februarja 1950 v Žireh sklicali ustanovni občni zbor.

Člani, ki so bili do tedaj vpisani v različna planinska društva bližnjih večjih krajev, so se končno združili v svoje domače društvo.

Ob svoji ustanovitvi je društvo štelo 120 članov.

Kar lepo število in obetajoč začetek. Njegov prvi predsednik je bil Janko Poljanšek.

Svoje veselje ob tako važnem dnevu smo izlili v skupen izlet, ki smo ga napravili v nedeljo popoldne na Mrzli vrh. Kot otroci smo se veselili svojega uspeha in se v prijetnem predpomladanskem soncu dvigali na prijazen Mrzli vrh. Danes je torej žirovsko planinsko društvo zadihalo in zaživelo. Temelji so pripravljani, dobre volje mu ne manjka. Pod nami v dolini se beli nova tovarna čevljev Alpina. Planinsko društvo bo nudilo njenim delavcem najlepše in najcenejše razvedrilo po težkem, večkrat deseturnem dnevnem delavniku. Da, naše novo društvo ima svoj velikokulturni in socialni pomen.

Pozdravljeno, mlado žirovsko planinsko društvo! Želimo ti uspeha in poleta, zdravja in veselja in krepkega razvoja, o katerem bo pripovedovala naša Kronika od danes dalje. Tiho in zvesto bo beležila in čuvala dogodke in spomine, načrte in delo, življenje mladega žirovskega planinskega društva. Mi, zvesti in navdušeni planinci, pa bomo v našem društvu doživljali lepa poglavja našega življenja, ki jim bo ozadje večno lepi gorski svet. Naši potomci pa naj zvedo po Kroniki o nas in našem delu in naj postanejo bodoči žirovski planinci.

Toliko za uvod v našo Kroniko. In zdaj k vsakoletnemu poročilu o delu in uspehu, o prizadevanju in podvigih novega društva.

LETO 1950

Prvo leto obstoja našega novoustanovljenega planinskega društva je bilo na zunaj in znotraj zelo razgibano. Člani so se živo zavedali svojih dolžnosti in pravic. Upravni odbor se je redno mesečno zbiral k sejam. Prva letna skupščina je bila 20. decembra. Navzočih je bilo 63 članov. V živahni diskusiji so pregledali svoje

Slavc Kavčič, Mrovcov (desni), s prijatelji na vrhu gore (Storžič?), 1938

Brata Zdravko in Mirko Kosmač pred vzponom, 1937

Pod Triglavom, 1937

Brata Zdravko in Mirko (spodaj) Kosmač v triglavski steni, 1937

Bratje Rado, Mirko in Zdravko Kosmač na vrhu Triglava, 1937

delo od ustanovitve. Upravne knjige so bile ob tej priliki pregledane in so v najlepšem redu. Sledile so volitve upravnega odbora, pri katerih je bil za predsednika društva ponovno izvoljen Janko Poljanšek.

Pregledu dela so se naravno pridružili sklepi za bodoče udejstvovanje društva. Življenje društva ni toliko v velikem številu članov, pač pa v zavednosti in nesebični aktivnosti le-teh. Poglejmo, kaj vse je društvo letos naredilo.

Naše društvo šteje danes 264 članov, 142 delavcev, 59 nameščencev, 10 dijakov in 53 ostalih ljudi. Vsi se za društveno življenje zanimajo in radi prebirajo Planinski vestnik. Naročnikov je bilo letos osem.

Markacist je v letošnjem letu izpeljal in nakazal z markacijami štiri poti:

1. Žiri, Goropeke, Vrh Sv. Treh Kraljev,
2. od Jureča v Brekovcah čez Izgorje na Vrh Sv. Treh Kraljev,
3. Žiri, Tabor, Breznica, Mrzli vrh,
4. Hotavlje, Kopačnica čez Robidnico na Porezen.

Zunanja aktivnost društva se je letos izživela v treh izletih. Obiskali smo dva domača hriba: Vrh Sv. Treh Kraljev in Mrzli vrh. Skupinski izlet na Porezen je bil slab, udeležilo se ga je samo 10 članov. Obisk Vršiča in Trente je ostal zapisan v načrtu.

Odprli smo planinsko postojanko na Vrh Sv. Treh Kraljev in smo zadovoljni z njo. Ima pet ležišč, dobro oskrbo in precej velik obisk, saj jo je samo letos obiskalo 1432 planincev.

Nad Prisojnikovim oknom, Lojze in Polda Seljak ter Zdravko Kosmač, 1959

Na Mangartskem sedlu. Z leve: spredaj Lojze, Helena in Polda Seljak, zadaj Štefka Podobnik in Fanči Seljak, okoli 1962

Tudi na Mrzlem vrhu nameravamo odpreti vsaj zasilno planinsko zavetišče.

Želimo, da se naše društveno življenje poživi z lepo pripravljenimi izleti. Pritegnimo še mladino, smučarsko sekcijo TD Žiri in fante predvojaške vzgoje. Radi priskočimo kot delavni planinci na pomoč pri graditvi nove šole in združnega doma. Tudi s sosednjimi planinskimi društvi, zlasti z Idrijo, želimo in hočemo ostati v prijateljskih stikih.

Prvo leto našega planinskega društva je končano. Kronika ga je zapisala pozitivno. Vemo, da je vsak začetek težak, tudi naš je bil, toda dobro začeto delo je že na pol končano. V drugo leto stopamo z novim pogumom in novimi načrti.

LETO 1951

Nebo nad našim delom se je letos stemnilo in skrbi so narastle. Težave so nas spremljale vse leto, tako v upravnem kot gospodarskem pogledu. Tudi letos smo imeli 14 rednih sej, več gospodarskih posvetov. Redni letni občni zbor je bil 20. marca 1952. Iz poročil referentov smo slišali važnejše dogodke, ki naj slede v kronološkem zaporedju.

Aprila leta 1951 je naše ljudstvo praznovalo slovesno desetletnico ustanovitve Osvobodilne fronte. Naše planinsko društvo je to važno zgodovinsko obletnico proslavilo s štafeto Sivka – Bevkov vrh v zvezi z idrijsko tovrstno štafeto, in sicer 12. aprila.

Dne 29. aprila 1951 ob nenavadnem času spomladi je zavihrala divja nevihta nad Vrhom Sv. Treh Kraljev. V šolo, kjer smo imeli dobro

urejeno planinsko postojanko, je udarila strela in zanetila strašen požar. Gasiti ni bilo mogoče. V nekaj minutah nam je ogenj uničil delo dobrega leta in nam napravil vsaj 15.000 dinarjev škode. Žal nam je za prijaznim planinskim zavetiščem in ne vemo, ali ga bomo mogli v doglednem času spet postaviti in urediti.

Dne 20. julija smo odprli postojanko na Mrzlem vrhu v hiši Julke Bašelj, po domače Belin. Že ob otvoritvi in pozneje je prijetna okolica ter prekrasen razgled privabil mnogo veselih obiskovalcev. Planinsko zavetišče smo dali v zakup in upamo, da bomo zadovoljni z njim. Seveda mislimo pozneje na novo samostojno planinsko postojanko na Mrzlem vrhu.

Letos smo imeli v načrtu tri množične izlete, ki smo jih tudi izvedli. Dvakrat smo jo mahnili na Porezen in enkrat na Ratitovec. Udeležba je bila vedno majhna, na Ratitovec nas je šlo 16 članov. Letos šteje naše društvo 225 članov. Na Vestnik jih je naročenih 25. Veseli planinski polet so nam letos hromile razne nevšečnosti. V novo leto stopamo z novo voljo, da bomo vzdržali tudi v težavah in da ima naše planinsko društvo pred seboj lepo in dolgo pot navzgor do uspehov in mnogih lepih radosti, ki nas še čakajo.

LETO 1952

Kronika zapisuje v tem letu spet nekaj lepih podvigov in uspehov našega planinskega društva.

Dne 2. marca 1953 smo imeli tretji občni zbor, kjer smo poslušali poročila vseh delovnih sektorjev in se seznanili z delom društva v preteklem letu. V članih je mnogo društvenega idealizma, uspehe pa nam preprečujejo male nevšečnosti. Marsikateri lep izlet bi lahko organizirali in izpeljali, če bi imeli na razpolago nekoliko cenejši prevoz do Škofje Loke s tovarniškim avtom. Zanimanje za lepi šport planinstva smo letos poživili z raznimi filmi, tako z Borbo s strmino in drugimi. V našo sredo je prišla mlada tovarišica profesorica Mira Vodopivčeva, navdušena turistka. Večkrat je že obiskala naše hribe in preplezala gorenjske vršace. V predavanju, ki ga je imela za nas, je poudarjala važnost lepe tovariške povezave z drugimi planinskimi društvi. Poživeti bo treba, tako je dejala, tudi naše domače društveno življenje z večkratnimi, vsaj tedenskimi sestanki v čitalnici tovarne Alpina. Za njen predlog smo se vsi navdušili. Ob tej priliki je nekdo predložil načrt, naj

bi imelo društvo tudi svojo letno veselico, da bi se na ta način povečali naši dohodki. Misel je dobra. Skušali jo bomo uresničiti.

Dne 8. marca 1952 smo napravili izlet v Planico na smučarsko tekmo. Bilo je nadvse zanimivo. Kako visoko se je v zadnjih letih povzpelo smučarstvo. Tudi mi Slovenci nismo zadnji med zadnjimi. Naša Planica uživa svetovni sloves. Za smučarje se zanimajo vsi naši člani.

Letos smo imeli dva množična izleta in enega mladinskega, pri katerem so se mladi planinci učili spoznavati karte in se orientirati v prostoru. Vedno in povsod imamo težave s prevozom v Škofjo Loko in od tam dalje v slovensko visokogorje.

Na novo je bila urejena sledeča markacija: iz Žirov preko Žirovskega vrha, Lučin, Volčjega hriba, Pasje ravni in Črnega vrha v Dolomite.

Na skupščini 2. marca 1953 je bil za novega predsednika izvoljen Lojze Kopač, ki je prevzel nadaljnje vodstvo planinskega društva.

LETO 1953

Četrto leto, odkar živi naše planinsko društvo. Čas beži. Naše vsakdanje življenje poživljajo in osvežujejo lepi načrti in priprave za skupinske izlete v prelepi gorski svet. Visoka članarina je marsikomu v tiho breme, toda če pomislimo, koliko prijetnih užitkov nudi urejen prijateljski izlet v nepoznane kraje, bomo radi segli v mošnjiček in uredili pravočasno in z dobro voljo tudi te dolžnosti zavednega planinca. Toliko za uvod in v pomislek.

Potek dela v letu 1953 smo pregledali na občnem zboru 23. marca 1954.

V tem letu smo prenesli registracijo planinske postojanke z Vrha Sv. Treh Kraljev na Mrzli vrh k tamkajšnjemu kmetu Maksu Filipiču. Postojanko pri Belinu pa smo ukinili.

Nova postojanka na Vrsniku tudi že posluje in privablja zlasti ob nedeljah precej obiskovalcev iz Žirov, Ledin in Idrije. Vrsnik je prijazna planinska vasica, kjer se naš delovni človek brez velikih naporov in stroškov lahko prijetno oddahne. Ne le prijazen planinski kraj, tudi nekaj zgodovinskih in krajevnih znamenitosti imamo v kraju. Vrsnik, čisto slovenska vasica, je po prvi svetovni vojni krivično pripadel Italiji. Meja je potekala v bližini vasi. V ljudskem spominu je ostalo marsikaj zanimivega iz tistih dni. Med

narodnoosvobodilno borbo pa so v okolici Vrsnika tekli boji za našo svobodo. Danes je Vrsnik zavedna in napredna slovenska vas.

Zanimanje za izlete se je letos močno povečalo. Že aprila smo napravili skupinski izlet po sončni Primorski s tovornim avtomobilom. Vozili smo se po našem Krasu tja do Sežane, mimo Dutovelj in Tomaja na Lipo, od koder smo se povzpeli na vrh Trstelja. Imeli smo krasen sončni dan in pogled nam je zaplaval daleč tja po Krasu, Vipavski dolini in po Goriškem, kjer se je že razcvetela najlepša pomlad. Bilo nas je 30 veselih in mladostno razpoloženih izletnikov. Vračali pa smo se po Vipavski dolini čez Col, Črni vrh in Idrijo s trdnim sklepom, da naredimo letos še nekaj podobnih izletov. Toda pozneje se nam izletniška sreča kar ni hotela več nasmehnuti. Deževna pomlad in poletje sta nam nekajkrat onemogočila že organizirane in pripravljene skupinske izlete. Izlet na Krvavec in Mangart prideta na vrsto v prihodnji sezoni. Vsako leto

se pač učimo iz svojih izkušenj, tudi najlepši načrti še ne morejo biti lepa uresničitve. Vedno moramo biti pripravljene na razne ovire, na katere nismo vnaprej mislili. Toliko o naših letošnjih izletih.

Omeniti pa moramo tudi krajše domače izlete na Mrzli vrh in Vrsnik, ki smo jih letos napravili v jesenski in zimski sezoni. Posamezni člani našega društva pa so v teku letošnjega leta napravili več dobro uspelih tur v Julijske in Savinjske Alpe. Skupina osmih članov pa je od blizu pozdravila sam Triglav in sosednje vršace. Imena naših planincev lahko preberemo v skoraj vseh znamenitejših gorskih domovih.

Če upoštevamo oddaljenost Žirov od vseh slovenskih gorskih vršacev in pomislimo, da je naše planinstvo šele v razvoju, smo lahko z našimi letošnjimi uspehi zadovoljni.

V naši Kroniki posvetimo letos nekaj vrstic 60-letnici slovenskega planinstva, ki jo je slavilo v letošnjem letu, to je 1953, Slovensko planinsko društvo. V počastitev lepega jubileja je bilo

Žirovski planinci na Golici junija 1960

v naši deželi več zanimivih prireditev. Centralna proslava pa je bila 1., 2. in 3. avgusta v Vratih pod Triglavom in v Trenti.

Šestdeset let slovenske planinske zgodovine je za nami. Delo vseh teh let glasno pripoveduje o veliki dejavnosti in ljubezni slovenskega človeka do svoje zemlje, zlasti do planin in gora, ki jih obiskuje v dneh svojega oddiha. Marsikaj zahteva planinstvo od človeka, ki ga prevzame in se mu nekako preda.

Planinec mora biti resničen tovariš, vztrajen in iznajdljiv človek, imeti mora smisel za lepoto v naravi in za razumevanje človeka v njem. Saj bi morale vse te lepe lastnosti odlikovati vsakega človeka socialistične družbe, posebej pa še vsakega planinca.

Še nekaj drobtinic iz zgodovine slovenskega planinstva. V času ko je v naši deželi potekala najhujša germanizacija, so se razgledani rodoljubi zavedeli svojega časa in novih nalog, ki jih nujno čakajo, če hočejo ohraniti svoj dom in rod. Tedanje cvetoče nemško alpsko društvo Alpenverein je samozavestno prihajalo v naše gore in postavljalo markacije in napise. Saj to je vendar od nekdaj slovenski svet in slovensko ljudstvo je tu doma. V 70 letih prejšnjega stoletja se je osnovalo prvo planinsko društvo v Bohinju pod imenom Triglavski prijatelji. Začelo se je in misel je nastajala življenje.

Leta 1893 se je začelo v Ljubljani. Šest mladih fantov se je organiziralo v tako imenovano »društvo Pipa«. Piparji so nosili kratke hlače, z gorskimi cvetjem okrašene klobuke in dolge gorske palice. Pri sebi so vedno morali imeti pipo, mehur s tobakom in vžigalice. Tistemu, ki se je oženil, je društvena pipa ugasnila in ni mogel biti več član društva. Idejno so bili piparji zakleti sovražniki Alpenvereina.

Ustavili so nemškutarstvo prodiranje v naše planine. Slovensko PD je v poznejših letih veliko pripomoglo k prebujenju narodne zavesti in ponosa v Slovencih. Že v času do prve svetovne vojne so skoraj popolnoma izrinili tujce iz naših gora. Nekaj let po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva je začelo izhajati glasilo društva, to je Planinski vestnik, ki izhaja še danes in med seboj povezuje vsa društva v njihovih stremljenjih.

Ob tej priložnosti se spomnimo vnetega borca za slovensko planinstvo Janka Mlakarja, ki je preminul prav letos junija v svojem 80. letu in nam v svojih planinskih spominih zapustil nepozabne opise dogodivščin v gorah. Janko Mla-

kar je bil doma v Železnikih in je kot sin krojaškega mojstra zagledal beli dan. Skoraj vse svoje življenje je preživel v Ljubljani. V planine se je zagledal kot dijak in jim ostal zvest vse svoje življenje. Večino svojih planinskih tur je opisal v Vestniku. Proslave 60-letnice se zaradi bolezni ni mogel več udeležiti. Kmalu po proslavi, 11. avgusta, je umrl in je pokopan v Ljubljani.

V letošnjem letu naj omenimo tudi veliki svetovni planinski dogodek. Angleška planinska ekspedicija je namreč letos dosegla najvišji vrh Himalaje Mont Everest. Za hip je svet obstal ob tej novici. Kaj more človekova železna volja, njegova vztrajnost, skupni napor in seveda tudi moderna tehnika.

Ob vsem tem raste nova volja tudi v nas, žirovskih planincih. Ne bomo se ustrašili malih težav in se umikali osebnim žrtvam, če hočemo, da bomo tudi mi v svojem prizadevanju nekaj ustvarili. Naj živi Slovensko planinsko društvo, saj v to veliko družino spadamo tudi mi!

LETO 1954

Življenje v našem planinskem društvu se je letos vidno poživilo. Člani so pokazali več zanimanja za društveno skupnost in delo svojega odbora.

Obe naši postojanki, tako na Mrzlem vrhu kot tudi na Vrsniku, sta v zakupu in redno dobro poslujeta. Še vedno se ukvarjamo z mislijo o samostojni postojanki na Mrzlem vrhu zaradi ugodnih, lahko uporabnih smučič, ki jih nudi teren. Naš gospodar Anton Gantar opravlja v obeh postojankah redno kontrolo.

V letošnjem letu smo izvedli markacijo: Vrh Sv. Treh Kraljev, Jureč v Brekovcah, Sovra, Vrsnik, Govejk, Ledine, Mrzli vrh, Selo. Postavili smo tudi potrebne napisne deske.

V propagandne namene našega društva smo v izložbi tukajšnjega Trgovskega podjetja uredili in prikupno razstavili nekaj slik in fotografij slovenskega gorstva, ki ga mnogi izmed nas poznajo komaj po imenu. Izložba je bila lepa in je v naših ljudeh vzbudila mnogo zanimanja. In zdaj naj zažubori še studenček naših letošnjih izletnih spominov.

Dne 21. marca nas je šlo 42 izletnikov z avtobusom v Planico. Gledali smo znamenite smučarske tekme. Vreme nam res ni bilo naklonjeno, vendar smo se dobre volje vračali.

Dne 16. maja se nas je 36 izletnikov vkrcalo v naš tovorni avto, s katerim smo odbrzeli proti

Čavnu. Prisluhnim spominom žirovskega Jan-ka Mlakarja, to je našega Ruperta Gantarja. Utrjeni zvesti planinec se nasmehne, zamahne z dolgo roko, se nasloni ob toplo peč in začne: Seveda, takole je bilo, čisto dobro še vem. Jasnoma jutra je bilo. Iz Žirov smo jo zavili skozi Osojnico, mimo bivše italijanske meje, dalje proti Kljuki na Govejk. Pa kaj bi vam o tem govoril, saj so to še domači kraji. In vendar se nam že na prvem hribu odkrivajo naši daljni gorski prijatelji. Glejte, tam je Krn, Lemež in tja preko Idrije zagledamo Oblakov vrh, Kobilo, Masuro in Jelenk. Krasen razgled dobiva vse večji okvir, ko se peljemo čez Cajn vrh, mimo vasi Gore, od koder se vidi tam spodaj Idrija kakor iz zrakoplova. Drčimo mimo njiv in senožeti po Doleh do vasi in vrha Veharše. Zrak je čist in svež, dobra volja v nas raste. Proti jugu se nam odpira pogled na Črni vrh, Malo goro, Goljake in nepregledne gozdove. Tam proti vzhodu pa je Cerknško jezero, Logatec, Slivnica, Javornik, Hrušica. Proti severovzhodu se nam odkriva Krim, Vrh Sv. Treh Kraljev in Kamniške planine. Že smo v Godoviču, na križišču cest in v začetku vsem poznane grape Zale. Pred leti je tu nekje v globino zdrknil avtobus in v razdejanju pokopal devet ljudi. Treba bo paziti in varno voziti. Že zavijemo po glavni cesti proti Črnemu vrhu. Pelje nas skozi 200 m dolg tunel, pripravljen za železnico, ki pa žal do zdaj še ni stekla. Vas Črni vrh je po zadnji vojni precej porušena. V močnih ovinkih se začenja cesta vzpenjati. Oči se nam široko odpirajo ob pogledu na sončno Vipavsko dolino, dalje preko Krasa, še dalje do sinjega morja. Že čutimo topel zrak, ki veje od morskega juga. V Ajdovščini se moramo vendar malo oddahniti in si privezati dušo. Tudi spomine na NOV moramo obuditi in pogledati izvir vode Hubelj in električno centralo Slap s Fužinami.

Cesta se iz Ajdovščine spet močno vzpenja preko pečin, mostov, ki drže preko prepadov tja do vasi Predmeja. Od tod imamo še 40 minut do vrha Čavna, 1331 m je visoka gora. Spet prekrasen razgled, Učka gora, Koprski zaliv, krasen slavni rihenberški grad in Vipavska dolina, ležeča pred nami kakor na dlani. Tam dalje so Trstelj in Železna vrata. Zamislimo se v čase prve in druge vojne. Koliko gorja in trpljenja vsake vrste se je razlilo nad to slovensko pokrajino. S Čavna jo spet urežemo v Predmejo, nato skozi velikanske gozdove do vasi Lokve in dalje mimo vasi Nemci, kjer stoji

znamenita stara smreka, po ljudski pripovedki stara 900 let in jo z rokami obseže komaj sedem mož. Obstali smo spet v Trnovem in se razgledali. Soča, Gorica, Tržaški zaliv, Tržič in še dalje Furlanska nižina tja do Vidma. Tam na desno je Sveta gora, zraven Sabotin, vse neme priče vojnih grozot. Počasi se spuščamo do vasi Ravnice in dalje do Solkana in Nove Gorice. Mimogrede smo si ogledali znamenit samostan Kostanjevica s častitljivo grobnico francoske kraljevske rodbine. Iz Gorice brzimo skozi Solkan po znamenitem železniškem mostu preko sinje zelene Soče, hčerke planin, kakor jo imenuje Gregorčič. V vasi Plave zavijemo preko strmih klancev čez Vrtačo na Goriška brda, kjer kar diši po žlahtnem bricu. Nismo pozabili poskusiti sladke kapljice in si ogledati stare trdnjave. Naša družba postaja dobre volje. Občudujemo velikansko električno centralo na Soči. Tudi v Tolminu se ustavimo in ogledamo znamenitosti primorske metropole. Naša pot se vije nato preko Mosta na Soči, kjer se posloavimo od bistrre planinske reke in zavijemo mimo doline Bače, ob Idrijci v Cerknjo in na Sovodenj ter Fužin spet nazaj v Žiri. Lepo je bilo, veliko smo videli in se naučili ter se prijetno razvedrili.

Dne 27. junija se nas je 35 planincev odpeljalo s tovornim avtom proti Poreznu. Krasno jutro se je bočilo nad našo dolino, ko smo zapuščali Žiri. Avto hiti mimo Fužin dalje pod Ermanovcem po gozdnati pokrajini Sovodenj. Pot se dviga na vrh Kladje, na levi nas spremlja Cerkljanski vrh. Že nas pozdravlja 1632 m visoki Porezen. Cesta mahne navzdol mimo Rudnika sv. Barbare. Tu so Italijani kopali bakreno rudo. Danes je rudnik opuščen. Na sončni strani se belita vasi Planina in Čeplez. V Cerknem smo se izložili iz svojega ne preveč udobnega vozila in mahnili mimo kasarn, vasi Trebenče in Poče in že smo v visokih senožetih. Škoda, da nas je prehitela megla. Toliko cvetja, kakor ga nosi naročje našega Porezna, najdeš malokje. Na vrhu gore so še rovi in italijanske utrdbe. Tudi Porezen odpira očesu idealnega planinca prekrasen razgled: Podbrdo, Baška grapa, Bogatin, Rudica, Črna prst, tam v ozadju pa sedi kraljevski Triglav. Vračali smo se za Cimprovko, Turškimi gričmi, Zgornjih Novakov in obiskali znamenito Bolnico Franjo in Log. Tu nas je spet pričakal naš avto, s katerim smo odbrzeli domov, v naše drage Žiri.

Dne 22. avgusta nas je 38 žirovskih planincev s tovornim avtom obiskalo romantično Logar-

sko dolino. Leno avgustovo sobotno popoldne smo brzeli skozi Škofjo Loko, mimo Jeprce, pri Medvodah mimogrede pozdravili novo elektrarno, pri Smledniku smo zdrknili čez novi most, pozdravili na bližnjem hribčku razvaline starega gradu Dobruše, ki ga poznamo še iz otroških let, ko smo prebirali povest Jama nad Dobrušo. Brzimo mimo znanih krajev: Vodice, Kamnik in že se dvigamo na Črnivec ter spuščamo proti Gornjemu Gradu. Ob Savinji dalje v Luče, Solčavo in že smo v resnični lepi Logarski dolini. Obstali smo skoraj brez besede in gledali čudoviti gorski svet, ki se nam je razodel v vsej svoji lepoti. V hotelu je bilo vse zasedeno, zato smo prenočili na velikem kmečkem skednju, kjer so se nam razvezali jeziki v veselim domačem dovtipju in pesmi. Prebudilo nas je krasno planinsko jutro. V načrtu je najprej obisk slapa bistre Savinje. Precej visoko se je bilo treba dvigniti in ne smemo zamolčati, da je višina junaškega poguma marsikomu upadla, toda tovariško smo poskrbeli, da do ničle ni nikomur upadel pogum. V Kamniški planinski koči smo si privoščili malo oddiha, potem pa dalje in višje na vrh Brane 2253 m visoko, nekateri na Ojstrico in Korošico, drugi pa skozi Jer-

manova vrata nazaj v Bistrico. Brano je ovila megla v svoj neprodorni plašč in vrli žirovski planinci so na tej svoji poti doživeli tudi planinsko ploho. V bistriški koči smo seveda nanjo pozabili in preden smo bili spet v Kamniku, nas je pozdravilo to ljubo sončece. To nam je dalo korajžo, da smo obiskali še Mengeško kočico na Rašici. Planinsko veseli in zadovoljni smo se v nedeljo zvečer vračali v Žiri.

Dne 29. avgusta pa smo žirovski planinci naredili svoj zadnji izlet v letošnjem letu; 36 se nas je s tovornim avtom odpeljalo proti Mangartu. Relacija tega izleta je bila: Žiri, Cerknjo, Tolmin, Bovec, Mangart, Predil, Bovec, Žiri.

Mangart, razodetje gorskega čuda za žirovske planince. Nekaka krona bo to na oba naša izleta po Primorskem, ki smo ju napravili. Domača vas je še spala, ko smo zdrseli preko Sore. Šele tam ob šumeči Idrijci se je zdanilo in je skozi gosto meglo pogledalo avgustovsko sonce. Na Primorskem pa nas je čakalo že čisto jasno nebo. Krog in krog nas sami gorski vršaci: Kanin, Bovški Grintavec in drugi. Vozili smo se mimo Bovca, po dolini Koritnice, skozi Spodnji in Zgornji Log. Cesta se začne vzpenjati, pogled in razgled je vedno lepši. Ponekod skoraj

Ob jezeru na Kriških podih, okoli 1955. Z leve: Lojze Seljak, Lojze Podobnik, Poldo Seljakin Marica Naglič. Foto: Vinko Naglič

ne upaš pogledati navzdol: prepadi, tuneli in spet prepadi. Avto se dviga, dviga v višino 2000 m. Začudenim očem se v vsej svoji gorski lepoti odpre slovenska Koroška. Tam ob Dravi je mesto Beljak s svojim živopisanim prometom, malo dalje tiho Osojsko jezero, Ziljska dolina in razklani Dobrač. Še dalje tam obstane pogled na vrhovih mogočnega Grossglocknerja. Pod Mangartom sanja prelepo Belopeško jezero in tam Kanalska dolina. Ali niso tudi tu Nebesa pod Triglavom! kakor bi dejal naš Cankar, toda ves ta lepi gorski svet se neopazno, vendar občutno potujčuje. Gorsko tišino moti le brneči motor, ki pa se tudi ustavi in navdušeni planinci se že dvigajo na mogočni 2578 m visoki Mangart. Opoldansko sonce nas greje in jasni razglede v kraljestvo gorskih vršacev, ki jim komaj še vemo vsa imena, toliko jih je. Tja do Karnskih Alp jih štejemo in pozdravljamo. Pozdravljen, Mangart, lepo nam je na tvojem vrhu!

Nazaj grede smo si ogledali na Predilu spomenik železnega leva, ki nemo pripoveduje o junaštvu naših dedov v času Napoleonovih vojska. Tudi starinske utrdbе v dolini Krnice smo si ogledali. Avto brzi, hiti, dolga je še pot domov. Šele v Bači smo se ustavili, da se malo oddahnemo in okrepčamo. Pred Tolminom nas je zajela noč in naše lepote žejne oči so se zazrle v lepe slike prelepega dne. Duška smo dali svojim čustvom v veseli domači slovenski pesmi, ki nas je spremljala prav vso pot do Žirov, kamor smo se srečno pripeljali že pozno ponoči, srečni in zadovoljni planinci, ki so v enem samem dnevu videli toliko lepega in novega.

Za letos smo zaključili našo izletno sezono, iz katere bomo živeli v tihih delavnih zimskih dneh, ko bomo kovali nove načrte za drugo leto, ko bo naše Planinsko društvo slavilo že svoj prvi jubilej, petletnico svojega obstoja, življenja in dela.

*Na gore, na gore, na strme vrhe,
tja kliče in miče in vabi srce!*

LETO 1955

Spet smo obrnili list naše Kronike ob koncu leta 1955. Želimo prikazati bilanco našega dela v preteklem letu. Res nismo uspeli, da bi dosegli izredne, prav posebne uspehe, toda živeli in trudili smo se, da bi se naše mlado društvo dvignilo v notranji zavesti in v zunanjih uspehih.

Redni letni občni zbor je bil dne 10. marca 1955.

V odbor so bili izvoljeni sledeči člani:

v upravni odbor: Lojze Kopač, Miloš Mlinar, Erna Oblak, Olga Kolenc, Tone Gantar, Rupert Gantar, Pavel Dolenc, Janez Čelik, Janko Poljanšek, Julka Žakelj in Milan Močnik;

v nadzorni odbor: Edvard Strlič, Silva Zupančič, Tončka Mazini.

Sklepi občnega zbora so razvidni iz zapisnika občnega zbora, ki se nahaja v arhivu društva.

V okviru praznovanja petletnice obstoja društva je društvo s sodelovanjem gimnazije priredilo v sredo, dne 20. aprila, vever in planinsko svež večer, ki so se ga udeležili ne le člani, ampak skoraj vsi mladi pa tudi starejši Žirovci. Nad dve uri dolg program so spremljali z živim zanimanjem, se ob njem oddahnili, nasmejali in navdušili za lepi planinski šport. Predsednik Planinskega društva Žiri Lojze Kopač je pozdravil goste in spremljal pisan program, ki je bil vsestransko pripravljen. Slišali smo odlomek iz Žirovske planinske kronike. Tovariš ravnatelj gimnazije nam je na svojsko prijeten način prebral duhovit Mlakarjev spis: V katero vrsto planincev spadaš ti? /O morfologiji in biologiji planincev/.

Žirovski moški zbor, 14 mladih fantov in mož – delavcev, nam je zapel pod vodstvom Janeza Oblaka štiri lepe planinske pesmi. Moramo reči, da zelo lepo in občuteno. Naši četrtošolci pa so nam s pomočjo tovarišice Končeve zaigrali dva vesela prizorčka: zemljepisna ura in Amerikanski možiček. Moramo jih pohvaliti, saj smo se smejali ob njihovi vedri igri, katere snov je bila vzeta iz njihovega mladega življenja. In na koncu programa smo poslušali še zanimive opise domačih hribov in gora, kakor so jih videli in doživeli naši učenci in dijaki na raznih izletih. Planinsko društvo Žiri je namreč ob svoji petletnici obstoja razpisalo denarne nagrade za najboljše naloge. Nagrajeni so bili trije učenci osnovne šole, štirje dijaki gimnazije in še trije učenci Industrijske čevljarške šole v Žireh. Prijetno je bilo poslušati preprosto, pa vendar iskreno in doživljeno kramljanje in opisovanje, tu in tam že kar umetno in pesniško lepo. To je bilo najboljše priporočilo, da bo tudi naš doraščajoči rod imel smisel za idealno planinstvo.

S prvim planinskim večerom so bili vsi prisotni zelo zadovoljni. Želeli so samo, da ne bi bil zadnji.

Planinsko društvo je v preteklem letu organiziralo štiri izlete. Naš prvi izlet, obenem naš prvomajski polet, smo priredili dne 8. maja. Pozdraviti smo želeli naš Kras in se ustaviti na Nanosu in Trstelju. Zbralo se je 27 članov. Že v ranem jutru smo se najboljše volje odpeljali iz Žirov proti Logatcu. Veselo izletniško razpoloženje nam je kvarilo sivo nebo nad nami, saj je vso prejšnjo noč deževalo, zato je bilo udeležencev precej manj. Že smo v Rovtah. Izza oblakov je pokukalo zaželeno sončece in v daljavi nas je pozdravil Ljubljanski vrh in Strmica. Prekrasna vožnja po betonski cesti Logatec–Planina nas je zazibala v brezskrbno vedro razpoloženje. Po deževju prečiščen zrak nas je osvežil. Kraška burja je zapihala sem od Postojne in že se ustavljamo v slavnem mestecu. Pred nami se že dviga 1299 m visoki Veliki Nanos. Sonce je vabeče obsevalo njegove pečine. Še danes se bomo poskusili z njim. Okrog osmih smo bili na Razdrtem in že se vzpenjamo v višine. Spet in spet nas pozdravi in ustavi šaljiv napis, ki vabi utrujenega turista k počitku. »Le dol se usedi, kaj boš stal in ljubico stoje pričakoval.« Tudi mi bi se usedli, ko bi ne bilo pred nami mogočnih vrhov, ki so nas pričakovali. Vzpenjamo se po južni strani. Močna burja se je od vrha zaganjala v nas in nam kar precej ovirala pot navzgor. Pa smo vzdržali in pozdravili vrh kraškega Nanosa. Kot modri turisti smo si najprej poiskali primerno zavetje pred burjo, kjer smo se oddahnili in razgledali. Prekrasen razgled. Pred nami Vipavska dolina, zadaj sončna Gorica, na desni strani vrhovi: Čaven, Kucelj, Sveta gora in tam prav zadaj Kanin s svojim širokim hrbtom, pokritim s snegom. Proti jugu pa se je odprlo lepote žejnim očem sinje Jadransko morje s Tržaškim zalivom in Tržičem. Tudi Istro z Učko goro in tam proti vzhodu Snežnik smo mogli pozdraviti. Pač dovolj bogat razgled za en sam izlet.

Burja je močno ohladila ozračje. Pomaknili smo se nekoliko nižje in v tihem bukovem gozdiču našli lepo Vojkovo kočico, toda žal zaprto. Na mah so ugasnile naše velike želje po toplen čaju in ugodnem zavetju. Morali smo zadovoljni z notranjim užitkom lepega razgleda spet v dolino. V Razdrtem smo se spet vkrcali v naš avtomobil in odbrzeli proti Sežani, kjer smo si junaški turisti z dobrim in še kar poceni kosilom privezali dušo. Po kosilu pa kar brž na pot proti Dutovljam, Komni in dalje v Lipo ter po splošni želji še dalje na Trstelj. Moramo se

vendar maščevati zaprti koči gori na Nanosu. Trstelj je najvišji vrh med Gorico in Trstom. Razgled z njega je zelo lep. Proti severu se razteza Vipavska dolina, v ozadju so Golski Krn in prelepe Julijske Alpe, sem z vzhoda nas pozdravlja Nanos, proti zahodu pa nam ostane oko na Doberdobski planoti, kjer počivajo slovenski fantje – junaki iz prve svetovne vojne. In dalje proti jugu spet morje, morje in Kras, sivi, pusti Kras...

Že popoldne smo se vračali s Trstelja skozi Lipo in Železna vrata v Vipavsko dolino. Žal ni bilo časa za daljši odmor, le v Postojni smo še malo postali, nato pa smo se židane volje vrnili domov, z velikim trdnim sklepom, da se prav kmalu spet odpravimo z izletom v gorski svet, kjer je le resnično najlepše.

In sklep smo izpolnili. Dne 6. avgusta se je 40 naših članov odpravilo na krasno zamišljen in pripravljen gorski izlet. Cilj izleta sta bila Komna in Krn. Dobre volje smo odhajali na pot. Prijetna družba, toplo poletno sonce, krasen izletni načrt. Poljanska dolina, Lubnik, ki ga bomo še letos pozdravili, in že se obrnemo nazaj po Selški dolini do Češnjice, kjer je bila danes naša prva postaja.

Že se vzpenjamo proti temnim gozdovom gorske planote na Jelovici. Tam na desno je vas Dražgoše, ki jo poznamo iz NOV. Zdaj smo v koči na Rovtarici. Sončna planina, kjer se pasejo krave in vse diši po gorskem zdravju. Spuščamo se proti Bohinju. Okrog šeste ure smo pozdravili prelepo Bohinjsko jezero in dali duška svojemu veselju z lepo pesmijo, ki smo jo zapeli res iz srca. Mimogrede pozdravimo še slap Savico, se spomnimo na Prešernovega Črtomira in Bogomilo in že se dvigamo proti Komni. Cesta na Komno je strma in ima kar 60 ovinkov. Znana je iz prve svetovne vojne. Prisopihali smo na najvišji klanec, ko je sonce utonilo za Bogatinom. Iznad Ratitovca pa je že lezel mesec, ki nam je po svoje razsvetljeval pot do lepega planinskega doma na Komni. Vse do zdaj nam je šlo po najboljši volji in tudi postrežba v koči nas ni razočarala. Na čistih in udobnih ležiščih smo se dobro odpočili in pripravili za nove napore, saj je bil to naš največji letošnji dvodnevni izlet.

Že ob petih zjutraj smo vedri nadaljevali pot na 2005 m visoki Bogatin. Povsod še sledovi in žalostni spomini na prvo svetovno vojno: rovi in jame, ki so bili zaklonišča vojakov. Že vris-kamo skozi Bogatinova vrata. V svitu sonca nas

pozdravljajo gorski vršaci: Krn, Kanin in sosednji vrhovi. Tam spodaj pod nami pa megla, morje megle. Ob poti proti Krnskemu jezeru spet italijanske utrdbe iz prve svetovne vojne in sledovi žičnic. Pravljično lepo je v svoji gorski tišini Krnsko jezero. Ni ga še pokvarila človeška domišljavost in tuje razkošje. Lepo je sedeti tukaj in pozabiti na vse. Le kako bi tukaj zapela Avsenikova pesem na harmoniki, če je že Golica tako prečudovito vplivala nanj. Vendar tudi tukaj utripa življenje, saj je v bližini lepa planšarija. Sonce nam je bilo tudi drugi dan naklonjeno. Toda že je vrh Krna zavila megla. Škoda, razgleda najbrž ne bomo imeli. Komaj smo prišli čez 2052 m visoko sedlo, ko se je pripodila čez gore gosta megla in vsula na zemljo droben dež. Sreča, da smo bili blizu kočje, kjer smo pojužinali in dobre volje pričakovali razjasnitve. Čez kratkih deset minut se nas je usmililo megleno zagrinjalo in nam odprlo razglede proti Matajurju. Kaj hočemo, z vremenom se ne moremo dogovarjati.

Obrnili smo se in v dveh urah prišli v Drežnico, od koder nas je naš kamion odpeljal

skozi Kobarid proti Tolminu, kjer o dežju tisti dan niso nič vedeli. Da smo na poti mislili na goriškega slavčka Simona Gregorčiča, ko smo od daleč pozdravljali njegov planinski svet, ni treba posebej omenjati.

Sonce se je že nagibalo v zaton, ko smo se vozili ob soškem jezeru ob Mostu čez Sočo. Na obeh straneh prelep gorski svet. Škoda, da nam je čas tako pičlo odmerjen. Naš kamion brzi ob Idrijci, skozi Cerkno, čez Kladije in Sovodenj na Fužine in že se vzpenjamo zadovoljni, veseli, vendar kar precej utrujeni v domačo žirovsko deželico.

Tretji večji izlet v preteklem letu je napravilo naše društvo dne 14. avgusta, in sicer na Grintavec. Izleta se je udeležilo 30 članov. Da bi pridobili nekaj časa, smo odšli iz Žirov že ob treh zjutraj, saj je pot iz Žirov skozi Loko, Kranj, Kokro na Jezersko dolga in vključuje kar dve do 30 km dolgi gorski dolini. Prvi sončni žarki so pordečili mogočne vrhove Kočne in Grintavca, ko smo brzeli skozi Kokro. Da bi bili sedajle tam gori na rožnatih vrhovih, smo si želeli. Vendar brez truda ne more biti užitek.

Pogled s Triglava na morje megle

Ob pol šestih smo že stopali po gozdu in kar brž prišli na Štularjevo planino. Jutro je bilo prekrasno, zrak svež in zdrav. Do Češke kočice smo brez oddiha junaško korakali s polenom na hrbtu po želji uprave v planinski koči. Planinec mora znati premagovati vse napore. V Češki koči smo se oddahnili in se nato v najboljši dobri volji začeli vzpenjati po snežišču do Mlinarjevega sedla. Na sedlu nas je res zajela megla, toda vrha Grintavca ni zakrila. In na vrhu spet megla, nekaj bliskov in celo treščilo je enkrat. Groma nismo slišali, le čuden šum in občutek bližnje zgoščene elektrike. Kaj smo spet hoteli. Večina nekoliko razočaranih turistov se nas je napotila proti Cojzovi koči, ker niso upali pričakovati izboljšanja vremena. Drugi, kar nas je bilo vremenskih optimistov, pa smo počakali še pol ure in res tudi pričakali razjasnitve. Tja proti Ljubljani pa je še dalje visela meglena zavesa. Vrnitev h koči je bila zaradi šestih centimetrov sodre kar precej težka. V njej so nas pričakovali oni, ki so prilezli le do snežišča pod steno. Kar kmalu smo odrinili proti Kokri. Po poti smo naložili še one planinske junake, ki so se vračali mimo Cojzove kočice. Izlet sicer ni bil čisto po naši zamisli, vendar doživeti v gorah nevihto in se srečen in zadovoljen vračati, tudi ni mala reč.

Naš zadnji skupni izlet v preteklem letu pa je naše društvo napravilo dne 28. septembra, in sicer na Lubnik. Bila je prekrasna septembrska nedelja. Dan, sonce in razpoloženje, vse je vabilo ven v poslavlajočo se naravo. Škoda, da prav danes nimamo nobenega načrta. Smo ga pa naredili. Brez prigovarjanja in reklam je prišlo. Glavne besede na tem letošnjem izletu je imela za planinstvo navdušena mladina. Ob devetih dopoldne smo se veseli odpeljali iz Žirov po Poljanski dolini tja v bližino Škofje Loke, kjer se odcepi cesta proti Blegašu. Kar brž se začne dvigati in obzorje našim očem se odpira. Polhograjski dolomiti in ob njihovem vznožju hribi in hribčki, na njih pa skrite slovenske vasice z gorskimi cerkvicami. Peljali smo se do Breznice, od tu pa smo se povzpeli na vrh Lubnika. Kdo bi si mislil, da je tudi od tod tako lep in bogat razgled. Kakor bi pogledal skozi okence letala nekje visoko v zraku: Škofja Loka in okoliške vasi, dalje proti Gorenjski Sv. Jošt in Šmarjetna gora z gorenjsko prestolnico Kranjem.

Tam v ozadju pa stoje kakor mogočno zidovje Karavanke in Kamniške planine s Storžičem in svojim značilnim Grintavcem. Tudi

Triglav s svojimi sosedi nas pozdravlja v jasen dan. Saj ne vemo, kaj bi gledali, kako bi uživali domačo gorsko lepoto, ko pa nam je čas tako kratko odmerjen. Samo dobri dve uri smemo ostati na vrhu. Ob sedmih moramo biti spet v Žireh. Obljubo moramo kot dobri planinci držati in smo jo tudi. Ko je padal mrak na Poljansko dolino, je brzel naš kamion z veselimi izletniki spet domov v Žiri, kjer bomo jutri vedri in polni lepih vtisov začeli svoje vsakdanje delo.

Zunanje delo in izleti so za letošnje leto za nami. Zimski meseci pomenijo za žirovske planince tiho izobrazbeno delo in priprave za nove podvige. V tem času smo imeli dve slikoviti predavanji v okviru planinstva.

Dne 15. decembra so naši člani pa tudi mnogo drugih ljubiteljev planinskega športa, zlasti naša mladina, poslušali zanimivo predavanje o vzponu na Mont Everest. Predaval je profesor Drago Ulaga. Z zanimivim prikazom v slikoviti besedi smo bili vsi zadovoljni.

Dne 26. januarja pa smo imeli v domu predavanje o švicarskih Alpah, ki jih je predavatelj profesor dr. France Avčin spretno primerjal z našimi gorami. Predavanje je bilo vseskozi zanimivo in povezano s skioptičnimi slikami.

Udeležba pri obeh predavanjih je bila velika, kar dokazuje zanimanje za lep planinski šport, zlasti pri doraščajoči žirovski mladini.

Draga naša Kronika, zaupali in predali smo Tvojemu spominu naše lepe letošnje spomine in doživljaje. Dokazuj Ti, da so žirovski planinci delavni in da želijo po svojem sivem vsakdanjem delu iskati najlepše razvedrilo in srčno vzgojo v svojem gorskem svetu ne le v domačem, ki ga spoznavajo na mnogih manjših izletih, ampak v vsem slovenskem gorstvu, kraljestvu neslutnih lepot, kamor se spet in spet vračajo na svojih izletih.

LETO 1956

Tudi v preteklem letu je bilo naše društvo delavno. Poleg administrativnega dela na raznih zborovanjih in sestankih, priložnostnih predavanjih za dvig društvene zavesti in izobrazbe smo naredili nekaj prav lepih in uspešnih izletov, ki jih bo naša kronika z zadovoljstvom za beležila.

Nenavadno huda zima nas je do kraja izmučila. Trpeli smo zaradi njene muhavosti in trdovratnega mraza tja do aprila. Že v zgodnji predpomladi smo imeli običajni letni občni

zbor. Delali smo načrte, toda pravega vremena za izlete dolgo ni bilo. Člani so se ukvarjali z zimskim športom, zlasti s smučanjem po bližnjih domačih hribih.

Redni letni občni zbor je bil 27. februarja 1956.

V odbor so bili izvoljeni tile člani:

upravni odbor: Lojze Kopač, Miloš Mlinar, Erna Oblak, Olga Kolenc, Tone Gantar, Rupert Gantar, Pavle Dolenc, Janez Čelik, Lojze Filipič, Janko Poljanšek in Lojze Seljak;

nadzorni odbor: Edvard Strlič, Silva Zupančič, Julka Žakelj.

Sklepi občnega zbora so razvidni iz zapisnika občnega zbora, ki se nahaja v arhivu društva.

Za 1. maj se je zjasnilo, toda bilo je vlažno in še nestanovitno vreme. Svoj prvi letošnji izlet smo preložili na nedeljo, 6. maja. V najlepšem majskem razpoloženju smo se vkrcali v tovarniški kamion in jo uredili mimo že večkrat omenjenih krajev: Govejk, Razpotje, Gore, Godovič, Črni Vrh, Javornik, Col, Hrušica in še dalje skozi gozdove do Predjamskega gradu, ki smo si ga ogledali. Pri vsakem obisku in izletu v tuji svet najde človek kaj novega. Na poti proti Senožečam smo pozdravili novo zdravilišče za TBC, nato pa smo zavili proti Divači. Prijazen dan nam je poživljal dobro voljo. Blizu Divače smo si ogledali zanimivo Škocjansko jamo. Ob dobrem vodstvu smo videli njene bobneče globine in slišali o najdbi in ureditvi te jame, ki do zdaj ni bila kaj dosti znana. Pot nas je peljala dalje proti Koprju do vasi Socerb. Nad vasjo je starodavni grad, od koder smo imeli zanimiv razgled na Trst in njegovo lepo panoramo. Od daleč smo pozdravljali nekoč slovensko mesto ob sinjem Jadranu. Nemirno utripa življenje tam doli, mi pa smo otroci planin in gozdov in bi umrli v njegovem nemiru in dimu.

Vrnili smo se preko Sežane in se ustavili v prijaznem Tomaju. Treba je poživiti dobro voljo, da bo vzdržala do konca lepega izleta. S kozarčkom kraškega terana smo napili zdravljico našemu društvu na prvem letošnjem izletu. Preko Postojne, Logatca in Rovt smo se zadovoljni vrnili v Žiri.

Drugi izlet je napravilo naše društvo 1. julija. Izleta se je udeležila predvsem naša mladina. Odločili so se za krajši izlet, iz Žirov do Poljan, proti Volči, dalje v Javorje. Tu so pustili svoje vozilo in nadaljevali pot do kočice na Starem vrhu. Od tu so uživali mladi planinci prelep

razgled na Karavanke in Julijske Alpe. Pozdravili so tudi Selško dolino z Ratitovcem. Lep dan, dobra volja in vesela pesem mladih planincev so oživelili Stari vrh, da je pozabil, da je star.

Proti koncu istega meseca, 28. julija, je napravilo naše društvo v okviru sindikalne organizacije svoj tretji letošnji izlet, in sicer na Triglav. Pot je vodila iz Žirov v Škofjo Loko, dalje na Jesenice, Mojstrano, Vrata, Triglav, Triglavska jezera, Savico, Jelovico, Selško dolino, Žiri. Udeležencev je bilo 35, enako kot na obeh prejšnjih izletih. Toliko jih sme potovati s tovarniškim tovornjakom.

Izlet na Triglav naj bi zaključil naš letni dopust. Obetalo se nam je najlepše vreme. V soboto zvečer pa, ko smo se začeli pripravljati, se je zagrnilo nebo z oblaki. Zjutraj se vreme ni kaj izboljšalo, toda kljub temu se nas je 35 planincev, med katerimi so bili le trije že na Triglavu, pogumno odpravilo na pot. Na Jesenicah nam je že sonce voščilo dobro jutro. Ob slapu Peričniku je ujel navzoči fotograf v svojo skrinjico odlično razpoloženje žirovskih planincev. Od vseh strani so nas pozdravljali gorski velikani. Lep dan, planinski zrak in toplo poletno sonce nas je vedrilo in navduševalo, da smo lahko premagovali vse težave in naporene poti. Po Tominškovi poti smo se vzpenjali navzgor. Pri studencu planincev smo počivali in uživali gorsko lepoto. V dobri uri smo bili v domu na Kredarici, kjer nam je prijazen oskrbnik lepo postregel. Vrh Triglava so pozdravili le nekateri izmed planincev, ker je goro zakrila mrzla megla. Večer smo preživeli na Kredarici. Zjutraj ob štirih smo že nadaljevali pot čez Hribarico do Sedmerih jezer, dalje čez Komarčo do Savice, v dolino, kjer nas je pričakoval naš kamion. Najbolj težavna pot je bila čez Komarčo. Nato smo ob Bohinjskem jezeru odbrzeli v Bohinj, dalje preko Jelovice na Češnjico, do Loke in nato po Poljanski dolini spet domov.

Četrty letošnji izlet je napravilo naše društvo 11. avgusta. Že teden prej so nam obetala vremenska poročila lepo vreme in sončno nedeljo. Pa smo bili tudi to pot nekoliko razočarani. V soboto se je namreč pooblačilo, vendar smo se že zgodaj popoldne odpeljali proti Gorenjski. Šele ob slapu Peričniku smo se ustavili. Lep planinski užitek nam je kalila vremenska skrb. Nad nami so se kopičili oblaki. Pripravljalo se je k nevihti. Po bližnjici smo hiteli proti Aljaževemu domu, kjer smo nameravali prenočiti. Skoraj nas je ujela nevihta, kakršne že dolgo ni

Polda, Helena in Lojze Seljak na vrhu Mangarta, 1961

bilo, so pravili domačini. Vendar smo najhujšemu ušli in preživeli lep večer v domu. Ob treh zjutraj smo nadaljevali pot proti Stenarju. Med skalami se je začelo daniti in jasni. Z vrha Stenarja smo že imeli lep razgled na Vič, ki ga je ravno obsvetilo jutranje sonce. Sem od jugovzhoda pa nas je pozdravljala Triglav. Ob sedmih smo bili v Pogačnikovem domu. Okrepčali smo se in razdelili v skupine. Nekateri so krenili na Razor, drugi na zgornje jezero. Ob enajstih naj bi vsi skupaj odšli izpred kočice proti Trenti. Prav tedaj se je v bližini kočice ponesrečil desetletni oskrbnikov sin, ki pa mu je navzoči zdravnik takoj nudil prvo pomoč.

Ob najlepšem vremenu smo se peljali proti Trenti, kamor smo dospeli prav pred novo nevihto, ki je pridrla za nami. Med okrepčilom in počitkom v koči se je nevihta pregnala. Od daleč so nas pozdravljali beli triglavski vrhovi. V tem je že prisopihal naš kamion, ki je prejšnji dan nekaj slabših turistov prepeljal čez Vršič v Trento. Nevihta je osvežila ozračje. Pozdravili smo še izvir zelene Soče prav v času, ko je

zahajalo sonce. Nepozabni prizor. Prehitro je minil dan v planinah. Spet smo se vkrčali v domač kamion in odbrzeli proti Bovcu. Še pogled na Francosko trdnjavo Kluže ob vhodu v dolino Koritnice proti Mangartu in Jalovcu. Premalo je časa, da bi se mogli razgledati. Na nebu se prižigajo prve zvezde. Pozdravljamo Tolmin in v najboljši volji, veselem petju se vračamo ob Idrijci skozi Trebuše, Cerkno, Sovodnje v Žiri.

Štirje lepi izleti, da ne štejemo domačih na bližnje hribe, in že je spet leto za nami. Žirovsko planinsko društvo živi in raste iz leta v leto. Vedno bolj se zaveda svojih dolžnosti do članov, katerim želi z lepimi izleti širiti obzorje, plemeniti duha in vedriti srce v dobri družbi zunaj, v naši vedno lepi domači zemlji.

Da bi društvo tudi v zimskem času, ko pri nas ni možnosti za skupinske izlete, nudilo svojim članom potrebno razvedrilo, je v ta namen organiziralo dvojne planinsko-izobraževalnih predavanj, ki so članom in prijateljem društva razširila obzorje in jim v slikah pokazala neznan domač in tuj gorski svet.

V začetku februarja je prišel med nas znani alpinist Jože Čop. Govoril je iz svojih bogatih izkušenj, predvsem o tehniki plezanja, ki jo mora poznati in obvladati vsak, ki odhaja v visoke gore. Predavanja se je udeležilo le omejeno število članov, kakor je predavatelj sam želel.

Dne 27. februarja 1957 pa je prišel med nas priljubljen predavatelj Mirko Kambič iz Ljubljane. Odzval se je povabilu našega planinskega društva in nas s svojim prijetno osebnim in doživetim podajanjem ob barvnih posnetkih, ki jih je na svojem potovanju po Ameriki sam naredil, zares presenetil. Popoldne ob petih je predaval našim dijakom v gimnaziji, zvečer pa so bili povabljeni k predavanju poleg članov vsi Žirovci, ki so se odzvali v zelo velikem številu, kljub večerni utrujenosti in celodnevni zaposlenosti. Naslov predavanja AMERIŠKE GORE IN KANJONI, zraven pa še sloves predavanja, oboje je privabilo naše ljudi, da so skoraj napolnili veliko dvorano. Poldrugo uro smo sledili nazornemu opisovanju in pripovedovanju o izrednih in nenavadnih pojavih znamenitih ameriških kanjonov. Takih večerov bi si želeli še več, je bila splošna želja po končanem predavanju. Upamo, da nam bo razgledani predavatelj prav kmalu spet kaj lepega povedal in pokazal. Ob njegovi besedi in sliki bi radi spoznali lepote naših Julijskih Alp.

Dne 13. marca 1957 je predsednik društva Lojze Kopač vodil s pomočjo vodstva gimnazije ustanovni sestanek na gimnaziji in organiziral SAMOSTOJNI MLADINSKI ODSEK PRI PD ŽIRI. Sestanka se je udeležilo 21 mladincev in mladink, ki so vsi pokazali smisel in navdušenje za planinstvo. Dolžnost društva je, da bo nudilo tem planincem vse možnosti, da jih vzgoji v dobre in vnete planince, ki bodo s časom lahko prevzeli vodstvo društva.

LETO 1957

Naše planinsko društvo zapisuje v svojo kroniko bogate strani z opisi lepih doživetij na sedmih izletih, ki smo jih priredili v letošnjem letu. Svoj načrt smo uresničili in člani, tako starejši kot mlajši, so bili zadovoljni. Upam, da smemo zapisati, da naše planinsko društvo ni med zadnjimi, da ne ostaja le pri načrtih, ampak se vsako leto krepí.

Redni letni občni zbor je bil dne 21. marca 1957.

V odbor so bili izvoljeni tile člani:

v upravni odbor: Lojze Kopač, Miloš Mlinar, Erna Oblak, Tone Gantar, Rupert Gantar, Pavle Dolenc, Janez Čelik, Lojze Filipič, Janko Poljanšek, Lojze Seljak, Albinca Možina, Dušan Maver in Darina Konc;

v nadzorni odbor: Edvard Strlič, Silva Zupančič, Julka Žakelj.

Sklepi občnega zbora so razvidni iz zapisnika občnega zbora, ki se nahaja v arhivu društva.

Organizirani izleti Planinskega društva Žiri v letu 1957 so bili:

- dne 9. junija na Polhograjske dolomite, 25 udeležencev,
- dne 27. junija mladinski izlet na Čaven, 27 udeležencev,
- dne 17. julija na Mangart, 35 udeležencev,
- dne 22. julija na Mangart, 35 udeležencev,
- dne 25. avgusta na Mangart, 35 udeležencev,
- dne 8. septembra na Storžič, 31 udeležencev,
- dne 6. oktobra na Ratitovec, mladinski izlet, 29 udeležencev.

Posamezni izleti so združeni z najlepšimi, toplimi spomini, ki naj jih vsaj v glavnih obrisih zabeleži tudi naša kronika, da jih ohranimo pred pozabljenjem.

Polhograjski dolomiti! Kolikokrat smo jih od daleč pozdravljali. Naš prvi letošnji izlet nam je odprl nekaj njihovih naravnih lepot. Pot nas je peljala skozi Gorenjo vas, dalje v Lučine,

Polhov Gradec, Vrhniko in Bistro. Tu smo si ogledali lep muzej lesne industrije in gozdarstva. Skoraj vsi smo bili prvič v tem kraju, ki ima tudi svoje zgodovinske posebnosti. Iz Bistre smo se napotili v Borovnico. Ker nam je bil kraj bolj ali manj znan, smo dali duška svoji dobri volji. Podprli smo se vsestransko za pot v Pekel, kakor imenujejo divje romantično pokrajino gorskih sotesk in slapov. Gledali smo, poslušali divje šumenje in se čudili. Iz Pekla smo nadaljevali pot na Ig, si ogledali Iški Vintgar in se ob dobrem kosilu udobrovoljili kar za dve uri.

Dopoldne smo imeli kar lepo vreme, popoldne pa se je začelo oblačiti. Treba je bilo pohiteti. Iz Iškega Vintgarja smo se odpeljali v Ljubljano, proti Medvodam in domov v Žiri.

Po končanem lanskem šolskem letu smo priredili izlet za naše mlade planince. Dne 27. junija se jih je 27 odpeljalo v tovarniškem tovornjaku proti Primorski. Izleta se je kot spremljevalec udeležil naš odlični planinski vodnik Rupert Gantar. Navdušenim mladim udeležencem sta se pridružili tudi profesorici Primožičeva in Končeva. Izlet je potekal v največje zadovoljstvo mladih planincev. Vozili so se po pokrajini, ki jim je bila v vsakem pogledu čisto nova. Ne samo, da so si razširili svoje znanje, dobro organiziran izlet je plemenito vplival na njihovo čustvovanje in vzgojo. Bogatih vtisov, ko se jim je prvič razodela Primorska, pač ne bodo nikoli pozabili. Pot jih je peljala iz Žirov skozi Govejck, Razpotje, Gore, Dole, Vehrše, Godovič, Črni Vrh, Col, Angelsko goro, Predmejo, Čaven, dalje čez Lozno na Lokve, do vasi Nemci, dalje v Trnovo, Preval, Solkan, Šempeter, Prvačino, Ajdovščino, Vipavo, Razdrto, Predjamo, Postojnsko jamo, Planino, Logatec in spet nazaj v Žiri, kamor smo se pripeljali zlato razpoloženi že precej pozno zvečer. Videli in pozdravili smo skoraj vso Primorsko, Goriško in še Notranjsko. Od daleč smo pozdravljali Gorico in hčerko planin, svetlozeleno Sočo. Vsak kraj nam je odkril svoje lepote, na katere nas je sproti opozarjal naš odlični vodnik Rupert Gantar. Izlet naj bo v kroniko zapisan z zlatimi črkami hvaležnih mladih planincev.

Na Mangart smo letos organizirali kar tri izlete, kakor je razvidno iz razporeda zgoraj. Vsakič se ga je udeležilo 35 izletnikov. Mangart je priljubljena in zaželena točka naših planincev. Letos se je skoraj vsem, ki so ga hoteli pozdraviti, izpolnila želja. Vedno smo imeli kar

lepo vreme, toda vrha nismo dosegli, ker nas je vedno ovirala megla. V nadomestilo za prelep gorski razgled pa nam je bil počitek ob izviru Soče in prelepa pot preko Vršiča.

Morda najlepši letošnji izlet pa smo zabeležili dne 8. septembra. Bil je krasen sončen dan. Na sinjem nebu ni bilo niti rahle meglice. S kamionom smo se peljali do Tržiča, se povzpeli na Kriško goro in dalje na Storžič. Prelepega razgleda, sončnega dneva in gorske vedrine ni mogoče opisati s skromnimi vsakdanjimi besedami. Izlet na Storžič nam je bil v resnici doživeta pesem lepote. Začutili smo, da smo v gorah doma, da je tu najlepše na svetu. Ostali bi bili, da nas ni dolžnost spet klicala v nižave. Vračali smo se po drugi poti do Preddvora, kamor nam je prišel naproti naš kamion. Vse nas je klicalo, naj ostanemo še nekaj uric v prelepem podgorskem kraju, toda motorska dirka, ki je bila prav tisti dan v Kranju, je klicala naš mladi svet še močneje. Odpeljali smo se proti Kranju, pogledali dirke in se zvečer židane volje vračali domov. Izlet na Storžič je bil v letošnji sezoni za nas najboljši.

Še en izlet moramo zabeležiti v letu 1957. Napravili so ga naši mladinci, skozi Poljansko dolino do Škofje Loke, dalje po Selški dolini do Železnikov in Prtovča na Ratitovec. Na Prtovču nas je pozdravil oktobrski sneg. Ratitovec nam je odprl prekrasen razgled in zakladnico najboljših volj, ki smo ji dali duška v pesmi in veselem razgovoru. Lepo je bilo, prelepo! Le škoda, da na svetu vse lepo tako hitro mine.

To so naši letošnji planinski izleti. Načrt smo uresničili. Bilo je lepše, kakor smo pričakovali. Sezono pa smo zaključili s planinskim predavanjem, ki ga je imel dne 5. decembra 1957 znani predavatelj Mirko Kambič iz Ljubljane. Govoril je ob lepih barvnih slikah o KALIFORNIJI IN NIAGARSKIH SLAPOVIH. Predaval je dvakrat, pa je bila dvorana vedno polna. Ne le planinci, tudi drugi ljudje, tako mladina kot odrasli, so pokazali veliko zanimanje za gorske lepote v Ameriki. Lepe so, toda domačih ne presejajo. Z novim navdušenjem, voljo in ljubeznijo do naših naravnih lepot vstopamo v leto 1958.

Dne 15. januarja 1958 je Lojze Kopač, ki je kot predsednik v letih 1955, 1956 in 1957 vodil in usmerjal delo društva, poslal z jeseniške bolnice odpoved za mesto predsednika društva. V dopisu pravi, da zaradi bolezni, ki bo predvidoma trajala dalj časa, ne more več opravljati delo

predsednika. Društvu pa želi še veliko uspehov v nadaljnjem delu.

LETO 1958

Kronika za leto 1958 beleži naslednje točke našega dela v preteklem letu:

Izleti: od načrtovanih planinskih izletov nam je bilo mogoče ustvariti le del, predvsem zaradi tega, ker smo imeli v preteklem letu to smolo, da je bil tovarniški mercedes pokvarjen, in to prav v času glavne izletniške sezone. Tako nam je zaradi tega marsikateri lepi izlet odpadel. Kljub temu smo napravili tri izlete, in sicer:

- Cerknško jezero–Nanos,
- Slavnik–Opatija in
- mladinski izlet na Krvavec.

Predavanja:

Dr. inž. France Avčin je imel predavanje SLOVENIJA IN PRIMORJE v barvah, in sicer ločeno za šolsko mladino in odrasle. Poleg tega smo imeli 17. januarja 1958 mladinski sestanek z mladinskim aktivom na gimnaziji.

Seminarji:

Smučarskega tečaja sta se udeležila dva mladince na Smrekovcu, ki ga je organizirala Planinska Zveza Slovenije, in sicer Stane Čar in Slobodan Poljanšek.

Dne 17. februarja 1958 je imelo Planinsko društvo svoj družabni večer v sindikalni dvorani.

Izlet na Cerknško jezero in Nanos 11. maja 1958. Zgodnje megleno jutro: »Bomo imeli lep dan?« so spraševali mladinci. Ob pol petih zjutraj smo krenili na pot. Zmagoslavna pesem tovarniškega tovornjaka je odmevala mimo Matjaževih kamr, Sopota čez Zajele in naprej. Tiščali smo se skupaj, da nas megla in jutranji hlad nista rezala do kosti. Čez Logatec, Laze in že smo na Rakeku, še malo in že nas pozdravlja Slivnica s Cerknico. Med minulo vojno požgana Cerknica nas je pozdravila obnovljena in olepšana. Zavili smo na desno skozi vas na Dolenje jezero. Megla se je že razkadila. Le po skritih globelih se še trdovratno zadržuje. Sonce pričinja greti in oživljati premražene izletnike. Cvetoča pomlad in cerknške livade so nam prebudile čustva in že nas pozdravljajo prebivalci Cerknškega jezera – žabe. Zapele so himno na čast žirovskim planincem. Kratek počitek smo izkoristili za ogled otočka na Cerknškem jezeru, kakor tudi okoliško favno in floro. V jezeru mrgoli raznih vrst rib, žabe, divje race, čaplje in drugi ptiči so zimski prebivalci

Cerkniškega jezera. Od Snežnika segajo do jezera temni smrekovi gozdovi, v katerih se še skrivajo jeleni in srnjaki, pravi raj za lovce. Ti gozdovi se širijo prav do Snežnika, v katerega gozdovih ponekod še do danes ni pela sekira. Tu najdeta zadnje zatočišče še volk in medved. Nazaj grede skozi Cerknico nas je vabila na svoj občinski praznik vesela godba, a se nismo imeli časa muditi, ker je bila pred nami še pot na Nanos, ki smo ga želeli pozdraviti še dopoldne. Po kratki in prijetni vožnji preko presihajočega Unca in Planinskega polja, ki se v deževnem času spremeni v presihajoče jezero, smo si pri Planini od daleč ogledali razvaline starega gradu in že smo preko serpentin »Ravbarkomande« prispeli do Postojne. V Razdrtem, kjer ima burja že svojo polno moč, smo pustili kamion, se okrepčali v bližnji gostilni in že smo krenili po gorskem pobočju proti Nanosu. Najprej zložna stezica se je kmalu začela vzpenjati po strmem kamenitem grebenu in kmalu so nas pozdravili šaljivi napisi ob počivališčih, delo markacijskega odseka Planinskega društva Postojna: »Počakaj, fantiček, da pride dekliček« in podobno. Markirana steza proti vrhu Nanosa je ponekod okrašena tudi s klini in vrvmi (na strmejših mestih), da te burja ne pomete v ravnino. Že s pobočja, še bolj pa z vrha Nanosa smo občudovali prelep razgled po naši Primorski tja do morja in Furlanije. Pred nami leži kakor na dlani sončna Vipavska, iz dalje nas pozdravljata Gorica in Trst, pred njima pa gozdovi in lične vasice. Bilo je res vredno truda, da lahko uživamo krasen razgled in se predajamo toplim žarkom majskega sonca. Okrog stolpa, ki služi za televizijo, smo polegli in uživali prijeten počitek. S pomočjo zemljevida smo ugotavljali lego vasi in gora ter delali načrte za vračanje. Po okrepčilu v Vojkovi koči, kjer nas je marljiv oskrbnik prijazno postregel, smo se napotili nazaj. V koči je relejna televizijska in UKV postaja. V večernih urah lahko gledaš televizijski program.

V Razdrtem smo se vsi v splošnem zadovoljstvu vkrcali na naše vozilo. Kmalu smo bili v Ajdovščini, kjer smo si ogledali še Hubelj. Tu ima Planinsko društvo Ajdovščina svojo planinsko kočjo. Po obisku pri naših vipavskih prijateljih, kjer smo napolnili izpraznjene čutarice, smo se vedre volje, glasno pojoč preko Cola, Črnega Vrha in Godoviča vračali domov. Vsi smo bili enakih misli; takih izletov si želimo še več.

IZLET SLAVNIK–OPATIJA, 14. JUNIJA 1958

V soboto smo spet prišli skupaj stari planinci. Vidimo, da nam dolgčas ne bo, saj so tu Andro, Tomaž, Jože, Tone, humorja in vedrine nam torej ne bo manjkalo. Čas je za odhod, čakamo še samo nekaj zamudnikov in že mercedes odpelje. Prah se dviga za nami, ne moti nas brnenje kamiona, uživamo ob moči narave, njene opojne rasti, ki se bohota v cvetočih grmih volčina in drugih, ki jim navaden planinec skoraj ne ve imena. Že so za nami Rovte, Logatec in po gladki betonski cesti brzimo skozi Planino čez planinske serpentine Postojne, Razdrtega, Senožec in že smo v Divači. Pohiteti moramo, kajti do noči bo treba priti na Slavnik. Že smo v Kozini, kjer vprašamo za najbližjo pot, in nadaljujemo v Predgorje. Spotoma se nam odpre svet na naše slovensko Primorje in hrvaško Istro v nedogled. Srce pa nam zaigra ob pogledu na naše morje. Malo se odpočijemo, potem pa pot pod noge in hajd ob veselem razpoloženju navzgor. Postaja nam vroče in strmina nas duši, a to ne moti naših humoristov, da ne bi skrbeli za dobro voljo. Na vrhu nas ohladi kraška burja, še malo in pozdravi nas nova planinska kočja na Slavniku. Zmračilo se je že in v dolini se prižigajo luči. Veličasten je razgled na razsvetljeni Koper. Trst se koplje v luči neonske razsvetljave v vseh mogočih barvah. Da, zares ni bilo škoda mokre srajce in truda za tako lep razgled! Koča nam daje prijetno zavetje. Ob kozarčku dobrega vina se razvije prijetno kramljanje. Prav zanimivo je prisluškovati tuljenju burje, kakor da nam ne privošči našega razpoloženja. Večina že spi, le najbolj vneti še nočejo v slamo. Ura je že čez polnoč, ko dobimo še enega gosta – žirovskega planinca. V temni noči jo je primahal kar sam in nam voščil prijeten večer. Zjutraj pa pot pod noge, da nas kamion popelje v Opatijo, kjer si bomo ogledali dirke in se okopali. Prehitevajo nas motoristi in avtomobili, vse gre na motorne dirke. Tu prehitimo našega motorista, ki je tudi namenjen v Opatijo. Veličasten pogled na istrske vasi in svet: Čičarijo, Brkine, Snežnik, Učko in potem Jadran, Kvarner, tja, kjer se pogled...

Pripis uredništva: Tako se pisanje v kroniki konča. Nadaljevanje je verjetno izgubljeno.

LEPOSLOVJE

Matevž Pečelin

TIHOTAPSKI KRALJ

Pisalo se je leto 1918. Dvoglavi avstro-ogrski orel je še zadnjič zaplahutal s svojimi krili, potem so mu omahnili. Velika svetovna morija je bila končana. Čeprav je bila primorska dežela popolnoma izčrpana, je zadihala s polnimi pljuči, kajti topovi so nehali grmeti in nastopil je tako dolgo in težko pričakovani mir. Vojaki so se vračali na požgane in porušene domove. Vračali so se begunci in priseljenci. Mnogo se jih ni vrnilo. Ostali so v strelskih jarkih in skalovju soške fronte, neusmiljeno pobiti od šrapnelov sovražnih topovskih granat. Obležali so zdelani od kolere nekje v južni Italiji. Mnogo se jih je vrnilo pohabljenih, brez rok, nog, prestreljenih, bolnih. Toda opustošeni domovi se bodo obnovili, rane zacelile, samo da je zavladal mir. Dvoglavi orel, povzročitelj tega neizmerne gorja, se je sesul v prah kakor peščeni grad. Na njegovih ruševinah so dolgo zatirani narodi ustanavljali nove, svobodne države. Tudi južni Slovani so strnili svoje vrste in se združili v zvezo. Primorska dežela naj bi bila del te zveze, a to se ni uresničilo. Kajti mora, ki je vladala med vojno, to zlo, ni bilo pokončano do kraja. Še je otepalo z repom. Še preden se je s fronte vrnil zadnji vojak, je deželo preplavila vojska »zmagovite« italijanske armade in jo zasedla. Še preden je bil dosežen sporazum o meji med novonastalo južnoslovansko državo in Italijo, je ta že začela graditi obmejne bunkerje, utrdbe, kasarne, vojaške ceste, podzemna zaklonišča. Vojaki so se naselili v sleherni kotiček dežele in se obnašali tako, kakor da bodo tukaj ostali za večno. Naposled je bila meja, ki je delila Primorsko od matične domovine, potrjena in utrjena z obeh strani. Tu je obstala celih 23 let. Ob tej meji se je kaj kmalu razvila posebna veja gospodarstva: to je bilo tihotapstvo, med ljudstvom imenovano kontrabant. O njem bo tekla beseda.

Na sončni jasi pod Žirovskim vrhom je lomastil drvar Martin. Pred dnevi ga je bil najel kmet Kamnar, da mu obeli kup smrekovih hlodov, ki jih je s konjsko vprego privlekel iz temne grape. Z orodjem, ki se je imenoval majevnik, je enakomerno drsal po debelem hlodu, da je lubje v dolgih štrenah frčalo vsenaokrog. Če bi ga človek gledal, bi rekel, da dela počasi in se premika po polžje. To je bilo tudi res, a vendar se je kup obeljenega lesa kar vidno večal. Kajti Martin ni bil čisto navaden človek, bil je pečen iz posebnega testa. Po postavi sicer ni bil ravno med najvišjimi v fari, ampak odlikovala ga je moč. Imel je mišičaste in žilave roke kakor gabrovo tnalno, dlani široke kot lopata. Pod preznojeno srajco so se mu napenjale mišičaste prsi, da je staro odevalo pri delu kar pokalo po šivih. Postava čokata kot hrastov panj, skratka, bil je močan kot medved. Pri delu se je gibal sicer

počasi, a preudarno, tako da noben njegov gib ni bil zastoj. Z močjo in preudarnostjo je pri delu odtehtal dva moža. Zato so ga kmetje radi najemali pri težajskih opravilih, zlasti za delo v gozdu.

Strgal je torej z ostrim rezilom po hrapavem deblu in se sam pri sebi jezil na Kamnarja. Ta mu je namreč zjutraj obljubil, da mu okrog poldneva pošlje merico vina, kajti obetal se je vroč dan. Sonce, ki je pošteno pripekalo, se je obesilo že krepko v popoldan, Kamnarjevega smrkolina z vinom pa od nikoder. Vse pogosteje si je z umazanim, razcefranim robcem brisal potno čelo, nazadnje pa se je zravnal, privzdignil pomečkan klobuk in jezno zarenčal:

»Kamnar, obljuba dela dolg. Kaj je z vinom? Glavo ti odrežem!« Prav tedaj se je na jasi prikazal bosopet fantič, oblečen v razcefrane hlače, ki so mu segale komaj do kolen, in preluknjano srajco s prekratki rokavi. Videlo se mu je, da ni doma iz bogate družine. Pa saj so bili v tistem času vsi smrkolini opravljeni približno enako kot tale fanté. Dežela je bila revna, še so se poznale posledice vojne.

Paglavec je z bosimi nogami pridrsal čez jaso in se ustavil kakih deset korakov pred drvarjem. Tu se je nekaj časa plašno prestopal na mestu, nazadnje pa le prišel z besedo na dan:

»Stric, pošto imam za vas. Usnjena Matilda jo pošilja.« Martin je bil od sile hud. Pričakoval je Kamnarjevega hlapčiča z vinom, zdaj pa pred njim ni stal hlapčič, ampak Bregov najstarejši sin Nacek. Namesto vina mu pošiljajo nekakšno pošto. In kdo mu jo pošilja? Usnjena Matilda, ta coprnica stara, da bi jo kuga. Z njeno pošto si ne more pogasiti žeje. Le kaj hoče babura nabrita? Z njo noče imeti opravka. »Kakšno pošto? Izgini, sicer ti odrežem glavo.« Ob zadnjih besedah je dvignil majevnik v zrak, ga z ročajem postavil na hlod in z brusilnim kamnom začel brusiti jekleno rezilo. Pri tem je s hudim obrazom hudomušno pogledoval proti Nacku, da vidi, kako bo na smrkolina učinkovala njegova grožnja. Ta pa se ni dal prestrašiti, saj je stal deset korakov od njega. Če se spusti v beg, ga niti veter ne dohiti. Bil je celo predrzen: »Stric, saj mi je ne boste. Vedno govorite, da boste odrezali glavo, pa je še nikomur niste.«

»Da je nisem še nikomur? Kaj pa ti veš! Kdo pravi, da še nikomur nisem odrezal glave?« je bil navidez hud Martin, iz oči pa so mu bliskale hudomušne iskricke. Čeprav je bil po telesu grobijan prve vrste, je imel mehko srce. Rad je imel otroke, čeprav jih je venomer strašil, da jim bo porezal glave.

»Naš ata mi je povedal. Pravi, da še niste odrezali glave, razen zeljnate.« Martin je napravil še hujši obraz. Pomenljivo je drsal z brusilom po rezilu in postrani pogledoval proti Nacku. »Prav imaš, nisem je še odrezal. A kdo pravi, da je ne bom? Tvojemu očetu Bregu jo bom, ker govori take neumnosti. Najprej pa jo bom tebi, če mi takoj ne izročiš Matildine pošte.« Po teh besedah je spravil brusilni kamen v zadnji hlačni žep in s palcem preizkusil ostrino svojega orodja.

Nacek je nekje izza strgane srajce potegnil pomečkan in preganjen list papirja. Počasi se je približal Martinu in mu ga z iztegnjeno roko od daleč molil pod nos. Povsem mu le ni zaupal. Kaj, če ga grdoba stara zgrabi za roko in res uresniči svojo grožnjo? Še pomisliti ni smel na to. A Martin je vzel listek, ga razgrnil in podržal pred obrazom. Nato ga je vrnil Nacku, rekoč: »Kar ti preberi. Mi je padla trska v oko, pa ne vidim dobro.« Pred mulcem za noben denar ne bi priznal, da ne zna brati. Le kako naj bi znal? V njegovih mladih letih so hodili v šolo samo pozimi, pa še to le takrat, če pri hiši ni bilo dela. Kdaj pa na kmetiji ni dela? Seveda so klicali starše v

šolo, če niso pošiljali svojih otrok k pouku. A tudi to ni pomagalo. Nado-
budna mladež je našla tisoč načinov, samo da se je izognila pustemu šolanju.
Martinu pa je abeceda še posebno smrdela, čeprav je imel toliko soli v glavi,
da bi v nešolskih zadevah lahko ugnal v kozji rog samega učitelja.

Vrnil je torej listek Nacku, a tudi ta se je precej namučil, preden je prebral
Matildino, z okorno pisavo napisano sporočilo. Matilda je Martinu spo-
ročala, naj zvečer pride k njej. Zanj da ima delo. In to ne čisto navadno delo.
Nekaj posebnega, da se bo dobro zaslužilo. Zadeva je nujna. Seveda je
Matilda napisala svoje sporočilo v žargonu, katerega je razumel le Martin.
Toda Nacek je bil bolj prebrisan, kakor bi si kdo mislil. Nedolžno je vprašal:

»Stric, ali boste spet nosili?«

»Kaj bom nosil, da bi te vrag? Kaj pa ti veš o tem?«

»Vem. Naš ata mi je povedal, da nosite tja čez. Tihotapite.«

»Glavo ti odrežem,« je zakričal Martin in segel s svojo lopatasto roko po
fantičku. Toda ta ni čakal. Odskočil je kot podlasica, Martinu pokazal hrbet
in jo jadno ucvril čez jaso.

»Te že dobim v pest, mulec predrzni. Takrat pa brez glave ne boš več letal
naokoli. In tudi tvojemu atu jo odrežem, slišiš?«

Tako je kričal Martin za bežečim Nackom, sam pri sebi pa se je hahljal,
ker je pobalina tako prestrašil. Ko je bežeči Nacek izginil v gozdu, je sedel
na pravkar obeljeno deblo in se zamislil. Kliče ga Usnjena Matilda. Le kaj
ima za bregom, da se ji tako mudi? Ne, zanj že ne bo nosil, ga je že
prevečkrat opeharila. Ne in ne! Ampak zdajle je bil brez denarja, njegovo
grlo pa večno suho kot kresilna goba. Še ta vražji Kamnar mu ne pošlje vina.
Dolgo je že tega, kar je nesel zadnji tovor čez mejo, kar predolgo. Denarci,
ki jih je pri tem zaslužil, so skopneli že zdavnaj, krčmarji pa na kredo ne
dajejo radi. Vsekakor bo moral čim prej tja čez, pri Katretu se mu je nabralo
že toliko dolga, da se ne upa več prikazati v krčmi. Morda bi pa le kazalo
stopiti k Matildi. Ne, to pa ne! Rajne bruhne tja gor na Kovk, Kovkar ima
vedno dovolj posla. Ampak delati za njega je hudimano tvegano in še slabo
plača. Kaj, če bi nesel na svojo roko? Nič ne bo, dandanes vsakdo hoče za
svoje blago denar vnaprej, on pa ga zdajle nima. Tako je sam pri sebi
premleval Martin in ni vedel, kaj bi. Potem pa mu je šinila v glavo misel: ali
ni Matilda pisala nekaj o posebnem tovoru in o tem, da bo dobro plačala.
Baba ima nekaj za bregom. Če pa ima ona kaj za bregom, potem to ni kar
tako in je vredno poskusiti. V hipu se je odločil. Pojde! Noč ga je našla, ko
jo je z dolgimi koraki mahal navzgor ob Sori, proti kraju, kjer je kraljevala
Usnjena Matilda.

Prav tedaj je Usnjena Matilda nestrpno merila veliko kmečko izbo iz kota
v kot. Nič ji ni bilo po volji. Obregnila se je ob veliko črno mačko, ki je predla
na klopi ob kmečki peči, da je jezno prhnila in se umaknila v kot pod mizo.
Vrata v kamro so bila na stežaj odprta. Ihtavo jih je zaloputnila, da so
zazvene šipe v oknih. Nato je odbrzela v kuhinjo in nekaj šarila po
skledniku, da so piskri ropotali kot za stavo. Ogenj v zidanem štedilniku ji
ni prav gorel, zato je s polenom jezno drezala v žerjavico, da so iskre švigale
na vse strani. Nato je stopila na prag in začela oprezati navzdol po dolini, ki
jo je že prekrila temna noč. Sora v strugi je tiho pošumevala in se ni menila
za njeno nestrpnost.

Matilda pa je imela biti za kaj nestrpna. Čakala je namreč Martina, ki
mu je popoldne poslala sporočilo. Če ga ne bo, ji pade v vodo velik posel.
Bila je namreč tihotapka. Ampak ne kakršnakoli. Ni se ukvarjala z malimi
rečmi. Tudi ni sama nosila nahrbtnika čez mejo, zato je najemala druge. V
njeni hiši so se stekali skoraj vsi pomembnejši tihotapski kanali. Kakor vsi

tihotapci je tudi ona začela z nepomembnimi stvarmi. V promet je šel tobak, kava, čipke... Ampak Matilda je bila podjetna, sčasoma je stkala celo tihotapsko mrežo in zdaj je držala vse niti v svojih rokah.

Nemirno se je prestopala na kamnitem pragu in oprezala v temno noč. Ali bo vražji Martin le prišel? Malo je dvomila, ker ga je zadnjič, ko je nosil zanj, hudo potegnila. A po kratkem premisleku je bila prepričana, da se bo odzval njenemu vabilu. Kakor so ji pripovedovali njeni obveščevalci, je možakar brez denarja in bo rad zagrabil ponujeno priložnost. Že se je hotela vrniti v hišo, ko je nenadoma na poti zaškrtal pesek pod okovanim čevljem. Iz teme se je prikazala čokata Martinova postava. Matildi je odleglo.

»Da si le prišel. Kje pa se obiraš tako dolgo? Ti boš še smrt zamudil,« je bila navidez zaskrbljena Matilda.

»Saj nisem na kljuki, da bi me z nje snel vsakdo, kadarkoli bi se mu zljubilo,« je nejevoljno zagodrnjal Martin.

Ženska ga je odpeljala v kuhinjo in posadila za mizo. Razmajan stol je zaškripal pod njegovo težo. Gospodinja mu je natočila velik kozarec mošta in postavila predenj krajec rženega kruha. Kot bi mignil, se je na mizi znašla še prava pravcata prekajena klobasa. Martin je zijal. Take radodarnosti od nje ni pričakoval, saj je vedel, da je babura skopa bolj kakor kraška zemlja. To se mu je zdelo sumljivo. Toda Martin si zaradi tega ni delal skrbi. Ni pomembno, s kakšnim namenom mu je pripravila malico, če je že na mizi, jo bo pospravil. Lotil se je torej klobase in jo pridno zalival z jabolčnikom. Matilda se je ves čas sukala okoli njega, mu dolivala mošta, ga spraševala po zdravju, pripovedovala najnovejše novice, spraševala po novicah tudi njega in ga ves čas prijateljsko trepljala po širokem hrbtu, da je bilo možakarju že kar malo nerodno. Naj kdo nepričakovano vstopi v kuhinjo in ju preseneti pri zaupnem pomenku, le kaj drugega si bo mislil kakor to: Martin se motovili okrog Matilde. Njeno obnašanje mu je postajalo čedalje bolj sumljivo. Le čemu tolikšna prijaznost, ko pa je vedel, da je ženska pusta kot osat. Ničkolikokrat je že nosil zanj tovor čez mejo, a zmerom sta se pogovorila le najnujnejše o poslu, kakega posebnega prijateljstva pa ni bilo med njima. Nocoj pa pleše babura okrog njega kakor mačka okoli vrele kaše. Da, prav tako! Postajalo mu je čedalje bolj sumljivo. Prav zares ima babnica nekaj za bregom. V glavo mu je šinila misel: nekaj hoče od mene, drugače se ne bi tako slinila in prilizovala mačka mačkasta. Da bi prišel z njo čim prej na čisto, je pogoltnil zadnji kos klobase in usekal kar naravnost:

»Čemu si me klicala, da je tako nujno? O nekem velikem zaslužku je pisalo v tvojem sporočilu.«

Matilda se je vzravnala in pogledala proti kuhinjskim vratom, kakor da se hoče prepričati, da za njimi ni prislonjeno nepoklicano uho. Potem je s pritajenim glasom začela razlagati:

»Da, res je nujno. Na oni strani sem sklenila dober posel in če ga ne opravim še to noč, bo vse skupaj padlo v vodo. Zapomni si: še to noč! Šel boš čez in mi prinesel tovor. Nič ne rečem, dobro bom zaslužila, a tudi ti boš dobil pošten delež, saj bo denarja kot pečka. Dolgo sem se trudila, da sem prišla 'noter', zdaj ko pa mi je to uspelo, nočem izpustiti priložnosti iz rok. Preveč truda sem že vložila v zadevo, da bi odstopila. Kar pripravi se!«

Martin je zazijal kot kuškar na soncu in zlepa ni mogel zapreti ust. O čem pleteniči coprnica pregnana? Tisto o denarju mu je res bilo všeč, take stvari so mu zlahka šle v uho, ampak ni pozabil, s kom ima opravka. Matilda je namazana z vsemi žavbami, z njo je treba previdno kot s stekleno pipo, pa še te bo opetnajstila. Zato je zvito pripomnil: »Kdo pa pravi, da bom nosil? Kar spomni se, kaj si mi napravila zadnjič. Namučil sem se kot vol, zaslužil

pa nisem niti za šilce žganja in sem moral pri Katretu piti na kredo. Za nameček pa so se mi tovariši posmehovali še mesec dni, kako si me ukanila. Če bi ti bila dedec in ne baba, bi ti odrezal glavo. Nič ne bo iz tega, ne grem!«

Matildi je bilo malce nerodno, ker ji je Martin očital grdobijo, ki jo je ona že skoraj pozabila. A imela je debelo kožo kot slon in ji take reči niso šle do živega. Saj so ji ljudje prav zaradi njene debele kože naredi vzdevek Usnjena Matilda. Če bi človek pošteno premislil, bi se kar strinjal z njim, kajti Matilda v svojem poslu ni poznala milosti. Držala se je načela: če je le kje kaka možnost, odrla te bom kakor prašiča. In to ji je po večini uspevalo. Malo je bilo takih, ki so se lahko pohvalili, da so ukanili Usnjeno Matildo. Res je imela ustrojeno in debelo kožo kakor podplat na žirovskih čevljih. Pri priči je potlačila občutek krivde in prešla v napad:

»Kaj boš zdaj objokoval tisto reč! Sam si kriv, ko pa je žganje tvoj gospodar. Svarila sem te, ti pa nič. Šilce za šilcem v luknjo, potem pa se ti je primerilo, kar se ti pač je. Da ne boš šel tja čez, praviš? Pa boš, ko ti povem, koliko ti bo padlo.« Glasno mu je povedala vsoto. Martina je kar privzdignilo. Toliko cvenka! Za ta denar bo lahko poravnal vse dolgove pri Katretu in še mu bo ostalo za teden dni popivanja. Toliko mu bo kapnilo z nošnjo enega samega tovara. A možakar je bil nezaupljiv, ker je vedel, s kom ima opravka. Da bi mu babnica prevejana odštela toliko denarja za en tovor, nak, to mu ni šlo v glavo. Spet ga hoče ukaniti. Če pa misli resno, potem mora biti v ozadju zares nekaj velikega.

»Nič ti ne verjamem, ker lažeš, da sama sebi verjameš. Verjetno si misliš: dedec mi je že šel enkrat na limanice, zakaj ga ne bi nasukala še v drugo. Ali imam prav? In zakaj si se spravila prav name? V dolini je tihotapcev, kolikor hočeš, ki samo čakajo, da jih bo kdo najel.«

»Ne, nimaš prav! Glede plačila mislim resno, kar pa se tiče tihotapcev v dolini, samo tole: le kdo je tak korenjak, razen tebe seveda, da bi na hrbtu prinesel čez mejo petdeset kilogramov.«

»Petdeset kilogramov!« se je čudil Martin. »Zakaj pa ne najameš dveh?«

»Zaradi posebnega razloga. Za ta kontrabant potrebujem zanesljivega človeka, ki zna molčati, in ti to znaš.«

»Pa mi povej že enkrat, kakšnega vraga bom tihotapil, da si tako skrivnostna,« je zabučal Martin v Matildo. Ta se je sklonila k njegovemu kosmatemu ušesu in zašepetala: »Živo srebro!«

Martin se je stresel, kot bi ga pičil gad: »Živo srebro! Ženska, ali si ob pamet? Veš kdo drži roko nad srebrovim kontrabantom? Ta srebrni Dušan vendar in njegovi. Ne bo ti pustil, da bi mu mešala štrene. In ti bi rada začela na svoje? To te bo pokopalo. Jaz pa naj bi zate hodil po kostanj v žerjavico. Veš koliko mi bodo naložili, če me zalotijo? Tobak ali saharin, prava figa, srebro, to pa je čisto nekaj drugega. Sedel bom, da mi bo zrasla brada do tal. Na te limanice se ne ulovim, če mi plačaš v zlatu. Ne grem!«

Martin je bil odločen. Vstal je od mize in se napotil proti vratom. A Matilda se je zvito nasmehnila, ker je imela v ognju še eno železo.

»Ali prav slišim? Ustrašil si se. V hlače si se podelal. In tebi pravijo tihotapski kralj. Saj si, ali ne? Kakšen tihotapski kralj neki, strahopetec si, kralj strahopetcev. Bom že poskrbela, da se bo razvedelo po dolini. Zdaj pa izgini, škoda, da sem s tabo izgubljala čas.«

Martin, ki je bil že pri vratih, je obstal kot vkopan. Baba ga je imenovala za strahopetca. Njega, ki je pretihotapil čez mejo toliko blaga, da bi lahko iz njega zložil celo goro. Njega, ki so ga lovili mejaši in mu nastavljali pasti, a se je tisočkrat izmuznil iz zanke. Njega, za katerim so celo žvižgale svinčenke. Imenovala ga je za kralja strahopetcev. In to čisto navadna

babnica, ki čepi doma na varnem, medtem ko drugi zanjo nosijo glavo naprodaj. To pa je bilo za Martina preveč, tega ni prenesel.

»Coprnica stara, povej, kar mi imaš povedati. Takoj moram na pot, če hočem, da sem do jutra nazaj. In da veš, zelenko žganja mi boš dala s seboj, pot je dolga, jaz pa imam suho grlo.«

Matilda je z roko segla v predpasnik, potegnila iz njega ključ in odklenila omarico v kotu. Iz nje je vzela steklenico žganja, ga pokazala Martinu in ga spet zaklenila v omarico.

»Dobiš ga, ampak šele takrat, ko bo srebro tukaj na mizi.« Martin je najprej klet kot Turek, potem skušal zlepa, nazadnje je že skoraj prosil, a Matilda je ostala neomajna. Zaradi žganja ji ne bo pokvaril posla. Ko je Martin videl, da pri njej ne bo dosegel ničesar, ne zlepa ne zgrda, ji je zabrusil v obraz: »Pa si res Usnjena. Glavo ti odrežem!« Ni minilo pet minut in že ga je vzela noč.

Pot je bila strma. Slab, razdrapan kolovoz se je vil navzgor v gozd in bilo je temno kot v rogu. Mesec še ni vžsel in Martinu bi slaba predla, če ne bi poznal poti do zadnje podrobnosti. Ničkolikokrat se je že vzpenjal po tem kolovozu ponoči in podnevi, v mrazu in vročini, v dežju ali snegu. Poznal je vsak kamen v kolesnici, vsako smreko ob poti, vsako korenino, ki je štrlela iz brega. Hodil je kar na pamet in ni se bilo bati, da bi zašel. Niso ljudje zastoj govorili, da je kralj tihotapev. Kolikokrat je že prekoračil mejo? Neštetokrat, če bi še tako napenjal možgane, se pravega števila ne bi domislil. Tihotapstvo, to je bil naporen in nevaren poklic. Mimogrede si bil ob premoženje in celo ob življenje. Marsikateri tihotapec se ni vrnil z nočne poti, za vedno je ostal na meji, kjer ga je prestregla mejaška patrolja. Najmanj, kar se ti je lahko zgodilo, je bilo to, da so te ulovili in poslali v ječo, zasegli tovor, pa še kazen si moral plačati. Ampak Martin je bil ptič posebne vrste. Ničkolikokrat je viselo njegovo življenje na nitki. Ničkolikokrat je bil že sam pri sebi prepričan, da mu je odklenkalo, a glej ga vraga. Kakor po čudežu se je vselej izmazal. Če se že sam ni izmislil kake posebne zvijače, s katero se je izmuznil mejašem, pa je imel peklensko srečo. Da, reševala ga je sreča, pa tudi domiselnost, moč in pogum. Ljudje so po gostilnah ob kozarčku črnega drug drugemu ure in ure pripovedovali njegove tihotapske dogodivščine. In teh ni bilo malo. Sčasoma se ga je prijelo ime 'tihotapski kralj'. Da, res je bil kralj, toda kakšen? Kralj brez kraljestva. Kajti večinoma je nosil za druge, to delo pa je bilo bolj slabo plačano. Saj je tu in tam nabavil lastno blago, ga pretovoril čez mejo in prodal za svoj lastni žep, a trgovske žilice, da bi začel na svoje in na široko, kakor Usnjena Matilda, ne, te žilice pa ni imel. Bil pa je tudi prijatelj žlahtne kapljice, tako da mu je vse, kar si je prislužil s tihotapstvom, steklo po grlu. Tako je ostal kralj brez kraljestva.

Martin je prisopihal visoko v breg pod mejo. Maloprej je izza hriba vžšla luna in oblila pokrajino s srebrno mesečino, da je postalo svetlo kot podnevi. To pa mu ni bilo niti najmanj všeč. Če se potika ob meji patrolja, ga bo opazila že od daleč. Kaj lahko se zgodi, da mu postavi zasedo in plane nanj. Še preden bo kihnil, bo že ujet in zvezan, kakor ovseni snop. Pod starim hrastom se je ustavil in s tal pobral odpadlo suho vejo. Kar naj planejo nanj, z golimi rokami jim je kos, če pa ima v rokah še gorjačo, tedaj...

Kaj tedaj, pa ni imel več časa premisliti. Izza hrasta je namreč stopila črna postava in se postavila predenj. Martin je od presenečenja odskočil kot gams in v prvem trenutku ni vedel, kaj bi. A že je bil pri sebi. Če je stražar, je za beg prepozno. Iz take bližine ga hudič ne bo zgrešil. Dobil bo svinčenko v hrbet tako gotovo, kot je sonce na nebu. Zato je trdno stisnil gorjačo v pesteh in jo dvignil nad neznanca, da ga ob prvem sumljivem gibu lopne po

glavi. Toda človek pred njim je razširil roke in ves prestrašen zapiskal: »Ne nori, saj ti nič nočem.«

»Kaj za vraga se pa motaš tu naokoli in strašiš poštene ljudi? Malo je manjkalo, pa bi ti razbil bučo. Hitro povej, kdo si in kaj hočeš, sicer to zares naredim,« je jezno pihal Martin in grozeče mahal s hrastovko možaku nad glavo. Pravzaprav bi se težko reklo, da je bil možak. Bil je za dve glavi manjši od Martina, suh in droban kakor petnajstletni fantiček. Izpod širokokrajnega klobuka mu je srepel ptičji obraz in imel je kozjo bradico. Njegove lisičje oči so nekam zvito prebadale Martina, to je dobro videl v svetli mesečini. Čeprav je bil možicelj vidno prestrašen in mu zastran njega ni grozila nevarnost, ga je ob pogledu nanj kar streslo. Še sam ni vedel kaj, a nekaj je bilo na njem, kar mu ni ugajalo. Neznanec je s piskajočim glasom povedal: »Peter sem, s Tolminskega doma. Nekaj blaga sem nesel na to stran, zdaj pa se vračam. A glej ga zlomka, ne poznam dobro teh krajev in sem se izgubil. Poglej, tukaj se kolovoz cepi na tri strani, pa ne vem, po katerem naj krenem, da bo prav. Ne bi hotel, da padem stražarjem naravnost v naročje. Zato sem se skril za hrast, da počakam dne in se razgledam. Pa si na vso srečo, bog te blagoslovi, prišel mimo ti. Če imaš kaj srca, me boš spravil čez mejo. Lepo prosim!« Možiček je kakor pri molitvi sklenil roke pred njim.

Martinu se je ubogi možiček skoraj zasmilil, ko je tako nebogljenost stal pred njim in ga prosil, naj ga spravi čez mejo. Ko pa ga je pogledal v lisičji obraz, ga je spet streslo. Ta kozja bradica, ali je ni že nekje videl? Ali nekaj od nje slišal? Ni se mogel spomniti. Nekakšen notranji glas ga je opozarjal, naj bo previden. Pri tihotapljenju je bil Martin to, kar je bila Usnjena Matilda pri poslu. Nobenemu ni zaupal. Zato pa je tihotapil sam, nikoli v skupini. Na svojih samotnih poteh ob sebi ni trpel nikogar. No, nazaj je napravil izjemo.

»Hodi za menoj, pazi na kamenje in ne čakaj. Predvsem pa ubogaj, če hočeš, da prideva srečno na ono stran.«

Odpravila sta se naprej. Tolminski Peter je res nekaj časa v tišini ponižno capljal za Martinom. Kaj kmalu pa ga je začel s pridušenim glasom spraševati to in ono. Seveda so ga najbolj zanimale stvari, povezane s tihotapstvom, in razmere na meji. Martin mu je redkih besed potihlo odgovarjal. Včasih pa je Petrovo vprašanje kar preslišal. Po glavi so se mu namreč motale čisto drugačne misli. Le kaj je narobe s tem človečkom, da čuti do njega tak odpor? Čeprav ga je to noč videl prvič v življenju, se mu je dozdevalo, kakor da bi ga že dolgo poznal. Ker se ni mogel dokopati do pametnega spoznanja, je čez čas nehal misliti na čudnega sopotnika. Spremljal ga bo do meje in varno peljal čez, potem pa bog z njim, naj gre po svojih poteh. Ne mara ga več videti. Osredotočil se je na pot. Kaj kmalu pa so ga spet začele mučiti neprijetne misli. Neznanec ga je še kar naprej spraševal, vse je hotel vedeti o kontrabantu na tem delu meje, še celo take stvari, ki ga ne bi smele čisto nič brigati. Prijateljček, zoprni si mi, predvsem pa si preveč radoveden. Mar misliš, da ti bom razkril tihotapske skrivnosti, za katere še sam nočem vedeti, si je mislil Martin in mu odgovarjal še bolj redko in nedoločno.

»Kaj pa srebro, ali se tudi z njim ukvarjate na tem koncu?« je nazadnje vprašal možicelj kar naravnost.

Martinu je zastal korak. Obšlo ga je spoznanje. Ko mu je Tolminec omenil živo srebro, se mu je posvetilo, zakaj se mu zdi tako znan. Saj ga ni poznal, ampak slišal je o njem marsikaj. Bilo je pred kakim mesecem, ko se je ustavil v gostilni pri Katretu. Za mizo v kotu je sedela stara tihotapska družčina in stikala glave. O nečem so polglasno razpravljali. Prisedel je. Molče so ga sprejeli medse, saj so ga dobro poznali in mu zaupali, čeravno

se pri tihotapljenju z njimi ni družil. Za mizo je sedel tudi Perehanov Polde, za katerega je bilo znano, da dela za Ta srebrnega Dušana. Danes je imel glavno besedo. Pripovedoval je o nekem Tolmincu, menda je doma tam nekje iz Masor. Polde ga je na videz poznal, saj se je z njim večkrat srečal na tihotapskih poteh. Pred kratkim so ga zgrabili mejaši, ko je ravno tovoril vrečo tobaka čez mejo. Odvlekli so ga v kasarno, kjer ga je poveljnik krepko privil. Dal mu je na izbiro: ali bo sodeloval z graničarji ali pa ga čaka ječa. Tolminec se je zapora bal kot hudiča, zato je sprejel to sodelovanje. Od takrat naprej se možakar noč in dan plazi po skrivnih tihotapskih stezah, opreza, vohlja, poizveduje in naznanja kontrabantorje. Pred dnevi so mejaši razbili celo skupino tihotapcev prav po njegovi zaslugi. Vse so polovili, zbežati je uspelo le redkim. Bili pa so tudi ob vse blago. Polde je Masorca natančno podrobno opisal. Bil naj bi majhne, drobne postave in nosi kozjo bradico.

»Možje, zato vam pravim: varujte se tega lisjaka. Pri kontrabantu bodite kar se da previdni. Odkar se je pojavila ta podlasica, so financarji in cariniki nabrušeni kot le kaj. Dobro so obveščeni, kdaj in kje se gibljemo. Ta izdajalec hudičevi jim je vse znosil na nos. Toda mejašem ni toliko za tobak, moko, kavo in saharin, zapičili so se v živo srebro. In prav za srebrom mrha tolminska najbolj vneto poizveduje. Ampak saj ne bo več dolgo. Nekateri naši so mu že obljubili, da mu bo neke noči zdrsnilo po skalah v črno grapo. Do takrat pa vam še enkrat pravim: Možje, previdnost!«

In zdaj se je Martin znašel v ovaduhovi družbi na poti proti meji. O tem je bil prepričan. Možakar je ustrezal Poldetovemu opisu in bil je preveč radoveden. Kaj naj stori? Naj mu polomi kosti? Ne, zato Martin ni imel srca, ne bo si mazal rok z ubogo prodano paro. Samo da ga pripelje tja čez, potem ga bo odslovil, naj se pobere, kamor ve in zna. Bila sta že čisto blizu meje, zato je možicu ukazal molčati. Toda Martin ni kar brez glave tiščal naprej. Svojo lopatasto roko je položil možičku na ramo in ga potisnil k tlom, da se je revež kar sesedel v praprot.

»Tu me počakaj, ne pisni in ne migni,« mu je siknil v uho. Sam se je previdno splazil na rob čistine, onkraj katere je tekla mejna črta. Tu se je udobno namestil in začel oprezovati čez čistino. Zdaj se mu ni nikamor mudilo. Kolikokrat je že takole čepel v grmovju tudi več kot pol ure. Pogosto se mu je to krepko obrestovalo. Če so mejaši morda prežali v zasedi, so se po navadi po dolgem čakanju vedno izdali. Ali si je kdo prižgal cigareto ali pa je drugega začelo tiščati na vodo in je odšel opraviti svojo potrebo. Mogoče je padla preglasna beseda, skratka, če je ugotovil, da nanj preži zaseda, se ji je na daleč izognil.

Ni minilo pet minut, ko se je na drugi strani čistine v grmovju nekaj zganilo. Grmovje se je razmaknilo in na plano se je prerinil oborožen mejaš. Leno se je pretegnil, zazeהל, se razgledal naokoli in spet izginil v zavetje. Polna luna je sijala tako močno, da je bilo svetlo skoraj kakor podnevi. Martin je stražarja dobro videl, ni ga mogel zamenjati za kako srno. Vrnil se je do pajdaša, ga zgrabil za ovratnik in dvignil na noge kakor prazno vrečo. Tiho sta se splazila do čistine.

»Zrak je čist. Tamkaj na oni strani je že meja. Samo skozi tisto grmovje se prerini, pa boš že čez na varnem, na Laškem. Zdaj pa teciva, kar nama duša da, ti spredaj, jaz za teboj. Teci!« je Martin šepnil Masorcu v uho in ga s pestjo sunil v hrbet, da se je revež kar opotekel iz grmovja na plano. Možicelj se ni ozrl ne na levo ne na desno, ampak jo je urno pcedil preko čistine. A Martin je ni ubral za njim. Tatinsko se je prihulil v gosto praprot in si zadovoljno mel roke. Sam pri sebi se je smejal neverjetni domisllici in

oprezal za bežečim Masorcem. Ta je pretekel nevarno čistino, le nekaj korakov ga je še ločilo od grmovja. Tedaj pa je završalo. Iz goščave so planili trije mejaši z na strel pripravljenimi puškami. Kot bi mignil, so obkolili tihotapca, mu tiščali cevi pod rebra in kričali: »Stoj, roke gor, ne premakni se! Samo migni, pa te počimo!«

Ovadah jim je hotel nekaj pojasnjevati, a mu niso pustili do besede. Kot bi trenil, so mu zvezali roke, ga suvali s puškinimi kopiti in mu grozili: »Tiho, ne opletaj z jezikom. Za to boš imel dovolj časa v kasarni, ko boš moral razlagati poveljniku, kaj si iskal ob tem času na meji. Ta ti že pokaže. Naprej, marš!« Ni minilo prav dosti časa in že so odgnali reveža z jase, kjer je spet zavladal mir.

Martin se je zadovoljno režal: »Tako, pa sem se te znebil, izdajalec zanikrni. Svoji k svojim, he, he. Saj vem, da boš čez eno uro že svoboden, ko bodo ugotovili, s kom imajo opravka. Ampak nekaj strahu sem ti pa le pognal v kosti. Za Martina si malo prekratek, he, he, he. A če te srečam še enkrat, ti odrežem glavo!« Potem je segel v nahrbtnik in potegnil ven dve veliki žakljevinasti krpi in črno ruto. Ruto si je zavezal čez obraz, da so se mu izza nje videle samo oči, z žakljevino pa si je ovil nakovane čevlje. Nato se je mirno, kakor da bi šel na sprehod, odpravil čez jaso in prekoračil mejo.

Res je bil zdaj v tuji državi, ampak to še ni pomenilo, da je že na varnem. Fašistovske patrolje so znale stikati tudi globoko v zaledje meje in gorje, če si jim padel v pest. Zato je moral biti previden kot lisjak. Izogibal se je uhojenih poti, kolovratil je kar povprek čez senožeti, grape in planjave. Ničkolikokrat se je pritajil v senci dreves in prisluškoval. Imel je srečo, nocoj so patrolje spale ali pa so se zadrževale nekje na drugem kraju. Hodil je že lep čas, ko se je nazadnje le približal samotni domačiji, kjer naj bi prevzel tovor. Na tej domačiji je imela Usnjena Matilda svojo postojanko, kamor so njeni tihotapci prinašali kontrabantsko blago. Ko se je Martin prepričal, da se okoli hiše in hleva ne mota kakšen nebodigatreba, se je približal poslopju z zadnje strani. Tam je z napušča visela debela zarjavela veriga. Zgrabil je za verigo in jo močno stresel, da je glasno zažvenketalo. To je ponovil še dvakrat. Ni minilo dosti časa, ko se je tiho odprlo edino okno na tej strani hiše. Skozenj je pomolil glavo gospodar Jaka in z zaspanim glasom vprašal, kdo da ga budi sredi noči.

»Jaz sem, Martin! Le kaj sprašuješ, da bi ti glavo odrezal.« Jaka je bil v hipu buden. Kmalu zatem so se škripaje odprla vrata. Na pragu se je pojavil gospodar z leščerbo v roki. Spustil je Martina v hišo. Posadil ga je za veliko javorjevo mizo, postavil predenj šilce žganega, sam pa takoj odšel v klet, da iz skrivališča potegne blago. Še preden je Martin popil žganje, je bil tovor pripravljen. Nemudoma si je oprtal nahrbtnik in voščil Jaku lahko noč. Tudi gospodar mu je zaželel srečno pot in že sta se razšla. Martina je vzela noč. Tihotapci se v svojih postojankah nikoli niso dolgo zadrževali, bilo je prenevarno. Hitro, kar se je le dalo, so opravili posel in izginili vsak po svoji poti.

Martin se je gnal nazaj proti meji. Nahrbtnik ga je tiščal k tlom. Le kaj ga ne bi! V njem so bile varno spravljene tri jeklenke, napolnjene z živim srebrom. Vsaka jeklenka je tehtala svojih šestnajst kilogramov, tako da je Martinu čepelo na plečih blizu petdeset kil. To pa niso mačje solze, celo za njega ne. Takšno breme človek nosi z lahkoto streljaj ali dva, potem pa ga začne zvijati. Pred Martinom pa je bilo še nekaj ur hoje. Le redkokdo bi zmoget tak napor. Ampak on je bil utrjen kakor skala in močan kot vol. Upogibal se je pod težkim bremenom, a se za to ni zmenil. Z mislimi je bil čisto drugje. Skrbela ga je meja. Mejaši so zadnje čase, odkar se je pojavil tisti Tolminec, razdraženi kot sršeni. Nenehno se motajo po tihotapskih poteh, prežijo in

postavljajo zasede. Kaj, če ga je Masorec nocoj ovadil pri stražarjih? Skoraj je bil prepričan, da se je to res zgodilo. Moral bo biti vražje previden, da bo mejaše opazil prej kakor oni njega. Le tako se jim bo lahko izognil, kajti s takim bremenom na hrbtu ne bo mogel bežati, saj še hodi s težavo. Če ga primejo in najdejo pri njem dragoceni tovor, se mu bo slabo pisalo. Čisto nekaj drugega je vreča tobaka. V skrajni sili se da financarja celo podkupiti. Ampak živo srebro... Za tak prekršek pošljejo človeka sedet, to je kot pribito. V nevarnosti bi nahrbtnik sicer lahko odvrigel in rešile bi ga urne pete, a na to še pomisliti ni hotel. Usnjena Matilda bi ga živega odrla, glavo ji odrežem.

Zgodilo se je, kakor je pričakoval. Prispel je že prav blizu meje. Tam je bilo nekaj košatih smrek, ki so samotne rase na robu senožeti. Veje so jim segale do tal in Martin se je zavlekel mednje, da si odpočije. Odložil je nahrbtnik, sedel nanj in si oddihoval. Pot ga je kar pošteno zdelala, nositi takšno težo ponoči čez drn in strn, to ni šala. Med počitkom je iz skrivališča budno pazil na položno senožet, ki se je razprostirala pod njim. Že se je hotel dvigniti in nadaljevati pot, ko je nenadoma opazil na robu senožeti tri postave. Dobro jih je videl v svetli mesečini. Le kdo se ob tej uri motovili tod okoli? Tihotapci niso, kajti postave so prihajale iz smeri kasarne, ki je vsa samotna čepela skrita za hribom. Torej so mejaši. In prihajali so čez senožet, naravnost proti njemu.

»Hudiči, toliko je prostora vse naokrog, kamor bi se lahko napotili, ampak ne, vrag jih nosi ravno proti meni, glavo jim odrežem,« si je šepetal Martin v brado. Za beg je bilo prepozno, ker so smreke rase sredi čistine. Brž ko bi zapustil skrivališče, bi ga mejaši v svetli mesečini opazili. Če ne bi imel tovara, bi jo pobrisal za šalo, tako pa... Urno si je oprtal nahrbtnik in pogledal navzgor v smreko, pod katero se je skrival. Zgrabil je za najnižjo vejo in se zavihtel navzgor. Začel je plezati v gosto krošnjo. Šlo je težko. Tako kot se je namučil tisto noč, se ni še nikoli v življenju. Šplezati na smreko s petdesetimi kilogrami na hrbtu, to je bil pravi podvig. Žile v zapestjih so mu izstopile, v glavi mu je butalo, noge so mu drevene. Že se je ustavil in mislil, da mu ne bo uspelo, a ni odnehal. Zbral je poslednje moči in se pretikal med gostimi vejami navzgor, vedno višje in višje. Sredi krošnje je sedel na debelo vejo, z rokami objel smolnato deblo in obmiroval. Bil je že zadnji čas, saj so se mejaši že precej približali. Če bi še rinil v smreko, bi ga utegnili slišati. Tiho kakor miš je občepel na veji. Medtem je patrolja prispela do smrek. Ustavila se je tik pod njimi. Možakarji so se polglasno pogovarjali. Potem so posedli v travo in si prižgali cigarete. Z dlanmi so zakrivali tleče ogorke, da se ne bi izdali, če bi mimo prišel kak tihotapec. Tako so čepeli v zasedi, tiho šepetali med seboj in kadili. Martinu se je na smreki čas vlekel v neskončnost. Ramena so ga bolela od neznanske teže in roke, s katerimi se je držal za deblo, so mu postajale mravljinčaste. Veja, na kateri je sedel, ga je neznosno tiščala v zadnjo plat, a se ni upal premakniti. Povrhu vsega pa mu je nosnice dražil tobačni dim, ki se je dvigal izpod smreke. S kakšnim užitkom bi si prižgal cigareto, a se je moral premagati. Sam pri sebi pa je na vso moč preklinjal Masorca. Tolminec salamenski ga je izdal in tale zaseda je namenjena prav njemu. Se bosta že še srečala, poiskal ga bo, četudi se mu skrije na konec sveta. Glavo mu odreže.

Martina je hudih muk odrešil svetli mesec. Polna luna se je namreč spustila nizko nad zahodno obzorje in zašla za gozdnim robom. Mesečina je ugasnila, pokrajina je utonila v trdi temi. Patrolja se je dvignila na noge, možje so si obesili puške na ramena in poveljnik je glasno rekel: »Kmalu bo jutro. Pojdimo, nocoj ga ne bo.« Odšli so v temno noč in Martin si je globoko oddahnil.

Usnjena Matilda je bila kot na trnih. Kaj tudi ne bi bila. Bližalo se je jutro, Martina pa od nikoder. Že zdavnaj bi se moral vrniti. Bala se je za svoje srebro. Kaj, če jo je capin potegnil? Da ni srebro ukradel in ga bo prodal na lastno pest. Samo drzne naj si storiti kaj takega. Z živega telesa mu potegne kožo. Če bo res tako napravil, kaj pa mu more? Nič. Držati bo morala jezik za zobmi, drugače jo financarji še zaprejo. Prav lahko, da se ji je maščeval za tisto od zadnjič, ko ga je tako nemarno opeharila. Postalo ji je žal. Z Martinom ni dobro češenj zobati, ne pravijo mu zaman tihotapski kralj. Kaj pa, če je imel težave na meji? Da ga niso zalotili mejaši? V tem primeru bo ob svojo dragoceno kovino. Še pomisliti si ni upala na kaj takega. Skrb ji je čedalje bolj gubala čelo. Medtem se je na vzhodu začelo svetlikati in napravil se je dan. Matilda je ugasnila brljivko, ki je visela na steni, in razmišljala, kaj ji je storiti. Domislila pa se ni ničesar pametnega. Sonce je vzšlo izza hriba, Martina pa še vedno od nikoder. Ne bo ga, hudiča, je sama pri sebi bentila Matilda in se lotila kuhanja zajtrka.

Tedaj so na kamnitem dvorišču zapeli koraki in nekdo je s pestjo pobotal na vrata. Matilda je hitela odklepati. Bil je Martin. Stopil je v kuhinjo, odložil nahrbtnik in se od utrujenosti sesedel na klop. Matilda si je globoko oddahnila. Niso ga zalotili in ni je opetnajstil. Srebro je na varnem. Medtem ko si je tihotapec oddihoval, je potegnila jeklenke iz nahrbtnika, odvila poklopce in se prepričala, ali je v njih zares srebro. Martin ji je pripovedoval, kaj se mu je primerilo na meji. Ko je končal, mu je izplačala obljubljeni vsoto denarja. Možakar se je že poslovil, a ni odšel, kar nekaj motovilil je po kuhinji.

»Nekaj mi dolguješ,« je naposled spregovoril.

»Kaj ti dolgujem? Ali ti nisem plačala, kot sva se domenila?«

»Res si mi izplačala. Kaj pa žganje?«

»Kakšno žganje? O čem govoriš? Ali se ti je nekaj zataknilo v glavi?« se je Matilda delala nevedno.

»Tebi se bo zataknilo, če mi pri priči ne daš tiste steklenice, ki jo imaš v omarici. Obljubila si mi, da ga dobim, ko bo srebro na mizi. Srebro je na mizi, kar hitro steklenico na svetlo. Izpolni obljubo, glavo ti odrežem. Sem se preveč namučil zaradi tvojega srebra, da si ne bi zaslužil tistega žganja,« je zarobantil Martin tako grozeče, da je Matildo kar privzdignilo. Ni si upala ugovarjati. Grobijan jo je sposoben prebunkati. Zato je urno odklenila omarico in steklenica je v hipu izginila v Martinovem globokem žepu.

Tihotapec je korakal po dolini proti domu. Čeprav je bil utrujen kot pes, so ga obhajale vesele misli. Nocoj je dobro zaslužil, Matilda ga je pošteno izplačala, kar je res, je res. Saj pa mu je tudi lahko dala toliko denarja, za srebro bo iztržila, da bodo cekini kar žvenketali. Še več bi mu lahko podtaknila skopulja stara, glavo ji odrežem. Zdaj bo lahko nakupil tobaka in ga na oni strani dobro prodal, denarci se mu bodo pomnožili. Začel bo tihotapiti na veliko. Res bo postal kralj tihotapecev s svojim kraljestvom. Ob teh prijetnih mislih je potegnil zelenko iz žepa, jo odčepil in napravil nekaj globokih požirkov, da je žganje kar klokotalo po grlu. Potem je spet sanjaril, kako bo razpletel tihotapsko mrežo na široko. Usnjena Matilda mu ne bo segla niti do kolen. Spet je odčepil zelenko in pošteno nagnil. Ampak denarja ne sme potrošiti kar brez pameti, še danes bo nakupil tihotapsko blago. In Katretove gostilne se mora ogniti. Trden bo, šel bo kar mimo. Ne bo vstopil, pa če ga sam krčmar vleče za rokav. Da ga ne bi premotil hudobni duh, je spet potegnil iz steklenice. Toda žganje je storilo svoje. Ko je prišel do Katreta, je na mah pozabil trdne sklepe, da gre mimo. Kar samo ga je potegnilo v krčmo. Samo šilce popije in nič več. In dolgove bo poravnal.

V krčmi je sedela stara tihotapska družčina. Prisedel je. Pogovor se je vrtel o čem drugem, kakor o kontrabantu. Možje so bili ta dan vsi po vrsti bolj plitvih žepov. To se je videlo po pijači, ki je stala na mizi. Ni bilo štefanov in bokalov kakor po navadi, vsak je počasi srkal iz svojega kozarčka. To je opazil tudi Martin, ki se ga je Matildino žganje že krepko prijelo. Bahavo je segel v žep in privlekel novce na dan.

»Reveži ubogi, so vas doma babe oskubile, da sedite ob prazni mizi. Točajka, vina za vse, glave vam porežem.«

Možakarji so se pomenljivo spogledali. Takoj jim je bilo jasno, da je Martin danes pri denarju. Na skrivaj so zbrali poslednje fičnike. Ko so popili njegovo vino, so za zbrani denar naročili bokal in ga postavili predenj. Martin je zlival vase opojno pijačo kot za stavo. Kmalu je postal omotičen in misli mu niso več delovale. Začel je plačevati pijačo, ne samo tihotapcem, ampak vsakemu, ki se je pojavil v krčmi. Po vasi se je hitro razvedelo, da daje za pijačo. Kmalu se je nateplo pijančkov, brezdelnežev in takih, ki so imeli suho grlo, dinarja pa nobenega. Vsi so pili na Martinov račun. To je trajalo ves dan in še v noč, ko je zakinkal na klopi. Možje so ga zgrabili pod pazduho, odvedli v Katretov kozolec in ga vrgli na kup sena, kjer je zasmrčal kot polh.

Prebudil se je šele naslednje jutro. V glavi mu je šumelo in usta so mu bila suha kot prevrtan škaf. Najprej ni dojel, kje je in kaj se z njim dogaja. Končno je le prišel k sebi in se začel spominjati včerajšnjih dogodkov. Brž je segel v žep, a če ga je še tako obračal, v njem ni bilo niti beliča.

»Pa je šlo moje kraljestvo po grlu. Spet sem tihotapski kralj brez kraljestva, glavo si odrežem,« je godrnjal Martin. Skobacal se je iz sena, si otepel bilke s suknjiča in se odpravil nazaj v krčmo pit na kreda.

Jože Peternelj

NENAVADNO SREČANJE

Bilo je pred desetletji, ko sem še igral v Mausarjevem kvartetu. Igrali smo v sosednji krajevni skupnosti. Veselica je bila v dvorani vaškega Zadružnega doma. Igrali smo na majhnem odru, ki je bil primeren za uprizarjanje ljudskih iger.

Veselice so se vedno zavlekle pozno v noč. Stali smo na nekoliko vzvišenem odru. Harmonikar je neutrudno vlekel svoj meh, preostali godci pa smo ga spremljali in muziki dajali takt. Polna dvorana plesalcev je valovila pred nami in to nas je spodbujalo, da smo še kar naprej vztrajali.

Bilo je krepko čez polnoč, ko sem za trenutek odložil svoj instrument, saj je harmonikar sam igral naprej. Pogledal sem po dvorani. Zamikalo me je, da bi zaplesal. Mlado dekle, ki je sedela pri mizi ob steni, je plaho umaknila pogled. Stopil sem do nje in jo zaprosil za ples. Obšla jo je sramežljiva rdečica. Plaho je vstala, kakor da bi imela slab občutek, da sva se ta večer že večkrat spogledala. Pozneje sem izvedel, da je to Urška. Ta večer ni dosti plesala. Zavračala je fante z izgovorom, da se ne počuti dobro. Rahlo sem jo prijel okoli pasu, le drobno ročico sem ji močneje stisnil in ji tako dal čutiti, da sva si bila že ves večer, čeprav samo s pogledi, blizu. Še bolj je zardela, me plaho pogledala v oči, kakor bi hotela s svojo naklonjenostjo potrditi moje občutke.

Veselo sva zaplesala. Bila je lahka in vsa nežno mehka, čeravno ni dovolila, da bi jo med plesom tesneje privijal k sebi. Po nekaj plesih mi je le

dovolila, da sem prisedel v njeno družbo. Ob njej je sedel starejši par in nekaj zdolgočasenih deklet, ki jim je mladost že odtekala. Verjetni vzrok te nore vojne, ki je pobrala preveč mladih fantov.

Ura je bila dve čez polnoč, neugnani plesalci pa so se le počasi redčili. Urška je s svojo družbo še kar sedela, kakor da bi čakala na nekaj, kar mogoče še pride.

Igrali smo vedno redkeje, da bi se plesalcev končno polastila dremavost. Še enkrat sem zaplesal z Urško. Tudi tokrat sem čutil, kakšna nežnost veje iz nje. Celo nasmehnila se je, ko sem se skoraj opotekel po na pol prazni dvorani. Na koncu pa sem jo le vprašal, kje je doma in s kom odhaja. Povedala je, da samo s tremi dekleti, ki pa gredo v drugo smer.

Za trenutek se je še obirala okrog mize in mi dala vedeti, naj pohitim, da bova šla skupaj. Stopil sem do nje in ji ponudil prevoz na kolesu. Tistih nekaj kilometrov navzdol bo že šlo, je menila. Godci smo pripravili svoja glasbila v nahrbtnike in z Urško sva se odpeljala domov. Med potjo sva molčala, saj je bila cesta polna jam in posuta z grobim peskom. Smilila se mi je, ko je sedela na 'štangi'.

»Si sama? Nimaš fanta?« je bilo moje prvo vprašanje, ko sva se ustavila pred njenim domačim pragom in razsedlala kolo.

»Ne,« je kratko odgovorila. Kaj zdaj? sem v zadregi pomislil. Že med plesom se mi je zdela nekam nežno mehka. Zato sem jo na lepem objel in jo poskušal priviti k sebi. Odmaknila se je. Sramežljivo se je izmikala. A ne za dolgo. Privil sem jo močnejše k sebi. Rahlo je zadrgetala in se nežno privila k meni. Skozi tanko bluzo sem začutil njene napete in tople dojke. Čutil sem, da mi hoče izkazati vso naklonjenost. Tudi v meni je čudno zadrgetalo po telesu, kakor da me je postalo strah. Bil sem še mlad in neizkušen, pa vendar sem silil vanjo. Ni se mi več izmikala. Poljubljal sem jo po obrazu in spet sva se ujela z ustnicami. Ta poljub je bil že daljši in bolj vroč. Tudi Urška me je zdaj močnejše objela, kakor da me hoče prikleniti nase. Potem sva se umirila in se še dolgo pogovarjala v upanju, da se še srečava.

In res sva se. Na drugem plesu na Kladju. Ta večer pa je vodja ansambla kakor strela z jasnega dejal: »Fantje, hvala za sodelovanje. Meni je te muzike dovolj. Od danes naprej ne igramo več.«

Srečavanja z Urško pa so zaradi moje nerodnosti usahnila. Dobil sem drugo dekle, prišla je poroka in seveda družina. Leta so tekla in spomini na godčevske čase so bili že daleč, saj je bilo dovolj drugih skrbi. Tako sem tudi preslišal ženo, ko mi je povedala, da je v soseščini umrlo neko mlado dekle. Menda se je zastrupila s konzervo ali kaj.

Nekega dne sem si zaželel prižgati sveče na maminem grobu. Mahnil sem jo poševno od cerkve čez pokopališče proti križu. Nisem imel tiste nelepe navade, da bi gledal po grobeh, kako staro cvetje ima kdo v vazi in pogorele sveče. Tokrat pa se mi je korak le ustavil pri grobu, kjer je pod meter visokim plevelom trohnel moj šolski prijatelj. V glavi se mi je zavrtil film njegove življenjske zgodbe. Imel je tri neveste, dve sta ga ljubili, tretja ga je zavračala zaradi prvih dveh. Tega ni prenesel. Nekega večera ga je vzela noč. Tiho sem dejal: »In zdaj trohniš pod tem plevelom.«

Potrt sem šel naprej in buljil v prazno. Nenadoma sem obstal pred nagrobnikom, v katerega je bila vdelana slika znanega obraza. Zdaj sem se spomnil: obraza tiste nežne Urške.

»Kaj pa ti tu?« sem se polglasno začudil in šele nato se mi je spomin vrnil na ženino pripoved o smrti mladega dekleta. Pozneje sem izvedel, da ji je odpovedalo srce.

Tončka Stanonik

Z AVTOBUSOM PO ZASNEŽENI DOLINI

To je bilo lani, v prednovoletnem času, ko sem hotela po pouku napisati vsaj angleško nalogo. In moje jecljajoče zahvaljevanje in potiskanje plišastega kužka (ki sem ga pravkar dobila za novoletno darilo) pod klop še malo ni pregnalo tišine, ki se je po tem dejanju prikradla v razred. Prav slišalo se je, da ni nikogar več. So res že vsi odšli? Naj že pride druga ura in moj avtobus. Saj nas bo sicer zametlo, še preden se bomo izvili iz soteske Doline in zapeljali na prostrano polje naše vasi. Neznansko velike bele plahte so se vrtinčile pred šolskim oknom, da se mi je kar vrtelo. Spet se bomo počasi pozibavali in se prebijali med reko in strmim bregom. Vsako srečanje z drugim vozilom nas bo stalo minute. Malo naprej in malo nazaj: enkrat, dvakrat, desetkrat. Potem se bo srečevanje izteklo, nadaljevali bomo vožnjo in zadovoljstvo zaradi voznikove spretnosti se bo porazdelilo med vse potnike. Razgreta plastična karoserija nas bo omamljala. Do potankosti poznam ta občutek. Avtobus z nekaj potniki bo z zadnjimi izdihljaji prikolovratil na cilj, pijano ga bo zanašalo, mi pa bomo poskakali ven kot zmagovalci. O tem sem premišljevala v prepadne tišine.

V tem tihem naletavanju snežink, v družbi z gospodom D.P.-jem, ki je stal ob oknu in zdaj, ko mi je oddal darilo, v zadregi molčal, sem se sama sebi zazdela čisto drugačna. Imela sem skrivnost, ki me bo ločevala od drugih. Je razumel moje nemirno pogledovanje skozi okno, ker me je izpustil iz pogleda, potežkal ključke, preden jih je spustil v žep, mi kar čez mizo podal roko in voščil praznike. In kot bi ga motili moji lasje, mi je tako mimogrede popravil frfru. Samo za hip se je pomudil ob njih, a vendar dovolj dolgo, da je dotik pognal po telesu na tisoče vročih atomov. Takoj ko je zaprl za seboj vrata, sem zmetala v torbo angleške zvezke in v predal za copate zgnatla plišastega kužka. Potem, potem bo še toliko časa za premišljevanje, potem bom sestavila vse te trenutke molka, hipne dotike, neizgovorjene besede. Zdaj pa moram stran.

Na avtobusno sem pritekla samo pet minut prezgodaj. Nisem hotela postaviti tja v tri dni, pa tudi odevati se v snežene plahte ne. Res je predpraznično razpoloženje odtekalo s te postaje, kot bodo čez poldrugi dan odtekale tudi ure starega leta. Mojih avtobusnih znancev že ni bilo več. Najbrž so se odpeljali s tistim ob enih. In kdo v takem vremenu ne bi hitel domov? Še največ je bilo modrih sprevodniških halj, ki so z majhnimi od bankovcev in avtobusnih kart nabitimi usnjenimi torbami tekali naokoli. Naš šofer Tonč je že čakal v avtobusu pred osmico. Bil je natančen, skrbel je za svojo kočijico, da je bila urejena, kot je bil urejen on sam. Naslonjen na volan, je naveličano ali pa zaskrbljeno zrl v plešoče kosme pred seboj. Kaj pa jaz vem! Enako nedoločljivo je gledalo predse tudi tistih pet potnikov, ki so se že razvrstili med sedeži. Ko sem se ustavila pred zaprtim avtobusom, me je Tonč takoj opazil, pritisnil na gumb in vrata so se harmonikasto odprla.

»No, dekle, le brž skoči gor, da ne bom odpeljal brez tebe.« Tonč je bil prijazen šofer. Res, in olikan in nikoli ni svinjal z besedami, kaj šele da bi nas ščipal in otipaval kot na primer Lojz. To zмене te je gledalo naravnost

v oči, luknjalo karto, se držalo jezno, kot da sem jaz kriva, ker se mora v taki gneči pretikati med sparjenimi telesi. In ko je bilo to opravljeno in sem se hotela preriniti za eno glavo naprej, me je uščipnilo. In niti trenilo ni z očmi. Enako domišljavo in pomembno se je držalo. Samo Tonč ne. On je bil v tej družini pravi gospod. In prav zdaj, ko sem še vsa žarela od D.P.-jeve prijaznosti, mi je prišlo na misel, kako sem pravzaprav občutljiva za to vrsto dvorjenja. Za moško dostojanstvo! Če se seveda razume to moje nakladanje. Ali pa naj preprosto rečem, da sem se v Tončevem avtobusu zelo rada vozila.

Spomnila sem se, kako sem se nekega grozno deževnega jutra – bila je jesen in pouk se je komaj začel – kot cunjja mokra vrgla na avtobus. Tonč je kar zastokal, ko me je zagledal.

»Ti živalca uboga, saj si že zdaj vsa mokra! Kaj boš taka hodila, kar obrni se...«

Oh, so bili še hujši časi, sem pomislila. In se mu nasmehnila. Njegova skrb pa me je kljub temu pobožala prav v dušo. Da pa bi zaradi mokrote ostajala doma. Oh, jaz že ne!

Počasi smo se odlepili s postaje in se pozibavali skozi snežno ploho po Dolini. Saj je šlo. Že na naslednji postaji smo se srečali s plužilci. Tam, kjer se cesta zaradi mostu razširi, tam so nas čakali, da ne bi trčili skupaj kje na vrhu klanca. To je bilo dobro! Sicer bi ure dolgo podrsavali malo nazaj, malo naprej. V Okrajniku je, pogreznjen v sneg, čepel avtobus iz Hribja.

Videla sem njihovega debelinka, ki je kar poskočil, ko je naš Tonč zaviral in odprl vrata.

»Madona, ga serješ. Veš, koliko časa že stojim tu in te čakam!«

»Ga boš tudi ti, pa še vesel boš, če boš prišel do Mesta!«

»A gre?« je zdaj vprašal v skladu z delom, ki ga je opravljal.

»Gre. Takole, da te potem drugi preklinjajo!«

»Potem pa ajd!« Njihov najkrajši pozdrav in že smo se zazibali naprej.

Po pravici povedano, mi je bilo tokrat čisto vseeno, kdaj pridem domov. Čim pozneje, tem bolje.

Mislila sem na pravkar prestani zaključek pouka, na čudež, ki se mi je zgodil. Na nekaj tako nezaslišanega. In karkoli bi že hotela premlevati, dlje od tega čudeža nisem prišla. In na to, kako mi je D.P. popravil lase. Nič več me ni skrbelo, kako bom preživela letošnje novo leto. Brez načrtov. Kaj bom sploh počela? Kje? S kakšno družbo? Imela sem svoje sanje. Z njimi mi med prazniki ne bo dolgčas.

Vloga vozača mi je spet enkrat prišla prav. Sploh pa, naj sem imela še takšne težave zaradi slabosti, ki me je vsaj v začetku šolskega leta, dokler se nisem privadila na dolge vijugaste vožnje, preplavljala vse od črevesja navzgor – bilo mi je slabo, da nisem mogla misliti niti na to, da živim – vsega tega ne bi več zamenjala za stanovanje pri gospe Katarini. Zdaj, ko imam za seboj že skoraj triletni staž, ko smo vozači družčina, ki si lasti posebno spoštovanje, in ko se vse bridke izkušnje spreminjajo v neke vrste avanturo.

Ampak danes nas Tonč vodi varno, počasi, počasi. Njegova zadnja vožnja v tem letu je. Rad bi bil čim prej doma.

Avtobusnih avantur letos najbrž ne bo več, kot na primer lansko zimo, tisti teden po praznikih, ko avtobus ni mogel izpeljati z začetne postaje. Preprosto ni vžgal. Šofer je poskušal in poskušal. Pa nič. Bil je prehud mraz, avtobus pa je vso noč stal na prostem, ker zanj ni bilo garaže. In potem se je to zgodilo.

Treba bo počakati. Moški so se spogledali in brez besed zavili v gostilno. Šofer z njimi. Janez, moj najzvestejši sopotnik, se je na vratih obrnil, jaz sem ostala pred avtobusom in mencala od mraza.

»Ne boš šla z nami? Na čaj?«

»Ne!«

»Potem boš pa zmrzovala!« In je izginil za vrati. In sem zmrzovala. Čepela sem na mestu, si izmišljala igre s prsti na roki, jih po nekem redu upogibala in krčila, po enega, dva skupaj ... potem odložila v sneg torbo, tako težka je postajala. Pustila sem prstom, da so se upirali mrazu. Pocepetavala sem, začela delati kroge okoli avtobusa, vse večje in večje. Od mosta do cerkve, od cerkve do mosta, od mosta ... Samo ne biti pri miru. Nihče ni prišel mimo mene. Delavci so že bili za svojimi stroji. Tovarna je ob šestih zaprla vrata, družbo mi je delala le cerkvena ura. Vsakih petnajst minut mi je povedala, kako neznansko počasi se premika čas v tem zmrzlem svetu.

Šofer se je spet lotil avtobusa, ta pa je samo kašljal in nič več. Na gostilniških vratih so dejanje opazovali potniki, čakali, da se kaj zgodi, ker pa se ni, so spet poniknili v hišo.

Bilo mi je vedno huje. Hitreje in hitreje sem krožila in se upirala ... Spet se je prikazal Janez.

»Boš še kar trmasta? Tak stopi noter in ne bodi neumna!« Jaz pa ne. V tisto gostilno. Sami pijanci so se zbirali v njej. In jaz da bi šla noter. Ne!

»Potem te še ne zebe dovolj!« Moje trmarjenje mu je šlo očitno zelo na živce. Nehal se je truditi.

Šofer je še enkrat prišel. Bilo je že četrta na osem. Mraz bo začel popuščati, avtobus pa je bil vztrajnejši od njega.

Zdaj tudi jaz nisem več zdržala. Potekavanje od cerkve do mosta, od mosta do avtobusa me ni več reševalo zmrzovanja.

Še desetkrat poskusim, sem si zastavljala nove in nove cilje. Desetkrat gor, desetkrat dol. Nekaj moči je še bilo v meni. In še desetkrat, potem pa niti koraka več. Ne bom vzdržala, v gostilno pa tudi ne grem.

Z zadnjimi močmi sem pograbila šolsko torbo in se zapodila domov. Mama mi je pomagala, da sem se slekla. Komaj opazno sem jokala, čisto tihceno ihtela. Ker nisem bila kos ... nisem zmogla ... mraz me je zlomil ...

»Takole jih vihti, Zala, takole ...!« Mama mi je kazala, kako naj krožim z rokami, da jih bom ogrela. Šele potem sem smela na peč. Medtem se je naredilo krasno belo jutro. Gledala sem na pobeljeni travnik pred seboj in bila za umret utrujena. Na avtobus bom šla ob devetih, hotela sem biti pri pouku, četudi samo za dve uri, pa pika.

In če bi zdaj to povedala svojemu D.P.-ju, ali bi me občudoval. Gotovo ne bi preprosto rekel, da sem trmasta, tako kot sem se zdela Janezu. Spomnil bi se kaj zelo lepega, poiskal bi pravo besedo za moje težave.

Oh, tole z mojimi avtobusnimi težavami mu bom gotovo prej ali slej izčvekala. Spet sem bila pri njem, spet obujala snežno zgodbo in se pozibavala v lepih mislih... dokler se ni iz teme odprla Dolina. Že? Že! Škoda! Neverjetno hitro smo prišli na končno postajo. Tokrat kar prezgodaj. Nisem odprla dežnika, pustila sem, da so me zasule snežinke, in se počasi odpravila po prazni cesti domov.

(Odlomek iz mladinske pripovedi Sanje s šolskega avtobusa, ki bo prihodnje leto izšla pri založbi Pegaz International v Ljubljani)

ODMEVI, OCENE, PREDSTAVITVE

Janko Mrovlje

ŠE NEKAJ KRUTE ZGODOVINE, KI JE NE SMEMO POZABITI

Prihodnje leto bo minilo 60 let, ko so nemški in avstrijski nacisti iz Žirov z zaplembo premoženja izselili 17 družin z nekaterimi posamezniki. Izselsevanje je trajalo od 1. do 8. julija 1941. Zadnja večja 'racija' je bila 8. julija, ko je bilo izseljenih 11 družin. Skupaj je bilo izseljenih 73 ljudi, vendar imamo zbrano dokumentacijo le za 71 oseb.

Namen izseljevanja je bil odstraniti inteligenco, tako tudi učitelje, da bi olajšali ponemčevanje prebivalstva in odstranili premožne obrtnike ter tako čim ceneje prišli do slovenskega premoženja.

Zakaj sem v uvodu navedel, da so pri tem sodelovali avstrijski nacisti? Raznarodovalne akcije proti Slovencem so se v tistem času izvajale v avstrijskem Gradcu in Celovcu. Znano je, da so orožniške postaje, ki so jih zasedali med 2. svetovno vojno v okupirani Gorenjski in Štajerski, s svojim moštvom vodili Avstrijci. Prav ti orožniki, avstrijski nacisti, so bili med 2. svetovno vojno krivi za precej smrtnih žrtev na Žirovskem. Zaradi te raznarodovalne akcije nacistov se je na Žirovskem organiziral upor proti nemškemu okupatorju.

Navajam poimenski seznam tedaj izseljenih oseb iz Žirov. Opravičujem se, če bodo nekatera imena pri priimkih napisana po domače, saj sem podatke črpal iz Fasciklov 687/IV na Inštitutu novejšje zgodovine v Ljubljani in iz Loških razgledov, letnik 17, 1970.

UČITELJI:

Edvard Hribernik, ravnatelj Osnovne šole Žiri;
izseljen z ženo Marijo in sinovoma Urošem in Radošem.

Ciril Justin, učitelj v Osnovni šoli Žiri;

izseljen z ženo Matildo, učiteljico, in sinovoma Tomislavom in Radvanom.

Beno Gabrovec, učitelj v Osnovni šoli Žiri;
izseljen z ženo Ano, učiteljico, in sinom Petrom ter hčerjo Alenko.

Marija Breznik, učiteljica v Osnovni šoli Žiri.

Stana Šusteršič, učiteljica v Osnovni šoli Žiri.

OBRTNIKI:

Marjan Maček, čevljarški mojster;
izseljen z ženo Marico, sinom Marjanom in hčerjo Mašo.

Maks Tušar, čevljarški mojster;
izseljen z ženo Anico, hčerjo Bredo in sinom Jarošem.

Andrej Demšar, samostojni mesar;
izseljen z ženo Marjano in hčerjo Vido.

Janko Erznožnik, samostojni trgovec;
izseljen z ženo Vilmo, hčerjo Marijo in Heleno, sinom Štefanom in taščo Frančiško Mlakar.

Vinko Demšar, samostojni gostilničar in mesar;
izseljen z ženo Frančiško in hčerjo Sonjo.

Ivan Reven, samostojni čevljarški mojster;
izseljen z ženo Magdaleno in sinovoma Ivanom in Vinkom.

Franc Tušek, čevljar;
izseljen z ženo Katarino, hčerjo Anko in Ivo ter sinom Janezom.

Franc Seljak, samostojni mesar;
izseljen z ženo Nežo, hčerama Anko in Viko.

FINANČNI USLUŽBENCI:

Franc Pečavar, finančni uslužbenec;
izseljen z ženo Marto in hčerjo Brigito.

Franc Snoj, finančni uslužbenec;
izseljen z ženo Marijo in hčerjo Danico.

URADNIKI:

Anton Bizjak, poštni uradnik;
izseljen z ženo Zoro, sinovoma Baldom in Miložkom.

Janez Oblak, kulturnik in finančni uradnik;
izseljen z ženo Minko in hčerama Tatjano in Nušo.

Karel Berčič, zobotehnik;
izseljen z ženo Zinko.

Alojz Podobnik, delavec;
izseljen z ženo Ano, sinovi Ludvikom, Maksom, Alojzem, Francem, Jožetom in hčerjo Ivanko.

Domnevni osebi, ki nista navedeni v seznamu, naj bi bili učitelj Stane Štrukelj in župni upravitelj v Žireh Ivan Pečnik. Slednja sta bila pregnana iz Žirov že pred julijem 1941.

Marija Stanonik

ŽIROVSKA SLOVENISTIKA

(Ob neki obletnici)

1. Žirovcem je ostala v spominu **Darina Končeva**, ki se je kot učiteljica slovenščine vključila v krajevno kulturno dogajanje med drugim tudi kot avtorica žirovske »himne« in *Žirovske pravljice*. Tudi name je naredila velik vtis, čeprav me nikoli ni učila, bila sem še premajhna za to. Gledala sem jo le od daleč, leto in dan oblečeno v svetlikajočo se temno modro haljo, pobožno navzočo tudi pri sveti maši, kar je bilo tedaj, v petdesetih letih 20. stoletja, za učiteljski stan v naših krajih gotovo prej izjema kot

pravilo. Zanj so pravili, da je bila »nuna«. Kaj vse je bilo v tistih viharnih časih vzrok za njen korak nazaj »v svet«, je popisala v svojih spominih, ki še čakajo na objavo. Šele danes vem, da je že tisti čas marsikaj drugega objavljala, ne le v Pionirju, koder smo brali njeno navihano zgodbo *Franckov vosuček*. Žirovski šolarji smo v njej kmalu prepoznali nekaj starejšega šaljivega sošolca, suhljatega potrpežljivega oslička pa smo tudi marsikdaj videli in slišali kopitljati po cesti.

Še ena učiteljica slovenščine je v času moje mladosti dajala Žirem svoj pečat. **Nežka Mlakar**. Drobná, gibčna, mama treh dečkov in ene deklice. Ne spominjam se, da bi prihajala v naš razred. A pozdravljala sem jo z velikim spoštovanjem, ko sem zasledila v Pionirju njeno poetično pravljico, mislim, da je bil njen naslov *Češnjev cvet*. Ali je napisala in objavila kaj drugega v tistem času, žal, ne vem. Čez leta je izšla njena knjiga *Anči*. Delo preveva močna socialna angažiranost, ki spominja na Zofko Kvedrovo. Ne vem, zakaj se sprašujem, ali je zasnovana avtobiografsko. Podobno je zasnovana druga Nežkina knjiga *Nemirne strune*, ki so mi ob branju priklicale v spomin biografski roman o slavnem violinistu N. Paganiniju. Bralca stiska pri srcu zaradi izgubljenih glasbenih talentov, a vendar slutiti, da se ustvarjalnost nadaljuje v naslednjih rodovih.

2. 31. januarja 1998 je umrla v svoji hišici na Polzeli **Marija Jalen**, moja učiteljica slovenščine z osnovne šole v Žireh. Zelo resno mislim, kadar rečem: »*Kar znam slovenščine, sem se je naučila v osnovni šoli!*« In pri tem pomislim na njene zasluge.

Kdaj je bila rojena in kje, ne vem, niti kaj vse je počela v svojem življenju. Iz pogovorov z njo sem si zapomnila le, da je pritrdila na moje vprašanje, ali je sestra slovenskega pisatelja Janeza Jalna. Trudila sem se, da bi našla kaj več podatkov o njej, toda naveličala sem se čakati na odgovor; saj je že dve leti, ko ji iz strokovnih krogov menda nihče ni napisal vrstice v spomin. Zaradi pomanjkanja podatkov iz njenega življenjepisa bo to moje pisanje le nizanje drobnih spominov nanjo in nekaj utrinkov s srečanj z njo.

Kadar je kdo omenjal »Končevo«, kot smo imeli navado govoriti, me je zmeraj znova zaskelilo, da ni med žirovsko mladežjo uživala enake naklonjenosti tudi »Jalnova«. Spet rabim ime, kot je bilo med nami v navadi. Tudi ona bolj ali manj stalno oblečena v komplet jopice in tanko plisirane krila, oboje v pariško modri barvi, ali enako izdelanega kompleta v oker rjavi barvi. Imela je vranje črne lase, ne da bi takrat pomislila, ali so pobarvani, danes pa se o tem lahko sprašujem. Izza gostih črnih trepalnic so zrle v svet z neko otožnostjo zasenčene oči. Ne spominjam se, da bi se kdaj sproščeno zasmejala, še do nasmeha jo je bilo težko pripraviti. Imela sem občutek, da je z ničimer ni mogoče razveseliti. Kadar se je nasmehnila, se mi je zdel pravi praznik. Zelo bi mi bilo hudo, če bi jo še bolj užalostila, ko sem jo že tako doživljala nekam potrto. Ali se je to zgodilo nekoč, ko sem ji priznala, da sem se pri svoji domači nalogi zgledovala pri Seliškarjevem Rudiju. Nisem ji upala povedati vse resnice – da se moja zgodba navezuje na izseljensko tragiko, ki sem ji bila od blizu priča, ko so bili trije sinovi po svetu in njihova mati je sama obdelovala domačijo, ki je klicala po nasledniku.

Dolgo mi je bilo zelo živo pred očmi, kako je Jalnova s svojimi skrbno izpisanimi črkami napisala na tablo: *Poeta nascitur*, pesnik se rodi. Kaj je potem razlagala, ne vem več. Navduševala me je njena umirjenost in zaposlovala me je njena neka globoka pogreznjenost vase. Ko mi je

nekoč prof. dr. Breda Pogorelec na fakulteti, kjer sva uradovali pri Slavističnem društvu Slovenije in sva iskali rojstne podatke za nekatere predvidene nove častne člane Slavističnega društva Slovenije, pokazala fotografijo dekliškega obraza v redovnem oblačilu z meni ljubim imenom, se mi je zdelo, da sem doumela skrivnost, ki ji v otroških letih nisem mogla do dna.

Marija Jalen je bila profesorica, če prav vem, francoščine in nemščine. Kako je prišla na tla slovenistike, ne vem. Vem le, da me je njena umirjena osebnost očarala. Med poukom zlepa ni povzdignila glasu, rada se je prislonila na okensko polico in od tam motrila razred. Komaj sem čakala njenih ur slovenščine. Veliko, zelo veliko smo brali. Slovnice smo imeli za moj občutek malo, toda kadar že, sem jo doživljala kot igro. Saj je bilo, kot bi se šli reševanje rebusov, ko smo morali določati besedne vrste ali stavčne člene v posameznih stavkih. Takrat so bili prav gotovo še stavki! Do danes sem si zapomnila in še vedno upoštevam njene stilistične napotke za pisanje.

Presenečalo me je le, da je kadila. Strastno kadila, vpričo učencev v šolskih odmorih na hodniku. To sem pripisovala tisti njeni žalosti, ki me je ob njej tako vznemirjala in je ni bilo mogoče pregnati z njenega obraza.

Naneslo je, da se je ravno ob koncu osemletke naše generacije veliko dotedanjih žirovskih učiteljev odpravilo drugam. Tudi Jalnova. Od daleč sem sem in tja slišala, da je izšel učbenik za slovenski jezik z meni znanim imenom. Dolgo sem rabila, da sem se prepričala, da je to res moja nekdanja učiteljica slovenščine. Zelo sem bila ponosna nanjo.

Po dokončanem študiju slavistike me je marsikdaj obšla želja, da bi ji povedala, koliko je prav ona zaslužna za to in kako hvaležna sem ji za zgled, ko nam je brez besed vcepljala ljubezen do materinščine in slovenske kulture. Po dolgem času sem odkrila, kje stanuje in jo obiskala. Potem je kar naenkrat poniknila. Po dolgih letih se mi jo je posrečilo odkriti. Pisala sem ji in jo spet obiskala 27. aprila 1997. Še vedno je bila duhovno čila, oči s pronicljivim pogledom, glas enak kot nekdanj, toda pred mano je bilo drobčno, rahlo upognjeno, krhko bitje, senca visokorasle, postavne, meni tako ljube profesorice. Hitro sva bili sredi strokovnega pogovora. Ljubeznivo je postregla, vsa srečna razkazala svoje domovanje in še povabila na obisk, celó na počitnice.

Čas beži in ko sem spet poizvedovala, kako je z njo, sem dobila pismo z naslednjimi vrsticami: *»Hvala, ker mislite na mojo pokojno teto Marijo. Ona je umrla v svoji hišici na Polzeli dne 31. januarja 1998. Odpovedalo ji je oslabeledo srce. Skoraj do zadnjega je živela dokaj srečno in zadovoljno, čeprav smo vsi njeni nečaki mislili, da se na Polzeli nikoli ne bo mogla vživeti. Nečaki smo jo stalno obiskovali in ji tudi kaj postorili. Na Polzelo je bila dobesečno navezana. Pokopana je v Celju v družinskem grobu skupaj s svojo sestro, mojo mamo, za katero je dve leti skrbela, ko je bila ta skoraj nepokretna...«*

Zdaj razumem, zakaj je bila tako srečna v tisti hiški sredi gozda. Grele jo je dobrota! Njena lastna, ko je pomagala bližnjim v stiski, kakor tudi dobrota njenih bližnjih, ki so bili njej pripravljeni biti v oporo.

Hvala Vam, Marija Jalnova, ohranila Vas bom v najlepšem spominu!

Marija Stanonik

DRAGOCENE KNJIGE ZA NAS IN NAŠE SOSEDE, ZA NAS IN NAŠE POTOMCE

Če zaradi nič drugega, Založba Bogataj v Idriji zaradi dveh knjig, ki sta izšli pri njej leta 1998 in 1999, zasluži, da pride v zgodovino. Prvo je z naslovom **Dom mojih prednikov** (Kmečka hiša na Cerkljanskem) s svojimi učenci 6. razreda na osnovni šoli v Cerknem pripravil njihov učitelj risanja, akademski slikar **Rafael Terpin**. V uvodu slikovito, z osebno noto in etično občutljivostjo prikazuje pedagoške in didaktične cilje svojega predmeta, ki ga je uresničeval z raziskovalno nalogo čez deset let. Sad njegovega truda in prizadevanja njegovih učencev je knjiga, ki je izreden spomenik njegovim rojakom, našim prednikom in njihovi kmečki arhitekturi in stavbarski kulturi sploh. Čeprav je bila dolgoletna raziskovalna akcija zamišljena predvsem kot likovno dejanje, se dela lahko veseli predvsem slovenska etnologija, in to ne le raziskovalci njene materialne kulture, ampak tudi socialne in duhovne, saj delo vsebuje številne drobne podatke tudi z njunih dveh področij. Prav tako bo v prid slovenskemu jezikoslovju, tako dialektologiji kot etimologiji, le da bodo ti v narečnih besedah verjetno pogrešali naglase. Drugače je delo zelo sistematično in skrbno zastavljeno. »Vsaka raziskava ima nekaj stalnic: hišno ime, kraj, hišno številko, velikost posestva, lego kmetije, avtorjevo ime in drugo. Od tod naprej se raziskave precej razhajajo. Kljub mentorjevemu trudu se zdi, da vsi otroci (včasih celo pripovedovalci) niso razumeli bistva raziskave, namreč lov za podatki, pravimi, stvarnimi, ne le približnimi ali na hitro izrečenimi. Popolnih raziskav je malo. Bi smeli šestošolcem zameriti? Mislím, da ne. Veseli in zadovoljni smo ob vsakem šestošolskem naporu.« To so besede njihovega požrtvovalnega, velikopoteznega mentorja, ki se mu ni zdelo za malo tratiti svojega daru z nadebudno mladežjo, ki si je s to nalogo in delom postavila spomenik, ki se ga bo znala prav veseliti šele, ko odraste. Čez 600 hiš so popisali po enotnem sistemu. Kakšno bogastvo, kakšna veličina. Valvasor v malem! Vse spoštovanje in iskrene čestitke izredno dragoceni pobudi, gledano ne le s strokovnega, ampak enako tudi etičnega in pedagoškega vidika, in vztrajanju pri njenem uresničevanju, mladim raziskovalcem za poslanstvo, ki so ga lahko opravili že v tako nežnih letih, in založbi, da je delo vzela v svoj program in mu dala pregledno in obstojno obliko.

Knjiga je izredno privlačno branje tudi kar tako, posebno za bližnje in daljne sosede Cerkljanskega, saj je, kakor da bi poslušali moževanje naših prednikov, kako pripovedujejo o svoji ali svojih prednikov preteklosti in se v njem spleta in prepletajo niti tudi z našimi. S tega vidika je knjiga zelo dobrodošla tudi za Žirovce, pa tudi zato, ker naša kulturna dediščina doživlja enako usodo, kakor je zanjo napisal njen založnik: »Žal, vse v knjigi opisane domačije danes ne stojijo več. Ob predstavitvi smo namreč poslali vabilo na vse v knjigi opisane domačije. Skoraj vsako deseto se je vrnilo s pripisom, da hiša ne stoji več...« V knjigi je predstavljenih okrog 250 domov, če sem prav štela, čeprav jih je bilo

dokumentiranih čez 600, a knjiga je izšla v 500 izvodih. To pomeni, da ne pride niti ena na vsako dokumentirano domačijo. Že to lahko pove, kako dragoceno je, kdor jo lahko ima.

»Ob branju Vam želim poduhovljeno srečanje z našo dediščino,« mi je z neprekosljivimi besedami zaželel založnik Damijan Bogataj. Naj z njegovimi besedami tako zaželim tudi jaz vam, dragi bralci. Vsaj izposodite si jo, priporočite jo svojim otrokom in bližnjim. Veselite se čudovitega dosežka naših sosedov in premislite, kaj bi lahko za svoje okolje z dobro voljo storili tudi sami!

Kako tenkočutno je lahko doživljanje naših otrok ob srečanju z našo dediščino, nam priča naslednji spis, ki ima realno ozadje:

*»Stara hiša. Bila je jesen. Ko je še zadnji list z drevesa pred hišo odpadel, je odšel tudi zadnji prebivalec te uboge stare hiše. Osamljena brez vsakega vrišča, brez smeha otrok, ki so jo spremljali tako zelo dolgo. Spraševala se je: 'Bo kdaj prišel še kakšen človek, ali bom morala do konca življenja ostati sama?' Nihče ji ni odgovoril. Bližala se je zima. Hiša je najbolj sovražila ta letni čas. V tem času je morala na svoji strehi – glavi nositi težo snega. Imela je že zelo staro streho. Ali bo še zdržala to zimo, ali ne bo? Kdaj se bo to zgodilo? Upam, da se ne bo. Potem je čez tri dni zapadel sneg. Hiša je čutila, da njena streha ne bo več dolgo zdržala. Potem je zajejala in streha se je udrla. Čez nekaj let se je mimo pripeljala Ana in je vzkliknila: 'Ojoj, kakšna hiša, o tem bom napisala zgodbo!'«**

Druga knjiga, ki zasluži tukajšnjo pozornost, so spomini in pričevanja, ki jih je prestregel in jim dodal svoje **Tomaž Pavšič**, pospremila pa v svet *Janez Podobnik*, v svojstvu predsednika Državnega zbora Republike Slovenije, in zgodovinar *mag. Boris Mlakar*. Knjiga ima naslov **Ob stari meji**. Gre za staro jugoslovansko-italijansko mejo, ki je bila tudi za Žiri neizpodbitno dejstvo vse od konca 1. svetovne vojne do srede 2. svetovne vojne in še po njenem koncu so se dogajale ob njej čudne in žalostne reči. Prebivalci na obeh straneh te meje, vsi Slovenci, so doživljali njen absurd z vso tragiko svoje biti, zarezala je ne le v njihovo zunanjo eksistenco, zarezala je v njihovo narodno identiteto in osebno dostojanstvo.

Knjiga vsebuje neštete drobce, ki so enako kot pri prejšnji knjigi izredno dragoceni spet za etnologijo. Zdi se presenetljivo, da tudi za materialno kulturo; a če pomislimo, da je avtor izsledil številne mejne kamne, vzidane v vogale hiš, je to imanentni del materialne kulture. Poleg tega je delo imeniten vir za socialno in duhovno kulturo v obdobju med dvema svetovnjima vojnoma v 20. stoletju in enako za etnopsihologijo in lokalno zgodovino. Knjigo bogatijo tudi ustrezni zemljevidi in dokumentacija o življenju ob meji, tako uradnih oseb, ki jih je sem pripeljala njihova službena dolžnost, kakor tudi prebivalcev ob meji. Knjiga dokazuje, kako je vsak še tako na videz nepomemben element našega okolja poln sporočilnosti, če ga znamo prav gledati, pa naj bodo to zapuščeni bunkerji, propadajoče kaverne, okrušeni kamni. Dokazuje pa tudi, da ljudi nikoli ni mogoče presojati zgolj po zunanjih znamenjih njihove pripadnosti. Knjiga Tomaža Pavšiča razodeva, da je v njem več umetnika kot znanstvenika, saj bi ji bilo z vidika navajanja virov in sistematike gradiva kaj oponesti, toda to pomanjkljivost odtehta njegova neposrednost in tudi umetniška odzivnost, ki je v narečni pesmi o lepi Mici naravnost enkratna.

* Ana Stanonik (3. c), Stara hiša. Spis mi je podarila ob obisku 28. 12. 1997.

Knjiga bi bila lahko koristen pripomoček za domoznanstvo in (lokalno) zgodovino v šolah z obravnavanega območja, saj bi morali učence glede na vsesplošno globalizacijo in pod vidikom vključevanja v Evropsko zvezo še toliko bolj navajati na vrednote, ki bi jih ohranjala pokončne, močne, trdne, zveste ohranjevalce lastne identitete.

Knjiga *Ob stari meji* je nenazadnje pobuda in vabilo za izlete v naravo z ozaveščenimi cilji, tako domačinu kot morebitnemu gostu krajev ob njej. K temu bo odslej v pomoč nepogrešljiv **Žirovski vodnik**, ki ga je pripravil znani publicist in kolumnist Dela in Gorenjskega glasa, **Miha Naglič** in že z letnico 2000 izdala založba Pegaz International, ki jo vodi žirovski rojak Ignac Naglič. S fotografijami v njem so se izkazali Janez Pelko, Franc Temelj in Peter Močnik. Kljub temu da je delo naslovljeno kot vodnik in »priročnik«, ni suhoparno ali konfekcijsko propagandno, saj njegov avtor ubere tudi polemični ton, ko gre za ugled žirovskih rojakov v slovenskem kulturnem prostoru, in z osebno noto prikazuje drobne bisere žirovske krajine in kulture. Vsekakor delo, ki so ga Žiri že zdavnaj potrebovale in ga bodo obiskovalci kraja lahko zares veselili. Enako nekonvencionalna sta prospekt Žirov in zemljevid občine Žiri z neposredno okolico.

Od nje je vsekakor najimpozantnejši Žirovski vrh, ki je po zaslugi rudnika urana dobil tako rekoč strokovno monografijo, predvsem z geološkega vidika, hkrati pa je knjiga **Rudnik urana Žirovski vrh**, ki jo je pripravil **Alojzij Pavel Florjančič** s številnimi sodelavci tudi lep spomenik vsem tistim, ki so se po eni strani zanj trudili in po drugi strani zaradi njega trpeli, nenazadnje zadnjemu gospodarju starodavne Vrbanicove domačije Janezu Jenku, ki bi lahko za *Vodnikom* parafraziral: *Ne hčere ne sina po meni ne bo, dovolj je spomina* name v tej pretresljivi knjigi, ki je tudi memento nekega zanosa in poleta. Vendar se je ta sodobni tehnični projekt končal podobno neslavno kakor pred šestdesetimi leti prosluli podvig z električno centralo na vodni pogon na Fužinah.

Prim. M. S. Žirovska tragedija, Loški razgledi 27, 1980.

Tončka Stanonik

NEMIRNE STRUNE NEŽKE MLAKAR

Založila založba PEGAZ INTERNATIONAL, Ljubljana

Ko je delo pri Žirovskem občasniku že prav lepo teklo, se je vedno bolj jasno oblikovala potreba po spremljanju vsega, kar se v žirovskem kulturnem svetu zanimivega dogaja. In zadnja leta to nalogo kar pridno izpolnjujemo v rubriki *Odmevi, ocene, predstavitve*. Tudi zato, ker jo imamo s čim zapolniti. Letošnji beri prilagamo družinski roman **Nemirne strune Nežke Mlakar**. Samo na prvi pogled bi lahko kdo pomislil, da ne sodi čisto zares v našo rubriko. Samo na prvi pogled, zato naj hitro preženem vsak dvom. Preberite v žirovskem biografskem leksikonu *Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes* Mihe Nagliča članek o Andreju Mlakarju, pa boste takoj našli povezavo. Poleg tega je pri knjigi sodelovala tako rekoč celotna žirovska knjižna ekipa, če smemo med-

njo prišteti tudi založnika oziroma izdajatelja Ignaca Nagliča. Knjigo smo predstavili 17. februarja v Knjigarni Konzorcij v Ljubljani, ki jo vodi Andreja Mlinar, tudi naše gore list.

A tisto, kar res nekaj pomeni, je to, da je bila pisateljica Nežka Mlakar nekoč naša – naša učiteljica in vzgojiteljica, prosvetno-kulturna delavka, mati otrok, ki zdaj v Žireh nadaljujejo njeno delo. Dovolj razlogov torej ... Dovolj, da se nisem mogla ne hotela izogniti nekoliko osebno obarvanemu predstavljanju pisateljice in da takšnega posredujem tudi bralcem Žirovskega občasnika.

Nežka Mlakar je bila moja osnovnošolska učiteljica, razredničarka v petem razredu, in še zdaj se dobro spominjam, kakšne so bile njene ure slovenščine. S kakšnim žarom nam je podajala dela slovenskih pesnikov in pisateljev, potem pa morala žal pogosto, ko je opazila hihitanje neumnih otroških buč, sestopiti s svojega pesniškega Parnasa in ubrati običajen učiteljski ton. Vedela sem, da smo jo razočarali, da je nismo razumeli. Kako bi jo, takšno umetniško dušo! Da je to res bila, se je kazalo v vsem njenem žaru, ko nam je brala pesmi, nas uvajala v njihovo razumevanje ali ko nas je učila iger, v katerih je združevala vse odrske poklice: bila je režiserka, scenografka, kostumografka, učila nas je peti, plesati ... Da je bila naša tovarišica ne samo umetniška duša, ki je znala podajati umetnine, ampak jih tudi ustvarjati, smo se lahko njeni učenci prepričali nekaj let pozneje. Natanko se spominjam, kako smo se nagrmadili na kupček, čepeli na mizi in iz Pionirja vsi hkrati brali njeno pravljico o lokvanju in belem češnjem cvetu. Ta pravljica, ki so jo prežarjali hrepenenje, ljubezen, domotožje, je bila kot ustvarjena za pubertetniško občutljive duše. Namesto muzanja, ki ga je nekoč zbudila s tem, ko je pri branju Prešernove Nezakonske matere vzdiknila Otroci, to je zame zlata pesem!, smo zdaj na skrivaj goltali vsak svojo solzico. A Žiri so bile le ena od postaj na njeni dolgi učiteljski poti, v kateri se je uveljavila tudi kot prizadevna kulturno-prosvetna delavka, organizatorica šolskega knjižničarstva in nadarjena režiserka. Ta pot se je začela takoj po 2. svetovni vojni, ko je s končano meščansko šolo v rodnem Tržiču šolanje nadaljevala ob delu z obiskovanjem učiteljskih tečajev in maturirala na učiteljišču v Ljubljani, nato pa kot razredna in predmetna učiteljica poučevala po različnih krajih Slovenije, nazadnje v Šoštanju, kjer se je upokojila in zdaj tudi živi.

Nežka Mlakar je odraščala v trdem delavskem okolju, a tudi v nemirnem, z glasbo prežetem svetu, v kulturno razgledani, odprti družini, ki ji je odpirala pot v svet pisane in govorjene besede. Tudi šole, čeprav podeželske, in pozneje učiteljski tečaji so ji omogočili temeljito izobrazbo; pa sodelovanje s slovenskimi kulturniki, na primer Tonetom Seliškarjem.

Knjiga NEMIRNE STRUNE je avtobiografska pripoved glasbeno nadarjene družine, zapis usode troje rodov, ki jo spremljamo od začetka 20. stoletja do vstopa v drugo petdesetletje. Zgodovinsko torej sega še v čas Avstro-Ogrske, preživi 1. svetovno vojno, vzpostavlja nova razmerja v času Kraljevine SHS oziroma Jugoslavije, ko nove meje ločijo sorodnike, prijatelje in znance tu in onstran Karavank. Kratkotrajnemu gospodarskemu vzponu že sledi kriza, na pragu je 2. svetovna vojna ... Vse to objektivno zajeto tkivo pa je prežeteno z mnogimi subjektivnimi izkušnjami in romanesknim pridihom. Zven citer, teh nemirnih strun, se kot rdeča nit, kot lajt motiv prenaša iz poglavja v poglavje in mehča trdo življenje Dežmanovega rodu. Preveva ga poudarjena ljubezen do

družine, katere nosilka je mati Marija, pravzaprav tudi glavna oseba tega romana. Preveva ga njena modrost, s katero sprejema takšno življenje. S to modrostjo pisateljica tudi uokviri svojo pripoved, vpeto v dve človekovi postaji: v rojstvo in smrt. Rojstvo kot prisposodbo novega, porajajočega se, sanjskega, polno neznank, smrt kot zadnja človekova izkušnja, sklenitev kroga.

Vendar NEMIRNE STRUNE niso njeno prvo prozno delo. Še več: zdi se, da je ta knjiga nadgradnja, razširitev prve, mladinskega romana Anči (1979). Tudi Anči korenini v avtobiografski izkušnji; posvečena je pisateljčini sestri, ki je kot 16-letna partizanka 2. bataljona Kokrškega odreda padla v Udinborštu. V njej z veliko ljubeznijo spregovori o socialni izpostavljenosti otrok, ki iz takega ali drugačnega razloga ne morejo odraščati v varnem zavetju staršev in družine. Že tu se pojavljajo imena, ki jih bomo srečali tudi v drugi knjigi, pripoved pa se osredotoča na tisti del, katerega nosilka je predilniška delavka Marjana, medtem ko se v Nemirnih strunah ta zgošča okoli Dežmanovega rodu, predvsem življenjske poti matere Marije in njenega nemirnega sina, citrarja, v romanu imenovanega Matija.

V knjigi je tudi veliko faktografskega gradiva: tu so zapisi o zgodovinskih dogodkih, o gospodarskem življenju razvijajočega se Tržiča, zlasti natančen je opis kulturnega utripa, razcvet glasbe, gledališke in prosvetne dejavnosti sploh, posebno privlačen je zapis o glasbenem delovanju pisateljčinih sorodnikov, očeta, stricev, zaradi česar bo knjiga pomembna tudi za lokalno zgodovino.

In še beseda dve o jeziku in slogovni ravnini romana. Medtem ko je pripoved Anči razgibana z dialogi, ki dejanje hitro poganja naprej, pa se v drugi, v Nemirnih strunah, preliva več jezikovnih ravnin: mesta, razgibana z dialogi, se izmenjujejo z bolj statičnimi, posebno ko gre za faktografske opise časa in kraja, spet drugje se pripoved vzpne v dramaturško presunljivo podobo. Tak je na primer trenutek, ko se dekle znajde pred umirajočo teto, ki ji v smrtni agoniji in poslednjem hlastanju po življenju žuga, češ da ji še umirajoči ni dala vode. Podoben prizor se ponovi na koncu, spet povezan z umiranjem, tokrat mlade žene, ki ji vlak odtrga roko. Drugje se pripoved razrahlja ob humornih slikah, začinjnih z ljudsko modrostjo, ali pa zaniha v liričnem bajanju, s kakršnim se začinja ta družinska saga. V pisateljčinem besedišču tudi ni moč spregledati bogastva čevljarske terminologije in posebnosti tržiškega govora. – Likovno podobo je knjigi ustvaril oblikovalec akademski slikar Stane Kosmač, fotografsko gradivo iz pisateljčinega t.i. družinskega albuma pa prispeva k njeni dokumentarni vrednosti.

V izmenjavanju razmišljanj in vprašanj o pisateljčinem delu, pisanju, o tem, zakaj se ji je zdelo potrebno, da usodo svoje družine prelije v roman, nam je minil prijazen februarski večer, ubeseditiv zvena strun, ki kot lirična kulisa podlagajo pripoved, pa nam je na predstavitvi nadomeščal citrar Miha Dolžan. In ta večer se je nekaj tednov pozneje ponovil še v pisateljčinem rodnem Tržiču, ko smo lahko prisluhnili dragocenim arhivskim posnetkom zvenenja citer njenega očeta, Tržičani so rekli, da glavnega junaka pripovedi. Zmanjkalo je časa, da bi srečanje s pisateljico Nežko Mlakar ponovili tudi v Žireh, prepričana pa sem, da bi njena pripoved tu zazvenela enako doživeto.

Tomaž Štefe

PRVIH 50 LET (1949–1999)

Od mehanične delavnice do tovarne elementov za fluidno tehniko
Zbornik Kladivar Žiri d. d.

Tudi zbornik Kladivar je priložnostna publikacija, le da po zunanji opremljenosti, obsegu in vsebini močno prekaša publikacijo o ŠŠD Tabor. Takšne publikacije imajo več pomenov, so odsev (simpatične) potrebe po navzočnosti oziroma umestitvi v lokalni prostor, so pa tudi izraz samozavesti in ponosa na prehojeno pot, z vzponi in padci, kar vse je sestavni del življenja in naj bi se čim dlje ohranilo v življenju krajanov. Boljše medsebojno poznavanje preko teh publikacij zato predstavlja tudi prispevek k boljši povezanosti med člani lokalne skupnosti in s tem tudi prispevek k trdoživosti le-te.

Vsega tega so se zavedali tudi uredniki in založnik skoraj 200 strani obsežne knjige. O tem se bralec lahko prepriča, če prebere povzetek, ki je v celoti preveden tudi v angleščino. V njem je na kratko opisana tudi vsebina knjige, preko odgovorov na vprašanja: Čemu ta knjiga, Kaj prinaša, Kdo so njeni avtorji, Kdo nas bo sodil? Prav to zadnje vprašanje govori v prid dejstvu, da so avtorji že vnaprej razmišljali o tem, kako bodo Zbornik presojali bralci. Vnaprejšnja misel na kritičnega bralca jih je spodbudila k temu, da so se pri delu še bolj potrudili, kot bi se sicer. Povzetek je vredno prebrati prej, preden se bralec loti branja oziroma listanja knjige. Na tem mestu pa bi bilo povzemanje povzetka popolnoma nesmiselno.

Najprej pa je skoraj nujno prebrati predgovor – tudi ta je v celoti preveden v angleščino – v katerem bralec izve najpomembnejša dejstva iz 50 let dolgega življenja podjetja, ki se od tistih povojnih in z ideologijo nabitih časov imenuje Kladivar. To ime izhaja iz pojma kladivo, ki pa že dolgo ni več pravi izraz tistega, kar se v Kladivarju dogaja dandanes. To dokazujejo tudi številne črno-bele in barvne fotografije. Pri tem je morda nenavadno to, da se je urednikom zdelo smiselno čas postaviti »na glavo,« saj so v prvi razdelek uvrstili prispevke o sedanjem Kladivarju in šele nato sledijo prispevki o podjetju skozi čas. Vmes je fotografski mozaik. Zdi pa se, da so storili prav, kajti tisto, kar se dogaja danes, živo in celo eksistencialno zadeva mnogo več ljudi, kot tisto, kar je že preteklost.

Drugi, krajši del knjige prinaša prispevke, katerih avtorji posegajo zunaj oziroma preko Kladivarja. V razdelek Drugi o nas so uvrščeni članki, ki so v bistvu čestitke in pozdravi tujih kupcev Kladivarjevih izdelkov in domačih veljakov. Posebno tehtni in temeljiti so prispevki v razdelku Zgodovina in kultura kovinarstva na Žirovskem, nato sledi razdelek, ki prinaša reprodukcije štirih kladivarcev – likovnih ustvarjalcev. In na koncu še dva spiska: zaposleni v Kladivarju v letih 1949–1999 in zaposleni v Kladivarju leta 1999, ob zlatem jubileju. Skupaj je Kladivar doslej dajal kruh 753 ljudem, ta čas pa jih je zaposlenih okoli 230. Seznam je pripravila Jana Erznožnik. Sledi Kladivarjeva bibliografija, ki navaja vse, kar je bilo doslej napisanega o Kladivarju, in na naslednjih dveh straneh lahko bralec izve nekaj osnovnih podatkov o vseh v zborniku zastopanih avtorjih.

Dejstvo, da je avtorjev več kot 40, priča o temeljitosti in težavnosti pristopa pri pripravi tega zbornika, kajti težave pri urejanju se praviloma večajo premosorazmerno z večanjem števila sodelavcev. Tudi zato ga mirne duše lahko priporočimo kot vzorec vsem, ki pripravljajo podobne zbornike v Sloveniji in tudi zunaj nje.

Tomaž Štefe

ŠTIRIDESET LET ŠOLSKEGA ŠPORTNEGA DRUŠTVA TABOR

Zbrala in uredila Marija Kokalj

Dobrih 60 strani obsežno publikacijo Osnovne šole Žiri je oblikoval Stane Kosmač, izšla pa je oktobra 1999. Razdeljena je na štiri poglavja: Uvod, Ustanovitev šolskega športnega društva (ŠŠD) Tabor, Društvena dejavnost in Športne dejavnosti na šoli po letu 1989. Najobsežnejše je tretje poglavje, ki se naprej deli na štiri podpoglavja: Iz kronike ŠŠD Tabor, Novo igrišče, Končno telovadnica in Novi športni objekti – novi uspehi.

Uvodne misli, najbrž jih je prispevala urednica, bralca opozarjajo na širino in pomen športa oziroma športne vzgoje in na vlogo, ki jo je pri tem imel Darij Erznožnik. V drugem poglavju je opisan historiat ŠŠD Tabor od ustanovitve 1959 do 1999. Že takoj ob nastanku se je v društvo vpisalo lepo število članov in članic, kar priča o potrebnosti ustanovitve društva. Živahna dejavnost je opisana v obsežnem poglavju Društvena dejavnost. Kot se za publikacijo tega tipa spodobi, je v njej tudi veliko črno-belih fotografij, ki prikazujejo društveno dejavnost in poživljajo besedilo. Za neposredne udeležence so te fotografije še posebej zanimive, zlasti tudi zato, ker so pogosto navedena tudi imena oseb, ki se pojavljajo na slikah. Slikovno gradivo je opremljeno tudi z letnicami, s čimer je olajšana orientacija v času.

Publikacija je vsekakor dovolj dobro pripravljena za publikacije tega tipa, tudi natisnjena je na kakovostnem papirju. Za vse soustvarjalce pa tudi za vse tiste Žirovce, ki jih šport zanima, je dovolj bogat in temeljit pričevalec časa in športne dejavnosti v njem. Za zunanje opazovalce je seveda manj zanimiva, razen tedaj, ko človek zagleda (mladostni) obraz starega znanca na sliki. Sčasoma pa lahko postane tudi bogat vir informacij za proučevalca športnih društev v različnih krajih. Kot priložnostna publikacija seveda ne zmora seči prek lokalno in časovno opredeljenih okvirov, ne glede na to, da je obrtniško čisto spodoben izdelek. Sicer pa to tudi ni bil njen namen.

Tomaž Štefe

ŽIROVSKI VODNIK

Kakor so nekoč Žirovci sami sebe prepričevali, da so tam na Žirovskem doma, v prelepi dolini na koncu sveta, tako morajo danes, v času sodobnih komunikacij, sami sebe prepričati, da so sicer še vedno tam na Žirovskem doma, toda v prelepi dolini na sredi sveta. Časi so se res temeljito spremenili. Nič manjši preobrat jih ne čaka tudi pri še vedno globoko zakoreninjenem prepričanju, da obiskovalcu iz drugih delov Slovenije ali iz sveta nimajo ničesar ponuditi, razen precej mokrega in hladnega podnebja. Pri tem pa kaj radi pozabijo na pomen svežega zraka, čistega okolja in miru, da lovsko-ribiške, sprehajalno-pohodniške in športne užitke sploh ne omenjamo.

Glede tega bi bilo prav, da bi tudi Žirovci, kot tudi vsi Slovenci, čim prej spoznali, da je v tem pogledu (skoraj) vse odvisno od ljudi. Imamo kraje in države, ki dobesedno sedijo na bogati kulturni dediščini svojih prednikov ali/in na naravnih biserih svetovnega pomena, pa iz tega ne znajo ničesar izvleči. Po drugi strani pa imamo kraje in države, ki ne premorejo (skoraj) nobenega naravnega ali kulturnega bogastva ali od prednikov podedovanih zakladov in znamenitosti, pa se v tem pogledu lahko pohvalijo z zavirljivimi rezultati. Seveda je tistim, ki sedijo na kulturnih in naravnih znamenitostih velikega formata mnogo lažje dosegati dobre (poslovne) rezultate, saj je ljudi v tem primeru mnogo lažje pritegniti.

Zato pa se je treba v drugem primeru mnogo bolj potruditi in verjame, da je to mogoče, če pri ljudeh obstaja volja in hotenje za kaj takega. Kraj lahko postane za obiskovalce zanimiv zaradi zelo različnih, včasih prav smešnih reči. Lahko je to gostoljubnost, prijaznost, iskrenost, naravnost domačinov (gostiteljev), lahko je to bogastvo ljudskih običajev, ki jih je seveda treba gojiti, lahko je to naravna in kulturna

Predstavitve Žirovskega vodnika v knjigarni Konzorcij v Ljubljani 10. februarja 2000. Z leve: Miha Naglič, Milena Miklavčič, Marko Mrlak in Nace Naglič

dediščina, lahko je to množica uveljavljenih slikarjev, lahko je to dobra hrana in pijača itd.

Je pa res, da se to ne da doseči čez noč. Tudi ne zadošča samo dobra volja prebivalcev, potrebno je tudi veliko znanja in dobra organiziranost, kar pa zahteva veliko časa in naporov. Treba se je povezati s sosednjimi kraji in občinami in v navezi z njimi najti svoj prostor (ček pod soncem, čeprav Miha Naglič ugotavlja, da ga je na Žirovskem premalo. Ljudje se bodo morali naučiti tujih jezikov, predvsem enega (in menda ni treba povedati katerega), doseči bo treba občinski konsenz glede glavne oziroma glavnih usmeritev v turizmu in na tem konsenzu zgraditi dobro in učinkovito organizacijo. Seveda pa je treba pustiti še dovolj prostora za individualno iznajdljivost.

Vse to še ne pomeni, da bi turizem na Žirovskem lahko (kmalu) postal glavna gospodarska panoga. Žirovci bodo še naprej, upam, da še dolgo, čevljarili, klekljali, tiskali, slikali in kar je še takšnega dela. Vse to pa že kmalu lahko nadgradijo oziroma oplemenitijo s turizmom, to je z mnogo bolj pogostimi obiski domačih in tujih turistov, ki jim bodo poleg neokrnjene narave lahko ponudili (prodali) tudi lepo idrijsko-žirovsko čipko, lepo sliko ali spominek, pa tudi lepe in trpežne čevlje in kdo ve česa se bodo še domislili v naslednjih letih.

PRVI KORAK JE ŽE NAREJEN

Na tej poti so prvi in zelo pomemben korak že naredili s publikacijo z naslovom Žirovski vodnik in z zelo povednim podnaslovom Priročnik za Žirovce in vse, ki prihajajo v Žiri. Sestavni del te publikacije sta tudi zložitvena karta Občine Žiri z neposredno okolico ter zloženka mesta Žiri. Vsi trije izdelki so zelo lepo oblikovani in opremljeni. »Druži« jih med drugim tudi to, da je povzetek iz Žirovskega vodnika z naslovom Žiri in Žirovci ponatisnjen na zloženki mesta Žiri in tudi na karti Občine Žiri.

Karta občine (avtor Sašo Jankovič) je zelo shematičen prikaz krajev, komunikacij med njimi, vrhov in drugih elementov, ki nastopajo v prostoru. Vrisani sta celo freisinška in rapalska meja pa tudi slovenska planinska pot, žirovski kolesarski krog in še kaj bi se našlo. Merilo je zgolj približno, kot je zapisal avtor sam. Druga stran te karte prinaša tloris mesta Žiri seveda v pravem merilu, saj ga je izdelal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo. Precej prostora je prepuščeno tudi reklamnim sporočilom številnih žirovskih podjetij, ki se jim je občina verjetno na ta način oddolžila za finančno pomoč pri izdaji teh publikacij.

Najbolj stereotipna se zdi pravzaprav zloženka mesta Žiri, pri kateri nekoliko moti to, da so fotografije, ki jim sicer ni kaj očitati, na eni strani, opisi le-teh pa na drugi strani zloženke. Tudi ni čisto jasno, zakaj je pri navedbi, kdo je zloženko izdal, založil, napisal besedilo, oblikoval, kdo je prispeval fotografije in kdo jo je natisnil, pripisano še, kdo je besedilo prevedel v italijanščino, nemščino in angleščino, saj teh prevodov na zloženki ni.

To so le majhne in sitne pripombe, ki bi jih glede na zelo dober splošen vtis z lahkoto tudi prezrli. Poseben podvig pa je prav gotovo sam Žirovski vodnik, ki ga je napisal publicist Miha Naglič, oblikoval pa Stane Kosmač. Žirovski vodnik je skoraj čisto prava knjiga, saj brez reklamnega dodatka šteje 126 strani, seveda skupaj s številnimi fotografijami, s povzetki v slovenskem in v vseh treh prej omenjenih jezikih in s stvarnim kazalom. Sicer pa je Žirovski vodnik pravi zaklad informacij

o Žireh z okolico in seveda tudi o Žirovcih. Menda ni osebe, kraja, spomenika, (zgodovinskega) dogodka itd., ki ne bi našel omembe v tem vodniku. Očitno je avtorju pri tem šlo za izčrpnost pa tudi objektivnost, saj ni niti najmanjšega sledu o kakršnemkoli ideološkem situ pri navajanju imen in dogodkov. Če je kaj prekomernosti pri tem, je to gotovo posledica avtorjevega lokal (žirovskega) patriotizma, kar pa ni nič slabega. Človek dobi vtis, da se na Žirovskem ni moglo ničesar pomembnega zgoditi, ne da bi našlo svoje mesto v vodniku.

Pri tem pa je vse skupaj pisano duhovito, slogovno bogato in razumljivo. To omenjam zato, ker so takšni opisi oziroma teksti lahko tudi zelo pusti in suhoparni, zlasti še tedaj, kadar prinašajo veliko imen in številčk. Zato Žirovski vodnik tudi po slogovni plati zasluži najvišjo oceno. Želeti bi bilo, da bi še več slovenskih krajev in občin dobilo temu podobne publikacije. V vsebinskem smislu je gradivo obdelano zelo pregledno in logično. Prvi najobsežnejši del (86 strani) je poimenovan Posebnosti Žirov in Žirovcev, čeprav so to večkrat kar naše slovenske posebnosti. Drugi razdelek – Žirovski vodnik in podatkovnik – je krajši in prinaša množico podatkov, pregledov, seznamov itd. Temu sledi še tretji del, to je povzetek, ki je najkrajši in je bil že omenjen. Ti razdelki so v knjigi označeni tudi s posebno barvo zunanega roba listov.

Tisti, ki bodo ta vodnik pozorno prebrali, predvsem ga priporočam Žirovcem, bodo vedeli o Žireh in Žirovcih skoraj vse in to vedenje bodo potem lahko posredovali tudi obiskovalcem iz drugih krajev in dežel. Prvi in morda najtežji korak, tudi v smislu večje samozavesti Žirovcev samih, je s tem narejen in skoraj nujno je, da zdaj naredijo še drugega in tretjega in...

Ko sem pred kakšnega pol leta po Žireh iskal turistično gradivo o Žireh in njihovi okolici, sem le s težavo našel sicer čisto spodoben, a že nekoliko ostarel prospekt, spodobnih razglednic pa v Žireh sploh ni bilo moč dobiti, kaj šele kakšno karto ali zemljevid.

Pripis urednika: *Komplet turističnega gradiva, ki vsebuje knjigo Žirovski vodnik, karto Žiri z neposredno okolico in zloženko v štirih jezikih, je izšel konec leta 1999 z letnico 2000. Izdala ga je Občina Žiri, založila založba Pegaz International Ljubljana. Slovenski javnosti je bil predstavljen v Knjigarni Konzorcij v Ljubljani 10. februarja 2000. Pogovor z avtorji ter predstavniki izdajatelja in založnika je vodila Milena Miklavčič. Zaigral je ansambel Air, kvartet kljunastih flaut iz Žirov, z izbranimi dobrotami je postregla Stara krčma Lenger iz Žirov. Na listo prisotnih novinarjev se je vpisalo 14 predstavnikov medijev, med številnimi poslušalci so bili tudi nekateri rojaki in predstavniki slovenske javnosti, med njimi minister dr. Pavle Gantar, pravnik dr. Boštjan M. Zupančič ter pisatelja Igor Torkar in Vladimir Kavčič.*

Tomaž Štefe

Franc Temelj: ŽIROVSKI ALBUM

Najkrasnejše žirovske razgledne dopisnice 1899–2000

Žirovski album s pomenljivim podnaslovom Najkrasnejše žirovske razgledne dopisnice 1899–2000 je bil izdan ob 30. obletnici Muzejskega društva Žiri in z denarno pomočjo Občine Žiri, DPD Svoboda Žiri in založbe Pegaz International Ljubljana. Izšel je v nakladi 700 izvodov v knjižni obliki nestandardnega formata in opremljen s trdimi platnicami, kar daje knjigi zelo soliden in privlačen videz. Oblikovanje je delo Staneta Kosmača. Zvedavega ljubitelja knjig takoj zamika, da bi jo vzel v roke in se razgledal po njeni vsebini.

Pri tem mu že pojem album, še bolj pa tri pomanjšane razglednice na ovitku dajejo slutiti, da knjiga ne prinaša zgolj množice besed, marveč prej množico slik oziroma razglednic. Ne glede na to, da gre v tem primeru za knjigo – album, pa je treba reči, da je opremljen z vsem, kar je tipično za knjigo. Če preskočimo tri uvajalne citate treh znanih Slovencev, od katerih sta dva po rodu iz Žirov, potem pridemo do dveh uvodnih besedil na treh straneh, ki sta jih prispevala Miha Naglič, znani žirovski publicist, in etnologinja mag. Tadeja Primožič. Prvi je svojemu uvodu dal pomenljiv naslov Žirovski album, knjiga za spomin in opomin, druga pa je že z naslovom dala vedeti, da ostaja strogo znotraj stroke, iz katere izhaja: Razglednice kot vir za (etnološko) raziskovanje kraja in ljudi – Žiri in Žirovcev.

V tekstu bralca pouči o tem, kako, kdaj in kje se je iz dopisnice razvila razglednica, kaj je iz razglednice mogoče in česa ni mogoče razbrati, zakaj je treba biti pri tem previden itd. Skratka, njeno besedilo bralca opozori na vse, na kar mora biti pozoren pri pregledovanju gradiva, kakršno prinaša ta knjiga. Naglič pa na kratko spregovori o okoliščinah nastanka te knjige in o tem, kaj vse je mogoče razbrati s teh razglednic. »Ta knjiga ni ne tožnik ne odvetnik, je le dostojna, lepa in zgovorna priča.« Posebej zanimiv je tisti del njegovega besedila, v katerem se ustavi ob tako imenovanih »žirovskih ikonah«. Tu se mi zdi, da je njegovo razmišljanje najbolj obetavno, saj k podobnemu razmisleku sili tudi druge Žirovce. In ne samo njih. Tudi prebivalce drugih krajev, velikih in majhnih. Po drugi strani z žirovskimi ikonami že nakazuje oziroma sugerira strukturo slikovnega gradiva v knjigi. In res ima gledalec občutek, da je avtor knjige Franc Temelj bolj ali manj sledil Nagličevim sugestijam.

V tretjem, zelo kratkem uvodnem besedilu avtor pojasnjuje, da mu je od 222 zbranih razglednic o Žireh in okolici v knjigo uspelo uvrstiti slabo tretjino, na zgoščenki, ki jo hrani fototeka Muzeja Žiri, pa so posnete vse.

Razglednice so v knjigi razvrščene po tematiki in obdobjih. Krajevne razglednice in čas 1899–2000 je razdeljen na štiri obdobja: obdobje pred 1. svetovno vojno, obdobje med obema vojnama, obdobje po 2. svetovni vojni do osamosvojitve in obdobje samostojne Slovenije. Krajevnim razglednicam sledijo društvene in priložnostne, zadnja in najštevilnejša pa je skupina reprodukcij del žirovskih slikarjev na razglednicah (Franjo Kopač, Maksim Sedej, Tomaž Kržišnik, Stane Kosmač, Konrad Peternelj, Jože Peternelj in Mihaela Žakelj). S tem zadnjim razdelkom je Žirovski album pravzaprav dobil nove nadkrajevne razsežnosti, tako

kot je nadkrajevno razsežna tudi umetnost. V tem pogledu so očitno Žiri mnogo večje, kot so dejansko »v naravi«. Slikarji, žal ne vsi, so tudi predstavljeni z nekaj stavki, tako da bralec oziroma gledalec dobi tudi osnovno informacijo o avtorjih.

S kratkimi uvodnimi informacijami so označena tudi vsa štiri obdobja, na katera so razdeljene krajevne razglednice, in prav tako razdelek, v katerega so uvrščene društvene in priložnostne razglednice. Avtorja je treba pohvaliti tudi za trud, ki ga je vložil v to, da je razglednice opremil s podatki o tem, kaj je na njih, kdo je avtor fotografije, kdo jo je založil ter kdo in kdaj jo je natisnil. Žal mu vedno ni uspelo pridobiti vseh podatkov.

Knjigo zaključuje povzetek v slovenskem in nemškem jeziku, v katerem avtor povzame nekaj najtehtnejših ugotovitev, nanašajočih se na posamezen razdelek oziroma obdobje. S tem je knjiga dejansko zakrožena tako, kot se za pravo knjigo spodobi, in priča o resnosti pristopa pri njeni pripravi. Če bi ji navzlic temu kaj očitali, bi morda našli edino to, da k »ta zaresni« knjigi sodi tudi kazalo, ki pa ga v tem primeru kdove zakaj ni. Vsekakor je knjiga z vidika skrbi za ohranitev kulturne dediščine Žirov z okolico velikega pomena, po drugi strani pa je prav zaradi temeljitosti pristopa pri pripravi in opremlitvi knjige že tudi sama postala del kulturne dediščine Žirovske kotline.

Miha Naglič

PLANINSTVO NA ŽIROVSKI NAČIN: »DLJE KO GREŠ, DLJE TI KAŽE«

Planinsko društvo Žiri 1950–2000, Zbornik, Žiri 2000

Planinsko društvo Žiri je dopolnilo svojih prvih 50 let. Tudi zato je v jubilejnem letu 2000 še posebej dejavno. Obletnici na čast so izdali knjigo, priredili dva pohoda okoli Žirov, tek na Javorč, tekmovanje v športnem plezanju, občni zbor in proslavo ... Ob izrednem teče redno delo: vzgoja podmladka v vrtcu in osnovni šoli, alpinistični tečaj, plezanje in smučanje v domačih in tujih gorstvih, prirejanje posamičnih in skupinskih izletov, vzdrževanje označenih planinskih poti, delo fotografske sekcije, hoja na Javorč ... PD Žiri šteje v letu 2000 dobrih 500 članov.

ZGODBA ŽIROVSKIH PLANINCEV

»Dlje ko greš, dlje ti kaže, je staro in pomenljivo žirovsko reklo, zapisano tudi na naslovnici knjige Promet na Žirovskem. Napisala jo je Marija Stanonik, izdali smo jo 1987 v Knjižnici Žirovskega občasnika. V njej je tudi zanimivo poglavje Prvotne oblike prometa, z razdelki o hoji, nošnji, tovorjenju in ježi. Avtorica ga začinja z duhovito uganko. Ta sprašuje po bitju, ki najprej hodi po štirih, nato po dveh, nazadnje po treh. Kdo je to? To je človek, ki se najprej kobaca po vseh štirih, potem se zravnja in ponosno hodi po dveh, nazadnje ga starost spet upogne

in si pri hoji pomaga s palico – hodi po treh. V tem zborniku pišemo o Žirovcih kot planincih. Ti so posebne vrste hodci. V hribe ne hodijo zaradi potrebe, temveč predvsem 'zaradi lepšega'. Tako so mislili še nedavno, danes je te vrste hoja mnogim, ki se sicer pri svojem načinu življenja in dela premalo gibljejo, tudi potreba. Tudi planinci hodimo po dveh, treh in štirih. Po lepih poteh in stezah po dveh, po treh, kadar si v strmini pomagamo s palico ali cepinom, po štirih, kadar plezamo. Planinci ne hodimo samo zato, da bi nekam prišli, ampak tudi zaradi hoje same. In vendar velja ono staro in preizkušeno reklo – dlje ko greš, dlje ti kaže – tudi za nas. Zgodbe žirovskih planincev in našega društva kažejo, da smo hodili vedno dlje in se vzpenjali vse višje. A glej: dlje ko smo šli, višje ko smo se vzpenjali, dlje nam je kazalo ...«

Z gornjim odstavkom sem podpisani uvedel svoj prispevek za knjigo Planinsko društvo Žiri 1950–2000, zbornik, ki ga je imenovano društvo izdalo ob svojem zlatem jubileju. Tako pisni kot fotografski in likovni prispevki v knjigi potrjujejo resničnost gornje trditve. Dlje ko gremo, dlje nam kaže! Gospod **Karol Žerovic**, ki je bil žirovski župnik v letih 1821–31, se je že 10. avgusta 1824 povzpел na vrh Triglava, njegov vzpon velja za 19. po vrsti. Arhitekt **Vlasto Kopač**, Žirovec po rodu, učenec in sodelavec Jožeta Plečnika, slovenski javnosti poznan po svojih dvojnih dachavskih mukah – prestal je koncentracijsko taborišče Dachau in nato še dachavske procese – je bil že pred 2. svetovno vojno priznan alpinist, po osvoboditvi pa do aretacije drugi povojni predsednik slovenskih planincev; nasledil je dr. Franceta Avčina. Vrhunski alpinist in smučar je bil **Marko Čar**, ki se je smrtno ponesrečil v začetku jubilejnega leta žirovskih planincev, ko je 11. januarja 2000 skušal preplezati zaledeneli slap Sušica v Logarski dolini. V slovenski in svetovni alpinistični javnosti je zaslovel leta 1995, ko sta se z Iztokom Tomazinom povzpela na goro Gašerbrum I (8068 m) in nato z njenega vrha smučala, Tomazin s smučmi, Čar s snežno desko. To je bil prvi spust s tega osemtisočaka in – kolikor vem – še zdaj velja za najzahtevnejši spust te vrste na svetu.

Res: dlje ko smo šli, višje ko smo se vzpenjali, dlje nam je kazalo! Tega ne potrjujejo le primeri imenovanih, ki so vsak v svojem času dosegali svoj vrh in hkrati sodili v vrh slovenskega gorništva. To velja tudi za celo množico planincev, ki so v letih 1950–2000 soustvarjali zgodbo PD Žiri. To je bilo ves ta čas društvo z največ člani na Žirovskem, v sedemdesetih jih je bilo že čez 1000, zadnja leta jih je še vedno okoli 500. Časi so se spremenili in z njimi način hoje v gore; manj je kolektivnih, društvenih vzponov, več individualnih. V prvih desetletjih so si žirovski planinci zgradili svoj dom na Goropekah, uredili več označenih poti, prirejali izlete, skrbeli za vzgojo in izobraževanje mladih planincev, ustanovili lastni alpinistični odsek. O tem pišejo v prvem delu zbornika. Uvodne besede je napisal Zvone Kopač, predsednik društva. Kroniko sta povzela Janez Kosmač in Matevž Pečelin, zgodbe alpinistov Igor Šorli, delo s planinci cicibani Gabrijela Mlakar. Slednja piše tudi o markacistih, o šoli v naravi Bogdan Erznožnik, o delu mladinskega planinskega odseka na Osnovni šoli Žiri njegov prizadeveni mentor Valentin Lukan, o vodništvu in pohodih Pavel Žakelj. Posebnost žirovskega PD je fotografska sekcija; njen mentor je bil pred kratkim umrla Vlastja Simončič, mednarodni mojster fotografije, o delu sekcije piše Franc Temelj. Matjaž Žakelj pa o žirovski različici loškega »lubnikarstva« in ljubljanskega »šmarnogorstva«; tako kot se Ločani

dnevno vzpenjajo na Lubnik in Ljubljančani na Šmarno goro, hodijo Žirovci, po večini prebivajoči na nadmorski višini okoli 500 metrov, na 900 metrov visoki Javorč, ki je eden od vrhov Žirovskega vrha. Svoje početje so poimenovali po vsebini tega velikega hriba, po uranu: Klub U-235. To je sekcija PD Žiri, član postane vsak, ki se vsaj 30-krat letno povzpne na Javorč, peš ali s kolesom. Pa jih je veliko, ki pridejo več kot 100-krat (šteje en vpis na dan) in nekaj takih, ki pridejo vsak dan! Hoja na Javorč je torej prav dobra reč; po eni strani je pripravna oblika telesne rekreacije, po drugi je oblika psihoterapije, saj sprošča tudi duha.

V drugem delu zbornika (Žirovski planinski utrinki) je še ena vrsta prispevkov. Iz starih števil Planinskega vestnika so povzeti trije članki in več risb Vlasta Kopača. Sledi esej Miha Nagliča o planinstvu na žirovski način ter še dva prispevka Matevža Pečelina; slednji opiše tudi začetke svojih poti v Gačnik, divjo grapo na Tolminskem, ki je eden od »kulturnih« ciljev najbolj izbirčnih med žirovskimi planinci. Vladimir Pivk je povzel razvoj žirovskega planinskega čevlja, izdelka, v katerega je bila v minulem stoletju obuta večina slovenskih planincev. Katja Freljih piše o svojem smučanju v Andih, z gore Chopicalqui (6345 m), Iztok Tomazin in Igor Šorli se vsak po svoje spominjata Marka Čara. Ne nazadnje je v knjigi barvna fotografska priloga s fotografijami Marka Čara (z odprave Gyachung Kang 1999), Marjana Poljanška in Marka Pagona. Knjigo je po zamisli uredniškega odbora realizirala ekipa Žirovskega občasnika; oblikoval jo je akademski slikar Stane Kosmač, lektorirala Tončka Stanonik, glavni urednik Miha Naglič.

PLANINSKO DRUŠTVO ŽIRI V LETU 2000

Žirovski planinci so svojo zgodbo povzeli s knjigo. Izdaja zbornika pa je samo eno od dejanj v jubilejnem letu. Prireditve ob 50. obletnici se vrstijo že od spomladi. Dne 8. aprila so imeli občni zbor, 2. septembra so priredili 12 ur trajajoči pohod okrog Žirov, 16. septembra je bila vrh Žirovskega vrha, na Javorču, osrednja proslava s predstavitvijo knjige. Takrat sta zbrane planince nagovorila **Adi Vidmajer**, podpredsednik Planinske zveze Slovenije, in **Zvone Kopač**, predsednik PD Žiri. Ob tej priložnosti sta podelila več priznanj in navzoče seznanila, da je **Franc Oblak**, eden najbolj zaslužnih društvenih delavcev, predlagan v najožji izbor za najvišje planinsko priznanje v Sloveniji – svečano listino PZS. Velika je bila udeležba in živahno vzdušje na tekmi v športnem plezanju za dečke in deklice, 30. septembra, in pri teku na Javorč, 7. oktobra. Sledila je letošnja izvedba etape uveljavljenega rekreativnega spominškega pohoda okrog Žirov, ki je bil že 19. po vrsti, v nedeljo, 22. oktobra. Čez 200 nas je bilo, šli smo iz središča Žirov skozi Novo vas na Goli vrh, z njega k Smreškemu jezeru in pod Vrhom Svetih Treh Kraljev skozi Opale na Goropeke, kjer nas je čakal cel kotel vročega in res dobrega golaža iz kuhinje Alpine. Z njim smo sklenili žirovsko planinsko sezono 2000. Prvo soboto v novem letu 2001 pa bo v koči na Javorču še tradicionalno srečanje tistih, ki bodo v jubilejnem letu izpolnili pogoje za članstvo v Klubu U-235.

Ob naštetih dejanjih obletnici na čast je seveda vse leto teklo redno delo. To je za vse, ki jih zanima, razvidno tudi na informacijski dobi primerni način. PD Žiri se predstavlja na internetu, ima eno najboljših spletnih strani na gorenjskem jugu. Naslov: <http://www.ziri.si/pd>.

Tadeja Primožič

13. BIENALNA RAZSTAVA DOMAČE IN UMETNOSTNE OBRTI

Letošnja bienalna razstava domače in umetnostne obrti, ki je bila na ogled v Slovenj Gradcu (od 4. do 24. aprila) in v Ljubljani (od 10. maja do 11. junija), je bila 13. po vrsti. Na njej so bili na ogled izdelki, ki so v zadnjih dveh letih dobili pozitivno mnenje komisije za ocenjevanje izdelkov domače in umetnostne obrti Obrtne zbornice Slovenije.

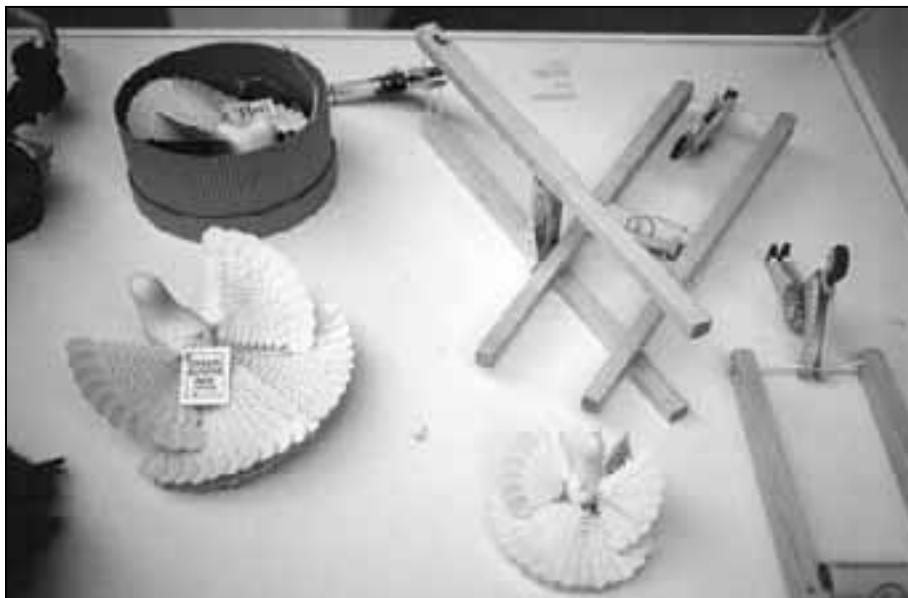
Komisija ocenjuje izdelke domače in umetnostne obrti od leta 1992 po določenih merilih, ki zajemajo tako merila kakovosti, tehnološkega procesa oziroma izdelave, gradiva, kulturne dediščine, likovno-estetskih sestavin kot tudi celovitosti izdelka in njegove aplikativnosti, njegovih vzgojnih in izobraževalnih sestavin, ekonomske vrednosti itn. Izdelki, ki pridobijo omenjeno mnenje, morajo biti označeni z nalepko ali obešanko z napisom Izdelek domače obrti oziroma Izdelek umetnostne obrti ter s številko mnenja. To mnenje je tudi pogoj za pridobitev obrtnega dovoljenja za opravljanje dejavnosti na področju domače in umetnostne obrti, le-teh je skupaj 46. V zadnjih dveh letih je mnenje Obrtne zbornice Slovenije pridobilo 532 izdelovalcev.

Razstavo, ki so jo postavili študentje oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani pod mentorstvom prof. dr. Janeza Bogataja, bi lahko uvrstili med t.i. kolekcijske, saj je bil v središču pozornosti predmet, izdelek domače in umetnostne obrti, hkrati pa je bil z njim predstavljen tudi njegov ustvarjalec.

Osnovni pogoj pri izbiri eksponatov je bil ta, da je moral biti vsak izdelovalec predstavljen vsaj z enim (najkvalitetnejšim) izdelkom. To pa je v nekaterih primerih zniževalo kvaliteto raven celotne razstave, saj

Slika z razstave

Golob miru in lesena igrača 'prekupic', izdelala Monika Klemenčič in Robert Perko iz Breznice pri Žireh

je posamezen izdelovalec lahko poslal več kvalitetnih izdelkov, ki so zaradi pomanjkanja prostora morali biti izloženi, na drugi strani pa je kvaliteta predstavljenega izdelka nekega drugega izdelovalca lahko bila precej nižja.

Tokrat se je z več kot 2000 izdelki predstavilo 230 izdelovalcev, ki so poslali sila različne izdelke – po materialih, iz katerih so bili narejeni, po obliki, namembnosti, kvaliteti oblikovanja ter izdelave itd. Posebno razstavo je pripravilo tudi 12 zlatarjev. Ob razstavi je izšel ličen katalog.

Na letošnji razstavi so sodelovali tudi izdelovalci, ki ustvarjajo na Žirovskem: Monika Klemenčič in Robert Perko z »golobom miru« in leseno igračo 'prekupic', Vane Mole z lesenimi skledami in krožniki ter

Lesene sklede in krožniki, izdelovalec Vane Mole iz Žirov

podjetje A. Primožič 1888 d.o.o. z ročno klekljano čipko. Njihovi izdelki med obiskovalci in strokovno javnostjo niso ostali neopaženi.

Ob otvoritvi razstave v Ljubljani so bile, drugič zapored, podeljene tudi najvišje nagrade v Republiki Sloveniji na področju domače in umetnostne obrti – zlate vitice. Tokrat so jih za ustvarjalni opus in prizadevanja na področju ohranjanja ter razvijanja domače in umetnostne obrti na Slovenskem prejeli pletarka Tončka Jemec iz Dolskega, kamnosek Pavlo Gulič iz Dutovelj, pipar Alojz Lotrič iz Gorjuš ter strokovna učiteljica klekljanja in risarka vzorcev Mira Kejžar iz Škofje Loke.

Razstavo si je po podatkih Gorana Lesničarja – Pučka, sekretarja sekcije za domačo in umetnostno obrt pri Obrtni zbornici Slovenije, ogledalo okoli 15.000 obiskovalcev, kar je več kot v preteklih letih. Zlasti je razveseljivo, da si jo je organizirano ogledalo precej šolskih skupin iz številnih šol po Sloveniji.

Ob predstavitvi tokratne razstave domače in umetnostne obrti pa ostaja grenak priokus, saj država za te dejavnosti nima pretiranega posluha. Izdelki domače in umetnostne obrti so namreč obdavčeni z 19-odstotnim davkom na dodano vrednost in se cenovno le težko kosajo z ostalimi izdelki. Za marsikaterega ljubitelja so namreč kakovostni izdelki, označeni s certifikatom, predragi. Na drugi strani pa marsikateremu izdelovalcu ta dejavnost ne omogoča preživetja.

Tadeja Primožič

SLOVENSKE ČIPKE NA ŠVEDSKEM

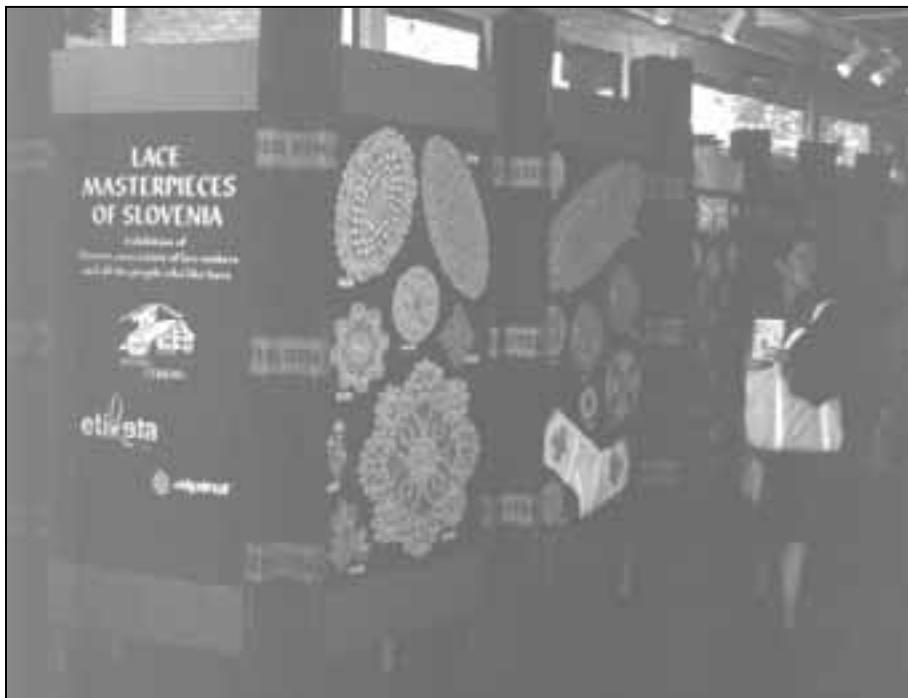
Razstava Klekljane mojstrovine Slovenije na 9. čipkarskem kongresu v Lundu na Švedskem

V dneh od 3. do 6. avgusta je v mestu Lund na Švedskem potekal 9. svetovni kongres OIDFA (Organisation Internationale de la Dentelle au Fuseau et à l' Aiguille), Mednarodne organizacije za šivano in klekljano čipko. Vabilu se je tokrat prvič odzvalo tudi Združenje slovenskih klekljaric in vseh, ki imajo radi čipke.

Pripravljalni odbor v sestavi Irena Benedičič (učiteljica klekljanja v Čipkarski šoli v Železnikih), Stana Frelj (učiteljica v Čipkarski šoli v Idriji), Afrodita Hebar (oblikovalka iz Ljubljane), Mateja Kuhar-Bizjak (podjetnica iz Medvod) in Mili Primožič (podjetnica iz Žirov) je skrbel za izvedbo celotnega projekta, od vsebinske zasnove, izbire izdelkov, postavitve razstave do pridobivanja finančnih sredstev.

Prijavnina za sodelovanje na razstavi za članice in člane Združenja je bila vsaj ena čipka, hkrati pa so s podarjenimi čipkami razstavo lahko podprli tudi vsi drugi člani Združenja, ki niso želeli sodelovati na razstavi. Čipke, prispele v ta namen, je Združenje v enotni embalaži ponudilo podjetjem kot poslovna darila. Poleg članic in članov Združenja so na razstavi lahko sodelovala tudi podjetja, ki se ukvarjajo s klekljano čipko. Vsekakor pa projekta ne bi bilo mogoče izpeljati, če ga ne bi podprli tudi sponzorji, iz Žirov so bili to Občina Žiri ter podjetji Alpina d.d. in Etiketa tiskarna d.d.

Slike z razstave v Lundu, 3.–6. avgust 2000

Na razstavi je bilo na ogled 140 čipk, ki jih je pripravljalni odbor izbral izmed prispelih izdelkov po kriterijih kvalitetne izdelave, likovne vrednosti in izvirnosti. Z njimi so se predstavile članice Združenja iz Cerknega, Gorenje vasi, Idrije, Ljubljane, Podpeči, Polhovega Gradca, Ravena na Koroškem, Šempetra pri Novi Gorici, Zlatoličja, Železnikov in Žirov. Izmed žirovskih klekljaric so na razstavi s svojimi izdelki sodelovale Silva Kolenc, Vera Klemenčič, Iva Sobočan, Marija Kavčič in Lojzka Stanonik. Predstavile so se tudi učenke Čipkarske šole Žiri Ana Ahlin, Tadeja Bajt, Tanja Bajt, Ana Čadež, Vesna Dogša, Tina Oblak, Tjaša Oblak, Špela Oblak in Bogdana Trček ter podjetje A. Primožič 1888 d.o.o.

Razstava je med obiskovalci iz vseh koncev sveta vzbudila nemalo zanimanja. Nekatere je navdušilo število razstavljenih čipk, tehnična zahtevnost in dovršenost, tanek sukanec, druge motivika, dizajn, velikost izdelkov ipd. Tudi izdelki žirovskih klekljaric so med obiskovalci vzbudili precej zanimanja.

Razstavo je spremljala tudi diaprojekcija, na kateri so bili predstavljeni nekateri kraji, od koder so doma klekljarice, klekljanje, posamezne čipke in aplikacije itd.

Slobodan Poljanšek

TURIZEM – DA ALI NE!?

Kje so turistične prednosti Žirov? Predvsem v lepi naravi okolice. Vse več ljudi čuti potrebo po rekreaciji – pohodništvu, kolesarstvu, športnem udejstvovanju . . .

Ko premišlujem o možnostih turističnega razvoja Žirov in se oziram v preteklost, ugotavljam, da ta ni napredoval – nasprotno – razmere so slabše. Tu je predvsem vprašanje čistoče reke Sore, ki je bila še pred desetletjem privlačna točka za kopalce po vsej dolini, danes pa v najbolj vročih mesecih sameva, saj analize kažejo, da bakteriološko ni primerna za kopanje. Kljub čistilni napravi!

Sora je vendarle del žirovske narave, ki pa jo zaradi svoje onesnaženosti precej krni.

Živo se spominjam, da smo otroci ležali na Modrijanovcovem jezu in brez posledic iz Sore **pili vodo**, danes pa se je nevarno že namočiti v tej reki. Nikoli nisem videl ali bral analiz, kako delujejo čistilne naprave, če te sploh obstajajo.

V tem članku bom po svoji presoji postavil prednostni vrstni red, kaj bi bilo treba postoriti za boljši turistični razvoj Žirov:

NA PODROČJU OČIŠČENJA REK

- usposobiti čistilno napravo za brezhibno delovanje,
- vse fekalne izlive v reko Soro sanirati s pretočnimi greznicami ali ponikalnicami,
- nadaljevati gradnjo glavnega voda kanalizacije od Dobračeve do spodnjega Sela oziroma občinske meje. Gospodarnejša bi bila lokacija čistilne naprave ob občinski meji na Fužinah – dolgoročno,

Penzion Poljanšek, 1933

ODMEVI, OCENE, PREDSTAVITVE

– preveriti in izpopolniti čistilne naprave žirovske industrije in s tem očistiti potoke Račeva, Jezernica in druge.

Raskovec!? Ali je to vprašanje mogoče rešiti?

Žiri bi s čisto Soro postale prava slovenska oaza in bi gotovo privabile nove turiste. Še je čas!

NA PODROČJU REKREACIJE

V preteklem obdobju je bilo na področju rekreacije krajanov in turistov kar nekaj storjenega, vendar predvsem po zaslugi pobud posameznikov. Država je to prej ovirala kot spodbujala. Tu imam v mislih teniški igrišči pri Kamšku in športno-rekreativni klub Pristan na Selu. Ne

LETOVIŠČE
— PENSION

MILAN
POLJANŠEK

SELO — ŽIRI
Dravska banovina

Je priznana najlepša točba cele Poljanske ter Žirovske doline. Nadmorska višina 500 m. — Pension je 300 m. oddaljen od glavne ceste, ter radi tega brez vsakega prahu in ropota. Leži na začetku Žirovske doline, obkrožen z lepimi sončevimi gozdovi, tik ob strugi reke Sore. Doba je na tem kraju 30 m široka in pet černih ravno dna, dvojnega globočino za plavače in čolne ter s tem tudi hitra naravno kopalnica, ki je popolnjena s borovimi za deco. — Pension ima 15 lepo opremljenih sob z električno razsvetljavo in vodovodom. Gostom se na razpolago brezplačno: kabinice, čolni, skafandri, gugalnice, ping-pong, balinane ter druge igre. — V bližini se nahaja eden najlepših terenov za smučanje, kaksne tudi za letne tur. planina Mrzli vrh 1000 m. Malo dalje isto tako hitra višinska točba Sr. Trile Kralj 850 m. Vsa okolica je romantična, polna gozdov, naravnih krasot in izprehodov. — Otoci do 10 let 50% popusta. — Sedež zdravniha zobozdravnika. — Bezofar in telefon. — Pošta. — Dvater dnevno auto-zveza z Ljubljano in Škoto Loto.

Celodnevna oskrba
Zajtrk, kosilo, večerja ter soba z 1 posteljo Din. _____
Zajtrk, kosilo, večerja in kava ali čaj. Kosilo, večerja, 9 prikl. moštata led.
Večerja, čaj ali kava ali čaj z približni, zbir.

Kuhinja prvovrstna domača. — Vsa jedila prasto po želji.

Milan — Poljanšek

Turistični prospekt Penziona Poljanšek, 1933

bom pisal o težavah, te nastajajo zaradi okorelih predpisov državne birokracije.

Turizem se bo razvil le, če bomo izkoristili sleherno naravno danost, povezano s pobudami posameznikov, ki so to pripravljene razvijati – tudi zaradi družinske tradicije.

ŠRK Pristan bo poleg tenisa, odbojke na mivki, čolnarne in naravnega kopališča v naslednjih letih ob razumevanju občine in države razširil svojo dejavnost še z dvema panogama rekreacije – konjeniškim hipodromom (200-metrski krožni steza) in lokostrelstvom.

Žirovska turistična razglednica, 1933

Sora in bazen, kopališči penziona Poljanšek, 1933

Občina Žiri se je pokazala dovolj elastična in je sprejela sklep, da za objekte sezonske turistične ponudbe ni potrebno gradbeno dovoljenje, pač pa le prijava gradbenih del. Država pa trmasto zahteva svoje: lokacijsko, gradbeno dovoljenje, vse to pa ima za posledico velike finančne dajatve (sprememba namembnosti zemljišča, kazni za prisvojitve in degradacijo zemljišča, Jazbinškov polog). Če tu ne bo razumevanja, bo tudi zasebna turistična pobuda zamrla.

ŠRK Pristan 2000 – obnova družinske turistične tradicije

ŠRK Pristan, Selo 2000

Torej bi morali na osnovi te iniciative storiti:

- evidentirati možne turistične točke v občini in ponuditi možnost realizacije (zasebni in državni sektor),
- omogočiti vlagateljem dolgoročno nizkoobrestna posojila.

POENOSTAVITI POTREBNO DOKUMENTACIJO ZA REALIZACIJO TURISTIČNIH PROJEKTOV

Kritična je tudi ponudba prenočitvenih zmogljivosti. Če izvezamo Goropeke, ni primernih turističnih sob za turiste, ki bi želeli prespati ali bivati v kraju. Rešitev vidim v okviru zasebne pobude (rekreativna središča, turistične kmetije).

Športni center MRŠAK ostaja slej ko prej dolgoročna vizija. Nizko-proračunski občini s skromnimi sredstvi zlepa ne bo uspelo tega uresničiti.

Nekoliko boljše stanje je na področju turističnih prireditev in turističnih kmetij – oboje se razvija.

Naj končam podobno, kot sem začel. Imeli smo neokrnjeno naravo, čisto reko, iz katere smo lahko pili vodo, pošto in telegraf ter dnevno avtobusno zvezo s Škofjo Loko. Danes v dobi interneta in mobilnih telefonov ter vseh drugih tehničnih pridobitev pa nimamo čistih rek in zaradi tega bistveno manjše možnosti za razvoj turizma. Mar ni šel naš razvoj preveč v eno smer in smo drugo zanemarili?

Selo pri Žireh, 31. oktobra 2000

IN MEMORIAM

JANKO MAJNIK (1918–2000)

Ena zadnjih fotografij Janka Majnika, Avstralija, februarja 1999

Tončka Stanonik

KJE SO TISTE STEZICE?

Ko je Janko Majnik v začetku 1998 dobil od doma v daljno Avstralijo Žirovski občasnik (ŽO), v katerem je izšel njegov **Podmorničarjev dnevnik**, je v pismu prijatelju Tonetu (Antonu Žaklju) v Ameriko z velikim olajšanjem zapisal: *Veš, ti moram povedati, da sedaj lahko umrem, ko Žirovci vejo za mojo povest*. Do tedaj nas je večina bralcev ŽO o njem vedela le malo. Leta 1992 je v našem zborniku (ŽO, št. 18) izšla njegova črtica **Čudež božičnega večera**, v seznamu sodelavcev pa je bilo mogoče prebrati, da je Janko Majnik mornariški častnik v pokoju in da živi v Avstraliji. Tudi avstralski Slovenci ga tedaj še niso prav dobro poznali. Uredniku ŽO se je z odprtim pismom

oglasil 1996 (št. 23/24), tedaj mu je poslal tudi spominsko-pustolovski spis **Začarane kamre kralja Matjaža**. Pravo odkritje dnevniškega zapisovalca in svetovljana pa smo bralci doživeli ob prebiranju njegovega dnevnika, ki je v ŽO izšel naslednje leto (1997, št. 25/26). Seveda ni bilo javno znano, da je že od začetka devetdesetih let tekla med njim in nekaterimi rojaki, zlasti Antonom Žakljem in Marijo Stanonik, živahna korespondenca, ki nam lahko gospoda Majnika približa tudi iz drugih zornih kotov, iz njegovega intimnega sveta, ta pa je konec koncev vedno najbolj človeški, najresničnejši. Takrat nas tudi še ni tako zelo zanimalo, kdo da je ta naš rojak, kje so njegovi sorodniki, na katerih hišnih številkah ... Kje je stala njegova hiša? Za vse to je bilo še toliko časa.

Zdaj tega ni več, ker tudi Janka Majnika ni več. Zdaj se oziramo po ohranjenih dokumentih, iščemo sled, da bi iz nje izluščili kanček spomina na to zanimivo osebnost. Priznam, da bi bil tega častitljivega opravila najbolj vreden gospod Anton Žakelj iz Clevelanda, saj se je v letih 1990–99 med njima razvilo iskreno prijateljstvo (doma sta bila skoraj soseda, usodni zgodovinski trenutek pa ju je odpeljal na dva popolnoma ločena konca sveta), ki je trajalo tako rekoč do zadnjih dni Majnikovega življenja. Vendar gospoda Žaklja gotovo odvezuje te naloge slabotno zdravje in zelo opešan vid. Zato sem mu toliko bolj hvaležna, da mi je odstopil celotno korespondenco (okoli 75 Majnikovih pisem in velik del svojih) in vse dokumentarno gradivo, rodovnik, ki ga je pripravil žirovski kronist Alfonz Zajec, fotokopije časopisnih izrezkov, poročil o njegovih nagradah in priznanjih; v nekaj name naslovljenih pismih pa mi je še dodatno orisal prijateljev lik in njegov rod. Po njegovi zaslugi torej zdaj prenicam v to zanimivo osebnost. In doživljam jo lahko samo tako, kot se mi je izrisavala v tej desetletni korespondenci.

Bralci ŽO so se s svojim rojakom Jankom Majnikom natančneje seznanili v **Podmorničarjevem dnevniku**, ki je bil opremljen tudi s spremno besedo Marije Stanonik. V njej nam je razkrila, kako smo »izgubili« in spet »našli«

Janko Majnik s sestro Zoro, poročeno Bizjak, ki pestuje sina Balda, pred hišo »Mlinarjevega Toneta« v Stari vasi, 1932

izgubljenega žirovskega »fanta« (tako se rad sam imenuje) in zakaj ga Avstralija bolje pozna kot Slovenija pa tudi bolje kot Žirovci sami. Janko Majnik namreč ni bil samo eden od 19 pogumnih podmorničarjev predvojne kraljeve jugoslovanske vojske, ki so se raje odločili tvegati življenje, kot da bi podmornico predali okupatorskim vojskam. Ni bil le strasten ljubitelj in uživalec narave, bil je tudi velik vzgojitelj, ki je znal to človekovo sožitje posredovati mlademu rodu in tega veselja si ni pustil vzeti nikoli, tudi kljub visoko naloženim letom ne. Tako se je v pismu, datiranem 13. 3. 1992, prijatelju Tonetu pohvalil in hkrati potožil: *Koncem februarja smo pa planirali camp holiday za Cub Scoate na Monaro district. Sem imel 12 fantov in 28 staršev in vaditeljev ... Šele sedaj sem uvidel, da sem star. Sem bil tako zmatran, ko sem prišel domov, da sem spal kar 12 ur. Za delo z mladimi je prejel veliko priznanj in nagrad (1968, 1976, 1979, 1983, 1985, 1991); 1995 pa prav tedaj, ko se je s smrtonosno boleznijo boril za življenje: ... Jaz sem pa skoraj umrl od raka na želodcu ... Sem pa zvedel, zakaj me Bog ni poklical. Ravno pred preden sem šel v bolnico, sem dobil visoko odlikovanje od kraljice in Chief Scouta for Service of an ... (Silver Acorn / Srebrni želod).*

Iz uvodnega zapisa k slovenski izdaji dnevnika (v angleščini je izšel 1996 ob 50. obletnici konca 2. svetovne vojne) pa izvemo še nekaj: da je bil tankočutni prisluškovalec svojemu jazu, zato je njegov dnevnik, čeprav se je zapisoval v času velikih zgodovinskih dogodkov in usodnih odločitev, v katere je bil vpleten tudi on, poln mirnega presojanja, prej človeškega strahu kot vojaškega naprezanja in samopotrjevanja. Ta slovenska objava dnevnika mu je prinesla res veliko veselja, zato ni čudno, da se v pismih znova in znova vrača k njej. Zdi se, da se je s tem knjižnim nastopom zanj začelo desetletje prebujenega Slovenca, v katerem je oživela njegova domovina v vsej pokrajinski, človeški in jezikovni lepoti. Čeprav je v enem od prvih pisem še tožil, da od 1948 ni spregovoril slovensko (*Slovenca pa še nisem videl ali pa govoril slovensko že od 1948. leta*), se je v vsakem pismu bolj zaneseno spominjal rodni krajev (... *mi je res tako toplo pri duši, ker tudi ti veš, poznaš te žirovske vrhove in doline, kjer so ti petelini peli ... Je zelo lepa dolina, kajne. In Žirovci? Prvoklasni... /29. 1. 1990/ ... Slovenija je tako zelo podobna Švici in Tirolu /18. 6. 1991/ ... Jaz bi pa to pot tudi zelo rad napravil. Mogoče drugega leta. Problem je pa ta, da cela družina hoče potovati z menoj. Tudi ta mala dva ... /20. 8. 1993/ ... Pravijo, da ne bi več spoznal Žirov in okolice. Vse se je spremenilo. Ceste, potoki, potočki in reke, ter na sto novih hiš. Ti si pa videl vso to spremembo, kajne? /9. 12. 1995/).*

Je bila kriva bolezen, ki mu je tako močno spodrezala korenine, da je v pismu 7. 4. 1996 prav resignirano potožil: *Čeprav sem živel v Žireh samo do mojega enajstega leta, vsi moji najlepši spomini so od Žirov. Vse ostalo ni vredno »Pet par«.* Sredi leta 1998 je prijatelju Tonetu poslal v Ameriko »zemljevid« Stare vasi in dela Dobračeve, ki ga je vrisal po spominu s svinčnikom ... Gospod Žakelj pravi: ... *Na Žiri ni nič pozabil ... Pota, steze, potočki in hiše so bili zelo pravilno narisani, dodati je bilo treba samo nove hiše in novo pot potokov Rakulj in Rakovnik. Čeprav ni bil v Žireh že 70 let, kar odličen spomin. Popravljen zemljevid sem mu vrnil.*

Razgibano dopisovanje z rojaki, polno načrtov, kaj bi še lahko naredil, pa je v njem zbudilo tudi kritičen odnos do jezika. Dnevnik je pisal v srbohrvaščini (pismo 6. 3. 1990), po pismih sodeč ga je za avstralsko objavo sam prevedel v angleščino (... *z ženo so me prisilili /otroci/, da prevedem v angleščino dnevnik in povesti iz moje mladosti, tako da vse to ostane pri družini...*, pismo urednici Borca 20. 6. 1991), v slovenščino pa ga je predstavila priznana slovenska publicistka, novinarka in prevajalka Rapa Šuklje (o tem

z velikim ponosom sporoča v pismih). K temu prevodu se je tudi po objavi pogosto vračal in se veselil lepega jezika. Se mu je slovenski jezik v vseh teh letih življenja v novi domovini resnično razvezal šele z dopisovanjem v zadnjem obdobju?! Zdi se, da je res tako, saj poudarja, da je tudi črtice pisal le za ženo (*Je pa le tako dragi Tone, da sem vse te kratke povesti pisal le za mojo ženo in moje otroke* /18. 5. 1993/ ... *Čudež božičnega večera je pa že bil prestavljen od hčerke od Baldota Bizjaka*; potemtakem tudi ta spis iz Majnikovega najzgodnejšega obdobja ni bil originalno pisan v slovenščini).

Z obžalovanjem ugotavlja, da mu jezik ne teče tako kot Žaklju (*Sem kar malo ljubosumen, ker pišeš tako lepo in obširno* /18. 11. 1994/). Prijatelja nenehno spodbuja k pisanju, uživa ob prebiranju njegovih pisem, hvali jezik, citira posamezne povedi. To si tako lepo povedal, mi se tako dopade – pove po svoje. V pismu večkrat ponovi, kako zgodaj je odšel od doma, z enajstimi leti, zadnjič je bil v Žireh v začetku leta 1941. Ne spominja se ne teh ne onih, po katerih ga sprašuje prijatelj, zato pa v vsej zelenini živijo v njem hribčki in hribi, poti, hiše ... (*Zorica, moja mlajša sestra pravi, da ne bom poznal Žirov, Žirovce, reke, studence itd. Vse se je spremenilo, zraslo ... Vseeno bi bilo lepo videti to dolino* /1. 7. 1992/).

In vendar, zakaj se ni nikoli vrnil? Zakaj ni prišel pogledat svoje doline? Te svoje Žirovce, ki se oglašajo z vseh strani sveta?

Človek bi najprej pomislil, da se mu je moralo vse na stari celini zelo zelo zameriti: ljudje, družbena ureditev, oblast ... A se iz njegove korespondence ne da ugotoviti nič takega, saj se ničkolikokrat prav po otroško čudi dogodkom iz 2. svetovne vojne, o katerih zdaj prvič sliši. Dogodki, ki so sprli ljudi, da se vojna v njih še dolgo po uradnem koncu ni končala. (*Jaz pa zelo malo vem o bitkah in politiki Slovenije in Jugoslavije ... pa vem več o Maršotni jami, Matjaževih kamrah, Taboru ...* /29. 1. 1990/ *Po pravici ti moram povedati, da nimam pojma, kdo je kdo ... V mornarici politika je bila zabranjena, po vojni mi je pa to še vedno v krvi* /10. 8. 1990/).

Zakaj je torej šlo? Je bila za to kriva njegova narava, da se je vživel povsod, kamor je prišel; ki ga je najprej odvihrala na morje, nato v njegove globine, proti jugu, na drugi konec sveta. Znašel se je v lepi mirni deželi (*Še vedno sem zadovoljen z mojo odloko, da sem se odločil za Avstralijo in ne za Ameriko. Ljudje so zelo prijazni. Dela je vedno bilo polno, plače dobre in tudi državne službe so bile odprte vsem, ki so govorili, pisali angleško in postali državljani* /29. 1. 1996/), vzljubil njene gore, jezera, prostranstva. Tudi z jezikom ni imel težav; poročil se je z Avstralko in si ustvaril družino in dom (... *smo zelo tesna družina*), za katerega je bil v rodni deželi pravzaprav prikrajšan, če pomislimo, da je z 11 leti že moral zapustiti starše, brate in sestre; in tudi sicer se je njegova družina pozneje precej razbila. Opravljal je ugledne službe, postal priznan javni delavec, športnik, ki je še v poznih letih igral tenis, golf, plaval, hodil na potovanja, vodil skavtske tabore. Srečanje (čeprav samo na daljavo) z žirovskimi rojaki pa je v njem obudilo nikoli čisto pozabljeno slovenstvo. Vabili so ga, naj popiše svoje otroštvo, svoje videnje domačega kraja. Vi ste še zadnji, ki bi lahko kaj povedali o dvajsetih, tridesetih letih ...

Potem je udarila bolezen in njegov svet se je še bolj osredotočil na tisto, kar je človeku najdražje, najdragocenejše – na družino, ženo, otroke, vnuke. Predvsem v njih je videl nadaljnji smisel. Ves ta čas pa je ostal velik borec za življenje. Misel na starostno onemoglost in smrt je premagoval zdaj z vedrino in moškim ponosom, ki se preveša v čisto preprosto veselje nad dejstvom, da še vedno **je** (*Na nesrečo so me pa vsi opomnili, da sem 80 let star. Na srečo se pa ne počutim »starim«.* *Imam dobro zdravje, imam dobro, brezskrbno živ-*

ljenje, imam ženo, ki je še vedno zaljubljena v mene. Nisem bogat. Nisem siromašen – le vesel sem, da sem živ), zdaj z rahlim humorjem (v pismih 1995 in 1998: *No ja, saj bo še vedno veliko vode preteklo pod mostom Murrumbidge, predno bova prestara za kuhanje, pospravljanje itd. Sedaj se otroka smejeta, ker z ženo sva na »meals on wheels« vsakih 14 dni in streževa kosilo mlajšim, kot sva midva.*) in prav na koncu (v predzadnjem pismu) z neizmerno vero v življenje. Ta je dosegla vrh v pismu 6. 5. 1999, v katerem piše o občutkih, ko so mu zdravniki napovedali smrtno obsodbo: *Veš, po pravici povedano, ni bilo lahko poslušati doktorjevo smrtno obsoditev. Za minuto, dve možgani kar niso reagirali na te besede. ... No ja, trije tedni so že šli – pa sem še živ. Tudi po treh mesecih bom še tukaj – in po treh letih. Kaj bo že prišlo vmes, da se bo situacijaboljšala.*

Njegova resnično človeška veličina se je še enkrat pokazala v pismu 4. 7. 1999 (Še vedno mu odzvanjajo zdravnikove napovedi – trije tedni, trije meseci ali tri leta ...): *Moje življenje bo zdaj tako, kot je vedno bilo. Smrti se ne bojim. Prvič, ker sva se jaz in Bog že od zdavnaj pomirila ... In ker bom umrl brez bolečin pa tudi pomaga ... Pamela ti bo pisala, ko ta dan pride. Ima naslove vseh ... Sedaj se ti bom pa zahvalil še enkrat za tvoje prijateljstvo, za vsa tvoja pisma in pošiljke časnikov in ostalih stvari. Tudi se ti zahvaljujem za znamke, ki sem jih dal skavtskemu vaditelju. Zelo se mi dopade brošura Žirov, vseh cerkev in zelo dober zemljevid Žirov. In prav na koncu pisanja: Jaz sem le čisto navaden Žirovec, brez političen, in sem se že zdavnaj naučil spoštovati bele, črne, rumene, katolike, muslimane itd. In zato mi je življenje bilo lepo in imam célo Coomo za prijatelje. Potem sta prišli do prijatelja v Cleveland samo še dve kratki pismi: stavki kratki, telegrafski, pisava drobna, utrujena: *Se bom boril do zadnjega diha. V zadnjem pismu pa: Samo par vrstic, da ti povem, da sem še vedno na tem svetu. Potem na dve prijateljevi pismi ni bilo odgovora. Namesto tega je aprila, zdaj že drugega tisočletja, prišla pošta od gospoda dr. Edija Gobca z odrezkom iz časopisa Glas Slovenije, ki sporoča, da so 15. februarja z velikimi častmi in številno udeležbo pokopali Johna Majnika ...**

Janko Majnik in njegov nečak Zvonko Bizjak ob obisku v Avstraliji, 1988

Zdaj razmišljam o Majnikovih neizmernih daljavah časa in prostora. Ko se je že zdelo, da bo znova zvezal nit, ki se je pretrgala pri 11 letih, se mu je čas izmuznil, in tiste poti, tisti zeleni hribčki, tiste hiše, ki si jih ni mogel predstavljati v uličnem razporedu, so ostali daleč daleč. Ali pač ne! ... *Par kamenčkov iz Žiri in malo smrečno vejico*, o katerih piše prijatelju Žaklju, da mu jih je poslala Marija Stanonik (... *katere bo Pamela dala v grob*), so ga zazibali v objemu dveh domovin, obe sta bili njegovi, obe je imel rad.

Mi pa zdaj vemo, kdo je bil Janko Majnik. Ne samo po objavah v ŽO in žirovskem biografskem leksikonu. Opazila ga je tudi slovenska literarno-zgodovinska stroka, ga umestila med slovenske pisce, ki so ustvarjali v izseljenstvu (Slovenska izseljenska književnost I, Ljubljana 1999). Za njim je ostala korespondenca z Antonom Žakljem, gotovo tudi z Marijo Stanonik, ki ga je še posebej spodbujala k pisanju spominov na otroštvo. Žirovski kronist Alfonz Zajec je pripravil obsežen popis njegovega rodu, gradivo torej, ki bi nas lahko zavezovalo, da bi se k temu plemenitemu človeku še vrnili.

Tončka Stanonik

UMRL JE NAŠ SIVI BRAT

JANKO MAJNIK (STARA VAS, 15. 3. 1918 – COOMA, 12. 2. 2000)

Janko Majnik se je rodil 15. marca v Stari vasi 46 zakoncema Urbanu (18. 5. 1868 – 17. 1. 1952) in Mariji Krošelji (27. 1. 1875 – 28. 9. 1955). Majniki so bili nekoč v Žireh veliko bolj znani, kot so danes. Pravzaprav je ta rod, priimek pa sploh, iz Žirov izginil. O svojih prednikih je Janko Majnik zapisal:

Moj oče je bil (se mi zdi) rojen na Ledincah. Vsi ti Majniki so bili kar revni že od 18. stoletja. Žarko (pisateljev nečak) je sledil Mežnarjeve – Majnikove

Janko Majnik z ženo ob svoji 70. obletnici, 1988

vse do časa, ko je škofija v Škofji Loki pogorela in je ogenj uničil vse dokumente iz teh župnij po Žirovski dolini...

Oče je šel v Ameriko dvakrat (v enem od prejšnjih pisem je zapisal, da je šel trikrat) in je tam zaslužil dovolj denarja, da si je kupil hišo v Stari vasi, zemljo pod Sv. Ano pri Ledinci, reko, dovoljenje za ribarjenje od izliva Račeve v Soro vse do kilometra daleč od Ledinc. In tudi je bil član Lovca in tako je bil lovski čuvaj, zaščitnik divjačine. Danes se govori povsod o Conservation of this and that. Naši lovci so to že zdavnaj delali. Streljali so na divjačino, ki je bila stara, bolna, ali pa jih je bilo preveč v lovskem revirju.

Sploh se Janko kar pogosto vrača k očetu, pripoveduje, da je bil strasten lovec, še bolj ribič, vendar tega daru nihče od otrok ni podedoval, še najmanj pa veselje do pušk. Matere skoraj ne omenja.

Zakoncema so se rodili štirje sinovi (Janez, Pavel, Zdravko, Janko) in tri hčere (Ana Marija, Zorislava, Emilija). Janko je bil najmlajši, na njegovo življenjsko pot sta najbrž kar precej vplivala brata Pavel in Zdravko. Pavel je bil najprej natakár na Bledu in v Bohinju, potem je živel v Ljubljani, nazadnje je imel hotel v Novem mestu, v Šmarjeti pri Novem mestu pa hišo. Pri njem je najmlajši brat preživel počitnice.

Ko se je Janko šolal v Šibeniku, je bil pogosto pri Zdravku v Novem Sadu. Zdravko je bil čevljar. O njem je gospod Žakelj vedel povedati tole:

Bil je vpoklican v jugoslovansko mornarico in kot odličen atlet sprejet na dvor Karađorđevićev kot športni učitelj kraljevih princev. Ob izbruhu vojne leta 1941 ni bilo prostora zanj na letalu, na katerem je kraljeva družina bežala iz Jugoslavije. Vrnil se je v Slovenijo in vojno preživel v Šmarjeti. Po razglašeni amnestiji se je javil in od takrat je izginila za njim zadnja sled.

Zdi se, da je bil prav Zdravko tisti, ki je tudi mlajšega brata navdušil za mornarico.

Ko je bil Janko star 11 let, so ga dali šolat v Škofove zavode v Šentvid nad Ljubljano, sam pravi, da ga je tja poslal brat Pavle. V pismu gospodu Žaklju (30. 7. 1994) se veseli, da je gimnazija v Šentvidu spet postala humanistična šola. Spominja se svojih nekdanjih profesorjev, mdr. Antona Breznika za slovenski jezik, Ivana Knifca za matematiko, fiziko in logiko, Antona Koritnika za latinščino in Janeza Samso za nemščino, logiko in psihologijo ... Franc Omerza pa jih je učil grščino.

Da ga je v šoli mučilo domotožje, je najbolj razvidno iz njegove črtice *Čudež božičnega večera*. Da pa ga ta šola ni veselila, morda celo utesnjevala, o tem lahko samo domnevamo. Upokojeni župnik in njegov bratranec, sicer pa žirovski rojak, Vojko Seljak, na Žakljevo poizvedovanje o Majnikovem šolanju v pismu odgovarja takole:

V prvi in drugi razred gimnazije je hodil v Št. Vid. V drugem razredu je imel zagovorni izpit in je šolanje opustil. Kje je bil leto ali dve pozneje, ne vem. Potem je šel takoj k mornarici v Dalmacijo...

Po tem obdobju so podatki bolj jasni in tudi že objavljeni. Njegove življenjske postaje so se vrstile takole: 1936 je odšel v Šibenik v mornariško šolo, se ob začetku vojne znašel na podmornici Nebojša in z njo skupaj še z 19 mornarji pribegnil v zavezniške vode, se tu priključil angleški mornarici, po premestitvi v Anglijo pa izšolal za višjega radiotehnikarja in postal strokovnjak v umetnosti dešifriranja tujih šifer. Leta 1948 se je preselil v Avstralijo. Tu se je odvijalo njegovo najbolj polno življenjsko obdobje, večinoma v Cabramurri, kjer je delal pri hidroenergetskih podjetjih v Snežnih gorah (Snowy Mountains Hydroelectric Authority) kot mnogo drugih izseljencev. Poleg tega je bil tam upravnik pošte in Commonwealth banke, načelnik skavtskih »volčičev«, ki jih je treniral na smučkah, in so tako postali prvi »volčiči na

smučkah« na svetu. Zadnja leta življenja se je boril s hudo boleznijo – rakom. Umrli je 12. 2. 2000 v starosti 82 let. Iz spominskega zapisa urednice avstralskega izseljenskega časopisa *Glas Slovenije* Stanke Gregorič pa izvemo še tole:

Janka je poznal v območju Monara skoraj vsakdo. Klicali so ga po skavtsko Grey Brother. Janku Majniku je bil dodeljen naziv častnega skavtskega voditelja Hon. Monaro District Cub Scout Leader. Imel je veliko predavanj, tudi o Sloveniji. – Pogreba se je v torek, 15. februarja 2000, udeležila velika množica ljudi.

Janko Majnik v skavtski družbi, Avstralija, 1993

IN MEMORIAM

VLADIMIR SIMONČIČ VLASTJA (1911–2000)

IZBRANE FOTOGRAFIJE

Umrli je eden najvidnejših slovenskih fotografov 20. stoletja. Uveljavil se je z novinarsko reportažno, nadaljeval z medicinsko dokumentarno in gledališko fotografijo, hkrati gojil avtorsko in razvijal eksperimentalno. Uvedel je izvirno metodo poučevanja fotografije in postal cenjen fotografski pedagog. Predaval je in razstavljal, doma in v tujini, prejel številne nagrade in priznanja, najvišje od Mednarodne zveze za fotografsko umetnost (FIAP), ki mu je podelila naslov mednarodnega mojstra fotografije in častni naziv *Excellence Honoraire de FIAP*. Svojo življenjsko pot je začel kot častnik, nadaljeval kot fotoreporter, fotograf, organizator in pedagog, vse za dobro fotografije ter njenega blagodejnega učinka na ljudi in na medčloveške odnose. Njegova dela hranijo Muzej novejšje zgodovine, Slovenski gledališki muzej, oba v Ljubljani, in Fotomuzej Vlastja v Gorenji vasi, ki ga oskrbuje naš sodelavec in njegov učenec Franc Temelj.

Ko se je 11. junija 1911 v Gorici rodil, so mu dali ime VLADIMIR. Ko je 11. septembra 2000 v Ljubljani umrl, smo izvedeli, da je umrl VLASTJA. Pod tem imenom smo ga namreč poznali vsi, ki smo se z njim srečevali. V zadnjih desetletjih svojega raznolikega in ustvarjalnega življenja se je najraje zadrževal v svoji hišici na Dobravščcah nad Gorenjo vasjo, ob potočku Mihevk. To je na drugi strani Žirovskega vrha, ki pa ni bil ovira, da se ne bi z njim povezali tudi Žirovci. Njegova žena Hani je žirovskega rodu, Cancarjeva s Sela, in ta je bila naša prva vez. Potem sta se v letih stkali še dve. Postal je mentor ljubiteljskih fotografov, ki so se združili, učili in slikali pod imenom fotosekcije Planinskega društva Žiri in potem še stalni sodelavec zbornika Žirovski občasnik. V slednjem želimo spomin na tega izjemnega človeka počastiti z objavo nekaterih njegovih izbranih fotografij.

Miha Naglič

Stane Sever kot Švejk, gledališka fotografija

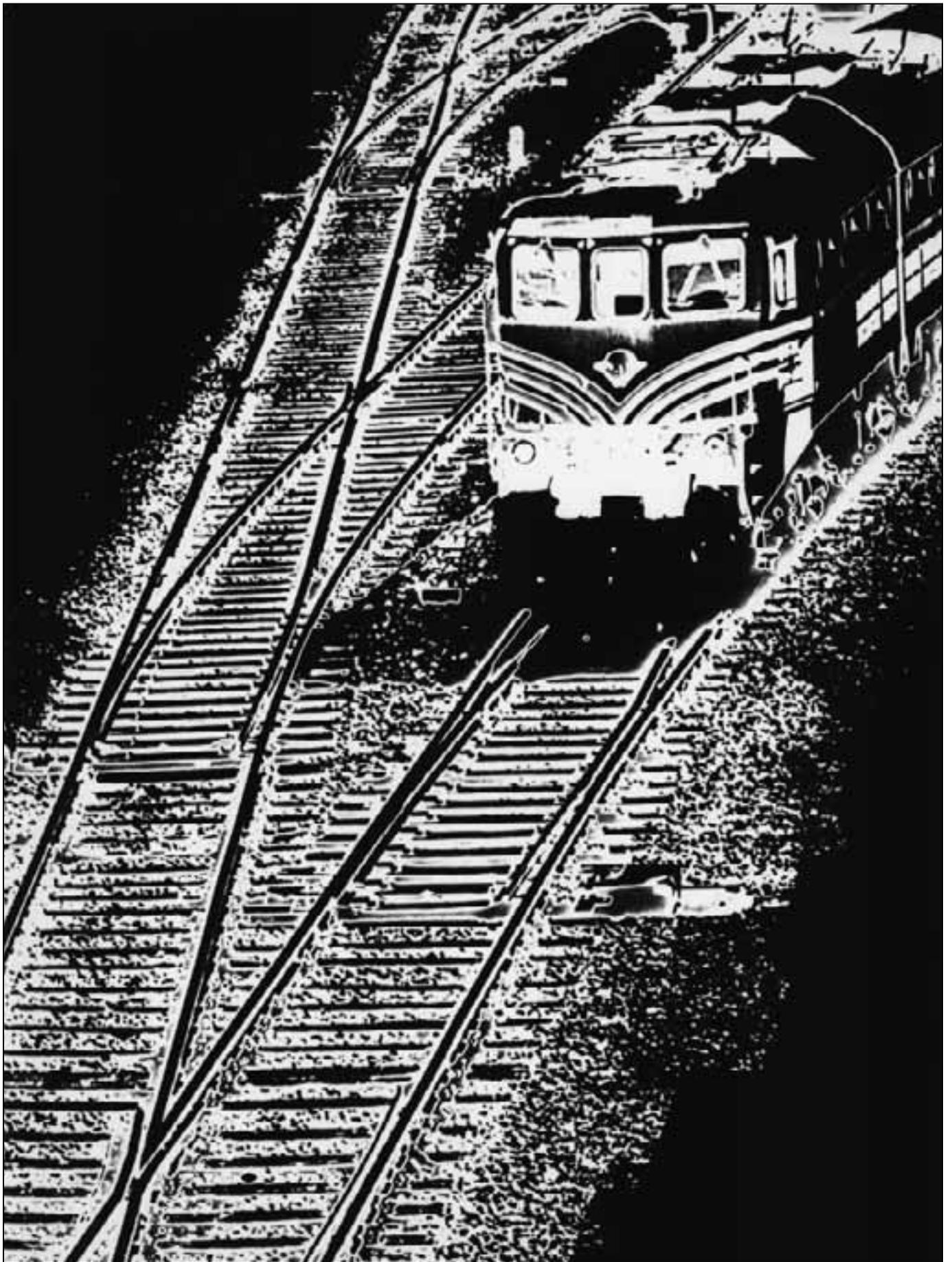
Alenka Svetelova, gledališka fotografija

Majda Potokar in Stane Sever, gledališka fotografija

Stane Sever v igri Smej se, Bajazzo, eksperimentalna fotografija (solarizacija)

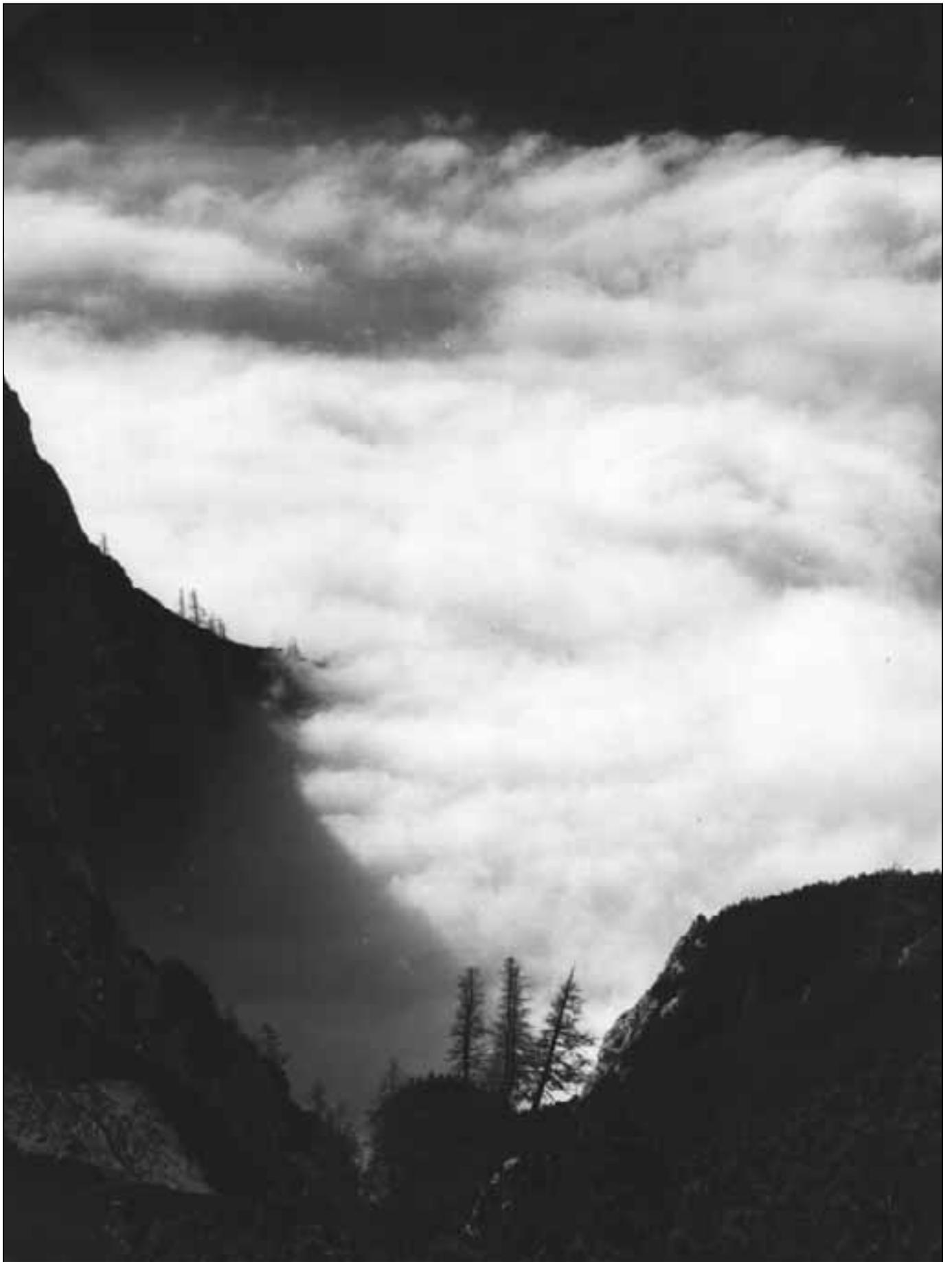
Odhod, eksperimentalna fotografija

Istra-3, eksperimentalna fotografija

Planinska fotografija, brez naslova

Planinska fotografija, brez naslova

K maši (Jutro), krajinska fotografija

BIBLIOGRAFIJA

Tončka Stanonik

BIBLIOGRAFSKO KAZALO DRUGE DESETLETKE ŽIROVSKEGA OBČASNIKA (1990–1999)

VSEBINA

I. STVARNO KAZALO

0 Splošno

- 01 Bibliografija
- 06 Društva. Zborovanja. Razstave
- 069 Muzeji

2 Verstvo

- 282 Cerkev – rimskokatoliška

3 Družbene vede

- 31 Demografija. Sociologija. Statistika
- 325 Izselenstvo. Zdomstvo
- 33 Politična ekonomija. Gospodarstvo (splošno)
- 330.34 Gospodarski razvoj
- 351.85 Kultura. Prosveta
- 352 Občinska krajevna uprava
- 39 Etnografija. Etnologija

5 Naravoslovne vede. Varstvo narave

- 504.03 Okolje človeka

6 Uporabne vede

- 614 Zdravstvo
- 622 Rudarstvo
- 658.3 Podjetje, osebe
- 67/68 Razne industrije in obrti

7 Umetnost in šport

- 72 Arhitektura
- 73/75 Kiparstvo. Umetna obrt. Slikarstvo
- 77 Fotografija
- 78 Glasba

- 791.43 Filmska umetnost
- 792.028 Gledališka predstava
- 796/799 Šport
- 796.5 Turizem

8 Jezikoslovje

- 80 Jezikoslovje
- 82-94 Spomini
- 886.3-1 Slovenska poezija
- 886.3-3 Slovenska proza

9 Domoznanstvo. Zemljepis. Biografije.

Zgodovina

- 908 Domoznanstvo
- 91 Zemljepis
- 910.4 Potopisi (zemljepis)
- 910.3.551.44 Speleologija
- 929 Biografije, biografski podatki
- 929.5 Rodoslovje
- 931/999 Zgodovina
- 94 (09) Dokumenti
- 940 534 971.2 Druga svetovna vojna v Sloveniji
- 949.712 Zgodovina Slovencev
- Žirovski občasnik

II. KAZALO LIKOVNIH PRISPEVKOV

III. OSEBNO KAZALO

I. STVARNO KAZALO

0 SPLOŠNO

01 Bibliografija

Dežman Jože: Žirovski spomin in spomenik. – 20, 1999, št. 29, str. 202–204. Ilustr. **1**

Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O publikaciji Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes Mihe Nagliča (Žiri 1998).

Naglič Miha: Kdo je kdo na Žirovskem, nekoč in danes. /Posebna številka ŽO/ – 19, 1998, št. 28, 158 str. **2**

Podnaslov: Poldruga stotnja znanih in pomembnih Žirovcev, domačinov, rojakov in prišlekov; esejistični osnutek Žirovskega biografskega leksikona (ŽBL). Vsebina: predstavitev 137 oseb, spremni esej, sezname, viri, kazala.

Stanonik Tončka: Bibliografsko kazalo Žirovskega občasnika (1980–1990). – 11, 1990, št. 17, str. 179–206. **3**

Nadnaslov: Bibliografija. – Vsebina, I. Uvod, II. Stvarno kazalo, III. Kazalo likovnih prispevkov, IV. Osebno kazalo.

06 Društva. Zborovanja. Razstave

Osolnik Bogdan: Govor ob žirovskem prazniku. – 17, 1996, št. 23/24, str. 175–177. **4**

Nadnaslov: Odmevi. – Govor ob žirovskem krajevnem prazniku 22. 10. 1994.

Primožič Tadeja: Delovanje nekaterih društev v Žireh. – 19, 1998, št. 27, str. 174–175. Ilustr. **5**

Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O publikaciji Delovanje nekaterih društev v Žireh učencev Osnovne šole Žiri in mentorice Marije Kokalj.

Reven Ivan: 40 let Planinskega društva Žiri. – 11, 1990, št. 17, str. 169–172. **6**

Nadnaslov: Odmevi. – Iz vsebine: Kronika žirovskih hribolazcev, Planinstvo do prve svetovne vojne, Planinstvo med obema vojnama, Planinstvo med zadnjo vojno, Planinstvo v novi državni ureditvi, Planinstvo danes in njegove sekcije.

069 Muzeji

Primožič Tadeja: Žirovski muzej. Ob 25-letnici muzejskega društva Žiri. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 176–177. **7**

Nadnaslov: Odmevi.

– Muzejsko društvo v Žireh – včeraj, danes ... in tudi jutri? – 18, 1997, št. 25/26, str. 61–67. Ilustr. **8**

Nadnaslov: Začetki muzeja v Žireh.

2 VERSTVO

282 Cerkev – rimskokatoliška

Naglič Miha: Čigave so duše, se ve ... – 19, 1998, št. 27, str. 7–14. Ilustr. **9**

Nadnaslov: Prvi intervju. Jože Stržaj. Podnaslov: Pogovor z gospodom Jožetom Stržajem, župnikom pri Sv. Martinu v Žireh.

3 DRUŽBENE VEDE

31 Demografija. Sociologija. Statistika

Cankar Ivan: Pogled od daleč. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 21–23. **10**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

Demšar Viktorijan: Da bi Žirovci ostali Žirovci. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 20–21. **11**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

Mlinar Anton: Žirovskemu občasniku. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 18–20. **12**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

Mlinar Zdravko: Žiri po vsem svetu in ves svet v Žireh? – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 5–18. **13**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj. Mednaslovi: Žirovske posebnosti: izginjajo in se uveljavljajo, Žirovski proizvodi po vsem svetu, V Žireh lahko živiš samo kot Žirovec!? Medkrajevna gibljivost prebivalstva, Izбира dela, zakonca in bivališča, Nova »filozofija«: pomoč za samopomoč, Perspektive majhnega kraja v informacijski dobi, Literatura.

325 Izselsjenstvo. Zdomstvo

Žakelj Anton: Žirovci v Clevelandu. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 187–197. Ilustr. **14**

Nadnaslov: Žirovci v Ameriki.

33 Politična ekonomija. Gospodarstvo (splošno)

330.34 Gospodarski razvoj

Hawlina Peter: Pogled iz Škofje Loke. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 23–25. **15**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

Naglič Peter: Nekaj misli o prihodnjem razvoju Žirov. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 44–45. **16**

Nadnaslov: Pogled od znotraj.

Rejc Izidor: Žiri. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 26–27. **17**

Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

351.85 Kultura. Prosveta

Gallusova listina Vikiju Žaklju. – 11, 1990, št. 17, str. 172–173. **18**

Nadnaslov: Odmevi. – Utemeljitev Komisije za Gallusova priznanja pri ZKO Slovenije ob podelitvi plakete Vikiju Žaklju.

352 Občinska krajevna uprava

Hawlina Peter: Manj je več. – 20, 1999, št. 29, str. 214–215. Ilustr. **19**

Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – Pojasnilo h konceptu grba in zastave Občine Žiri.

Naglič Miha: Znak Žirov. Poskus utemeljitve. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 45–49. Ilustr. **20**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj. Mednaslovi: 0. Uvod, 1. Jezikoslovno izhodišče, 2. Zgodovinska iztočnica, 3. Simbolni pomen, 4. Kobetov osnutek (kot izhodišče), Pisno poročilo Alfonza Zajca.

– Občina Žiri ob prelomu stoletja in tisočletja. – 20, 1999, št. 29, str. 6–15. Ilustr. **21**

Nadnaslov: Prvi intervju, Bojan Starman, župan. Podnaslov: Pogovor z Bojanom Starmanom, županom Občine Žiri, po petih letih njegovega županovanja. Mednaslov: Beseda o sogovorniku.

Podobnik Nejko: Neznosna lahkost vladanja. – 20, 1999, št. 29, str. 195–200. Ilustr. **22**

Nadnaslov: Obletnice. 20 let Radia Žiri. – (fotokopije člankov)

Stanonik Marija: Dvoje pobud. – 19, 1998, št. 27, str. 176–177. **23**

Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – 1. Praznik za vse Žirovce?, 2. Žirovski grb?

39 Etnografija. Etnologija

Miklavčič Milena: Agn, ret pa kače nisa za igrače! – 19, 1998, št. 27, str. 29–45. Ilustr. **24**

Nadnaslov: Žirovci in »tiste reči«.

– Šundar na Žirovskem. – 20, 1999, št. 29, str. 29–46. **25**

Nadnaslov: Prepri na žirovski način. Mednaslovi: 1. Zakaj prav voda?, 2. Po kateri poti krenil si, popotnik? 3. Mejniki, 4. Klevete, 5. Dediščina, 6. Politične, 7. Kraje, 8. Tevlačke, 9. »Šundar« zaradi ljubezni, 10. Vse manj je dobrih gostiln ..., 11. Strahovi imajo velike oči, 12. Kar ne sodi ne sem ne tja, Namesto pike na koncu ...

Stanonik Marija: O nabiralništvu na Žirovskem. – 11, 1990, št. 17, str. 35–72. Ilustr. **26**

Nadnaslov: Domoznanstvo. – Mednaslovi: 1. Voda, 2. Druge tekočine, 3. Užjitne rastline in sadeži, 4. Zdravilne rastline, 5. Nabiranje živali in njihovih produktov, 6. Nabiranje za (rejo in zdravljenje) živali, 7. Nabiranje za čistočo, 8. Nabiranje za kurilne namene, 9. Nabiranje za stavbne namene, 10. Nabiranje za obrtne namene, 11. Nabiranje za prodajo, 12. Nabiranje za igro, 13. Nabiranje za okras, 14. Nabiranje zaradi šeg, 15. Paberkovanje, 16. Beračenje, 17. Bera, Ob koncu, Opombe.

– Otroštvo med igro in delom. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 105–140. Ilustr. **27**

Nadnaslov: Zgodovina otroštva. Mednaslovi: Uvod, 1. Sporočene igre, 2. Fantazijske igre, 3. Igra kot delo, 4. Delo kot igra, 5. Igre ob delu, Sklep, Informatorji.

– O prehrani na Žirovskem. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 57–139. Ilustr. **28**

Nadnaslov: Sredica. Kaj smo jedli? Mednaslovi: Uvod, I. Tekočine, II. Rastlinska hrana, III. Hrana živalskega izvora, IV. Živila iz trgovine, V. Oprema za kuhanje, VI. Prehrana leto in dan, VII. Prehrana na začetku življenja, VIII. Praznična prehrana, IX. Prehrana v izrednih okoliščinah, X. Vzdržki od hrane, XI. Družbena razsežnost prehrane, XII. Prehrana v žirovski slovstveni folklori, Sklep.

5 NARAVOSLOVNE VEDE. VARSTVO NARAVE

504.03 Okolje človeka

Eržen Viljem: Stare Žiri – konec ali nov začetek? – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 39–43. Ilustr. **29**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj. Mednaslov: Omejitve stihijskih posegov.

Naglič Miha: Poljanska dolina je še vedno ena najlepših, kar jih poznam. Pogovor z dr. Pavlom Gantarjem. – 17, 1996, št. 23/24, str. 7–13. Ilustr. **30**

Nadnaslov: Intervju. Mednaslovi: I. Okolje in prostor pod Blegošem, II. Ozir na liberalno.

6 UPORABNE VEDE

614 Zdravstvo

Naglič Miha: Pogovor z dr. Karlom Bernikom (1912–1993). – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 55–76. Ilustr. **31**

Nadnaslov: Intervju. Mednaslovi: Predžirovski čas, Žirovska leta, Pogled čez (žirovska) obzorja.

Primožič Tadeja: Tako smo se zdravili v Žireh. – 19, 1998, št. 27, str. 173–174. **32**

Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O publikaciji Tako smo se zdravili v Žireh učencev zgodovinskega krožka in fotokrožka Osnovne šole Žiri (mentorja **Marija Kokalj, Marjan Kočevar**).

Sedej Dušan: Novosti v zdravstvu. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 33–34. **33**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj.

622 Rudarstvo

Jurman Dušica: Kamena doba atomskega časa. – 11, 1990, št. 17, str. 148–159. Ilustr. **34**

Nadnaslov: Iz naše doline. – O problematiki RUŽV z gospodarstvega, sociološkega, okoljevarstvenega itd. vidika.

658.3 Podjetje, osebje

Naglič Miha: Žirovec v Parizu. Pogovor z Ivanom Cankarjem, strokovnjakom za računalništvo. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 25–33. Ilustr. **35**

Nadnaslov: 1945–1995 vojna v ljudeh še traja? Mednaslovi: Žiri Slovenija; Helsinki, IBM; IBM, Pariz.

– Drago Šubic, ta podjetni rojak. – 20, 1999, št. 29, str. 25–28. Ilustr. **36**

Nadnaslov: Portret, **Drago Šubic**, podjetnik

67/68 Razne industrije in obrti

Bogataj Miha: Utrinki ob 50. obletnici firme Kladivar Žiri. – 20, 1999, št. 29, str. 192–194. **37**

Nadnaslov: Obletnice. 50 let delniške družbe Kladivar Žiri.

Burjek Anton: Razvoj fluidne tehnike. – 20, 1999, št. 29, str. 189–191. **38**

Nadnaslov: Obletnice. 50 let delniške družbe Kladivar Žiri.

Kopač Milan: Moje videnje razvoja Kladivarja. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 30–32. **39**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj.

Letos v avgustu bodo v Žireh odprle nove delavnice ... – 19, 1998, št. 27, str. 140. **40**

Nadnaslov: Ob 50. obletnici odprtja prve tovarne v Žireh. – (nepodpisani članek iz: Slovenski poročevalec 15. 8. 1948, faksimile)

Naglič Miha: Človek in stroj. – 18, 1997, št. 25/26, str. 186–188. Ilustr. **41**

Nadnaslov: Fotografija z esejem. – O **Jerneju Mlinarju**, konstruktorju stroja za izdelovanje železnih podkovic.

Pivk Vladimir: Žirovska čevljarska firma in delavci v Kranju. – 18, 1997, št. 25/26, str. 189–195. Ilustr. **42**

Nadnaslov: Po sledih nekega dokumenta. Mednaslovi: Nastanek firme, Tehnologija in proizvodnja, Delovne razmere, Prehranjevanje firme, Seznam zaposlenih v žirovski čevljarski firmi v Kranju, Dogodivščine in zgodbe med vojno v Kranju, Samo ena od takšnih.

– Malo za šalo, malo za res, pa vendar resnično. – 18, 1997, št. 25/26, str. 196–198. **43**

Nadnaslov: Po sledih nekega dokumenta. – Anekdote, povezane z življenjem v tovarni.

Primožič Tadeja: 50 let sožitja narave in trgovine. – 19, 1998, št. 27, str. 175–176. **44**

Nadnaslov: Ocene, predstavitve, odmevi, predlogi. – O publikaciji 50 let sožitja narave in trgovine, ki jo je ob 50-letnici delovanja izdala Mercator – Sora Kmetijsko gozdarska zadruga Žiri.

Seznam podjetij in podjetnikov v Občini Žiri, 31. december 1996. – 18, 1997, št. 25/26, str. 210–215. **45**

Nadnaslov: Žirovska podjetnost nekoč in danes. – (Seznam pripravila Upravna enota Škofja Loka.)

Stanonik Tončka: Klekljanje na Žirovskem. – 12, 1992, št. 18, str. 114–116. **46**

Nadnaslov: Odmevi. – O brošuri Klekljanje na Žirovskem, Žiri 1992.

– O klekljanju nekoč in danes. – 12, 1992, št. 18, str. 116–117. **47**

Nadnaslov: Odmevi.

Starman Bojan: Prihodnost Alpine. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 29–30. **48**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj.

Tovarna športnih čevljev v Žireh je ena najmodernejših tovrstnih tovarn v Evropi. – 19, 1998, št. 27, str. 141. **49**

Nadnaslov: Ob 50. obletnici odprtja prve tovarne v Žireh. – (nepodpisani članek iz: Ljudska pravica 16. 8. 1948, faksimile)

Tovarna športnih čevljev v Žireh – nova gospodarska zmaga. – 19, 1998, št. 27, str. 142–143. **50**

Nadnaslov: Ob 50. obletnici odprtja prve tovarne v Žireh. – (nepodpisani članek iz: Slovenski poročevalec 17. 8. 1948, faksimile)

Vogel Milan: Pol stoletja Alpine (Zbornik). – 18, 1997, št. 25/26, str. 78–79. Ilustr. **51**

Nadnaslov: Ocene in predstavitve.

Zajec Alfonz: Dokument, ki je spomenik žirovske podjetnosti. – 17, 1996, št. 23/24, str. 52–124. Ilustr. **52**

Nadnaslov: Sredica. – Vsebina: Seznam obrtnikov, davčnih zavezancev v Žireh 1930 (str. 53–70), /fotografsko gradivo/ (str. 71–124).

– Dopolnila in popravki. – 18, 1997, št. 25/26, str. 201–202. Ilustr. **53**

Nadnaslov: Odmevi. – Popravki k članku Dokument, ki je spomenik žirovske podjetnosti. – 17, 1996, št. 23/24, str. 52–124.

Zajc Ivan: Zapiski I–III. – 20, 1999, št. 29, str. 118–133. Ilustr. **54**

Nadnaslov: Ivan Zajc (1876–1962). Čevljarski podjetnik. Mednaslovi: I. Življenjepis revne družine, II. Žirovsko čevljarstvo, III. Kaj je doživel Zajc Ivan med vojno.

Zajc Pavel: Ivan Zajc (1876–1962). – 20, 1999, št. 29, str. 134–158. Ilustr. **55**

Nadnaslov: Ivan Zajc (1876–1962). Čevljarski podjetnik. – (dodane fotografije in dokumenti)

Žakelj Anton: Žirovske čipkarice v begunstvu. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 166–170. Ilustr. **56**

Nadnaslov: Starozitnosti. Mednaslovi: Začetek, Taboriščni odbor in obrtne razstave, Namesto pomoči ovire, Obiskovalci, Kupci, Bogataš, Konec.

– Zadnja leta združenja obrtnikov. – 18, 1997, št. 25/26, str. 203–209. **57**

Nadnaslov: Žirovska podjetnost nekoč in danes. Mednaslovi: Združenje obrtnikov v Žireh, Nov obrtni zakon.

– Kriegerarbeitsgemeinschaft der Sairacher Schumacher, Krainburg / Prva skupnost žirovskih čevljarjev med vojno v Kranju. – 20, 1999, št. 29, str. 47–88. **58**
Nadnaslov: Žirovski čevljarji v Kranju.

Žirovski čevljarji so se preselili iz temačnih delavnic v novo tovarno. – 19, 1998, št. 27, str. 144–145. **59**
Nadnaslov: Ob 50. obletnici odprtja prve tovarne v Žireh. – (nepodpisani članek iz: Ljudska pravica 17. 8. 1948)

7 UMETNOST IN ŠPORT

72 Arhitektura

Alič Franci: Znamenja na Žirovskem. – 12, 1992, št. 18, str. 51–66. Ilustr. **60**
Nadnaslov: Znamenja. Mednaslov: Verska znamenja na Žirovskem.

Mazzini Matjaž: Od Štale do Ambassade. Pogovor z Beto Poljanšek-Koman in Jakom Komanom. – 17, 1996, št. 23/24, str. 14–24. Ilustr. **61**
Nadnaslov: Intervju.

Naglič Miha: Iz nemškega v slovenski Dachau. In iz obeh v planine, v svobodo ... Pogovor z arhitektom Vlastom Kopačem. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 5–24. Ilustr. **62**
Nadnaslov: 1945–1995 vojna in ljudeh še traja? Mednaslovi: Iz Žirov v svet, Nemški Dachau, Slovenski Dachau, Nazaj v Žiri.

Primožič Tadeja: Smrt Štalarjeve hiše. – 19, 1998, št. 27, str. 146–149. Ilustr. **63**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi.

73/75 Kiparstvo. Umetna obrt. Slikarstvo

Avguštin Cene: Pavle Sedej. – 19, 1998, št. 27, str. 151–152. **64**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O razstavi slikarja **Pavla Sedeja** v galeriji Fara v Škofji Loki decembra 1997.

Globočnik Damir: Jože Peternej – Mausar. – 19, 1998, št. 27, str. 155–157. Ilustr. **65**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O razstavi slik **Jožeta Peternej** – **Mausarja** v Galeriji Krka junija 1998.

Gryglewicz Tomacz: Risbe Tomaža Kržišnika v Krakovu. – 19, 1998, št. 27, str. 157–158. Ilustr. **66**
Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi.

Hafner Polona: Fantastični kraji brez naslova. – 20, 1999, št. 29, str. 209–210. Ilustr. **67**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev.

Hudeček Jože: Spominjanje Konrada Peternej. – 19, 1998, št. 27, str. 153–154. Ilustr. **68**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O razstavi slik **Konrada Peternej** – **Slovenca** v prostorih Fakultete za organizacijske vede maja in junija 1998.

Koman Dušan: Božične zgodbe Mihaele Žakelj. – 19, 1998, št. 27, str. 149–150. Ilustr. **69**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O razstavi kiparke **Mihaele Žakelj** v galeriji Loškega muzeja v Škofji Loki o božiču 1997.

Kosmač Stane: Grafike in kipi Mihaele Žakelj. – 18, 1997, št. 25/26, str. 72–73. Ilustr. **70**
Nadnaslov: Ocene in predstavitev. – Predstavitev razstave v Galeriji Svobode v Žireh.

– Razstava fotografij Vlastje Simončiča: Triglav skozi moj čas. – 18, 1997, št. 25/26, str. 74. Ilustr. **71**
Nadnaslov: Ocene in predstavitev. – Predstavitev razstave ob odprtju 28. 3. 1997.

– Grafike Milene Gregorčič. – 19, 1998, št. 27, str. 152. Ilustr. **72**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O razstavi grafik **Milene Gregorčič** februarja 1998 v Galeriji Svoboda v Žireh.

– Akvareli. – 20, 1999, št. 29, /str. I–VII/. Ilustr. **73**
Nadnaslov: Likovna priloga.

– Fotografije Toneta Mlakarja. – 20, 1999, št. 29, str. 207. Ilustr. **74**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O razstavi fotografij **Toneta Mlakarja** v Galeriji Svoboda Žiri maja 1999.

Kržišnik Zoran: Jože Peternej – Mausar, sedemdesetletnik. – 18, 1997, št. 25/26, str. 71–72. Ilustr. **75**
Nadnaslov: Ocene in predstavitev. – Nagovor ob odprtju razstave v Galeriji Svobode Žiri 9. 5. 1997.

– Konrad Peternej – Slovenec, opus 1999. – 20, 1999, št. 29, str. 209–210. Ilustr. **76**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – Nagovor ob odprtju razstave slik **Konrada Peternej** – **Slovenca** v Galeriji Kokra na Brdu pri Kranju 21. 9. 1999.

Kulturni utrinki. – 11, 1990, št. 17, str. 174. Ilustr. **77**
Nadnaslov: Odmevi. – Štirje plakati – vabila k obisku kulturnih predstav. (1. Ob Poljanski Sori, kulturni večer z diapozitivi Tone-ta Mlakarja, 2. razstava **Jožeta Peternej** – **Mausarja** in **Vinka Podobnika**, 3. koncert Komorne skupine Tomaža Lorenza, 4. 10 let ženskega pevskega zbora DPD Svoboda Žiri)

Naglič Miha: Tomaž Kržišnik: Izbrana dela. Pogovor z umetnikom. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 41–56. Ilustr. **78**
Nadnaslov: Likovna priloga (str. 45–56).

– Zakaj pa Martin po cerkvi ne gleda!? – 18, 1997, št. 25/26, str. 8–30. Ilustr. **79**
Nadnaslov: Veliki intervju: Dr. **Ivan Sedej** (1934–1997).

Sedej Ivan: Problemski okviri zgodnjih del Iveta Šubica. – 11, 1990, št. 17, str. 160–163. **80**
Nadnaslov: Likovna priloga: **Ive Šubic**. – Foto: Tomaž Lunder, str. 159.

Stanonik Tončka: Monografija o Jožetu Peternelju – Mausarju diha iz njegovega ateljeja. – 20, 1999, št. 29, str. 205–206. **81**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O knjigi **Jože Peter-
nelj – Mausar Ivana Sivca** (1998).

77 Fotografija

Temelj Franc: Fotograf Štefan Mlakar. – 18, 1997, št. 25/26, str. 147–151. Ilustr. **82**
Nadnaslov: **Štefan Mlakar** (1885–1935), žirovski fotograf.

– Izbrane fotografije iz zapuščine Štefana Mlakarja. – 18, 1997, št. 25/26, str. 152–176. Ilustr. **83**
Nadnaslov: **Štefan Mlakar** (1885–1935), žirovski fotograf. (fotografsko gradivo)

– Ljubiteljski fotograf Jože Filipič. – 19, 1998, št. 27, str. 119–130. Ilustr. **84**
Nadnaslov: **Jože Filipič**. Fotograf z Ledinice. – (spremno besedilo in fotografije)

78 Glasba

Demšar Tomaž: Resna glasba v kresni noči. – 18, 1997, št. 25/26, str. 69–70. Ilustr. **85**
Nadnaslov: Ocene in predstavitev. Podnaslov: Koncert kvarteta »AIR«.

– Koncert ob 50. obletnici Pihalnega orkestra Alpina Žiri. – 19, 1998, št. 27, str. 159–161. Ilustr. **86**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi.

– Sklepni koncert žirovskih učencev Glasbene šole Škofja Loka. – 19, 1998, št. 27, str. 163–164. Ilustr. **87**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O koncertu učencev žirovskega oddelka Glasbene šole Škofja Loka.

Križnar Franc: Igramo se. – 19, 1998, št. 27, str. 162–163. Ilustr. **88**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – Predstavitve zgoščenke mladih violončelistov iz glasbenih šol v Kranju, Radovljici in Škofji Loki.

– Koncert ob promociji Jobstove zgoščenke. – 19, 1998, št. 27, str. 167–169. Ilustr. **89**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O koncertu v župnijski cerkvi sv. Martina v Žireh, 26. 9. 1998.

Naglič Miha: Vzajemni čar glasbe in kresne noči. – 19, 1998, št. 27, str. 164–165. Ilustr. **90**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O koncertu ansambla AIR v cerkvi sv. Ane na Ledinici.

– V Žirku Lintvern, pod njim Srebrni glas, nad njim Ablak. – 19, 1998, št. 27, str. 166–167. **91**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O dobrodelnem koncertu pevskih zborov na velikonočno nedeljo, 12. 4. 1998.

– Ablak nad Žirmi – prvi koncert novega zbora. – 20, 1999, št. 29, str. 210–211. **92**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O koncertu študentskega pevskega zbora Ablak v dvorani DPD Svoboda Žiri 21. 2. 1999.

Nograšek Milena: Izbrana dela skladatelja Antona Jobsta na zgoščenki. – 19, 1998, št. 27, str. 169–170. **93**

Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi.

Poljanšek Slobodan: Ob 4. kresnem koncertu na Ledinici. – 20, 1999, št. 29, str. 212–213. **94**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O koncertu kvarteta kljunastih flavt AIR v cerkvi sv. Ane na Ledinici 23. 6. 1999.

Ramovš Primož: Spomenik Antonu Jobstu (1894–1981). – 17, 1996, št. 23/24, str. 174–175. **95**
Nadnaslov: Odmevi. – Nagovor ob odkritju spomenika 23. 10. 1994.

Tvrtković Ognjen: Vročna glasba v sneženi noči. – 18, 1997, št. 25/26, str. 68–69. Ilustr. **96**
Nadnaslov: Ocene in predstavitev. Podnaslov: Koncert B. P. Club All Stars v Žireh (iz: Delo, januarja 1997).

Žakelj Anton: V Žireh bo petje še zvenelo! – 20, 1999, št. 29, str. 211–212. **97**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O koncertu MoPZ Alpina v cerkvi sv. Ane na Ledinici 16. 5. 1999.

791.43 Filmska umetnost

Naglič Miha: Filmska proslava. – 19, 1998, št. 27, str. 171–172. **98**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – Nagovor ob začetku filmske proslave 8. 2. 1998 v počastitev slovenskega kulturnega praznika v Žireh.

792.028 Gledališka predstava

Novak Mirjam: Dario Fo v Žireh. – 19, 1998, št. 27, str. 170–171. Ilustr. **99**
Nadnaslov: Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi. – O predstavi Sedma zapoved – kradi malo manj **Daria Foja** v postavitvi režiserke **Metke Debeljak** in Dramske sekcije DPD Svoboda v Žireh.

– Žirovska izvedba Poročnega lista Ephraima Kishona. – 20, 1999, št. 29, str. 213. **100**
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitev. – O premierni uprizoritvi komedije Poročni list **Ephraima Kishona** v postavitvi ... februarja 1999.

Temelj Fortunat: Zapisnik mojih odrskih nastopov. – 20, 1999, št. 29, str. 164–174. Ilustr. **101**
Nadnaslov: Fortunat Temelj (1913–1997). Ljubiteljski igralec. – (dodane fotografije)

Temelj Franc: Opombe k zapisniku odrskih nastopov Fortunata Temelja. – 20, 1999, št. 29, str. 175–176. **102**

Nadnaslov: **Fortunat Temelj** (1913–1997). Ljubiteljski igravec.

796/799 Šport

Miklavčič Milena: Petra Rampre, teniška igralka. – 17, 1996, št. 23/24, str. 44–46. Ilustr. **103**

Nadnaslov: Naši najboljši.

– Marko Čar, smučar in alpinist. – 17, 1996, št. 23/24, str. 46–49. Ilustr. **104**

Nadnaslov: Naši najboljši.

– Uroš Vehar, balinar. – 17, 1996, št. 23/24, str. 49–51. Ilustr. **105**

Nadnaslov: Naši najboljši.

796.5 Turizem

Poljanšek Slobodan: Ukvarjajmo se s turizmom. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 34–38. Ilustr. **106**

Nadnaslov: ... Pogled od znotraj.

8 JEZIKOSLOVJE

80 Jezikoslovje

Stanonik Tončka: Večplastnost in vabljujnost rokopisov. – 20, 1999, št. 29, str. 159–163. **107**

Nadnaslov: Ivan Zajc (1876–1962). Čevljarški podjetnik. Mednaslova: Zvezek s tremi različnimi pisavami, Lektorski pregled besedila.

Zajec Anton: Nekaj romanizmov v žirovskem narečju. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 176. **108**

Nadnaslov: Odmevi.

82-94 Spomini

Kopač Franjo: Spomini na otroška in fantovska leta (1885–1902). – 12, 1992, št. 18, str. 24–50. Ilustr. **109**

Nadnaslov: Slikar **Franjo Kopač**. 1885–1941. Mednaslovi: Novovaško otroštvo, Žirovska šola, Ljubljanska šola, Spet doma, Pomočnik, K vojakom.

– Spomini na študentovska in vojaška leta (1908–1915). – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 77–92. Ilustr. **110**

Nadnaslov: Slikar **Franjo Kopač** 1885–1941. Mednaslovi: Na Dunaj, V Prago, Na vojsko.

– III. Spomini na rusko fronto (1915–1918). – 17, 1996, št. 23/24, str. 125–138. Ilustr. **111**

Nadnaslov: Slikar **Franjo Kopač** (1885–1941). Mednaslov: Vojne je konec, vojaščine ne.

– IV. Spomini na vrnitev iz ruskega ujetništva in prva leta profesorske šole. – 18, 1997, št. 25/26, str. 177–185. Ilustr. **112**

Nadnaslov: Slikar **Franjo Kopač** (1885–1941). Mednaslovi: Dodatek: Moje prve razstave, Še en utrinek iz Ukrajine.

Majnik Janko: Podmorničarjev dnevnik. – 18, 1997, št. 25/26, str. 96–144. Ilustr. **113**

Nadnaslov: Sredica. Podnaslov: Iz Boke Kotorske v Aleksandrijo.

Vlastja (celotno ime Vlastja Simončič): Slovenska usoda iz dveh vojn. – 11, 1990, št. 17, str. 89–97. Ilustr. **114**

Nadnaslov: Leposlovje. Proza. Mednaslovi: Mladost, Vojak, Slikar, Proč od domovine, Ustrelitev, Diplomati, Novinar, Hujše kakor smrt, Finale.

886.3-1 Slovenska poezija

Kavčič-Dolenc Breda: Pesmi. – 11, 1990, št. 17, str. 115–116. **115**

Nadnaslov: Poezija. Naslovi: 1, 2, 3, 4.

Kopač Franc: Spevovodi. – 11, 1990, št. 17, str. 120–122. **116**

Nadnaslov: Poezija. Naslovi: Pietà, Pripotovana zvezda, Spevovodi 1, 2, 3, 4, 5.

– Moji mami. – 12, 1992, št. 18, str. 1–2. **117**

Nadnaslov: Pripotovanjke. Naslovi: Priznanje otroštvu, Orgle domače, Sv. Pavel v Evropi, Iskanje, Zapisan samoti.

– Kristalnice. – 18, 1997, št. 25/26, str. 89–91. **118**

Nadnaslov: Leposlovni razdelek. Pesmi: Nemirnosti, Vernica, Skrivališče, Naga leta, Zadnje, Pohitite.

Stanonik Tončka: Pesmi. – 11, 1990, št. 17, str. 117–118. **119**

Nadnaslov: Poezija. Naslovi: 1970, 1980, 1990.

Tratnik Irena: Zeleno, ki te ljubim zeleno. – 11, 1990, št. 17, str. 118–119. **120**

Nadnaslov: Poezija. Naslovi: Vračam se, Otožna jesen.

886.3-3 Slovenska proza

Alič Franci: Pravljica o barvah. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 50–53. **121**

Nadnaslov: ... Literarni prividi. Mednaslovi: Zlato sonce nad deželo, Nenadni potres, Naredimo to deželo rdečo, V imenu ideje in naroda, Dež, Mavrica, Kam, V rdeči sončni zahod, V žareče mavrično jutro.

Bohanec Franček: Dve podobi. – 18, 1997, št. 25/26, str. 75–77. Ilustr. **122**

Nadnaslov: Ocene in predstavitve. Podnaslov: Knjigi **Marije Stanonik** ter **Franca Kopača** in **Franca Temelja**.

Demšar Viktorijan (pseudonim Starovaščan): Nekdaj na počitnice in s počitnic. – 11, 1990, št. 17, str. 87–88. **123**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

– Ubežnik. – 11, 1990, št. 17, str. 85–87. **124**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

Kosmač Tomaž: Videti Žiri in umreti. – 17, 1996, št. 23/24, str. 167–173. **125**

Nadnaslov: Z one strani.

Majnik Janko: Čudež božičnega večera. – 12, 1992, št. 18, str. 103–105. **126**

Nadnaslov: Starožitnosti.

Miklavčič Milena: Nekaj malega o dudi, steklenički in hudobni vili. – 11, 1990, št. 17, str. 110–114. **127**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

Muck Desa: Zgodila se mi je Poljanska dolina. – 18, 1997, št. 25/26, str. 81–82. **128**

Nadnaslov: Lepsoslovni razdelek.

Pečelin Matevž: Bezgova pravica. – 11, 1990, št. 17, str. 105–109. **129**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

– Stari mlinar. – 19, 1998, št. 27, str. 101–110. **130**

Nadnaslov: Lepsoslovni prispevki.

– Prava zgodba. – 20, 1999, št. 29, str. 177–188. **131**

Nadnaslov: Lepsoslovno branje.

Peternejl Jože: Dve materi v črnem. – 11, 1990, št. 17, str. 97–101. **132**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza. – Odlomek iz povesti Štirideset let pozneje.

– Možatost nekoč (1–3). – 18, 1997, št. 25/26, str. 82–88. **133**

Nadnaslov: Lepsoslovni razdelek.

Primožič Tadeja: Marija Stanonik, Štiri matere – ena ljubezen: zgodba neke družine. – 18, 1997, št. 25/26, str. 79–80. **134**

Nadnaslov: Ocene in predstavitve.

Reven Ivan: Nekaj smešnih. – 11, 1990, št. 17, str. 101–105. **135**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

Stanonik Tončka: Ana Marija je začela pisati od začetka. – 18, 1997, št. 25/26, str. 92–95. **136**

Nadnaslov: Lepsoslovni razdelek.

– Gospa, kolk je pa ura? – 19, 1998, št. 27, str. 96–98. **137**

Nadnaslov: Lepsoslovni prispevki.

– Ana Marija piše dolgo jezno pismo. – 19, 1998, št. 27, str. 98–101. **138**

Nadnaslov: Lepsoslovni prispevki.

Svetina Marinka: O Podobah iz čipkaste preje. – 18, 1997, št. 25/26, str. 77. Ilustr. **139**

Nadnaslov: Ocene in predstavitve. – O knjigi **Tončke Stanonik**.

Tavčar Ivan: Poljanska idila. – 11, 1990, št. 17, str. 123–124. **140**

Nadnaslov: Iz naše doline. – Iz: Slovenski narod 21. 9. 1900; Zbrano delo VII, Lj 1958, str. 187–189.

Temelj Franc: Buldožer. – 11, 1990, št. 17, str. 109–110. **141**

Nadnaslov: Lepsoslovje. Proza.

– 4000. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 53–54. **142**

Nadnaslov: ... Literarni prividi.

Terpin Rafael: U Žir. – 17, 1996, št. 23/24, str. 160–167. Ilustr. **143**

Nadnaslov: Z one strani.

9 DOMOZNANSTVO. ZEMLJEPIS. BIOGRAFIJE. ZGODOVINA

908 Domoznanstvo

Anže (pravo ime Anton Žakelj): Franc Ferdinand in Tone Možina. – 11, 1990, št. 17, str. 73–84. Ilustr. **144**

Nadnaslov: Domoznanstvo. Mednaslovi: **Tone Možina**, Prestolonaslednikov prihod, Na lov na peteline, Tonetove šale, Opombe.

– Naključja. – 12, 1992, št. 18, str. 106–108. **145**

Nadnaslov: Starožitnosti. – O vojnih bombardiranjih na Žirovskem.

Jurca Rado: Iz naše doline. – 12, 1992, št. 18, str. 97–98. **146**

Nadnaslov: Starožitnosti. Mednaslovi: Furmani, Mlini, žage, elektrarne.

– Spomini na kontrabant. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 141–144. Ilustr. **147**

Nadnaslov: Starožitnosti.

Majnik Janko: Začarane kamre kralja Matjaža. – 17, 1996, št. 23/24, str. 156–158. **148**

Nadnaslov: Starožitnosti. – O jamah Matjaževe kamre.

Mrovlje Janko: Vas Ledinica. – 12, 1992, št. 18, str. 67–82. Ilustr. **149**

Nadnaslov: Domoznanstvo. Mednaslovi: Vozne poti in steze v vas, Ekologija, rekreacija in flora; Povodenj leta 1926, Vaški vodovod, Gospodarstvo, Državna meja – tihotapstvo, Partizanstvo.

Temelj Franc: Polonkarjev Matic. – 17, 1996, št. 23/24, str. 158–159. Ilustr. **150**

Nadnaslov: Starožitnosti. – Anekdote o **Matiji Kavčiču**, lovcu na modrase.

Žakelj Anton: Vojaška služba v stari Jugoslaviji. – 17, 1996, št. 23/24, str. 139–155. Ilustr. **151**
Nadnaslov: Starožitnosti. Mednaslovi: O, zdaj gremo!, Govori srpski, da te razume celi svet, Govori turski, Rekrutiranje, Vojaška plača, Pretepanje in šikane, Učenje prisege, Zamudniki, Lezi! Diž se!, Zločin in kazni, Sokoli in orli, Petje, Cerkev, Tatvine, Hrana in pijača, Pukovska slava, Kopanje v Kolpi, Zavarovanje proge, Premestitev na komando mesta, Domov, Zaključek.

91 Zemljepis

910.4 Potopisi (zemljepis)

Erznožnik Primož: Primerjava življenja v Žireh in São Paulu. – 18, 1997, št. 25/26, str. 57–60. **152**
Nadnaslov: Iz malega v veliko mesto.

Mlakar Barbara: Kitajska. – 19, 1998, št. 27, str. 111–118. Ilustr. **153**
Nadnaslov: Leposlovni prispevki.

910.3.551.44 Speleologija

Kofler Bojan: Novoodkrite jame med Žirmi in Sopotom. – 19, 1998, št. 27, str. 131–139. Ilustr. **154**
Nadnaslov: Anophtalmus kofleri. Mednaslovi: Uvod, Jama na Pucovem kuclju, Jama v Gošarjevih rupah, Mravljetovo brezno v Gošarjevih rupah, Biološke raziskave, Zahvale, Literatura.

929 Biografije, biografski podatki

AMBROŽIČ VENCESLAV
Venceslav Ambrožič, apostol kovinarstva v čevljar-
skih Žireh. – 19, 1998, št. 28, str. 102. **155**

BELEC IVAN
Ivan Belec, »socijolog« med duhovniki. – 19, 1998,
št. 28, str. 50. **156**

BEOVIČ ANTON
Anton Beovič, po rodu Hrvat, po kraju Žirovec, po
duši kristjan. – 19, 1998, št. 28, str. 62. **157**

BERNIK KAREL
Doktor Karel Bernik, zdravnik in pol. – 19, 1998,
št. 28, str. 72. **158**
Naglič Miha: Pogovor z dr. Karlom Bernikom
(1912–1993). – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 55–
–76. Ilustr. **159**
Nadnaslov: Intervju. Mednaslovi: Predžirovski čas, Žirovska
leta, Pogled čez (žirovska) obzorja.

BILJALI ESAD
Kavčič Igor: Je reku Dori: Esad, ti si tle šef šefova!
– 19, 1998, št. 27, str. 15–28. Ilustr. **160**
Nadnaslov: Drugi intervju. Esad Biljali. Podnaslov: **Esad Biljali,**
slašičičarna – kava bar, 064/691-298, 4226 Žiri.

BOŽIČ LEOPOLD
Leopold Božič, učitelj nad učitelji. – 19, 1998, št. 28,
str. 30. **161**

BOŽNAR FLORIJAN
Florijan Božnar, prvi kaplan in tretji župnik po 2.
svetovni vojni. – 19, 1998, št. 28, str. 68. **162**

CANKAR IVAN
Ivan Cankar, strokovnjak za računalništvo, Žirovec
v IBM. – 19, 1998, št. 28, str. 142. **163**
Naglič Miha: Žirovec v Parizu. Pogovor z Ivanom
Cankarjem, strokovnjakom za računalništvo. –
15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 25–33. Ilustr. **164**
Nadnaslov: 1945–1995 vojna v ljudeh še traja. Mednaslovi: Žiri
Slovenija; Helsinki, IBM; IBM, Pariz.

DEMŠAR ALOJZ
Brata Alojz in Franci Demšar, doktorja znanosti. –
19, 1998, št. 28, str. 136. **165**

DEMŠAR ERNEST
Doktor Ernest Demšar, zdravnik tragične usode. –
19, 1998, št. 28, str. 72. **166**

DEMŠAR FRANCI
Brata Alojz in Franci Demšar, doktorja znanosti. –
19, 1998, št. 28, str. 136. **167**

DEMŠAR VIKTORIJAN
Viktorijan Demšar, duhovnik, dekan in vitez. – 19,
1998, št. 28, str. 82. **168**
Alič Franci: Viktorijanu Demšarju v spomin. –
13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 93–104. Ilustr. **169**
Nadnaslov: 1904–1992 Viktorijan Demšar. Mednaslovi:
Otroštvo v Žireh, Šolarček na Rakovniku pri salezijancih, Iz
Gorice prek Ljubljane v Kranj, Pot duhovništva, Enak med
delavci na Koroški Beli, Kaplan v Srednji vasi v Bohinju, V Škofji
Loki, Križev pot v Ribnici, Vitez v Komendi, Srečanje z Gospo-
dom.

DEŽELA MATEVŽ
Matevž Dežela, »domači umetnik«, avtor Križanega
na Dobračevi. – 19, 1998, št. 28, str. 38. **170**

DISIČ TONČKA
Miklavčič Milena: Tončka. – 18, 1997, št. 25/26,
str. 44–47. Ilustr. **171**
Nadnaslov: Delali so v Alpini. – Portret **Tončke Disič.**

DOLENC MARIJAN
Naglič Miha: Marijan Dolenc, Žirovec v vladi Sta-
neta Kavčiča. – 19, 1998, št. 28, str. 40. **172**

ERZNOŽNIK DARIJ
Miklavčič Milena: Ko človek zmore, če hoče (Darij
Erznožnik). – 18, 1997, št. 25/26, str. 48–52. Ilustr. **173**
Nadnaslov: Delali so v Alpini.

FILIPČ ALOJZ

Vinko Govekar in Alojz Filipič, prvaka industrijske revolucije v Žireh. – 19, 1998, št. 28, str. 94. **173 a**

GABROVŠEK JOSIP

Josip Gabrovšek, učitelj in pisatelj, ki je prišel v Žiri »samo« umret. – 19, 1998, št. 28, str. 30. **174**

GANTAR ANTON, st. (roj. 1882)

Antona Gantarja, stari oče in vnuk, prvi podjetnik, drugi doktor znanosti in – podjetnik. – 19, 1998, št. 28, str. 86. **175**

GANTAR ANTON, ml. (roj. 1948)

Antona Gantarja, stari oče in vnuk, prvi podjetnik, drugi doktor znanosti in – podjetnik. – 19, 1998, št. 28, str. 86. **176**

GANTAR PAVEL

Pavel Gantar, Dobračevcevec, ki je iz vaške gostilne prišel v vrh slovenske politike. – 19, 1998, št. 28, str. 136. **177**

GANTAR RUPERT

Miklavčič Milena: Rupert Gantar, najstarejši med obrtniki. – 17, 1996, št. 23/24, str. 25–29. Ilustr. **178**
Nadnaslov: Intervju.

GIACOMELLI OTO

Oto Giacomelli, športnik po dejanjih in v besedah. – 19, 1998, št. 28, str. 122. **179**

GLUHODEDOV IVAN

Ivan Gluhodedov, slikar, ki se je zatekel v tihožitje. – 19, 1998, št. 28, str. 106. **180**

GOSTIŠA LOJZE

Lojze Gostiša, avtor prestižnih razstav in izbranih knjig. – 19, 1998, št. 28, str. 80. **181**

GOVEKAR VINKO

Vinko Govekar in Alojz Filipič, prvaka industrijske revolucije v Žireh. – 19, 1998, št. 28, str. 94. **182**

HLADNIK POLDE

Polde Hladnik, sin žirovskega nadučitelja, ki je po 2. svetovni vojni postal prvi zdravnik južne Primorske. – 19, 1998, št. 28, str. 26. **183**

HRIBAR SPOMENKA

Spomenka Hribar, »slovenska Antigona«. – 19, 1998, št. 28, str. 14. **184**

JAN DUŠAN

Dušan Jan, pozabljeni prvoborec. – 19, 1998, št. 28, str. 116. **185**

JAN JANEZ

Janez Jan, častnik v pokoju, ki pri svojih 80. letih še izvrstno slika. – 19, 1998, št. 28, str. 116. **186**

JAN RADO

Rado Jan, eden prvih intelektualcev, ki se je vrnil v domači kraj. – 19, 1998, št. 28, str. 114. **187**

JEREB JERNEJ

Jernej Jereb, prvi po imenu znani podobar in slikar z Žirovskega. – 19, 1998, št. 28, str. 8. **188**

JOBST ANTON

Anton Jobst, žirovski organist in slovenski skladatelj. – 19, 1998, št. 28, str. 70. **189**

KAVČIČ FRANC

Kavčič Igor: »Sam puška se ne sme vržt u koruza!« – 20, 1999, št. 29, str. 16–24. Ilustr. **190**
Nadnaslov: Drugi intervju, **Franc Kavčič**, Katrnik.

KAVČIČ IVAN

Ivan Kavčič, »Špicarjev dohtar«. – 19, 1998, št. 28, str. 42. **191**

KAVČIČ JAKOB

Jakob Kavčič, Vrsničan, prvak slovenskih pravnikov pred 1. svetovno vojno. – 19, 1998, št. 28, str. 20. **192**

KAVČIČ JANEZ – TRAVNKAR

Janez Kavčič – Travnkar, prvi nam znani umetnik na Žirovskem. – 19, 1998, št. 28, str. 138. **193**

KOKALJ JAKOB

Jakob Kokalj, učitelj, ki je postal direktor. – 19, 1998, št. 28, str. 100. **194**

KOKELJ IVANA

Naglič Miha: »Vidimo se nad zvezdami!« Portret Kožuhove mame. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 3–4. Ilustr. **195**

Nadnaslov: 1945–1995 vojna v ljudeh še traja.

KONC DARINA

Darina Konc, »več kot učiteljica«. – 19, 1998, št. 28, str. 78. **196**

KOPAČ ANTON

Bratranca Anton in Jernej Kopač, doslej največja in najdrznejša podjetnika med Žirovci. – 19, 1998, št. 28, str. 106. **197**

KOPAČ FRANC

Franc Kopač, pesnik z Dobračeve. – 19, 1998, št. 28, str. 122. **198**

KOPAČ FRANJO

Franjo Kopač, prvi akademski slikar med Žirovci. – 19, 1998, št. 28, str. 84. **199**

KOPAČ JERNEJ

Bratranca Anton in Jernej Kopač, doslej največja in najdržnejša podjetnika med Žirovci. – 1998, št. 28, str. 106. **200**

KOPAČ MARTIN

Martin Kopač, direktor Alpine v njenih najlepših in najhujših letih. – 19, 1998, št. 28, str. 96. **201**

KOPAČ MILAN

Milan Kopač, prvak žirovskih hidravlikov. – 19, 1998, št. 28, str. 102. **202**

KOPAČ VLASTO

Vlasto Kopač, arhitekt, planinec in dvojni dachavski trpin. – 19, 1998, št. 28, str. 86. **203**

Naglič Miha: Iz nemškega v slovenski Dachau. In iz obeh v planine, v svobodo ... Pogovor z arhitektom Vlastom Kopačem. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 5–24. Ilustr. **204**

Nadnaslov: 1945–1995 vojna v ljudeh še traja. Mednaslovi: Iz Žirov v svet, Nemški Dachau, Slovenski Dachau, Nazaj v Ziri.

KOSMAČ STANE

Stane Kosmač, slikar, čigar razstavo še pričakujemo. – 19, 1998, št. 28, str. 114. **205**

KOŠIR TOMAŽ

Tomaž Košir, direktor Alpine na vrhuncu njenega razvoja. – 19, 1998, št. 28, str. 98. **206**

KREK FRANČIŠEK

Frančišek Krek, pesnik med kaplani. – 19, 1998, št. 28, str. 50. **207**

KRVINA ZDRAVKO

Zdravko Krvina, nekdanj politik, zdaj poslovni gale-rist. – 19, 1998, št. 28, str. 88. **208**

KRŽIŠNIK ANTON – LJUBO

Anton Kržišnik – Ljubo, prvi Žirovec, ki bi lahko postal general. – 19, 1998, št. 28, str. 76. **209**

KRŽIŠNIK PAVEL

Pavel Kržišnik, starosvetni gospod, ki ni maral muh in – žensk. – 19, 1998, št. 28, str. 68. **210**

KRŽIŠNIK TOMAŽ

Tomaž Kržišnik, Starožirovec, umetnik in svetov-ljan. – 19, 1998, št. 28, str. 60. **211**

Naglič Miha: Tomaž Kržišnik: Izbrana dela. Pogo-ovor z umetnikom. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 41–56. Ilustr. **212**

Nadnaslov: Likovna priloga (str. 45–56).

LENČEK JERNEJ

Jernej Lenček, duhovnik in domoznanec. – 19, 1998, št. 28, str. 44. **213**

LOGAR JOSIP

Josip Logar, intelektualec med gospodi. – 19, 1998, št. 28, str. 54. **214**

MAČEK MARJAN

Marjan Maček, žirovski rokoborec na japonski način. – 19, 1998, št. 28, str. 56. **215**

MAJNIK JANEZ

Janez Majnik, gostoljubni »gospod fajmošter«, sošolec »očeta naroda« in umni sadjar. – 19, 1998, št. 28, str. 42. **216**

MAJNIK JANKO

Janko Majnik, Žirovec po rodu, Avstalec po biva-lišču, pustolovec po srcu. – 19, 1998, št. 28, str. 120. **217**

Stanonik Marija: Janko Majnik, življenjepis. – 18, 1997, št. 25/26, str. 145–146. **218**

Nadnaslov: Sredica.

MAZI JOSIP

Josip Mazi, matematik, ki se je v Žireh samo rodil. – 19, 1998, št. 28, str. 40. **219**

MENCINGER JAKOB

Jakob Mencinger, »vzgleden učitelj, izboren sadjar in cvetličar«. – 19, 1998, št. 28, str. 28. **220**

MIKLAVČIČ MILENA

Milena Miklavčič, rada beseduje z jezikom in tudi s peresom. – 19, 1998, št. 28, str. 112. **221**

MLAKAR ANDREJ

Andrej Mlakar, »slovenski Fassbinder« in prvi filmar med Žirovci. – 19, 1998, št. 28, str. 32. **222**

MLAKAR JELKA

Jelka Mlakar, prva poročevalka gorenjskega juga. – 19, 1998, št. 28, str. 82. **223**

MLAKAR TONE

Tone Mlakar, fotografski krajinar žirovskega konca. – 19, 1998, št. 28, str. 90. **224**

MLINAR ANTON

Anton Mlinar, moralni teolog. – 19, 1998, št. 28, str. 70. **225**

MLINAR BRANKO

Branko Mlinar na sledih najstarejših poti gorenj-skega juga. – 19, 1998, št. 28, str. 110. **226**

- MLINAR FRANCI**
Franci Mlinar – z Alpino in znanjem v neznanu. – 19, 1998, št. 28, str. 98. **227**
- MLINAR IVAN**
Ivan Mlinar, Lomarjev Janez iz Idrška, socialdemokrat. – 19, 1998, št. 28, str. 22. **228**
- MLINAR ZDRAVKO**
Zdravko Mlinar, prvi akademik med Žirovci. – 19, 1998, št. 28, str. 110. **229**
- MRAVLJE FRANČIŠKA**
Frančiška Mravlje, prva žrtev »državlanske vojne« na Žirovskem. – 19, 1998, št. 28, str. 12. **230**
- MRAVLJE JAKOB**
Jakob Mravlje, prvi pravi komunist na Žirovskem. – 19, 1998, št. 28, str. 12. **231**
- NAGLIČ IGNAC**
Ignac Naglič, podjetnik in založnik Žirovskega občasnika. – 19, 1998, št. 28, str. 24. **232**
- NAGLIČ MARTIN**
Martin Naglič, prvi med učenjaki, ki so bili doma iz Žirov. – 19, 1998, št. 28, str. 34. **233**
- Stanonik Marija**: Nedokončan portret Martina Nagliča (1748–1795). – 12, 1992, št. 18, str. 11–23. Ilustr. **234**
Nadnaslov: 500 let jezuitov.
- NAGLIČ MIHA**
/ Miha Naglič/. – 19, 1998, št. 28, str. 156. **235**
- NAGLIČ MILAN**
Milan Naglič, gospodarstvenik, zastopnik Mercedesa v nekdanji Jugoslaviji. – 19, 1998, št. 28, str. 140. **236**
- NAGLIČ MIRAN**
Miran Naglič, eden prvih med strokovnjaki, ki so kmetu v pomoč. – 19, 1998, št. 28, str. 26. **237**
- NAGLIČ PETER**
Peter Naglič, prvi med voditelji poveljnega razvoja Žirov. – 19, 1998, št. 28, str. 24. **238**
- NAGLIČ VINKO**
Vinko Naglič, gospodarski in politični delavec, aktivist za večjo samostojnost Žirov. – 19, 1998, št. 28, str. 108. **239**
- NIKOLAJ IZ LOKE**
Vikar Nikolaj, prvi po imenu nam znani žirovski duhovnik. – 19, 1998, št. 28, str. 46. **240**
- OBLAK ANTON**
Anton Oblak, nekdanj direktor, nato podžupan. – 19, 1998, št. 28, str. 114. **241**
- OBLAK JANEZ – ŽUNARJEV**
Janez Oblak – Žunarjev, samorasli kulturni delavec. – 19, 1998, št. 28, str. 104. **242**
- OBLAK JOŽE**
Jože Oblak, orodni telovadec, Žirovec in Jeseničan. – 19, 1998, št. 28, str. 58. **243**
- PEČNIK IVAN**
Ivan Pečnik, župnik, ki je gradil, a so mu »nestrpneži« vse podrli. – 19, 1998, št. 28, str. 56. **244**
- PELHAN LEOPOLDINA**
Leopoldina Pelhan, nepozabna učiteljica klekljanja. – 19, 1998, št. 28, str. 32. **245**
- PERKO PAVEL**
Pavel Perko, duhovnik, katoliški organizator in pisatelj. – 19, 1998, št. 28, str. 52. **246**
- PETERNELJ JOŽE – MAUSAR**
Jože Peternelj – Mausar, slikar, ki zna slikati po svoje in slike prodati. – 19, 1998, št. 28, str. 126. **247**
- PETERNELJ KONRAD**
Konrad Peternelj, likovni poet sveta, ki izginja. – 19, 1998, št. 28, str. 84. **248**
- PIVK VALENTIN**
Valentin Pivk, 22 let ravnatelj gimnazije v Kranju. – 19, 1998, št. 28, str. 126. **249**
- PODOBNIK NEJKO**
Nejko Podobnik, veliki informator. – 19, 1998, št. 28, str. 112. **250**
- Kavčič Igor**: Brez njegovega štempla ne gre nič naprej. – 18, 1997, št. 25/26, str. 31–43. Ilustr. **251**
Nadnaslov: Mali intervju: **Nejko Podobnik**.
- POGAČNIK MIHAEL IGNACIJ**
Mihael Ignacij Pogačnik, »splošno priljubljeni duhovnik«. – 19, 1998, št. 28, str. 48. **252**
- POLJANŠEK ALOJZ**
Alojz Poljanšek, »avtor« železniških prog. – 19, 1998, št. 28, str. 142. **253**
- POLJANŠEK RADO**
Rado Poljanšek, specialist za ženske bolezni. – 19, 1998, št. 28, str. 72. **254**
- POLJANŠEK SLOBODAN**
Slobodan Poljanšek, učitelj, zborovodja in ravnatelj. – 19, 1998, št. 28, str. 144. **255**

- POLJANŠEK VALENTIN**
Valentin Poljanšek, glasnik »novega časa« na Žirovskem. – 19, 1998, št. 28, str. 128. **256**
- PRAŽIROVEC**
Homo sapiens neanderthalensis, občasní Praži-rovec. – 19, 1998, št. 28, str. 10. **257**
- PREMRL DUŠAN**
Dušan Premrl, v Žireh rojeni akademski slikar. – 19, 1998, št. 28, str. 122. **258**
- PRIMOŽIČ ANTON**
Anton Primožič, prvak med trgovci. – 19, 1998, št. 28, str. 74. **259**
- PRIMOŽIČ JOŽE (TOŠO)**
Jože Primožič (Tošo), vrhunski športnik žirovskega rodu. – 19, 1998, št. 28, str. 94. **260**
- PUC DINKO**
Dinko Puc, ljubljanski župan in kraljevi minister žirovskega rodu. – 19, 1998, št. 28, str. 16. **261**
- PUC GREGOR**
Gregor in Janez Puc, ljudska umetnika, Balantova iz Tabra. – 19, 1998, št. 28, str. 36. **262**
- PUC JANEZ**
Gregor in Janez Puc, ljudska umetnika, Balantova iz Tabra. – 19, 1998, št. 28, str. 36. **263**
- RAMPRE PETRA**
Petra Rampre, teniška igralka, med najboljšimi na svetu. – 19, 1998, št. 28, str. 80. **264**
- RANT LUKA**
Luka Rant, »zelo priljubljen« gospod. – 19, 1998, št. 28, str. 48. **265**
- REISP BRANKO**
Branko Reisp, raziskovalec Janeza Vajkarda Valvasorja. – 19, 1998, št. 28, str. 58. **266**
- REJC IZIDOR**
Izidor Rejc, direktor, ki je postal minister. – 19, 1998, št. 28, str. 96. **267**
- SCHMIDT FRAN**
Fran Schmidt, dramski igralec, ki je zadnje dejanje svoje osebne tragedije odigral med Žirovci. – 19, 1998, št. 28, str. 28. **268**
- SEDEJ IVAN**
Ivan Sedej, po srcu umetnik, v glavi znanstvenik. – 19, 1998, št. 28, str. 132. **269**
- Naglič Miha**: Zakaj pa Martin po cerkvi ne gleda!? – 18, 1997, št. 25/26, str. 8–30. **270**
 Ilustr. **270**
 Nadnaslov: Veliki intervju: Dr. **Ivan Sedej** (1934–1997).
- SEDEJ JANEZ**
Janez Sedej, likovni poet žirovske krajine. – 19, 1998, št. 28, str. 130. **271**
- SEDEJ MAKSIM**
Likovna rodbina Sedejev in njen bard: **Maksim Sedej**. – 19, 1998, št. 28, str. 128. **272**
- SELJAK JERNEJ (roj. 1789)**
Jernej Seljak, žirovski mecen. – 19, 1998, št. 28, str. 144. **273**
- SELJAK JERNEJ (roj. 1893)**
Jernej Seljak, »Abrahtov patrčk«, duhovnik po poklicu in glasbenik po duši. – 19, 1998, št. 28, str. 20. **274**
- SELJAK MILAN**
Milan Seljak, nesojeni pevec, izvrstni glasbeni organizator, gospodar v hiši odprtih vrat. – 19, 1998, št. 28, str. 18. **275**
- SELJAK ROMAN**
Roman Seljak, prvi v Žireh rojeni olimpijski tekmovalec. – 19, 1998, št. 28, str. 108. **276**
- SELJAK SIMON**
Simon Seljak, cesarsko kraljevi dvorni svetnik na Dunaju. – 19, 1998, št. 28, str. 134. **277**
- SMOLE JANKO**
Janko Smole, goropeški svetovljan v bančništvu in politiki. – 19, 1998, št. 28, str. 76. **278**
- STANONIK MARIJA**
Marija Stanonik, avtorica literarnoznanstvenega spomenika našim prednikom. – 19, 1998, št. 28, str. 140. **279**
- STANONIK TONČKA**
Tončka Stanonik, avtorica Podob iz čipkaste preje. – 19, 1998, št. 28, str. 88. **280**
- STARMAN BOJAN**
Bojan Starman, direktor, ki je postal še župan. – 19, 1998, št. 28, str. 98. **281**
- Naglič Miha**: Občina Žiri ob prelomu stoletja in tisočletja. – 20, 1999, št. 29, str. 6–15. Ilustr. **282**
 Nadnaslov: Prvi intervju, Bojan Starman, žirovski župan. Podnaslov: Pogovor z Bojanom Starmanom, županom Občine Žiri, po petih letih njegovega županovanja. Mednaslov: Beseda o sogovorniku.

STARMAN FRANC

Franc Starman, župnik, ki je dražil oblast in se vozil z mopedom. – 19, 1998, št. 28, str. 66. **283**

STRELEC GREGOR

Kaplan Gregor Strelec, prvi nam znani Žirovec med duhovniki. – 19, 1998, št. 28, str. 46. **284**

STRLIČ EMIL

Emil Strlič, ustanovitelj Etikete. – 19, 1998, št. 28, str. 100. **285**

STRŽAJ JOŽE

Jože Stržaj, župnik nove sorte. – 19, 1998, št. 28, str. 62. **286**

Naglič Miha: Čigave so duše, se ve ... – 19, 1998, št. 27, str. 7–14. Ilustr. **287**

Nadnaslov: Prvi intervju. Jože Stržaj. Podnaslov: Pogovor z gospodom Jožetom Stržajem, župnikom pri Sv. Martinu v Žireh.

SUHODOLČAN LEOPOLD

Leopold Suhodolčan, »slovenski Andersen« iz Žirov. – 19, 1998, št. 28, str. 74. **288**

ŠILAR JANEZ

Janez Šilar, župnik trdega prijema in dobrega srca. – 19, 1998, št. 28, str. 64. **289**

ŠUBIC DRAGO

Naglič Miha: **Drago Šubic**, ta podjetni rojak. – 20, 1999, št. 29, str. 25–28. Ilustr. **290**

Nadnaslov: Portret, **Drago Šubic**.

ŠUBIC VALENTIN

Valentin Šubic alias Tinik, umetnik, ki je delal »bogove«. – 19, 1998, št. 28, str. 82. **291**

TEMELJ FRANC

Franc Temelj, dobračevski fundamentalist, ki kar naprej odletava. – 19, 1998, št. 28, str. 124. **292**

TRČEK FRANC

Miklavčič Milena: »Skojevč«, kramp, šilo in kopito (Franc Trček). – 18, 1997, št. 25/26, str. 53–56. Ilustr. **293**

Nadnaslov: Delali so v Alpini.

VEHAR MARIJA

Miklavčič Milena: **Marija Vehar**, najstarejša Žirovka. – 17, 1996, št. 23/24, str. 31–37. Ilustr. **294**

Nadnaslov: Naši najstarejši.

VEHAR UROŠ

Uroš Vehar, v balinanju med najboljšimi na svetu. – 19, 1998, št. 28, str. 94. **295**

VIDMAR JOSIP

Josip Vidmar, gospod, ki je zgradil novo cerkev, največjo na Gorenjskem. – 19, 1998, št. 28, str. 52. **296**

VIDMAR KAREL

Miklavčič Milena: **Karel Vidmar**, Vrban iz Osojnice. – 17, 1996, št. 23/24, str. 38–43. Ilustr. **297**

Nadnaslov: Naši najstarejši.

WORLICUS ASSARCH DE SYRACH

Worlicus Assarch de Syrach, prvi po imenu znani Žirovec. – 19, 1998, št. 28, str. 46. **297 a**

ZAJEC ALFONZ

Alfonz Zajec, prvi med ustanovitelji žirovskega muzeja. – 19, 1998, št. 28, str. 134. **298**

ŽAKELJ

Bratje Žakelj in Vinko Oblak, padli prvoborci. – 19, 1998, št. 28, str. 90. **299**

ŽAKELJ ANTON – ANŽE

Anton Žakelj – Anže, raje čistilec v kapitalizmu kot knjigovodja v komunizmu. – 19, 1998, št. 28, str. 118. **300**

ŽAKELJ ANTON - RODOLJUB LEDINSKI

Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski, Prešeren v talarju. – 19, 1998, št. 28, str. 38. **301**

ŽAKELJ MIHAELA

Mihaela Žakelj, prva damska violina med žirovskimi likovniki. – 19, 1998, št. 28, str. 120. **302**

ŽAKELJ STANKO

Stanko Žakelj, po rodu Žirovec, po poslanstvu lazarist. – 19, 1998, št. 28, str. 118. **303**

ŽAKELJ VIKTOR (roj. 1943)

Viktor Žakelj, slovenski politik, ki se je vrnil k svojemu prvotnemu poklicu. – 19, 1998, št. 28, str. 124. **304**

ŽAKELJ VLADIMIR

Vladimir Žakelj, vrhunski zdravnik, kirurg in profesor. – 19, 1998, št. 28, str. 118. **305**

ŽEROVIC KAROL

Karol Žerovic, žirovski župnik, ki je šel že 1824 na Triglav. – 19, 1998, št. 28, str. 48. **306**

929.5 Rodoslovje

Jurca Rado: Zgodba o Jurečevih. – 12, 1992, št. 18, str. 98–102. Ilustr. **307**

Nadnaslov: Starožitnosti.

Kavčič Edi: Zgodba o Kamškovi domačiji. – 20, 1999, št. 29, str. 89–117. Ilustr. **308**

Nadnaslov: Žirovske rodbine. Kamškovi iz Nove vasi. Mednaslovi: Prvi del zgodbe /rodovnik/, Drugi del zgodbe /Obdobje gospodarjenja Jakoba in Luke Sedeja, Obdobje gospodarjenja Toneta Sedeja, Odhod matere ter prihod sina in hčere v Žiri, Obdobje gospodarjenja Marjance Sedej in Franceta Gruden, Lastnica Marjanca Sedej, Lastnik France Gruden, Obdobje lastništva Alojzije Kavčič. – (dodane fotografije)

Peternelj Jože: Lazarjevi iz Izgorij in njihove usode. – 19, 1998, št. 27, str. 70–95. Ilustr. **309**

Nadnaslov: Žirovske rodbine.

Zajc Pavel: Ivan Zajc (1876–1962). – 20, 1999, št. 29, str. 134–158. Ilustr. **310**

Nadnaslov: Ivan Zajc (1876–1962). Čevljarški podjetnik. – (dodane fotografije in dokumenti)

931/999 Zgodovina

Žakelj Viktor: Osamosvojitve je nujna. – 11, 1990, št. 17, str. 5–8. Ilustr. **311**

O političnem zemljevidu prihodnje Evrope, zlasti SFRJ tik pred novo preureditvijo.

94 (09) Dokumenti

Nicolaus: Officium in Syroch (Iz loškega urbarja 1291). – 12, 1992, št. 18, str. 5–10. Ilustr. **312**

Nadnaslov: 700 let Žirov. – Faksimile prvega doslej znanega dokumenta, v katerem so izpričane Žiri. Prevod z naslovom Urad v Žireh, Darja Mihelič. Uredniški pripis.

940 534 971.2 Druga svetovna vojna v Sloveniji

Hribar Spomenka: Zgodovina in smrt. – 11, 1990, št. 17, str. 31–33. **313**

Nadnaslov: Žrtve vojne. – Komentar k prispevku Alfonza Zajca Vse žrtve druge svetovne vojne med Žirovci, Opombe.

Masterl Marijan: Nesrečna smrt komisarke Drine, narodne junakinje. – 12, 1992, št. 18, str. 83–96. Ilustr. **314**

Nadnaslov: Narodna junakinja **Drina**.

– Tragedija pod Bevkovim vrhom. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 145–158. Ilustr. **315**

Nadnaslov: Iz narodnoosvobodilnega boja. Podnaslov: Dogodki na kmetiji Pri Mrzlikarju pod Bevkovim vrhom med okupacijo in danes.

Mlinar Stanko: Še o žrtvah vojne. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 199–202. Ilustr. **316**

Nadnaslov: Odmevi. Mednaslovi: Prvi ognjeni krst, O Polonkarjevih, Koliko so Žiri bile partizanske?, Kresovi, Rupnikova linija, Zadnji ognjeni krst, Lojze, Na Pepli, Ustaši, domobranci in domobranci.

Naglič Miha: Odiseja 1945. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 34–40. Ilustr. **317**

Nadnaslov: 1945–1995 vojna v ljudeh še traja. Mednaslovi: Bojevniki se vračajo, **Stanko Mrlak**, nemški vojak; **Srečko Jereb**, domobranec; **Karel Gantar**, italijanski vojak in partizan.

– **Vstaja** na Poljanskem. Iz pogovora z Antonom Peternelom – Igorjem. – 11, 1990, št. 17, str. 125–147. **318**

Nadnaslov: Iz naše doline. – Del besedila iz razgovora Mihe Nagliča z Antonom Peternelom – Igorjem, objavljenega v Gorenjskem glasu pod naslovom Za kmeta in komunizem. Dve tabeli.

Zajec Alfonz: Vse žrtve druge svetovne vojne med Žirovci. – 11, 1990, št. 17, str. 9–30. **319**

Nadnaslov: Žrtve vojne. – Pojasnilo in metoda zbiranja gradiva. Pesem Simona Gregorčiča Odlikovanje. Seznam žrtev.

– Vse žrtve druge svetovne vojne med Žirovci. – 12, 1992, št. 18, str. 109–111. **320**

Nadnaslov: Odmevi. Mednaslovi: Dodatek k seznamu žrtev, Dodatek k opombam, Dopolnilo že objavljenega seznama žrtev, Dopolnilo že objavljenih pripomb, Popravki seznama, Popravki opomb.

Žakelj Anton: Replika na zgodbo dveh bregov. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 203–210. **321**

Nadnaslov: Odmevi. Mednaslovi: Odgovor na zgodbo dveh bregov, Še h knjigi, Čast in slava, Umor **Ivana Zajca**, Pripombe, Preganjanje drugače mislečih, Politika in zgodovina, Partizanske armije, Izdajalci, Narodna sprava, Dodatki.

– Ob petdesetletnici umika Nemcev iz Žirov. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 159–186. Ilustr. **322**

Nadnaslov: Osvoboditev Žirov.

949.712 Zgodovina Slovencev

Jan Rado: Žiri in Žirovci v letih 1848–1918. – 19, 1998, št. 27, str. 46–69. Ilustr. **323**

Nadnaslov: Doneski h kulturnopolitični in socialni zgodovini Žirov. Mednaslovi: Žirovci v »prekucniškem« letu 1848 in po njem, »Doba brstenja in cvetja«, tudi v Žireh, Gospodarsko stanje in prva društva, Kako je priletel Sokol, Sokolski dom telovadnega društva Sokol v Žireh, Gradnja nove župne cerkve, 28. junij 1914 v Žireh, Prva svetovna vojna in majniška deklaracija, Ob stopetdesetletnici objave prve časopisne vesti iz Žirov.

Mlinar Branko: Limes in Žirovsko. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 143–165. Ilustr. **324**

Nadnaslov: Rimljani na Žirovskem. Mednaslovi: Uvod, I. Splošno o limesu, II. Sledovi starih poti in ostankov zidu na zahodnem obrobju Žirov, III. Fragmenti opazovanj od Hrušice do Hotavelj (1985–1995), IV. Priloge, V. Sodelavci in informatorji, VI. Viri in literatura.

– Naseljenost na Žirovskem v preteklosti. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 140–142. **325**

Ilustr.

Nadnaslov: Rimljani na Žirovskem.

ŽIROVSKI OBČASNIK

(urejeno kronološko)

Anonimno pismo Spomenki Hribar ... – 11, 1990, št. 17, str. 175–177. **326**

Nadnaslov: Prejeli smo. – Anonimni odziv na članek Spomenke Hribar, objavljen v Dnevniku 28. 9. 1990 pod naslovom Pobude, zahteve, vprašanje, predlogi, in odgovor Spomenke Hribar.

Naglič Miha: Deset (oziroma petinštirideset) let pozneje. – 11, 1990, št. 17, str. 1–4. **327**
Nadnaslov: Uvodne besede.

Anže (pravo ime Anton Žakelj): Pismo uredniku (1). – 12, 1992, št. 18, str. 112–113. **328**
Nadnaslov: Odmevi. Odziv na Uvodnik Mihe Nagliča v ŽO 11, 1990, št. 17.

Naglič Miha: Same obletnice. – 12, 1992, št. 18, str. 3–4. Ilustr. **329**
Nadnaslov: Uvodnik.

– Žirovski pogledi v prihodnost. – 12, 1992, št. 18, str. 4. **330**
Nadnaslov: Uvodnik. – Urednikovo vabilo bralcem Žirovskega občasnika k sodelovanju.

Pismo uredniku (2). – 12, 1992, št. 18, str. 113–114. **331**

Nadnaslov: Odmevi. Odziv na članek Ivana Revena 40 let Planinskega društva, ŽO 11, 1990, št. 17. Podpisani: **Anton Kržišnik** – **Ljubo, Ivan Javor, Janko Smole.**

Reven Ivan: Odgovor. – 12, 1992, št. 18, str. 114. **332**
Nadnaslov: Odmevi. Odgovor na Pismo uredniku (2), objavljen tu.

Demšar Vincencij: Žirovci in Žirovski občasnik v prihodnosti. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 25–26. **333**
Nadnaslov: Žirovizije. Pogled od zunaj.

Galičič Franc: Pismo uredništvu. – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 198. **334**
Nadnaslov: Odmevi. Odziv na članek Pismo uredniku (1), objavljen v ŽO 12, 1992, št. 18.

Naglič Miha: Je že čas, da si nalijemo čistega vina? – 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 1–4. **335**
Nadnaslov: Uvodnik. Mednaslovi: Smo živeli v »zmoti«? Nas bo resnica osvobodila? Kaj vse je v tej številki?

– Petnajst, petdeset, dva tisoč let pozneje ... – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 1–2. **336**
Nadnaslov: Uvodnik.

Otavek M. Malka: Blagovna znamka »Metulj in gosenica«. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 176. **337**
Nadnaslov: Odmevi. – Anonimno pismo.

Majnik Janko: Žirovskemu občasniku. – 17, 1996, št. 23/24, str. 178. **338**
Nadnaslov: Odmevi. – Pismo glavnemu uredniku ŽO Mihi Nagliču.

Žakelj Anton: Odgovor Francu Galičiču. – 15/16, 1995/1996, št. 21/22, str. 171–175. **339**

Nadnaslov: Odmevi. – Odgovor na prispevek Franca Galičiča v ŽO 13/14, 1992/1993, št. 19/20, str. 198.

Naglič Miha: Žirovska podjetnost – nuja, potreba in kult. – 17, 1996, št. 23/24, str. 3–6. **340**
Nadnaslov: Uvodnik.

Bogatay Frank: /Shame on ZIROVSKI OBCASNIK!/ – 18, 1997, št. 25/26, str. 199–200. Ilustr. **341**
Nadnaslov: Odmevi. – Odziv na naslovnico ŽO 17, 1996, št. 23/24.

Naglič Miha: Od Ž do A: od Žirov do Amerike in Avstralije. – 18, 1997, št. 25/26, str. 3–7. Ilustr. **342**
Nadnaslov: Uvodnik.

– Prispevki k naši samozavesti. – 19, 1998, št. 27, str. 3–6. Ilustr. **343**

Nadnaslov: Uvodnik. Mednaslovi: Izbrani razgled po Žireh in Žirovcih, Žirovski opus, Kaj je v tej številki, Dva izjemna prispevka.

– Žiri in Žirovci na pragu leta 2000. – 20, 1999, št. 29, str. 3–5. **344**
Nadnaslov: Uvodnik. Mednaslov: Kaj je v tej številki?

Močnik Milan: Pojasnilo o mojem očetu. – 20, 1999, št. 29, str. 201. **345**

Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitve. – Odziv na članek Vladimirja Pivka Žirovska čevlarska firma in delavci v Kranju, objavljen v ŽO 18, 1997, št. 25/26, str. 189–195.

II. KAZALO LIKOVNIH PRISPEVKOV

11, 1990, št. 17. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije k člankom so prispevali: O nabiralništvu na Žirovskem avtorica Marija Stanonik in Ciril Stanonik; fotografije in dokumentarno ilustrativno gradivo k članku Slovenska usoda iz dveh vojn avtor članka Vlastja Simončič; fotografija Iveta Šubica – Tomaž Lunder. Likovna priloga – reprodukcije Iveta Šubica. **346**

12, 1992, št. 18. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Faksimile dokumenta Officium in Syroch (iz loškega urbarja 1291). Fotografije k člankom so prispevali: Znamenja na Žirovskem avtor Franci Alič; Stanko Demšar, Jože Filipič, Marijan Masterl, Štefan Mlakar, Janko Mrovlje, Tone Semič. Reprodukcije slik Franja Kopača. **347**

13/14, 1992/1993, št. 19/20. – Naslovnico in številko oblikoval Stane Kosmač. Fotografije k posameznim člankom so prispevali M. M., Suzana Sporiš (lastnica), Marija Stanonik, Zorka Štajer (lastnica), Franc Temelj, Marko Zaplatil, Anton Žakelj. Skice Starih Žirov Viljem Eržen. Osnutek za znak Žirov Boris

Kobe. Reprodukcijske ilustracije iz koledarjev Mohorjeve družbe Franjo Kopač; reprodukcija slike k članku Viktorijanu Demšarju v spomin Francija Aliča – Ivan Vavpotič. **348**

15/16, 1995/1996, št. 21/22. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije k posameznim člankom so prispevali Viktor Grošelj, Igor Modic, Miha Naglič, Janez Pelko, Franc Temelj; k članku O prehrani na Žirovskem avtorica Marija Stanonik, Metka Stanonik, Ciril Stanonik, Marko Zaplatil. Ilustrativno gradivo (razglednice, skice, portreti) k članku Iz nemškega v slovenski Dachau Miha Nagliča Vlasto Kopač. Likovna priloga Tomaž Kržišnik. **349**

17, 1996, št. 23/24. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije k posameznim člankom so prispevali Foto Uršič, Ljubljana; Guido Modigliani, Firenze; Janez Pelko, Davorin Rovšek, Ljubljana, Ivan Tischler, Vrhnika; k članku Od štale do Ambasade intervjuvanca Beta Poljanšek-Koman in Jaka Koman (z njunimi oblikovalskimi kreacijami). Črtica U Žir Rafaela Terpina opremljena z njegovimi lastnimi risbami. Bogato fotografsko (nepodpisano) gradivo k članku Dokument, ki je spomenik žirovski podjetnosti je najbrž večinoma iz zakladnice žirovskega fotografa Štefana Mlakarja. **350**

18, 1997, št. 25/26. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije k posameznim člankom so prispevali Janez Bogataj, Brigita Grošelj, Viktor Grošelj, Janez Pelko, Tihomir Pinter, Gorazd Šinik, Franc Temelj; Delo-življenje (Alpina). Veliko fotografskega gradiva je brez navedenega avtorstva. Likovna priloga je posvečena fotografu Štefanu Mlakarju in je bogato opremljena z njegovimi fotografijami. Reprodukcijske del: kiparja Tone Logonder, Mihaela Žakelj; slikarji Ivan Grohar, Jernej iz Loke, Franjo Kopač, Mojster iz kroga Jana Polacka, France Pavlovec, Ive Šubic, Janez Šubic, Štefan Šubic; Delavnica Janeza Ljubljanskega. **351**

19, 1998, št. 27. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije k posameznim člankom so prispevali Jože Filipič, Tone Mlakar, Janez Pelko, Ivan Reven. Likovna priloga Jože Filipič. Članek Fotograf z Lednice Franca Temelja vsebuje fotografije iz arhiva Jožeta Filipiča. Veliko fotografij ni opremljeno s podatki o avtorstvu; predvideva se, da so pisci pogosto tudi avtorji ali vsaj lastniki fotografij. Vinjete k članku Milene Miklavčič Agn, ret pa kače nisa za igrače! so delo Staneta Kosmača. Dokumentarno gradivo (skice, risbe, zemljevidi) k članku Novoodkrite jame med Žirmi in Sopotom so delo pisca Bojana Koflerja. V razdelku Ocene, predstavitev, odmevi, predlogi so med drugim reprodukcije del Mihaele Žakelj, Pavleta Sedeja,

Jožeta Peternelja – Mausarja, Konrada Peternelja, Tomaža Kržišnika. **352**

19, 1998, št. 28. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije in drugo dokumentacijsko gradivo: Matej Družnik, Darjan Kacin, Franjo Kopač, Andrej Mihevc, Tone Mlakar, Štefan Mlakar, Miha Naglič, Janez Oblak, Marjan Pateroster, Janez Pelko, Tihomir Pinter, Vlastja Simončič, Franc Stele, Zaim Šeremet, Gorazd Šinik, Joco Žnidaršič; Alpina, Žiri; Atelier Sophie, Gradec; Demšar, Ljubljana; Erstes Strand-Atelier und Kunstanstalt Hugo Wessely, Gradež; Gogo Popov, Skopje; Gorenjski glas, Kranj; Holynski, Ljubljana; Majhenič, Domžale; Narodni muzej, Ljubljana; Osnovna šola, Žiri; Potrč, Ljubljana; Slovenski gledališki muzej, Ljubljana. **353**

20, 1999, št. 29. – Oblikovalec številke in ovitka Stane Kosmač. Fotografije in dokumentacijsko gradivo k članku Zgodba o Kamškovi domačiji prispeval pisec Članka Edi Kavčič, k članku Čevljarski podjetnik Ivana Zajca sin Pavel Zajc, k Zapisniku mojih odrskih nastopov Fortunata Temelja sin Franc Temelj. Likovna priloga reprodukcije akvarelov Staneta Kosmača. **354**

III. OSEBNO KAZALO

Alič Franci 60, 121, 169, 347
Ambrožič Venceslav 155
Anže, glej Žakelj Anton (roj. 1907)
Atelier Sophie, Gradec 353
Avguštin Cene 64

Belec Ivan 156
Beovič Anton 157
Bernik Karel 31, 158, 159
Biljali Esad 160
Bogataj Janez 351
Bogataj Miha 37
Bogatay Frank 341
Bohanec Franček 122
Božič Leopold 161
Božnar Florijan 162
Burjek Anton 38

Cankar Ivan 10, 35, 163, 164

Čar Marko 104

Debeljak Metka 99
Delavnica Janeza Ljubljanskega 351
Delo-življenje (Alpina) 351
Demšar, Ljubljana 353
Demšar Alojz 165
Demšar Ernest 166

Demšar Franci 167
 Demšar Stanko 347
 Demšar Tomaž 85, 86, 87
 Demšar Viktorijan 11, 123, 124, 168, 169
 Demšar Vincencij 333
 Dežman Jože 1
 Dežela Matevž 170
 Disić Tončka 171
 Dolenc Marijan 172
 Družnik Matej 353

Erstes Strand-Atelier und Kunstanstalt Hugo
 Wessely, Gradež 353
 Erznožnik Darij 173
 Erznožnik Primož 152
 Eržen Viljem 29, 348

Filipič Alojz 173 a
 Filipič Jože 84, 347, 352
 Fo Dario 99
 Foto Uršič, Ljubljana **350**
 Franc Ferdinand 144

Gabrovšek Josip 174
 Galičič Franc 334, 339
 Gantar Anton st. (roj. 1882) 175
 Gantar Anton ml. (roj. 1948) 176
 Gantar Karel 317
 Gantar Pavel (roj. 1923) 177
 Gantar Pavel (roj. 1949) 30
 Gantar Rupert 178
 Giacomelli Oto 179
 Globočnik Damir 65
 Gluhodedov Ivan 180
 Gogo Popov, Skopje 353
 Gorenjski glas, Kranj 353
 Gostiša Lojze 181
 Govekar Vinko 182
 Gregorčič Milena 72
 Gregorčič Simon 319
 Grohar Ivan 351
 Grošelj Brigita 351
 Grošelj Viktor 349, 351
 Gryglewicz Tomacz 66

Hafner Polona 67
 Hawlina Peter 15, 19
 Hladnik Polde 183
 Holynski, Ljubljana 353
 Hribar Spomenka 184, 313, 326
 Hudeček Jože 68

Jan Dušan 185
 Jan Janez 186
 Jan Rado 187, 323
 Javor Ivan 331
 Jereb Jernej 188
 Jereb Srečko 317

Jernej iz Loke 351
 Jobst Anton 89, 93, 95, 189
 Jurca Rado 146, 147, 307
 Jurman Dušica 34

Kacin Darja 353
 Kavčič Edi 308, 354
 Kavčič Franc 190
 Kavčič Igor 160, 190, 251
 Kavčič Ivan 191
 Kavčič Jakob 192
 Kavčič Janez – Travnkar 193
 Kavčič Matija 150
 Kavčič-Dolenc Breda 115
 Kishon Ephrain 100
 Kobe Boris 348
 Kočevar Marjan 32
 Kofler Bojan 154, 352
 Kokalj Jakob 194
 Kokalj Marija 32
 Kokelj Ivana 195
 Koman Jaka 61, 350
 Koman Dušan 69
 Konc Darina 196
 Kopač Anton 197
 Kopač Franc 116, 117, 118, 122, 198
 Kopač Franjo 109, 110, 111, 112, 199, 347, 348,
 351, 353
 Kopač Jernej 200
 Kopač Martin 201
 Kopač Milan 39, 202
 Kopač Vlasto 62, 203, 204, 349
 Kosmač Stane 70, 71, 72, 73, 74, 205, 346–354
 Kosmač Tomaž 125
 Košir Tomaž 206
 Krek Francišek 207
 Križnar Franc 88, 89
 Krvina Zdravko 208
 Kržišnik Anton – Ljubo 209, 331
 Kržišnik Pavel 210
 Kržišnik Tomaž 66, 78, 211, 212, 349, 352
 Kržišnik Zoran 75, 76

Lenček Jernej 213
 Ljudska pravica 49, 59
 Logar Josip 214
 Logonder Tone 351
 Lunder Tomaž 346

M. M. 348
 Maček Marjan 215
 Majhenič, Domžale 353
 Majnik Janez 216
 Majnik Janko 113, 126, 148, 217, 218, 338
 Masterl Marijan 314, 315, 347
 Mazi Josip 219
 Mazzini Matjaž 61
 Mencinger Jakob 220

Mihelič Darja 312
 Mihevc Andrej 353
 Miklavčič Milena 24, 25, 103, 104, 105, 127, 178, 221, 293, 294, 297
 Mlakar Andrej 222
 Mlakar Barbara 153
 Mlakar Jelka 223
 Mlakar Štefan 82, 83, 347, 350, 351, 353
 Mlakar Tone 74, 224, 352, 353
 Mlinar Anton 12, 225
 Mlinar Branko 226, 324, 325
 Mlinar Franci 227
 Mlinar Ivan 228
 Mlinar Jernej 41
 Mlinar Stanko 316
 Mlinar Zdravko 13, 229
 Močnik Milan 345
 Modic Igor 349
 Modigliani Guido, Firenze 350
 Mojster iz kroga Jana Polacka 351
 Možina Tone 144
 Mravlje Frančiška 230
 Mravlje Jakob 231
 Mrlak Stanko 317
 Mrovlje Janko 149, 347
 Mrzlikarjevi, 315
 Muck Desa 128

Naglič Ignac 232
 Naglič Martin 233, 234
 Naglič Miha 2, 9, 20, 21, 30, 31, 35, 36, 41, 62, 78, 79, 90, 91, 92, 98, 159, 164, 204, 212, 235, 270, 282, 287, 290, 317, 318, 327, 328, 329, 330, 331, 335, 336, 340, 342, 343, 344, 349, 353
 Naglič Milan 236
 Naglič Miran 237
 Naglič Peter 16, 238
 Naglič Vinko 239
 Narodni muzej, Ljubljana 353
 Nicolaus 312
 Nikolaj iz Loke 240
 Nograšek Milena 93
 Novak Mirjam 99, 100

Oblak Anton 241
 Oblak Janez – Žunarjev 242, 353
 Oblak Jože 243
 Oblak Vinko 299
 Osnovna šola, Žiri 353
 Osolnik Bogdan 4
 Otavek M. Malka 337

Pavlovec France 351
 Paternoster Marjan 353
 Pečelin Matevž 129, 130, 131
 Pečnik Ivan 244
 Pelhan Leopoldina 245
 Pelko Janez 349–353

Perko Pavel 246
 Peternel Anton – Igor 318
 Peternelj Jože – Mausar 65, 75, 77, 81, 132, 133, 247, 309, 352
 Peternelj Konrad – Slovenec 68, 76, 248, 352
 Pinter Tihomir 351, 353
 Pivk Valentin 249
 Pivk Vladimir 42, 43
 Podobnik Nejko 22, 250, 251
 Podobnik Vinko 77
 Pogačnik Mihael Ignacij 252
 Poljanšek Alojz 253
 Poljanšek Rado 254
 Poljanšek Slobodan 94, 106, 255
 Poljanšek Valentin 256
 Poljanšek-Koman Beta 61, 350
 Polonkarjevi 316
 Polonkarjev Matic, glej Kavčič Matija
 Potrč, Ljubljana 353
 Pražirovec 257
 Premrl Dušan 258
 Primožič Anton 259
 Primožič Jože (Tošo) 260
 Primožič Tadeja 5, 7, 8, 32, 44, 63, 134
 Puc Dinko 261
 Puc Gregor 262
 Puc Janez 263

Ramovš Primož 95
 Rampre Petra 103, 264
 Rant Luka 265
 Reisp Branko 266
 Rejc Izidor 17, 267
 Reven Ivan 6, 135, 332, 352
 Rovšek Davorin, Ljubljana 350

Schmidt Fran 268
 Sedej Dušan 33
 Sedej Ivan 79, 80, 269, 270
 Sedej Janez 271
 Sedej Maksim 272
 Sedej Pavle 64, 352
 Seljak Jernej 273 (roj. 1789)
 Seljak Jernej 274 (roj. 1893)
 Seljak Milan 275
 Seljak Roman 276
 Seljak Simon 277
 Semič Tone 347
 Simončič Vlastja 71, 114, 346, 353
 Sivec Ivan 81
 Slovenski gledališki muzej, Ljubljana 353
 Slovenski poročevalec 40, 50
 Smole Janko 278, 331
 Sporiš Suzana 348
 Stanonik Ciril 346, 349
 Stanonik Marija 23, 26, 27, 28, 218, 234, 279, 346, 348, 349
 Stanonik Metka 349

Stanonik Tončka 3, 46, 47, 81, 107, 119, 136, 137,
138, 139, 280
Starman Bojan 48, 281, 282
Starman Franc 283
Stele Franc 353
Strelec Gregor 284
Strlič Emil 285
Stržaj Jože 286, 287
Suhodolčan Leopold 288
Svetina Marinka 139

Šeremet Zaim 353
Šinik Gorazd 351, 353
Šilar Janez 289
Škapin Mihaela – Drina 314
Štajer Zorka 348
Šubic Drago 36, 290
Šubic Ive 80, 346, 351
Šubic Janez 351
Šubic Štefan 351
Šubic Valentin 291

Tavčar Ivan 140
Temelj Fortunat 101, 102
Temelj Franc 82, 83, 84, 102, 122, 141, 142, 150,
292, 348, 349, 351, 354
Terpin Rafael 143, 350
Tinic, glej Šubic Valentin
Tischler Ivan, Vrhnika 350
Tratnik Irena 120
Trček Franc 293
Tvrković Ognjen 96

Upravna enota Škofja Loka 45

Vavpotič Ivan 348
Vehar Marija 294
Vehar Uroš 105, 295
Vidmar Karel 297
Vidmar Josip 296
Vlastja, glej Simončič Vlastja
Vogel Milan 51

Worlicus Assarch de Syrach 297 a

Zajc Ivan 54, 107
Zajc Pavel 55, 310, 354
Zajec Alfonz 52, 53, 298, 319, 320
Zajec Anton 108
Zajec Ivan 321
Zaplatal Marko 348, 349

Žakelj Anton (roj. 1907) 14, 56, 57, 58, 144, 145,
151, 300, 321, 322, 328, 339, 348
Žakelj Anton (roj. 1937) 97
Žakelj Anton – Rodoljub Ledinski 301
Žakelj Janez 299
Žakelj Mihaela 69, 70, 302, 351
Žakelj Pavel 299
Žakelj Stanko 303
Žakelj Viktor (Viki, roj. 1936) 18
Žakelj Viktor (roj. 1943) 304, 311
Žakelj Vinko 299
Žakelj Vladimir 305
Žerovic Karol 306
Žnidaršič Joco 353

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

DARINA KONC (1902–72), redovnica reda usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega, v letih 1951–57 učiteljica slovenščine na nižji gimnaziji v Žireh

STANE KOSMAČ, akademski slikar, učitelj na Osnovni šoli Žiri, živi v Žireh

MILENA MIKLAVČIČ, uslužbenka, ljubiteljska novinarka, živi v Žireh

MIHA NAGLIČ, profesor filozofije in sociologije, samostojni ustvarjalec na področju kulture (esejist), živi v Žirovnici, južno od Žirov

MATEVŽ PEČELIN, strojni ključavničar, delavec in ljubiteljski pisatelj, zaposlen v Kladivarju Žiri, živi v Žireh

JANEZ PELKO, univ. dipl. inž. elektrotehnike, fotograf, zaposlen v IskraTel d.d., Kranj, doma iz Zgornjih Bitenj, živi na Jesenicah

JOŽE PETERNELJ, slikar in pisatelj, čevljarski mojster v pokoju, živi v Žireh

NEJKO PODOBNIK, novinar, v pokoju, prvi med ustanovitelji Radia Žiri (zdaj Radio Sora), bil glavni in odgovorni urednik mesečnika Delo-življenje, glasila Alpine, živi v Žireh

SLOBODAN POLJANŠEK, učitelj glasbe, ravnatelj Osnovne šole Žiri, živi na Selu pri Žireh

Mag. TADEJA PRIMOŽIČ, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, univ. dipl. sociologinja kulture, ima status mlade raziskovalke na Filozofski fakulteti v Ljubljani, živi v Žireh

VLADIMIR SIMONČIČ (VLASTJA) (1911–2000), mednarodni mojster fotografije, za svoje delo prejel častni naslov Excellence Honoraire de FIAP, bil tudi mentor fotosekcije Planinskega društva Žiri

Dr. MARIJA STANONIK, profesorica slovenščine in etnologije, višja znanstvena sodelavka Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani, doma z Dobračeve, živi v Ljubljani

TONČKA STANONIK, profesorica slovenščine, urednica pri Enciklopediji Slovenije, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, doma iz Nove vasi, živi v Ljubljani

TOMAŽ ŠTEFE, profesor geografije, publicist, v pokoju, živi v Ljubljani

FRANC TEMELJ, elektrotehnik in ljubiteljski fotograf, zaposlen v raziskovalni enoti delniške družbe Kladivar Žiri, živi na Dobračevi

OLGA VONČINA, ekonomistka, zaposlena v upravi Občine Žiri, živi v Žirovnici pri Žireh

P. S. AVTORJI v rubriki 20 let ŽO so navedeni posebej.

AVTORJI PRISPEVKOV V RUBRIKI 20 LET ŽO

ANTON BEOVIČ, univ. dipl. inž. strojništva, profesor na Srednji kovinarski in cestnoprometni šoli v Škofji Loki, v letih 1990–94 predsednik Krajevne skupnosti Žiri, živi v Žireh

SAMO BEVK, profesor zgodovine, nekdanji ravnatelj Mestnega muzeja Idrija in idrijski župan, 1996 in 2000 izvoljen za poslanca v Državnem zboru RS, živi v Idriji

LEOPOLDINA BOGATAJ, novinarka, odgovorna urednica časopisa Gorenjski glas, živi v Kladju na Žirovskem vrhu

MILKA BOKAL, profesorica slovenščine, raziskovalka leksikografinja Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani, doma z Dobračeve, živi v Srednji vasi pri Polhovem Gradcu

SELY DE BREA ŠUBIC, učiteljica v pokoju, nazadnje ravnateljica Osnovne šole Poljane, rojena v Barceloni, živi v Poljanah in Škofji Loki

IVAN CANKAR, univ. dipl. inž. fizike, strokovnjak za računalništvo, zaposlen v finski podružnici korporacije IBM v Helsinkih, doma iz Sela pri Žireh

METKA DEBELJAK, profesorica razrednega pouka, uči na Osnovni šoli Poljane, živi v Žireh

ALOJZIJ PAVEL FLORJANČIČ, univ. dipl. inž. geologije, delal v RUŽV, v pokoju, od 1999 predsednik Muzejskega društva v Škofji Loki, doma na Uršnih selih na Dolenjskem, živi v Škofji Loki

METOD FRLIC, akademski kipar in svobodni umetnik, doma iz Suše, živi in ustvarja v Malenskem Vrhu in po svetu

OTON GIACOMELLI, univ. dipl. ekonomist, bil državni reprezentant in trener v smučarskih skokih, zdaj športni novinar Dela in športni direktor nordijskega dela smučarske reprezentance Slovenije, doma iz Žirov, živi v Ljubljani

Dr. SPOMENKA HRIBAR, filozofinja, pobudnica narodne sprave med Slovenci, po materi žirovskega rodu, živi v Tomišlju

STANISLAV ISTENIČ, univ. dipl. ekonomist, v pokoju, doma z Dobračeve, živi v Kranju

IVICA KAVČIČ, univ. dipl. inž. kemije, v letih 1986–90 idrijska županja, v pokoju, živi v Idriji

Mag. JAKOB KOKALJ, univ. dipl. inž. organizacije, direktor delniške družbe Etiketa tiskarna v Žireh, doma iz Poljan, živi v Rovtah

FRANC KOPAČ, pesnik, strojni delovodja in tehnolog v delniški družbi Kladivar Žiri, živi v Žireh

Mag. MARTIN KOPAČ, univ. dipl. ekonomist, predsednik uprave in generalni direktor delniške družbe Alpina Žiri, živi v Žireh

MILAN KOPAČ, univ. dipl. inž. strojništva, direktor delniške družbe Kladivar Žiri, živi v Žireh

VLASTO KOPAČ, univ. dipl. inž. arhitekture, učenec in sodelavec Jožeta Plečnika, doma iz Nove vasi pri Žireh, živi v Ljubljani

POLONCA KOVAČ, profesorica primerjalne književnosti, mladinska pisateljica in prevajalka, živi v Ljubljani

TOMAŽ KOSMAČ, pisatelj, živi in ustvarja v Idriji in Godoviču

STANE KOSMAČ, akademski slikar, učitelj na Osnovni šoli Žiri, živi v Žireh

Dr. FRANC KRIŽNAR, muzikolog, urednik na Radiu Slovenija, glasbeni kritik in publicist, živi v Retečah pri Škofji Loki

ZDRAVKO KRVINA, dipl. politolog, politik v pokoju, zdaj galerist, živi v Gorenji vasi

TOMAŽ KRŽIŠNIK, akademski slikar in oblikovalec, izredni profesor na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, doma v Žireh

IVANA LESKOVEC, univ. dipl. etnologinja, direktorica Mestnega muzeja Idrija in odgovorna urednica Idrijskih razgledov, živi v Cerknem

MATJAŽ MAZZINI, univ. dipl. oblikovalec vizualnih komunikacij, nadaljuje študij na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, doma v Poljanah

MILENA MIKLAVČIČ, uslužbenka, ljubiteljska novinarka, živi v Žireh

BARBARA MLAKAR, študentka sinologije in japanologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, 2000/2001 študentka v Tsukubi na Japonskem, doma v Žireh

TONE MLAKAR, arhitekt, filmski scenograf in fotograf, v pokoju, rojen v Žireh, živi v Škofji Loki

Dr. ANTON MLINAR, duhovnik, profesor moralne teologije na Teološki fakulteti v Ljubljani, doma iz Žirov, živi v Repnjah pri Vodica

JANKO MROVLJE, upokojenec, doma iz Ledinice pri Žireh, živi v Mariboru

MIHA NAGLIČ, profesor filozofije in sociologije, samostojni ustvarjalec na področju kulture (esejist), živi v Žirovnici, južno od Žirov

JANEZ PELKO, univ. dipl. inž. elektrotehnike, fotograf, zaposlen v IskraTel d.d., Kranj, doma iz Zgornjih Bitenj, živi na Jesenicah

NEJKO PODOBNIK, novinar, v pokoju, prvi med ustanovitelji Radia Žiri (zdaj Radio Sora), bil glavni in odgovorni urednik mesečnika Delo-življenje, glasila Alpine, živi v Žireh

ANDREJ POLJANŠEK, inženir kemije, direktor občinske uprave in tajnik Občine Žiri, živi v Žireh

SLOBODAN POLJANŠEK, učitelj glasbe, ravnatelj Osnovne šole Žiri, živi na Selu pri Žireh

JANEZ RAMOVEŠ, pesnik, živi in ustvarja v Suši pod Blegošem

IZIDOR REJC, univ. dipl. ekonomist, v letih 1966–75 direktor Alpine, minister v osamosvojitveni vladi Slovenije 1990–92, 1992–2000 poslanec v Državnem zboru RS, doma iz Dol, živi v Ljubljani

IZTOK SITAR, samostojni kulturni ustvarjalec, avtor stripov, živi in ustvarja v Poljanah nad Škofjo Loko

Dr. MARIJA STANONIK, profesorica slovenščine in etnologije, višja znanstvena sodelavka Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU v Ljubljani, doma z Dobračeve, živi v Ljubljani

TONČKA STANONIK, profesorica slovenščine, urednica pri Enciklopediji Slovenije, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, doma iz Nove vasi, živi v Ljubljani

JOŽE STRŽAJ, duhovnik, župnik v Žireh in na Vrhu Sv. Treh Kraljev, dekan dekanije Škofja Loka, doma iz župnije Unec

MAJA ŠUBIC, akademska slikarka, živi in ustvarja v Škofji Loki

FRANC TEMELJ, elektrotehnik in ljubiteljski fotograf, zaposlen v raziskovalni enoti delniške družbe Klavivar Žiri, živi na Dobračevi

RAFAEL TERPIN, akademski slikar, diplomiral pri Maksimu Sedeju, sam sebe imenuje »krajinar Rovtarije«, učitelj likovnega pouka na Osnovni šoli Cerkno, živi v Idriji

Mag. VIKTOR ŽAKELJ, učitelj, politik in ekonomist, bil med drugim predsednik skupščine Občine Škofja Loka, predsednik Socialistične stranke Slovenije (SSS) in podpredsednik slovenske vlade, doma v Žireh

ŽIROVSKI OBČASNIK (1980–)

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM, LETNIK XXI (2000), ZVEZEK 22, ŠTEVILKA 30

Ustanovitelj in izdajatelj

DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri

Zbornik izhaja občasno, najmanj enkrat letno, ob stalni denarni podpori Občine Žiri in nekaterih podjetij. Natis te številke je podprl tudi Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti (SLKD) v Ljubljani

Glavni pokrovitelji

Občina Žiri, Alpina d.d., Etiketa tiskarna d.d., Kladivar Žiri d.d., vse v Žireh

Predsednik uredniškega sveta

akademik dr. Zdravko Mlinar

Uredniški odbor

Stane Kosmač, Miha Naglič, Nace Naglič, Tončka Stanonik, Franc Temelj

Glavni in odgovorni urednik

Miha Naglič

Oblikovalec

Stane Kosmač

Lektorica

Tončka Stanonik

Stalni sodelavci – uredniški svet

Franci Alič, Ivan Cankar, Tone Eniko, dr. Pavel Gantar, dr. Spomenka Hribar, Rado Jan, Rado Jurca, Igor Kavčič, Franc Kopač, Vlasto Kopač, Tomaž Kržišnik, Marijan Masterl, Milena Miklavčič, dr. Anton Mlinar, mag. Branko Mlinar, dr. Zdravko Mlinar, Janko Mrovlje, Peter Naglič, Matevž Pečelin, Janez Pelko, Jože Peternelj, Neško Podobnik, mag. Tadeja Primožič, Izidor Rejc, Ivan Reven, dr. Marija Stanonik, Alfonz Zajec, Pavel Zajc, Anton Žakelj, mag. Viktor Žakelj

Nekdanji stalni sodelavci

Karel Bernik, Marijan Dolenc, Janko Majnik, dr. Ivan Sedej, Vladimir Simončič (Vlastja)

Naslov uredništva

ŽIROVSKI OBČASNIK
SI – 4226 Žiri, p.p. 51
E-pošta: olga.v@siol.net

Naslov in žiro račun pooblaščenega izdajatelja in založnika

Pegaz International
Aljaževa 10, 1000 Ljubljana
E-pošta: pegaz.int@siol.net
ŽR: 50101-601-280922 s pripisom: za ŽO

Cena te številke

4500 SIT

Naklada

500 izvodov

Elektronski prelom

Pegaz International, Ljubljana

Tisk

Studio Print, Ljubljana

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami. Rokopisov ne vračamo. Redakcija te številke končana novembra 2000.

ISSN 0351-5966

Žirovski občasnik je več kot časnik – je cela knjiga!

